

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

”SUOMEN KANSA KUOLEE SUKUPUUTTOON, KUN MIEHET OVAT KESKENÄÄN.”

Seksuaalivähemmistöjä käsittelevät lehtikirjoitukset homoseksuaalisuuden dekriminointiprosessin aikana vuosina 1970–1971 sekä sairausluokituksen poistamisen yhteydessä vuosina 1979–1981

Julius Juutistenaho

Suomen historian pro gradu -tutkielma

Historian ja etnologian laitos

Jyväskylä 2016

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Historian ja etnologian laitos
Tekijä – Author Julius Juutistenaho	
Työn nimi – Title ”Suomen kansa kuolee sukupuuttoon, kun miehet ovat keskenään.” Seksuaalivähemmistöjä käsittelevät lehtikirjoitukset homoseksuaalisuuden dekriminalisointiprosessin aikana vuosina 1970–1971 sekä sairausluokituksen poistamisen yhteydessä vuosina 1979–1981.	
Oppiaine – Subject Suomen Historia	Työn laji – Level Pro gradu
Aika – Month and year Elokuu 2016	Sivumäärä – Number of pages 154+3
Tiivistelmä – Abstract	
<p>Pro gradu -tutkielma tarkastelee seksuaalivähemmistöistä käytyä lehtikeskustelua homoseksuaalisuuden dekriminalisoinnin aikaan vuosina 1970–1971 sekä homoseksuaalisuuden sairausluokituksen poistamisen aikaan vuosina 1979–1981. Olen sijoittanut tutkimukseni seksuaalivähemmistöjen historian kannalta keskeisiin ajanjaksoihin. Homoseksuaalisuus dekriminalisoitiin Suomessa vuonna 1971 ja homoseksuaalisuuden sairausluokitus poistettiin Suomessa vuonna 1981.</p> <p>Alkuperäislähteinä käytin kahdeksaa suomalaista keskeistä erilaista poliittista ja uskonnollista näkökulmaa edustavaa sanoma- ja aikakauslehteä. Työssäni tutkin sanoma- ja aikakauslehtiä kvalitatiivisella tutkimusmenetelmällä eli teen laadullista analyysiä siitä, mitä lehdissä haluttiin sanoa ja kirjoittaa tutkimusaiheistani. Analysoin ja esittelen lehdissä tutkimusaiheesta julkaistuja mielipidekirjoituksia sekä uutisia. Olen jakanut lehdistä löytämäni kirjoitukset ja uutiset sisältönsä perusteella useampiin eri ryhmiin.</p> <p>Lehtitutkimuksen avulla valotan 1970- ja 1980-luvun suomalaista ajankuvaa ja suomalaisten arvomaailmaa. Esittelen samalla myös tutkimuksen kohteina käyttämäni sanoma- ja aikakauslehtien olemusta ja linjoja. Tarkastelen, kuinka tutkimissani lehdissä suhtauduttiin homoseksuaalisuuden dekriminalisointiin, homoseksuaalisuuden poistamiseen sairausluokituksesta sekä yleisesti seksuaalivähemmistöihin osana 1970- ja 1980-luvun suomalaista yhteiskuntaa.</p>	
Asiasanat – Keywords Sanomalehdet, aikakauslehdet, seksuaalivähemmistöt, homoseksuaalisuus, rikosluokitus, dekriminalisointi, sairausluokitus, 1970-luku, 1980-luku	
Säilytyspaikka – Depository	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYSLUETTELO

1. Johdanto	1
1.1. Homoseksuaalisuuden käsite ja sen kehitys	2
1.2. Homoseksuaalisuuden historia	7
1.3. Tutkimuskysymykset ja aika- ja aluerajaus	17
1.4. Lähteiden ja metodien esittely	19
1.5. Tutkimusperinne	24
2. Lehtikeskustelu 1970-luvun alussa ja sen tausta	26
2.1. Homoseksuaalisuuden dekriminointia käsittelevät kirjoitukset	30
2.2. Seksuaalivähemmistöt aiheena yleensä	38
2.3. Seksuaalikasvatusta käsittelevät kirjoitukset	40
2.4. Uutisointi lakiuudistuksen vaiheista	44
2.5. Yhteenveto 1970-luvun alun keskustelusta	56
3. Lehtikeskustelu 1980-luvun alussa ja sen tausta	61
3.1. Seksuaalivähemmistöt aiheena yleensä	64
3.2. Homoseksuaalisuuden sairausluokitusta käsittelevät kirjoitukset	76
3.3. Nuorten keskustelu seksuaalivähemmistöistä	97
3.4. Kirkollinen ja kristillinen näkökulma seksuaalivähemmistöihin	103
3.5. Seksuaalivähemmistöihin liittynyt liberaali kulttuurikeskustelu	124
3.6. Yhteenveto 1970–1980-lukujen vaihteen keskustelusta	133
4. Johtopäätökset	140
LÄHTEET JA KIRJALLISUUS	148

1. Johdanto

Tutkin pro gradu -työssäni Suomessa 1970-luvun alussa homoseksuaalisuuden dekriminallisoinnista sekä 1980-luvun alussa lehdistössä homoseksuaalisuuden poistamisesta sairausluokituksesta julkaistuja kirjoituksia ja uutisointeja. Tutkin aiheesta käytyä keskustelua *Helsingin Sanomissa*, *Hufvudstadsbladetissa*, *Kansan Uutisissa*, *Kotimaassa*, *Sanassa*, *Suomen Sosialidemokraatissa*, *Suomenmaassa* ja *Uudessa Suomessa* 1970-luvun alussa ja 1980-luvun vaihteessa. Suurin osa käyttämästäni lehdistä on sanomalehtiä, mutta *Sana* voidaan laskea aikakauslehdiksi. Päähuomioni olen kiinnittänyt lehdissä julkaistuihin mielipidekirjoituksiin ja uutisiin. Tutkimukseni liittyy suomalaiseen sosiaali-, marginaali-, mentaliteetti- ja lehdistöhistoriaan sekä kulttuurihistoriaan.

Valitsin gradun aiheeksi etenkin nykypäivänä paljon julkisuudessa ja tiedotusvälineissä esillä olevan aiheen, jonka historiasta halusin tietää syvällisesti enemmän. Kiinnostuin aiheesta jo 1990-luvun lopulla, jolloin homoseksuaalisuutta alettiin käsitellä julkisesti aiempaa rohkeammin, mutta myös yhteiskunnallisesti tärkeänä teemana suomalaisissa televisio-ohjelmissa. 2000-luvun aikana seksuaalivähemmistöt ovat saaneet lisää näkyvyyttä suomalaisessa tiedotusvälineissä erilaisten uusien trendien ja televisioformaattien sekä seksuaalivähemmistöjen oikeuksien kautta. Seksuaalivähemmistöjen tarkemmasta tutkimisesta kiinnostuin toden teolla vuoden 2010 syksyllä Ylen tuottaman ja TV 2:n esittämän *Ajankohtaisen kakkosen "Homoillan"* innoittamana. Homoilta sai laajasti näkyvyyttä mediassa ja aiheutti suuren kirkosta eroamisallon ja sekä siihen liittyvän kohun ja keskustelun seurauksineen. Seksuaalivähemmistöt nousivat viimeistään siinä vaiheessa maassamme yhteiskunnallisesti melko marginaalisesta aiheesta koko kansan tietoisuuteen.

Seksuaalivähemmistöt ovat nykypäivänä suomalaisessa mediassa jatkuvan tasaisesti esillä, kuten ne olivat vuoden 2012 presidentinvaaleissa, vuonna 2013 sukupuolineutraaliin avioliittoon tähtäävässä *Tahdon 2013* -kampanjassa ja vuonna 2014 aktiivisen huippu-urheilijan kaapista

ulostulossa, Suomen Postin julkaisemissa Tom of Finlandin homoeroottisissa postimerkeissä sekä sukupuolineutraalin avioliittolain/tasa-arvoisen avioliittolain käsittelyssä eduskunnassa¹.

Halusin omassa työssäni tutkia aikaa, jolloin homoseksuaalisuus oli maassamme vielä varoen käsitelty aihe. 1970-luvun alussa homoseksuaalisuus oli rikos ja sen dekriminallisoinnista oli alettu käydä varovaisesti julkista keskustelua. 1980-luvun alussa homoseksuaalisuus oli dekriminallisoitu, mutta se oli silloin vielä luokiteltu sairaudeksi. Selvitän työssäni sanoma- ja aikakauslehtiä tutkimalla yleistä asenneilmapiiriä seksuaalivähemmistöjä kohtaan ja asenteissa tapahtuneita muutoksia. Valitsin tutkittaviksi kahdeksan merkittävää lehteä. Ne edustavat erilaisia ideologioita ja poliittisia aatesuuntia ja tarjoavat tutkimukseeni laajan näkökentän 1970- ja 1980-luvun lehdistöön ja sen aikaiseen mielipide- ja arvomaailmaan.

1.1. Homoseksuaalisuuden käsite ja sen kehitys

Homoseksuaalisuus määritellään ihmisen seksuaalisen mielenkiinnon kohdistumiseksi samaa sukupuolta oleviin ihmisiin. Nykyään homoseksuaaleja miehiä kutsutaan yleisesti ja useimmiten *homoiksi* ja homoseksuaaleja naisia kutsutaan puolestaan *lesboiksi*. Länsimaissa homoseksuaaleja miehiä on myös kutsuttu *sodomiiteiksi*, *homofiileiksi* sekä *homoseksualisteiksi* ja homoseksuaalisia naisia on kutsuttu *sapfolaisiksi* sekä *lesbolaisiksi*.²

Homoseksuaalisuutta ja homoseksuaalista käyttäytymistä on historian aikana kutsuttu erilaisilla termeillä. Aina homoseksuaalisuudelle ei ole ollut olemassa tiettyä kyseistä asiaa tarkoittavaa

1 Ranta 2014. Olympiatason uimari Ari-Pekka Liukkonen kertoi olevansa homoseksuaali Ylen suorassa *Urheiluviikonloppu*-ohjelmassa ja sitä ennen Ylen urheilutoimituksen haastattelussa 2.2.2014.

2 Aldrich 2006, 11–12.

sanaa tai termiä. Vanhemman miehen ja nuoremman miehen välistä homoseksuaalista suhdetta kutsuttiin antiikin Kreikassa *pederastiaksi*, joka kirjaimellisesti tarkoitti pojan rakastamista. Homoseksuaalista käyttäytymistä kuvaava sana *sodomia* tulee heprean kielestä ja se juontaa juurensa *Raamatun* Vanhassa testamentissa olleesta kertomuksesta Sodomian kaupungista. Termi *sodomia* on tarkoittanut homoseksuaalisuuden lisäksi myös yleisesti anaali- ja oraaliyhdyntää sekä eläimeen sekaantumista. Saksalainen juristi ja homoseksuaalien oikeuksien puolestapuhuja Karl Heinrich Ulrichs kehitti 1860-luvulla homoseksuaalisuudelle antiikin Kreikan mytologiasta juurensa juontavan saksankielisen termin *Uranismus* eli *uranismi* (englanniksi *urning*). Homoseksuaalia miestä kuvaava termi homofiili on peräisin 1950-luvulta. Homoseksuaaleja ja erityisesti homoseksuaaleja miehiä on 1960-luvulta lähtien kutsuttu monissa maissa poliittisestikin latautuneella termillä *gay*. Gay ei ole suora synonyymi sanalle homoseksuaali, vaan sanaan gay liittyy usein vahvemmin yhteiskunnallinen status. Nykyään naispuolista homoseksuaalia kuvaava termi lesbo on muodostunut käsitteeksi 1870-luvulla. Sana lesbo tulee Kreikan saaresta Lesbos, jolla asui noin 600 eaa. homoeroottisia runoja kirjoittanut naisrunoilija Sapfo.³ Suomessa naisten välistä rakkautta kuvaava käsite lesbous ja toista naista rakastavan naisen käsite lesbo ovat olleet käytössä 1970-luvun lopulta lähtien⁴. Seksuaalisen mielenkiinnon kohdistumista molempiin sukupuoliin kuvaava sana *biseksuaali* esiintyi tutkitusti ensimmäistä kertaa hollannin kielessä vuonna 1877, mutta terminä *biseksuaalisuus* on tullut yleisemmin käyttöön vasta myöhemmin homo- ja *heteroseksuaali*-termien yleistyttyä⁵.

Käsitteen homoseksuaalisuus otti ensimmäisen kerran käyttöön unkarilainen seksuaalitutkija Karl Maria Kertbeny vuonna 1869 Preussin oikeusministerille lähettämässään pamfletissaan, joka koski seksuaalisuutta säätelevien lakien uudistamista. Termit homoseksuaali ja homoseksuaalisuus tulivat kuitenkin laajemmin käyttöön vasta vuonna 1905, jolloin Berliinin seksologisen tutkimuslaitoksen perustaja Magnus Hirschfeld julkaisi uudelleen Kertbenyn pamfletin kirjassaan

3 Money 1998, 120–125.

4 Lehtonen 1997, 22.

5 Hekma 1998, 113–114.

Jahrbuch für Sexuelle Zwischenstufen. Termit homoseksuaali, homoseksuaalisuus ja myös heteroseksuaalisuus levisivät käyttökelpoisina uusina sanoina nopeasti eri kieliin. Käsite homoseksuaalisuus on yhdistelmä kreikan ja latinan kielten sanoista. Alkuosa *homos* on kreikkaa ja tarkoittaa samaa ja loppuosa *sexus* on latinaa ja tarkoittaa sukupuolta.⁶ Homoseksuaalisuus on siis käsitteenä peräisin 1800-luvulta, jolloin sitä alettiin pitää pikemminkin sairautena kuin syntinä. Aihetta alettiin tutkia tarkemmin omana ilmiönään eikä enää raamatullisena syntinä⁷.

Homoseksuaalisuus tarkoitti 1960-luvulla ilmestyneen *Uuden suomalaisen tietosanakirjan* mukaan sukupuolivietin kohdistumista samaa sukupuolta oleviin henkilöihin. Homoseksuaalisuuden syitä oli vaikea selvittää, ja siitä parantuminen oli vaikeaa. Homoseksuaalisuus oli myös yleisempää kulttuurimaissa ja suurkaupungeissa kuin muualla.⁸

Kurt Freundin vuonna 1969 julkaistu teos *Homosexualität*, joka ilmestyi suomeksi vuonna 1971, määrittelee homoseksuaaleiksi henkilöt, jotka tavallisissa ympäristöolosuhteissa suosivat samaa sukupuolta olevaa kumppania. Kirjassa kuvattujen tutkimusten mukaan homoseksuaalisuutta ei pidetä jo lapsena omaksuttuna seksuaalisena suuntautumisena.⁹ Virallinen määrittely ei ole muuttunut kovin paljon 1960-luvun lopulta nykypäivään tultaessa. Vuonna 2003 ilmestyneessä *Factum: uusi tietosanakirja* -teoksessa homoseksuaalisuus määriteltiin seksuaalisen mielenkiinnon kohdistumiseksi omaa sukupuolta oleviin henkilöihin ja homoseksuaalisuuden synnystä esitetään monia teorioita¹⁰. Suomessa käsite homoseksuaalisuus tuli arkikäyttöön 1950-luvulla ja

6 Money 1998, 123–124.

7 Hagström 2010, 56.

8 Uusi suomalainen tietosanakirja 1966, 938–939.

9 Freund 1969, 58–59.

10 Factum: uusi tietosanakirja 2003, 412.

homoseksuaaliksi tai homoksi identifioituminen alkoi 1960-luvulta lähtien. Sitä ennen homoseksuaalit olivat puhuneet itsestään ja muista homoseksuaaleista ”meikäläisinä”.¹¹

Käytän omassa työssäni käsitteitä homo, lesbo, biseksuaalisuus ja homoseksuaalisuus sekä niiden lisäksi myös käsitettä seksuaalivähemmistöt. Käsitteellä ”seksuaalivähemmistöt” viitataan nykyään lesboihin, homoihin, biseksuaaleihin sekä muihin, joilla on rakkaus- ja seksisuhteita samaa sukupuolta olevien kanssa. Käsitteellä ”sukupuolivähemmistöt” puolestaan viitataan nykyään ihmisiin, jotka sukupuolisamaistumisellaan tai sukupuolisella ilmaisullaan kyseenalaistavat ajatuksen sukupuolesta selkeään kaksijakoisena biologisena kysymyksenä: syntymisenä joko tytöksi tai pojaksi. Sukupuolivähemmistöihin kuuluvien ihmisten seksuaalinen suuntautuminen vaihtelee yhtä lailla kuin muunkin väestön.¹² Käytän vanhahkoja seksuaalivähemmistöihin liittyviä termejä (esim. homofiili) vain viitatessani alkuperäislähteisiin tai tutkimusmateriaaliin.

Homoseksuaalien tarkkaa määrää koko väestöstä ja homoseksuaalisten kokemusten määrää ylipäätään on aina ollut hieman vaikea selvittää. Seksuaali-identiteetti on monille hyvin henkilökohtainen asia ja siksi hyvin haastava aihe tutkittavaksi. Ei ole tarkkaa tietoa, mistä homoseksuaalisuus johtuu, vaikka sitä on yritetty tutkia ja selittää monin eri tavoin. Homoseksuaalisuutta on yritetty hoitaa muun muassa ennaltaehkäisyyn, psykoanalyysin, psykoterapian ja käyttäytymisterapian avulla.¹³

11 Lehtonen 1997, 22.

12 Mustola & Pakkanen 2007, 11–12.

13 Lönnqvist & Achté 1974, 258–260. Myös eläinmaailmassa homoseksuaalisuutta ja biseksuaalisuutta on havaittu useampien eläinlajien, kuten rottien, lampaiden, lokkien ja bonoboiden eli kongonsimpanssien parissa. (Lehto & Kovero 2010, 84–88.)

Seksuaalisen suuntautumisen tutkimiseksi on laadittu asteikko, joka ottaa huomioon sukupuolisen suuntautumisen kaksi puolta: tunteet ja käyttäytymisen¹⁴. Useiden tutkimusten perusteella on arvioitu, että homoseksuaalisuus on yleisempää miesten kuin naisten parissa. Länsimaisten ihmisten seksuaalisen käyttäytymisen tutkimuksen suurena mullistajana ja nykyisten länsimaisten seksuaalisuuskäsitysten vakiinnuttajana pidetään yhdysvaltalaisesta Alfred C. Kinseyä ja hänen laajoja teoksiaan *Sexual Behavior in the Human Male* (1948) ja *Sexual Behavior in the Human Female* (1953)¹⁵. Amerikkalaisten parissa 1940- ja 1950-luvuilla seksuaalitutkimuksiaan tehneen Kinseyn mukaan naisista oli jossakin määrin homoseksuaalisia 11–20 prosenttia ja miehistä jopa 37 prosenttia¹⁶. Kinsey käytti tutkimuksissaan seitseenportaista asteikkoa, jonka toisessa päässä on täysin heteroseksuaali ja toisessa päässä täysin homoseksuaali¹⁷. Kinsey totesi, että seksuaalisessa suuntautumisessa oli paljon liukumaa täyden hetero- ja homoseksuaalisuuden välillä.

Suomessa väestön homoseksuaalisuuden tutkiminen on ollut vähäistä vastaamisen arkuudenkin takia. Vastausten määrä jäi vaatimattomaksi 1960-luvun lopulla tehtyyn kyselyyn, jonka perusteella vastaajista vain 0,6 prosenttia naisista ja 1,2 prosenttia miehistä ilmoitti olevansa seksuaalisesti kiinnostunut yksinomaan omasta sukupuolestaan¹⁸. Homoseksuaalisuus dekriminalisoitiin vuonna 1971, jolloin maassamme tehtiin seksuaalista suuntautumista koskeva tutkimus. Tuolloin noin seitsemän prosenttia 18–54-vuotiaista suomalaisista ilmoitti olevansa ainakin jonkin verran seksuaalisesti kiinnostunut omasta sukupuolestaan. Samankaltaisia tuloksia on saatu uudemmissa seksuaalitutkimuksissa Suomessa vuosina 1992 ja 1999.¹⁹ Myös vuosina

14 Haavio-Mannila & Kontula 1993, 249.

15 Stålström 1997, 151.

16 Niiranen 1986, 452.

17 Heusala 2003, 222.

18 Stålström 1997, 217.

19 Haavio-Mannila & Kontula 2001, 192–193. Vuoden 1992 tutkimuksen perusteella reilut kuusi prosenttia sekä suomalaisista miehistä että naisista oli seksuaalisesti ainakin jonkin verran omasta

1971 ja 1992 tehtyjen tutkimusten perusteella homoseksuaalinen identiteetti oli miehillä kaksi kertaa yleisempi kuin naisilla, kun taas biseksuaaleja oli yhtä suuri osuus sekä miehistä että naisista²⁰. Vuonna 1971 suomalaisista naisista 0,5 prosentilla ja miehistä 1,1 prosentilla sukupuolinen kiinnostus kohdistui yksinomaan tai voittopuolisesti samaan sukupuoleen. Vuonna 1992 vastaavat luvut olivat naisilla 0,5 prosenttia ja miehillä 0,9 prosenttia²¹. Uusimman, vuonna 2016 ilmestyneen tutkimuksen mukaan jopa 40 prosenttia 20-vuotiaista ja vajaat 30 prosenttia 30-vuotiaista suomalaisista naisista koki oman seksuaalisen mielenkiintonsa kohdistuvan jonkin verran myös naisiin, kun taas miesten kohdalla ei ollut havaittavissa vastaavaa muutosta seksuaalisen kiinnostuksen kasvussa miehiin²².

1.2. Homoseksuaalisuuden historia

Homoseksuaalisuutta on esiintynyt kautta ihmiskunnan historian, ja siihen suhtautuminen on vaihdellut suuresti eri aikoina eri ympäristössä. Joinakin aikoina se on ollut yleistä ja hyväksyttyä, toisina aikoina paheksuttua ja kiellettyä. Homoseksuaalisuutta ja siihen viittaavia teemoja on esiintynyt jo hyvin vanhoissa maalauksissa, taruissa ja kirjoituksissa. Homoseksuaalisuus oli yleistä ja sallittuakin muun muassa antiikin Kreikassa ja Roomassa. Rooman valtakunnan käännyttyä kristinuskoon ja kristinuskon leviämisen myötä homoseksuaalisuuteen on länsimaissa pitkään suhtauduttu yleensä kielteisesti. Seksuaalisuus on nähty ehdottomasti vain miehen ja naisen väliseen avioliittoon liittyvänä asiana. Toisen maailmansodan jälkeen asenteet ovat muuttuneet

sukupuolestaan kiinnostuneita. Vuonna 1999 vastaava luku oli miehillä yli seitsemän prosenttia ja naisilla vajaat seitsemän prosenttia.

20 Haavio-Mannila & Kontula 1993, 251.

21 Haavio-Mannila & Kontula 1993, 251.

22 Vihavainen 2016.

vähitellen suvaitsevammiksi ja joissakin maissa homoseksuaalisuudesta on tullut jopa laillista. Etenkin länsimaissa se on noussut myös keskeiseksi ihmisoikeuskysymykseksi.

Seksuaalivähemmistöjen oikeuksien ajaminen sai alkunsa monissa maissa jo 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa. Seksuaalivähemmistöjen laajempi tuleminen osaksi länsimaista yhteiskuntaa tapahtui poliittisen murroksen ja seksuaalisen vapautumisen vuosikymmenellä 1960-luvulla. Länsimaiden homo- ja lesboaktiivisuuden uuden vaiheen alkuna pidetään vuonna 1969 New Yorkissa Stonewall Inn -nimisen baarin edustalla tapahtuneita poliisin ja seksuaalivähemmistöihin kuuluneiden henkilöiden välisiä mellakoita²³. Seksuaalivähemmistöjen kannalta 1900-luku oli räiskyvä vuosisata, johon mahtui seksuaalivähemmistöjen oikeuksien kohentumisen lisäksi myös paljon seksuaalivähemmistöihin kohdistuneita vainoja.

Homoseksuaalisuuden historiasta ja yleisyydestä ei ole kovin paljoa tietoa Suomen alueen varhaisilta ajoilta. Teemu Keskisarja on kirjoittanut aiheesta teoksessaan *Kyynelten kallio* (2011)²⁴. Ruotsin valtakunnassa, johon Suomikin kuului vuosisatojen ajan, kiellettiin lailla jo vuonna 1608 sekä naisten että miesten homoseksuaaliset suhteet, mutta 1600- ja 1700-luvuilla aiheesta annettiin vain muutamia tuomioita. Ruotsin vuoden 1734 valtakunnanlain rikoslaisissa homoseksuaalisuutta ei mainita erikseen, vaan laissa kielletään *tidelag*, joka tarkoitti eläimeen sekaantumista²⁵. Eläimeen sekaantuminen oli yleinen seksuaalirikos, josta annettiin vähintään

23 Mustola 2007, 18.

24 Keskisarja 2011, 290–334. Suomen ensimmäiset nimeltä tiedetyt homot olivat Taivassalon kirkkoherra Claudius Brenneruksen kaksi renkiä Heikki Pekanpoika ja Heikki Mikonpoika. He saivat Turun hovioikeuden istunnossa 14.10.1665 kuolemantuomion ”sodomiittisesta synnistä”. Heidät mestattiin kirveellä ja ruumiit poltettiin roviolla. Kuolemantuomio toimeenpantiin Taivassalossa, jossa rikoskin oli tapahtunut. Kyseessä oli hyvin harvinainen tapaus, sillä ennen 1800-luvun loppua eläneiden suomalaisten seksuaalivähemmistöjen historiasta on säilynyt harvinaisen vähän tietoa ja todisteita.

25 Liliequist 1998, 15–16.

satoja tuomioita. Ehkäpä homoseksuaalisuus jäi siksi rikostapauksissa vähemmälle käsittelylle, sillä aiheesta annettiin 1700-luvulla vain parikymmentä tuomiota ja Suomen alueella vain muutama.²⁶

Vanha Ruotsin valtakunnan aikainen rikoslain tidelag-pykälä jäi voimaan Venäjän alaisuuteen siirtymisen jälkeenkin, mutta homoseksuaalisuutta koskevaa rikoslakia haluttiin 1880-luvulla uudistaa ja selkeyttää²⁷. Suomen Suuriruhtinaskunnassa homoseksuaalisuus säädettiin sekä miehiä että naisia koskevaksi rikokseksi vuonna 1894 voimaan astuneessa rikoslain kokonaisuudistuksessa vuodelta 1889. Siitä voitiin määrätä maksimissaan kahden vuoden rangaistus.²⁸ Monien maiden ja alueiden laeissa vain miesten välinen homoseksuaalisuus oli kiellettyä, kun taas naisten välinen homoseksuaalisuus ei ollut tai siitä ei ollut mainintaa. Naisten välinen homoseksuaalisuus oli 1800- ja 1900-luvun alun eurooppalaisessa lainsäädännössä Suomen lisäksi säädetty kielletyksi vain Kreikassa (1834), Itävallassa (1852), Ruotsissa (1864), suurimmassa osassa Sveitsiä (vuosina 1844–1899) ja Hollannissa (1911)²⁹. Ensimmäisen kerran homoseksuaalisuudesta kirjoitettiin suomalaisessa lääketieteellisessä julkaisussa *Finska Läkaresällskapets Handlingar* -lehdessä vuonna 1882, jolloin Lapinlahden mielisairaalassa oli hoidettavana 22-vuotias ”naispuolinen homoseksuaalisten sukupuoli tunteiden valtaan joutunut henkilö”³⁰.

Homoseksuaalisuus oli monelle suomalaiselle 1900-luvun alkuvuosikymmeninä melko vieras teema. Muutoksen tilanteeseen toivat sota-aika ja sen tuomat poikkeukselliset olot. Sota-aikana ja etenkin yli kolme vuotta kestäneen jatkosodan aikana osalle pitkään rintamalla poikkeuksellisissa oloissa olleista miehistä kehittyi homoseksuaalisia suhteita. Sota-aika ja rintamaolot toivat joidenkin miesten biseksuaalisen potentiaalin esille: sota-aikana nämä miehet harrastivat homoseksuaalisia suhteita, mutta rauhan tultua ja olojen vakiinnuttua monet heistä perustivat

26 Keskisarja 2006, 202.

27 Lofström 1998, 55.

28 Mustola 2006b, 276–277.

29 Mustola & Rydström 2007, 48.

30 Virtanen 2008, 23.

heteroseksuaalisen perheen³¹. Sodan aikainen tilanne oli monille homoseksuaaleille rauhan aikaa helpompi, koska sodan tuoma pelko ja toisaalta turvallisuuden- ja elämänhalu sallivat rintamamiehille enemmän homoseksuaalista ja homoeroottista läheisyyttä. Kati Mustolan tekemien sotaveteraanien haastatteluiden perusteella rintamilla oli useampia miespareja, joista osa oli melko julkisesti pareja myös muun miehistön keskuudessa³². Homoseksuaalien naisten oli puolestaan ystävyysmuurin avulla helppo pitää suhteensa ja lesboutensa piilossa, sillä lotat asuivat ja työskentelivät usein yhdessä³³. Suomessa sota-ajan seksuaalivähemmistöjen historiaa ei ole vielä tutkittu kovin pitkään. Onkin hyvin todennäköistä, ettei kaikkea saada koskaan selville aiheen arkuuden ja asianosaisten kuolemien vuoksi.

Jatkosodan aikana homoseksuaalisesta toiminnasta annettiin keskimäärin kuusi rangaistusta vuodessa, mikä oli vähemmän kuin 1930-luvulla, jolloin tuomioita langetettiin vuosittain keskimäärin kymmenkunta. Sodan jälkeen tuomioiden määrä lähti nousuun, mille kehitykselle sota saattoi toimia kasvupohjana.³⁴ Homoseksuaalisten rikosten määrä kasvoi 1900-luvun kuluessa voimakkaasti ja etenkin 1950-luvulla homoseksuaalisuudesta jaettiin yli 500 tuomiota³⁵. Sekä naisten että miesten saamien tuomioiden huippuvuosi oli 1951. Tuolloin annettiin 87 miehelle vankeustuomio haureuden harjoittamisesta samaa sukupuolta olevan kanssa.³⁶ Samana vuonna kahdeksan naista tuomittiin vankeuteen haureuden harjoittamisesta samaa sukupuolta olevan kanssa. Näistä suurin osa liittyi neljään Savossa tapahtuneeseen ”aviorikoksia” koskevaan oikeudenkäyntiin, joissa rikoksena oli naisten välinen homoseksuaalinen käyttäytyminen.³⁷

31 Mustola 2006a, 185–186.

32 Mustola 2006a, 176–177.

33 Mustola 2006a, 184–185.

34 Näre 2008, 371.

35 Hagström 2010, 63.

36 Juvonen 2006, 310.

37 Sorainen 1998, 121–122.

Homoseksuaalisuus oli ollut suomalaisissa lehdissä aikaisemmin melko vähän esillä, mutta alkoi saada jonkin verran tilaa 1950-luvun lehdissä skandaalinomaisena aiheena, kuten sairautena. Vuonna 1951 *Kalle*-lehti kutsui homoseksuaalisuutta sairaudeksi ja *Viikon Totuus* vuonna 1958 ”ruotsalaistaudiksi”³⁸. Seksuaaliset vähemmistöt nousivat 1960-luvulla näkyvämmäksi teemaksi etenkin skandaalinhakuisissa ajanvietelehdissä. *Kalle*, *Jallu*, *Viikon Totuus* ja *Hymy* antoivat aiheelle entistä enemmän palstatilaa³⁹. *Kallen*, *Jallun* ja *Viikon Totuuden* näkemykset perustuivat aluksi pääosin heteroseksuaalien ihmisten pelkoihin ja oletuksiin homoseksuaaleista. Vasta *Hymy* antoi homoseksuaaleille mahdollisuuden kertoa itsestään jutuissa, jotka olivat useimmiten sensaationhakuksia, mutta mikä mahdollisesti osaltaan edesauttoi yleisen asenteen muuttumista myönteisemmäksi seksuaalivähemmistöjä kohtaan. Aiheen käsittely viihdelehdistössä vaikutti siihen, että homoseksuaalisuuden dekriminointi mahdollistui Suomessa.⁴⁰

Homoseksuaalisuus nousi teemana myös uuden vapaamielisemmän ja muutoshakuisemman nuoren sukupolven ottaessa aiheen esille. Vuonna 1965 kevään *Ylioppilaslehti* ja vuonna 1966 Ilkka Taipaleen toimittama ajankohtaisia sukupuolikeskustelun teemoja käsittelevä teos *Sukupuoleton Suomi – Asiallista tietoa seksuaalikeskustelusta* käsittelevät aihetta⁴¹. Kirjassa oli useiden eri alojen asiantuntijoiden kirjoituksia 1960-luvun keskeisimmistä seksuaalikeskustelun aiheista. Kirjoituksista kaksi, Christer Kihlmanin ”Seksuaalisia poikkeavuuksia” ja varatuomari Herbert Gumpelin ”Homoseksualismista juristin silmin”, käsittelevät seksuaalivähemmistöjä. Kumpikin kirjoittaja esitti teoksessa argumentteja homoseksuaalisuuden puolesta. Kihlman vetosi seksuaalivähemmistöjen oikeuksien puolesta kirjoittaessaan homoseksualistin olevan onnellisin homoseksualistina. Hän pohti myös, voiko sairaus olla rikokseen verrattavissa. Tekstinsä lopussa Kihlman ehdotti ehkä hieman yllättäen, että harjoittajilleen ilmeisen vaarattomana pitämänsä

38 Juvonen 2006, 322–329.

39 Juvonen 2002, 114–115.

40 Juvonen 2002, 114–116.

41 Hagström 2010, 65.

homoseksuaalisuuden lisäksi myös muut samankaltaiset seksuaalisuuden muodot, kuten *sukurutsaus*, *sodomia* ja *ekshibitionismi*, tulisi Suomessa sallia.⁴² Gumpler käsitteli aihetta juridisesta näkökulmasta esittäen taulukoita sekä lukuja homoseksuaalien määrästä väestössä ja eri ammateissa. Gumpler totesi, että mahdollisesta kriminalisoinnista huolimatta suurissa kaupungeissa, kuten Helsingissä, on oma laaja homokulttuuri, josta poliisi on tietoinen, muttei jaksa tai pysty käyttämään aikaansa ja resurssejaan sen tuhoamiseen⁴³.

Helsingissä varakkaimmat homomiehet olivat jo 1800-luvun lopulta lähtien tavanneet toisiaan tietyissä ravintoloissa⁴⁴. Esimerkiksi 1940-luvun Helsingin ravintoloissa saattoi olla homomiehille suunnattuja nurkkauksia tai tietty alue ravintolasta oli varattu homomiehille⁴⁵. Muualla Suomessa ravintolatoiminta oli vähäisempää, niin myös todennäköisesti seksuaalivähemmistöjen vierailut niissä. Homomiesten ensimmäinen epävirallinen oma ravintola oli Helsingin Vanhalle ylioppilastalolle vuonna 1964 avattu Vanhan Kellari, jonka homomiehet ottivat heti omaksi paikakseen. Siitä tuli 1970-luvulla kantapaikka myös lesboille, ja Vanhan Kellarin Karhukabinetista tuli ensimmäinen suomalainen lesboravintola.⁴⁶ Seksuaalivähemmistöjen yhteisöt alkoivat kehittyä ja kasvaa: maamme ensimmäinen seksuaalivähemmistöjen järjestö *Toisen säteen ryhmä* perustettiin vuonna 1967. Keskusteluseura *Psyke* perustettiin vuonna 1968 ja seksuaalista tasavertaisuutta edistävä yhdistys *Seksuaalinen tasavertaisuus – Sexuellt likaberättigande* eli *SETA* perustettiin vuonna 1974.⁴⁷

42 Kihlman 1966, 115–123.

43 Gumpler 1966, 159–160.

44 Mustola 2007, 21.

45 Hooven 1992, 52–57.

46 Mustola 2007, 21–22.

47 Hagström 2010, 62–63. Toisen säteen ryhmä ei koskaan rekisteröitynyt yhdistykseksi, joten sen vaikutusvalta ja toiminta jäivät melko vaatimattomaksi. Keskusteluseura *Psyke* muodostui sosiaalisesti merkittäväksi yhdistykseksi, joka myös rekisteröityi. *Psyke* julkaisi *Ihminen ja yhteiskunta* -lehteä, piti puhelinpäivystystä ja järjesti Helsingissä tanssitilaisuuksia, joihin tuli väkeä ympäri Suomea. SETA pyrki muita järjestöjä enemmän vaikuttamaan poliittiseen toimintaan ja seksuaalivähemmistöjen oikeuksien

SETA korosti yhteiskuntaan suuntautuvaa toimintaa ja sai inspiraationsa pohjoisamerikkalaisesta, hollantilaisesta ja tanskalaisesta uudesta homoliikkeestä. SETA painotti homoseksuaalien syrjintää vähemmistöryhmänä ja yhteiskunnan seksuaalikielteisyyttä pidettiin yhtenä homoseksuaaleihin kohdistuvan syrjinnän selityksenä.⁴⁸ Ryhmä voi määrittyä vähemmistöryhmäksi *määrällisesti ja/tai psykologisesti*. Näistä jälkimmäinen liittyy vallankäyttöön: psykologisella vähemmistöllä on alistettu asema yhteiskunnan keskeisissä valtarakennelmissa.⁴⁹ Suomessa seksuaalivähemmistöjen oikeuksien ajaminen oli 1960- ja 1970-luvuilla osa laajempaa yhteiskunnallisen kontrollipolitiikan muutosta. Vuonna 1967 nuorten akateemisesti koulutettujen henkilöiden perustama *Marraskuun liike* kannatti kontrollipoliittisia muutoksia ja liike puolusti YK:n ihmisoikeuksien mukaisesti poikkeavien ihmisten, kuten asunnottomien, vankien ja mielisairaiden lisäksi myös seksuaalivähemmistöjen oikeuksia⁵⁰. Marraskuun liikkeen piirissä toimi seksuaalivähemmistöjen oikeuksia ajanut *Työryhmä 13*, jonka tärkeimpänä tehtävänä oli lainsäädäntöön vaikuttaminen päättäjien sekä joukkotiedotusvälineiden kautta⁵¹.

parantamiseen. SETA järjesti vuonna 1974 ensimmäisen seksuaalivähemmistöihin liittyvän mielenosoituksen Suomessa.

48 Mustola 2007, 25.

49 Nissinen 1995, 30–31. Homo- ja biseksuaalisuudesta on muodostunut vähemmistökategoria ainakin kolmen sosiaalisen tekijän vuorovaikutuksessa: 1) vallitsevan sukupuolijärjestelmän tapa jäsentää miehenä ja naisena oleminen heteroseksuaalisen olettamuksen mukaan, 2) edelliseen liittyen muusta väestöstä – ja erityisesti omasta sukupuolesta – erottava sosiaalinen kategoriointi ja siihen liittyvä syrjintä sekä 3) vähemmistöön kuuluvien keskinäinen kategoriointi, toiminta ja osakulttuurit. Homoseksuaalisuuden kategorian syntyminen oli historiallisesti mahdollista vasta sen jälkeen, kun perhejärjestelmä oli muodostunut keskeiseksi yhteiskunnalliseksi instituutioksi ja jonkinlaisia homoseksuaalisen alakulttuurin muotoja oli havaittavissa.

50 Honkala 2010, 3.

51 Honkala 2010, 102. Työryhmä 13:n homoseksuaaliset jäsenet irtaantuivat vuoden 1968 lopulla Marraskuun liikkeestä ja he perustivat Psyke ry:n. (Honkala 2010, 105.)

Suomessa seksuaalivähemmistöjen oikeudet ovat tulleet hyväksytyiksi keskimäärin hieman muita Pohjoismaita myöhemmin. Homoseksuaalisuus dekriminalisoitiin maassamme vuonna 1971, kun taas muissa Pohjoismaissa dekriminalisointi toteutettiin Tanskassa jo vuonna 1933, Islannissa 1940, Ruotsissa 1944 ja Norjassa 1972⁵². Homoseksuaalisuuden sairausleima poistettiin maassamme vuonna 1981, kun muissa Pohjoismaissa homoseksuaalisuuden sairausleima poistettiin Norjassa 1978, Ruotsissa 1979 ja Tanskassa 1981⁵³.

Vuonna 1995 Suomen rikoslain uudistuksessa seksuaalinen suuntautuminen lisättiin syrjinnän kieltävien perusteiden listaan⁵⁴. Homoseksuaalisuuteen liittyvä kehotuskielto poistettiin vuonna 1999⁵⁵. Vuonna 2001 voimaan tullut työsopimuslaki kieltää syrjinnän työssä ja työhönotossa seksuaalisen suuntautumisen perusteella⁵⁶. Homoseksuaalit ovat vuodesta 2002 voineet rekisteröidä parisuhteensa⁵⁷. Keskustelu sukupuolineutraalista avioliitosta lähti eduskunnassa käyntiin vuonna 2010 oikeusministeri Tuija Braxin aloitteesta⁵⁸. Suomen eduskunta vahvisti sukupuolineutraalin avioliittolain sen toisessa käsittelyssä 12.12.2014 äänin 10–90 ja tasavallan presidentti Sauli Niinistö vahvisti 20.2.2015 kyseisen lain, jonka perusteella sukupuolineutraali avioliitto on tulossa lailliseksi Suomessa 1.3.2017⁵⁹.

52 Rydström 2007a, 21.

53 Stålström 1997, 229–230; Nyegaard 2011. En löytänyt tietoa tai mainintaa homoseksuaalisuuden mahdollisesta sairausluokituksesta ja sen poistamisesta Islannissa.

54 Virtanen 2002, 57.

55 Hagström 2010, 73.

56 Mustola 2007, 36.

57 Ranneliike 2007. Suomessa rekisteröidyssä parisuhteessa olevat henkilöt pystyvät perimään toisensa, mutta rekisteröidyssä parisuhteessa elävät eivät pysty automaattisesti ottamaan samaa sukunimeä tai adoptoimaan yhteistä lasta.

58 Hart 2012, 298.

59 Juvonen 2015, 99.

Maamme kristilliset tahot ottivat 1960-luvulla melko selkeän kannan homoseksuaalisuuteen. Vuonna 1966 evankelis-luterilaisen kirkon piispat julkaisivat paimenkirjeensä nimeltä *Ajankohtainen asia*, jossa homoseksuaalisuus nähtiin syntinä, jota ei tule toteuttaa⁶⁰. Kristillisten tahojen vastustuksesta huolimatta 1960-luvun aikana asenteet muuttuivat yleisesti hyväksyvämpään suuntaan.

Monet seksuaalivähemmistöjen oikeuksia näkyvästi 1960- ja 1970-luvuilla ajaneet henkilöt korostivat kristinuskon olevan selkein syyllinen seksuaalivähemmistöjen syrjintään. Ruotsalainen psykiatri ja seksuaaliaktivisti Lars Ullerstam totesi ytimekkäästi vuonna 1964 ilmestyneessä erilaisia seksuaalisia vähemmistöjä esitelleessä kirjassaan *De erotiska minoriteterna* (julkaistu suomeksi nimellä *Sukupuoliset vähemmistöt*) kristinuskon vaikutuksesta homoseksuaalisuutta kohtaan kohdistuneeseen syrjintään: Ei ole vaikea osoittaa kulttuurissamme homoseksualisteja vastaan kohdistetun vainon syytä: syyppää on *kristinuskoko*⁶¹. Länsimaisen sukupuolimoraalin käsitteet ”luonto” ja ”luonnollisuus” ovat peräisin Aristoteleen ajatuksista, joiden mukaan kaikella toiminnalla on olennainen tarkoituksensa ja luonnollinen tehtävänsä. Myös kristinuskon näkemys seksuaalisuudesta sopii yhteen Aristoteleen näkemyksen kanssa, sillä molempien mukaan seksuaalisuuden tarkoituksena on suvun jatkuminen, ja kaikki muu seksuaalisuus on ”luonnon” vastaista, siis ”luonnotonta”.⁶²

Homoseksuaalisuus kosketti dekriminalisoinninkin jälkeen 1970-luvulla evankelis-luterilaista kirkkoa siinä määrin, että kirkko julkaisi vuonna 1975 kirjan *Homoseksuaalisuus ja kirkko*. Teoksessa käsiteltiin monipuolisesti homoseksuaalisuutta sekä teologisena kysymyksenä että

60 Järviö 2012, 23–24.

61 Ullerstam 1964, 81. Ullerstam kirjoitti myös samassa kohua aiheuttaneessa ja muun muassa bi- ja homoseksuaalisuutta vahvasti puolustaneessa teoksessaan käyttämällä eri kulttuurien esimerkkejä todisteina kristinuskon valheellista seksuaalimoraalia vastaan: Libyan erämaan Siwa-kansalla on tervehenkinen käsitys. Siellä katsotaan epänormaaliksi, jos ihminen ei ole biseksuaalinen. (Ullerstam 1964, 85.)

62 Virtanen 2002, 32.

Suomen evankelis-luterilaista kirkkoa koskettavana teemana. Teoksessa kirkko tuomitsi homoseksuaalisuuden harjoittamisen, mutta sinänsä homoseksuaalisesti suuntautuneita ihmisiä tuli kohdella hyvin niin sielunhoidollisesti seurakunnan jäsenenä kuin tavallisina ihmisinä⁶³. Vuonna 1984 kirkko julkaisi piispojen kannanoton *Kasvamaan yhdessä*, jossa suhtauduttiin kielteisesti esiaviollisiin suhteisiin ja homoseksuaalisuuteen. Sen jälkeen kirkolta ei ole tullut yhtenäistä kannanottoa. Viime vuosina sen sijaan Suomen evankelis-luterilaisen kirkon edustajilta on kuultu toisistaan eriäviä näkemyksiä seksuaalivähemmistöistä.⁶⁴

Homoseksuaalisuuden pitäminen rikoksena Euroopassa juontaa juurensa jo vuosisatojen takaa lainsäädännön omaksuttua kristinuskon arvot. Homoseksuaalisuutta on tietyissä tieteellisissä piireissä pidetty sairautena 1800-luvulta lähtien, mutta homoseksuaalisuuden sairausleima länsimaisessa sairausluokittelussa juontuu toisen maailmansodan jälkeisestä ilmapiiristä. Toisen maailmansodan jälkeisessä kylmän sodan ilmapiirissä homoseksuaalisuutta pidettiin rautaesiripun molemmin puolin vakavana uhkana ja vaarallisena ilmiönä, jota kohtaan täytyi kehittää selkeä ja jämäkkä suhtautuminen. Vuonna 1952 ilmestyneessä Yhdysvaltain psykiatriyhdistyksen APA:n ensimmäisessä sairausluokituksessa DSM-I homoseksuaalisuus luokiteltiin viralliseksi sairaudeksi ”sosiopaattisena persoonallisuuden häiriönä”. Tuolloin vallinneen psykoanalyttisen käytännön mukaisesti homoseksuaalisuus luokiteltiin virallisesti psyykkisen häiriön oireeksi monissa maissa ja myös Suomessa, jossa samana vuonna 1952 Lääkintöhallitus lisäsi sille sairausluokituksen.⁶⁵ Laajalle levinnyt käsitys homoseksuaalisuudesta sairautena ja mielisairautena oli luotu pitkälti uskonnollis-moraalisin perustein. Pitkän tieteellisen ja teoreettisen keskustelun jälkeen sairausluokitus kuitenkin poistettiin Yhdysvalloissa vuonna 1973.⁶⁶ Sen jälkeen sama muutos on

63 Lindqvist & Sihvo 1975, 51–58.

64 Salomäki 2006, 304–305.

65 Stålström 1997, 101. DSM on lyhenne englannin kielen sanoista Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders.

66 Stålström 1997, 15. Homoseksuaalisuus voidaan yhdistää sairaudeksi useammassa lääketieteellisissä, psykiatrisissa ja psykoanalyttisissa teorioissa, jotka leimaavat sen muun muassa sairaudeksi, häiriöksi, rikkinäisyydeksi, perversioksi tai vihan välineeksi. (Stålström 1997, 18.)

tapahtunut myös monissa muissa maissa. Homoseksuaalisuus ja seksuaalivähemmistöt ovat saaneet 1900-luvun jälkipuoliskolla monissa länsimaissa vahvemman yhteiskunnallisen aseman, kun homoseksuaalisuuden rikos- ja sairausluokitus ovat poistuneet.

1.3. Tutkimuskysymykset ja aika- ja aluerajaus

Tarkoitukseni on selvittää, millaista keskustelua homoseksuaalisuuden dekriminallisoinnista, sairausluokituksen poistamisesta ja seksuaalivähemmistöistä on käyty tutkimissani lehdissä. Tarkoitukseni on tutkia, *miten* valitsemistani tutkimusaiheista on kirjoitettu sekä millaisia näkökulmia ja näkemyksiä niistä on esitetty eri lehdissä. Pohdin myös, *miten* asian käsittely heijastaa lehden linjaa, jos siitä on tai ei ole kirjoitettu. Tarkoitukseni on myös pohtia, *mihin* kirjoittajat ovat pyrkineet omilla mielipidekirjoituksillaan. Mielipidejuttujen kirjoittaminen lehtiin vaatii jo vahvaa motivoitumista, sillä yhdentekevistä asiasta kukaan ei halua nähdä vaivaa. Tutkin valitsemieni sanomalehtien pääkirjoitus- ja mielipidekirjoitussivuilla olevia kirjoituksia, jotka käsittelevät homoseksuaalisuuden dekriminallisointia, sairausluokituksen poistamista ja suomalaisten seksuaalivähemmistöjen tilannetta. Keskityn pääosin lehdissä olleiden keskustelevien kirjoitusten eli pääkirjoitusten ja mielipidekirjoitusten tutkimiseen, mutta tarkastelen myös muuta kirjoittelua ja uutisia, jotka liittyvät tutkimusaiheeseen. Lehtien pääkirjoitukset edustavat lehtien linjaa, kun taas mielipidekirjoituksia voidaan julkaista mistä tahansa keskustelua herättävästä aiheesta. En ota mukaan tutkimukseeni lehtien uutisia ja kirjoituksia, jotka käsittelevät pelkästään seksuaalivähemmistöjen tilannetta ulkomailla.

Tutkimukseni pääpaino on nimenomaan sanomalehtien sisällön tutkimisessä eikä niinkään lehtien välisessä vertailussa. Vertailen työssäni kuitenkin hieman aiheista käytyjen keskustelujen sävyeroja eri lehdissä. Tavoitteeni on hahmottaa ja muodostaa valitsemieni lehtien avulla kokonaiskuva homoseksuaalisuuden dekriminallisointiin, homoseksuaalisuuden sairausluokituksen poistamiseen ja seksuaalivähemmistöihin liittyneestä keskustelusta ja sen pääpiirteistä 1970-luvun alussa ja 1970- ja 1980-luvun vaihteessa. Lähestyn aihetta pääasiassa dekriminallisoinnin ja

sairausluokituksen poistamisen näkökulmasta, mutta tutkin myös muita seksuaalivähemmistöjä käsitteleviä aikakauden uutisia ja kirjoituksia. Keskitän tutkimuksen työssäni ajallisesti valitsemiini teemoihin ja rakennan työni niiden pohjalta. Tutkin valitsemiani teemoja ajallisesti hieman laajemmalla ajanjaksolla, jonka avulla saan laajemman hahmotelman seksuaalivähemmistöjen näkyvyydestä 1970-luvun alun ja 1970- ja 1980-luvun vaihteen suomalaisissa sanoma- ja aikakauslehdissä. Keskityn teemojeni ympärille määrittelemiini ajanjaksoihin.

Esittelen työssäni kahdeksassa eri sanoma- ja aikakauslehdessä homoseksuaalisuuden dekriminallisoinnista käytyä keskustelua vuoden 1970 kesäkuun alusta vuoden 1971 helmikuun alkuun asti. Lehtiartikkelit homoseksuaalisuuden sairausluokituksen poistamisesta ovat vuosilta 1979–1981. Olen valinnut dekriminallisointia koskevan ajanjakson sillä perusteella, että aihetta käsiteltiin Suomen eduskunnassa ainakin 26.6.1970, 30.6.1970, 13.11.1970 ja 24.11.1970⁶⁷. Aloitan tutkimukseni vuoden 1970 kesäkuusta, jolloin eduskunnassa alettiin keskustella dekriminallisointiin liittyvistä lakimuutoksista. Homoseksuaalisuus dekriminallisoidiin eduskunnan päätöksellä 1.2.1971, joten päätän aikarajauksen siihen⁶⁸. Yli puolen vuoden mittainen ajanjakso on työni kannalta myös riittävä, koska aiheesta keskusteltiin olennaisesti eniten juuri ennen eduskuntakäsittelyä ja sen aikana.

Homoseksuaalisuuden sairausluokituksen poistamiseen liittyvää keskustelua tutkin lehdistä ajallisesti huomattavasti pidemmältä ajalta kuin dekriminallisoinnin käsittelyä. Aloitan siihen liittyvän ajanjakson siitä, jolloin lehdissä kirjoitettiin ensimmäisen kerran SETA:n lääkintöhallitukselle lähettämästä kirjeestä. Ensimmäinen kirjoitus, jonka olen poiminut mukaan, julkaistiin 29.10.1979. Lääkintöhallitukselle osoittamassaan kirjeessä SETA vaati sairausdiagnoosin poistamista maassamme. Aiheesta uutisoitiin *Helsingin Sanomissa*. Tutkin aiheeseen liittyvää keskustelua vuoden 1979 lopulta vuoden 1981 heinäkuun loppuun asti. Homoseksuaalisuuden sairausluokitus poistettiin Suomessa 26.6.1981. Aiheesta uutisoitiin monissa lehdissä heinäkuun

67 Suominen 1999, 90.

68 Suomen asetuskokoelma 1971 I, 20–22.

alussa ja tuon kuukauden aikana lehdissä oli myös muita seksuaalivähemmistöjen asemaa sivunneita kirjoituksia. Päätän tarkasteluni aiheesta heinäkuun 1981 loppuun.

Aikarajaukseni alussa homoseksuaalisuus oli rikos. Rajauksen ensimmäisessä päätepisteessä (1971) se ei ollut enää rikos, vaan sairaus. Toisen päätepisteen jälkeen (1981) myös sairausluokitus päättyi: kyse ei ollut enää rikoksesta eikä sairaudesta. Mutta silti edelleen näin vain periaatteessa: kehoituspykälä oli voimassa ja suomalainen psykiatria ei nopeasti muuttanut suhtautumistaan homoseksuaalisuuteen, sillä psykiatrian oppikirjoissa homoseksuaalisuus katsottiin vielä pitkään häiriöksi sairausluokituksen poistamisen jälkeenkin. Silti historiallisen tärkeän kaaren tarkasteleminen: dekriminointi ja sairausluokituksen poisto ovat osa laajempaa vähemmistöjen oikeuksien paranemista ja yhteiskunnan liberalisoitumista.

Olen valinnut työhöni kaksi tutkittavaa ajanjaksoa, jotka liittyvät seksuaalivähemmistöjen yhteiskunnallisten oikeuksien kannalta keskeisiin muutoksiin. Tällä tavoin tutkin aihetta myös Suomen oloissa kronologisesti muutoksen näkökulmasta ja teen tarkkoja, mahdollisesti selkeitä havaintoja ja olettamuksia muutoksista. Molemmat muutokset ovat olleet monissa länsimaissa seksuaalivähemmistöjen kannalta hyvin keskeisiä ja haluan tutkia, että onko tilanne ollut samoin myös Suomessa. Ajanjaksoja tutkimalla ja vertaamalla saan selvitettyä asiaa. Tahdon tutkia, kuinka paljon ja millä tavoin homoseksuaalisuuden dekriminointi ja sairausluokituksen poistaminen ovat muuttaneet tilannetta. Pyrin löytämään ja mahdollisesti tuomaan esille myös muita seksuaalivähemmistöjen tilanteeseen vaikuttaneita tekijöitä.

1.4. Lähteiden ja metodien esittely

Valitsin tutkittaviksi neljän keskeisen puolueen pää-äänenkannattajat, laajalevikkisimmät sitoutumattomat suomen- ja ruotsinkieliset sanomalehdet sekä kaksi kristillistä ja kirkollista

näkökulmaa edustanutta lehteä, joista toinen on aikakauslehti. Lehdet ovat taustoiltaan erilaisia, jotta saisin laajan näkökentän 1970–1980-lukujen suomalaiseen lehdistöön ja sen aikaiseen mielipide- ja arvomaailmaan. En ottanut mukaan levikiltään pienempiä ja paikallisia sanomalehtiä tai viihteellisempiä iltapäivä- ja aikakauslehtiä, jotta työni aineisto ja näkökulmat eivät paisuisi liian laajoiksi.

Valitsin laajalevikkisen, vaikutusvaltaisen ja sisällöltään monipuolisen *Helsingin Sanomat*, joka on edelleenkin valtakunnan päälehti. Lehti oli aiemmin ollut Edistyspuolueen linjan äänenkannattaja, joka myöhemmin muutti linjansa poliittisesti sitoutumattomaksi, vapaamieliseksi ja poliittisesti avarakatseiseksi⁶⁹.

Hufvudstadsbladet oli tuolloin ja on edelleenkin maamme laajalevikkisin ruotsinkielinen sanomalehti, jota luetaan pääkaupunkiseudun lisäksi muilla kaksikielisillä alueilla.

Hufvudstadsbladet toimi ruotsinkielisyytensä ansiosta myös muille Pohjoismaille ikkunana Suomeen. Poliittiselta linjaltaan *Hufvudstadsbladet* oli 1970-luvun alussa virallisesti porvarillisen liberaali ja poliittisesti sitoutumaton, mutta käytännössä lehti tuki Ruotsalaista kansanpuoluetta.⁷⁰ *Kansan Uutiset* oli 1960-luvulta lähtien SKDL:n pää-äänenkannattaja ja se oli vasemmiston suurimpia sanomalehtiä⁷¹.

Tutkin työssäni yleiskristillistä sanomalehteä *Kotimaata*, joka oli ennen kaikkea kirkollinen sanomalehti. *Kotimaa* kantoi huolta kirkon roolin näkyvyydestä yhteiskunnassa, ja sisäisesti se

69 Salminen 1988, 151–156.

70 Salminen 1988, 208–211. Olen kääntänyt työtäni varten tutkimani *Hufvudstadsbladetin* tekstit suomeksi. Mainitsen tekstien alkuperäiset ruotsinkieliset otsikot, mutta muuten en viittaa niiden alkuperäisiin ruotsinkielisiin sanamuotoihin enkä siteeraa niitä suoraan ruotsiksi kuin vain yhdessä poikkeustapauksessa.

71 Salminen 1988, 234.

korosti kirkollista yhtenäisyyttä ja omaa yleiskirkollisuuttaan. Maamme poliittisen radikalisoitumisen myötä 1960-luvulla *Kotimaa* katsoi yhä vahvemmin tehtäväkseen puolustaa kirkkoa ja kristillisiä arvoja, mutta toisaalta ajan ilmapiiri ja myös yleiskirkollinen lähtökohta velvoittivat lehteä keskusteluun sisäisestä uudistumisesta.⁷² Kristillisistä aikakauslehdistä olen ottanut mukaan Kansan Raamattuseuran pääaikakauslehden, vuonna 1945 perustetun *Sanan*. *Sanasta* tuli nopeasti hyvin suosittu: se sai laajan kristillisen lukijakunnan ja lehden tilaajista suurin osa olikin henkilötilaajia. *Sana* ilmestyi kerran viikossa, ja lehti oli jo alusta lähtien hyvin ammattimaisesti sekä kansantajuisesti toimitettu ja sisälsi usein paikan päällä tehtyjä haastatteluita tai reportaaseja⁷³. *Sana* on hieman erilainen kuin muut tutkimani lehdet, sillä se ei käsitellyt niin paljoa perinteisiä uutisia päivittäisistä aiheista. Otin sen mukaan tutkittavaksi, sillä lehden kautta pystyin syventymään ja tutkimaan laajemmin suomalaista kristillistä arvomaailmaa ja siellä käytyä keskustelua.

Suomen Sosialidemokraatti, joka oli Suomen sosiaalidemokraattisen puoleen äänenkannattaja, korosti ideologisessa sisällössään vapaan keskustelun merkitystä, uudistusmielisyyttä ja sosialistiselle perustalle rakentuva yhteiskuntaa⁷⁴. *Suomenmaa* oli vuodesta 1967 lähtien Keskustapuolueen pää-äänenkannattaja, joka ilmestyi tabloidikokoisena viidesti viikossa. Aiemmin lehti oli ilmestynyt nimellä *Maakansa* ja se oli ollut ennen kaikkea tasavallan presidenttiä Urho Kekkosta tukeva julkaisu, mutta koko Keskustapuolueen lehti siitä tuli 1960-luvun lopulla.⁷⁵ Tutkimistani lehdistä *Suomenmaa* oli levikiltään selkeimmin maaseudun väestölle painottunut, kun taas muiden lehtien lukijakunta koostui pääasiassa kaupunkiväestöstä tai sitten sekä kaupunki-että maaseutuväestöstä. *Uusi Suomi* oli vuoteen 1976 asti Kokoomuksen pää-äänenkannattaja, joka oli arvomaailmaltaan ja omasta näkökulmastaan kansaa valistava, vapaamielinen sekä

72 Salokangas 1988b, 362–363.

73 Heikkilä 1991, 74.

74 Salminen 1988, 226.

75 Salokangas 1988d, 51–53.

vanhakonservatiivisuuden ja sosialismin vastainen lehti. Vuoden 1976 jälkeen *Uusi Suomi* julistautui riippumattomaksi porvarilliseksi lehdeksi.⁷⁶

Etsin tutkimistani 1970-luvun alun lehdistä homoseksuaalisuuteen ja sen dekriminisointiin liittyviä kirjoituksia ja uutisia. Jaan löytämäni tekstit neljään eri kategoriaan tekstien sisällön perusteella: homoseksuaalisuuden dekriminisointiin liittyviin kirjoituksiin, yleisesti seksuaalivähemmistöjä käsitelleisiin kirjoituksiin, seksuaalikasvatusta käsitelleisiin kirjoituksiin ja lakiuudistuksen vaiheiden uutisointeihin. Olen lajitellut aiheeseen liittyvät tekstit jokaisessa kategoriassa tekstin ilmestymispäivämäärän mukaiseen kronologiseen järjestykseen. Etsin seksuaalivähemmistöihin ja homoseksuaalisuuden sairausluokituksen poistamiseen liittyviä uutisia ja kirjoituksia 1970- ja 1980-luvun vaihteen lehdistä. Jaan löytämäni tekstit viiteen kategoriaan tekstien sisällön perusteella: yleisesti seksuaalivähemmistöihin liittyviin kirjoituksiin, homoseksuaalisuuden sairausluokitusta käsitelleisiin kirjoituksiin, nuorison käymään keskusteluun, kristillis-kirkolliseen keskusteluun ja liberaaliin kulttuurikeskusteluun. Olen lajitellut aiheeseen liittyvät tekstit jokaisessa kategoriassa tekstin ilmestymispäivämäärän mukaisesti aikajärjestykseen. Pysin kategorijaottelun avulla havainnollistamaan ja tutkimaan syvällisemmin tutkimukseni sisältöä ja sen eri ulottuvuuksia. Teen näkemyksen siitä, millä osa-alueilla tutkimusaiheeni tarkemmin ja useampaan otteeseen esiintyi.

Tutkimukseni aihepiiri liittyy vahvasti seksuaalisuuden, homoseksuaalisuuden, vähemmistöjen, lainsäädännön ja lehdistön historiaan. Työni kannalta keskeistä metodikirjallisuutta ovat muun muassa Päiviö Tommilan ja Kaija Keräsen toimittama *Lehtihistoria ja sen tutkimus* (1974) ja Erkki Teräväisen artikkeli *Huomioita lehdistöstä historiantutkimuksen kohteena* (2008). Olen saanut kyseisistä teoksista monia merkittäviä ohjeita ja metodeita. Käytän pääasiassa historiallis-kvalitatiivista tutkimusmenetelmää eli pyrin tutkimalla analysoimaan valitsemieni lehtien tekstejä ja tekemään niistä perusteltuja johtopäätöksiä. Tutkin kvalitatiivisesti eli laadullisen tutkimusmenetelmän ja analyysin keinoin valitsemieni lehtiä ja pyrin löytämään sisällön keskeisen

sanoman. Tarkoituksenani ei ole niinkään tutkia tekstien kielellistä rakennetta, vaan sanojen käytön merkitystä. Tarkastelen kirjoittajien argumentteja, ajatuksellisia tavoitteita ja päämääriä omista teksteissään. Haluan tutkia, mitä lehdet haluavat sanoa pääkirjoituksissaan ja yksittäiset henkilöt mielipidekirjoituksissaan. Käytän metodina motiivianalyysia, jonka avulla selvitän, mihin lausutuilla argumenteilla ja perusteluilla pyritään⁷⁷.

Tutkin lehtiä metodillisesti kulttuurintutkimukselliseen ja poststrukturalistiseen tutkimustraditioon pohjautuvalla lähestymistavalla, jossa lehdet ovat oman aikansa yhteiskunnallista todellisuutta. Tärkeää ei siis ole pyrkiä arvottamaan, onko lehtien taso hyvä vai huono lähdeaineistona, vaan analysoida, miten asioista kerrotaan ja miksi lehdet käsittelevät asioita niin kuin käsittelevät⁷⁸. Sanomalehden huomioarvo on suuri, sillä uusi sanomalehti ilmestyi muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta päivittäin⁷⁹. Pyrin arviomaan ja kertomaan tutkimusaiheeni painoarvosta lehdissä omana aikakautenaan. Asenneanalyysin avulla erittelen ja pyrin havainnollistamaan, kuinka eri lehdissä homoseksuaalisuuden dekriminialisointia käsitellään ja kuinka siitä kirjoitetaan⁸⁰. Kiinnitän huomiota käytettyjen käsitteiden analysointiin ja sanojen sisältöön⁸¹. Tarkastelen myös, mihin tilanteeseen ja kontekstiin esitetty näkemys liittyy. Rekonstruoin lehtien antamaa kuvaa aiheesta.

77 Teräväinen 2008, 5.

78 Turunen 2011, 52.

79 Turunen 2011, 73.

80 Tommila & Keränen 1974, 45.

81 Tommila & Keränen 1974, 47.

1.5. Tutkimusperinne

Homoseksuaalisuutta ja sen historiaa on kansainvälisesti ja Suomessa tutkittu melko paljon ja monelta eri näkökulmalta, mutta aiheesta on vielä paljon uutta tutkittavaa ja ammennettavaa. Käytän työssäni myös kansainvälisiä, tutkimusalueiltaan laajoja ja monipuolisia teoksia. Suomessa on aiheesta tehty eri tieteenaloilla monia pro graduja, väitöskirjoja ja suuri määrä tutkimuskirjallisuutta. Aihetta on tutkittu muun muassa modernin lesbo- ja homotutkimuksen kautta ja myös postmodernissa *queer*-tutkimuksessa, jossa ylihistoriallisen ydinolemuksen sijaan ollaan kiinnostuneita seksuaalivähemmistön kulttuurista alati kehittyvänä ja muuttavana ilmiönä⁸². Hyvänä esimerkkinä *queer*-tutkimuksesta voisi mainita Nina Järviön pro gradu -työn *Pervo kirkko?: Queer-teologia Suomen ja Ruotsin evankelis-luterilaisten kirkkojen homoseksuaalisuutta käsittelevissä lausunnoissa vuosina 1951–2010* (2012). Homoseksuaalisuutta on tutkimusaiheena sivuttu joissakin heteroseksuaalisuuden tutkimukseen liittyvissä töissä, joissa sukupuolen lisäksi tehdään seksuaalisuuden kahtiajako hetero- ja homoseksuaalisuuteen⁸³. Näitä kahta osa-aluetta pystyy vertailemaan toisiinsa ja kumpikin saa käsitteenä vankan ja selkeän aseman.

82 Juvonen 2002, 28–29. *Queer*-tutkimus pohjautuu Michel Foucault'n, Eve Kosofsky Sedgwickin ja Judith Butlerin teorioihin. Tutkimuksen tavoitteet ovat näkyvästi poliittisia: ne vastustavat ja tekevät näkyviksi konstruktioita ja kategorioita, jotka määrittävät perinteisiä identiteettejä. *Queer*-tutkimuksessa puretaan ja kyseenalaistetaan kulttuurisia avainkohtia, kuten jaottelua miehiin ja naisiin tai heteroihin ja homoihin. Tutkimuksessa pyritään horjuttamaan heteroseksuaalisuuden keinotekoisia vakiintuneisuutta ja luonnollisuutta kyseenalaistamalla anatomis-fysiologinen sukupuoli (sex), sosiaalinen sukupuoli (gender) ja seksuaalinen halu (desire) ja näiden yhteneväisyys. Teoria vastustaa heteronormatiivista ajattelua, heteroseksismiä ja -sentrismiä. *Queer*-poliittisessa identiteettityössä ei pyritä vahvistamaan itseään eikä myös pyritä rakentamaan pysyviä identiteettejä *Queer*-poliittinen toiminta alkoi vuonna 1990 aktivistien myötä, ja käytäntö synnytti pian myös teorian. (Karkulehto 2011, 79–91.)

83 Salonen 2005, 27–28.

Suomessa homoseksuaalisuuden asemaa on tutkittu 1970-luvulta lähtien, ja aihetta ovat tutkineet eri näkökulmista muun muassa Tuula Juvonen, Jan Löfström, Kati Mustola ja Olli Stålström. Homoseksuaalisuuden esiintymistä lehtikirjoituksissa on tutkinut jo vuonna 1974 Ellen Ahosen pro gradu -tutkielmassaan *Poikkeava sukupuoliuus Hymyssä, Kaksplussassa, Kotiliedessä ja Uudessa Naisessa 1969–72*. Homoseksuaalisuudesta 1970-luvulla sanomalehdissä käytyä keskustelua käsittelevää tutkimusta en ole kuitenkaan löytänyt. Muutenkaan seksuaalivähemmistöistä käytyyn sanomalehtikeskusteluun tai poliittiseen sävyyn käytyyn keskusteluun liittyvää tutkimuskirjallisuutta ei ole kovin runsaasti. Esimerkkinä voi silti mainita Juhapekka Tolvasen pro gradu -työn *Kotileikkejä ja lastenkasvatuspuuhia: Kevään 1996 homoliittokeskustelu Suomen sanomalehdistössä* (2007). Suomessa on tehty myös muita tutkimuksia, jotka käsittelevät Ylen *Ajankohtaisen kakkosen* vuosina 1996 ja 2010 toimittamia Homoiloja. Suomessa homoseksuaalisuuden ja kristillisen kirkon välisiin suhteisiin ja näkemyksiin liittyvää tutkimuskirjallisuutta on sen julkaistu huomattavasti enemmän, esimerkkinä Gustav Strömsholmin väitöskirja *De homosexuella som kyrklig spelbricka. En analys av aktörerna, aktionerna och debatten i Finland år 1993* (1997).

Olli Stålström on tutkinut homoseksuaalien ihmisoikeuksien historiaa muun muassa väitöskirjassaan *Homoseksuaalisuuden sairausleiman loppu* (1997) ja teoksessaan *Rakkauden monet kasvot: homoseksuaalisesta rakkaudesta, ihmisoikeuksista ja vapautumisesta* (1985). Heli Suominen on tutkinut pro gradu -työssään *Homoseksuaalisuus poliittisena kysymyksenä Suomessa: kansanedustajien argumentaatio vuoden 1970 dekriminalisointikeskustelussa ja vuoden 1996 homoparisuhdedebatissa* (1999). Suominen vertailee homoseksuaalisuudesta käytyjä keskusteluja eduskunnassa ja esittelee kansanedustajien argumentointia homoseksuaalisuuteen liittyvistä lakikysymyksistä. Homoseksuaalisuuden dekriminalisointia on tutkinut myös Anu Hakala pro gradu -työssään *Rikollisen raskas leima: Homoseksuaalisuuden dekriminalisointi ja siitä käyty keskustelu 1960–1970-lukujen taitteessa* (2011). Hakala keskittyy seksuaalivähemmistöjen oikeuksia ajavien yhdistysten käymään keskusteluun. Marjukka Hagström on tutkinut pro gradu -työssään *Kriminalisointien elinkaari säätämisestä dekriminalisointeihin: Mikä muuttui ja miksi?* (2010) homoseksuaalisuuden lisäksi myös muiden aiheiden dekriminalisointia.

Homoseksuaalisuuden dekriminalisoimista edeltävältä ajalta seksuaalivähemmistöjä on tutkittu Suomessa lähinnä historiallisena ja salaisena ilmiönä. Hyvä esimerkki on Tuula Juvosen vuonna 2002 julkaisema väitöskirja *Varjoelämää ja julkisia salaisuuksia*, joka käsittelee suomalaisen homoseksuaalisuuden historiaa muun muassa suomalaisten homoseksuaalien antamien haastattelujen, suomalaisten elokuvien ja skandaalilehtien kautta. Suomessa on tutkittu myös homoseksuaalisuutta rikoksena, rikosten määrää ja luonnetta, kuten Antu Soraisen vuonna 2005 julkaistussa väitöskirjassa *Rikollisia sattumalta? Naisten keskinäistä haureutta koskevat oikeudenkäynnit 1950-luvun Itä-Suomessa*. Johanna Virtasen pro gradu -työn otsikkona on *Luonnotonta haureutta: Samaan sukupuoleen kohdistuneen halun määrittäminen Suomessa vuosina 1880–1920* (2008). Jan Löfström ja Teemu Keskiarja ovat tutkineet teoksissaan homoseksuaalisuutta ja seksuaalivähemmistöjen historiaa suomalaisessa agraariyhteiskunnassa varhaisempina aikoina. Monet uudemmat homoseksuaalisuutta ja seksuaalivähemmistöjä käsittelevät tutkimukset ovat ottaneet seksuaalivähemmistöjen aseman yhä monipuolisemmin esiin elämän eri osa-alueilla.

2. Lehtikeskustelu 1970-luvun alussa ja sen tausta

Suomessa vuoden 1965 valtiopäivillä lakivaliokunnan mietinnössä esitettiin rikoslain kahdennenkymmenennen luvun muuttamista. Homoseksuaalisuuden kohdalta ehdotettiin muuta suhtautumistapaa täysi-ikäisten ihmisten väliseen homoseksuaalisuuteen kuin vankeusrangaistukset. Komitean näkemysten mukaan siihen tuli suhtautua joko yksilön henkilökohtaiseen sukupuolielämään kuuluvana asiana tai sairautena. Vastauksena yhteiskunnalliseen kehitykseen valtioneuvosto asetti 1.12.1966 komitean tutkimaan siveellisyyteen kohdistuvien rikosten rankaisemisesta annettujen säännösten uudistamista.⁸⁴

Komitea antoi mietintönsä valtioneuvostolle 29.12.1967, ja painettuna mietintö ilmestyi vuonna 1968. Vuonna 1969 hallitus jätti esityksensä eduskunnalle siveellisyytlain muuttamiseksi. Eduskunta siirsi hallituksen esityksen lakivaliokuntaan, joka ei kuitenkaan ehtinyt sitä käsitellä ennen vaalikauden loppua. Näin ensimmäinen yritys dekriminialisoida homoseksuaalisuus raukesi. Vuonna 1970 hallitus teki uuden esityksen aiheesta. Hallituksen esitys käytiin lävitse suuressa valiokunnassa ja lakivaliokunnassa. Lakivaliokunnassa lakiesitykseen lisättiin homoseksuaalisuuteen liittynyt kehotuskielto. Rangaistus kehotuskiellon rikkomisesta oli vankeutta enintään kuusi kuukautta tai sakkoja. Suuri valiokunta asettui kannattamaan lakivaliokunnan ehdotusta ja kehotti eduskuntaa hyväksymään lain siinä muodossa.⁸⁵

Eduskunnassa seksuaalirikoslain uudistus herätti suurta vastustusta, ja lopuksi tehtiin kompromissi, jossa homoseksuaalisten tekojen yleiskriminalisointi poistettiin. Kehotuskiellon lisäksi homoseksuaalisuudelle asetettiin korkea 18 vuoden ikäraja sekä poikkeuksellisissa tilanteissa vielä korkeampi 21 vuoden ikäraja. Korkeiden ikärajojen avulla haluttiin suojella nuoria homoseksuaalisuudelta ja 21 vuotta oli tarkoitettukin vain poikkeuksellisiin olosuhteisiin, joissa katsottiin vanhemman ihmisen pystyvän suostuttelemaan nuoren helposti homoseksuaalisuuteen. Poikkeuksellisia olosuhteita olivat koulut, laitokset sekä armeija. Monet lakia vastustaneet kansanedustajat pitivät homoseksuaalisuutta sekä syntinä että sairautena. Homoseksuaalisuuden vapauttamista kannattanut komitea puolestaan piti homoseksuaalisuutta ihmisen ominaisuutena ja yksityisasiana, jonka jättäminen rangaistavuuden ulkopuolelle ei kuitenkaan merkitse teon nimenomaista tai hiljaista hyväksymistä.⁸⁶

Homoseksuaalisuuden dekriminallisoinnista järjestettiin eduskunnassa kolme käsittelyä 27.10.1970, 24.11.1970 ja 27.11.1970. Lakiehdotuksen ensimmäisessä käsittelyssä Suomen Kristillisen Liiton kansanedustaja Raimo Westerholm teki vastaehdotuksen, joka olisi säilyttänyt homoseksuaalisuuden rangaistavana. Ensimmäinen dekriminallisointia koskeva äänestys tehtiin

85 Hakala 2011, 72–77.

86 Hakala 2011, 65–72.

lakivaliokunnan ja kansanedustaja Westerholmin ehdotuksen välillä. Äänestyksessä 147 kansanedustajaa asettui kannattamaan homoseksuaalisuuden dekriminialisointia, 18 edustajaa kannatti Westerholmin ehdotusta, poissa oli 34 edustajaa. Kehotuskiellosta tuli kaksi äänestystä. Kokoomuksen kansanedustaja Timo Mäki oli jättänyt ensimmäisen käsittelyn jälkeen oman lakialoitteensa, jossa hän vaati tiukempaan vankeusrangaistukseen määräävää kehotuskieltoa. Suuri valiokunta mietinnössään ohjeisti eduskuntaa hylkäämään Mäen ehdotuksen, ja näin kävi äänin 113–54. Toisen äänestyksen jälkeen kevyempi kehotuskielto jäi lakiin äänin 99–66, poissa oli 34 edustajaa.⁸⁷ Suomen eduskunta hyväksyi kolmannen käsittelyn jälkeen uuden seksuaalirikoslain 27.11.1970⁸⁸. Rikoslain uudistettu homoseksuaalisuutta koskeva 20 luku tuli voimaan 1.2.1971⁸⁹.

Rikoslain uudistetussa luvussa 20 tuli tuolloin hyväksytyksi heteroseksuaalisen suojaikärajan laskeminen 17 vuodesta 16 vuoteen sekä homoseksuaalisuuden että eläimeen sekaantumisen rangaistavuuden poistaminen⁹⁰. Rikoslain 20 luvun uudistuksen sisältöä kutsuttiin eduskunnassa ja lehdistössä nimellä *seksipaketti*. Kehotuskiellon mukaan julkisesta kehottamisesta samaa sukupuolta olevien henkilöiden väliseen haureuden harjoittamiseen tuli rangaistava teko. Kehotuskielto oli erikoinen ja maailmanlaajuisesti harvinainen kielto, sillä se kielsi kehottamasta tekoon, joka sinänsä oli laillinen. Vastaavankaltainen esimerkki löytyi tuolloin Etelä-Afrikasta, jossa oli kiellettyä kehottaa eri rotujen välisiin avioliittoihin, vaikka ne sinänsä eivät olleet kiellettyjä.⁹¹ Kehotuskielto vaikutti siihen, miten tiedotusvälineet käsitelivät homoseksuaalisuutta. 1970-luvun

87 Hakala 2011, 77–81.

88 Suominen 1999, 4.

89 Suomen asetuskokoelma 1971 I, 20–22.

90 Salonen 2005, 90–91. Vuonna 1971 uudistettuun seksuaalirikoslakiin ehdotettiin heteroseksuaalisen suojaikärajan laskemisen ja sekä homoseksuaalisuuden että eläimeen sekaantumisen dekriminialisointien lisäksi myös avioliiton sisäistä raiskausta rangaistavaksi teoksi, mutta ehdotusta ei otettu mukaan uudistettuun lakiin.

91 Koskinen 2005.

alussa Suomessa tuli voimaan myös muita, entistä vapaamielisempiä lakiuudistuksia, kuten vuonna 1970 voimaan tulleet, runsaasti julkista keskustelua herättäneet vapaampi laki raskauden keskeyttämisestä eli aborttilaki sekä lievennetyt lait sterilisaatiosta ja kastroimisesta.

Taulukko 1. Seksuaalivähemmistöjen asemaa käsittelevien tekstien lukumäärä 1970-luvun alun lehdissä

Lehti	1.6.1970–31.12.1970	1.1.1971–5.2.1971	Tekstien määrä yhteensä
<i>Helsingin Sanomat</i>	6	0	6
<i>Hufvudstadsbladet</i>	7	1	8
<i>Kansan Uutiset</i>	4	0	4
<i>Kotimaa</i>	4	0	4
<i>Sana</i>	4	0	4
<i>Suomen Sosialidemokraatti</i>	9	0	9
<i>Suomenmaa</i>	5	0	5
<i>Uusi Suomi</i>	6	0	6
Yhteensä	45	1	46

⁹² Helsingin Sanomat; Hufvudstadsbladet; Kansan Uutiset; Kotimaa; Sana; Suomen Sosialidemokraatti; Suomenmaa; Uusi Suomi 1.6.1970–5.2.1971

Tutkin homoseksuaalisuuden dekriminointiin ja seksuaalivähemmistöihin liittyvää keskustelua sanomalehdistössä vuoden 1970 kesäkuun alusta vuoden 1971 helmikuun alkuun saakka, jolloin homoseksuaalisuuden salliva laki astui voimaan Suomessa. Tekstit on jaettu neljään eri osa-alueeseen: homoseksuaalisuuden dekriminointiin liittyviin kirjoituksiin, yleisesti

seksuaalivähemmistöjä käsitelleisiin kirjoituksiin, seksuaalikasvatusta käsitelleisiin kirjoituksiin ja lakiuudistuksen vaiheiden uutisointeihin.

2.1. Homoseksuaalisuuden dekriminialisointia käsittelevät kirjoitukset

Kristillinen *Kotimaa* uutisoi 19.6.1970 homoseksuaalisuuden dekriminialisointipyrkimyksistä otsikolla ”Uusi seksipaketti”. Uutisessa kerrottiin lakiesitysten kokonaisuudesta, johon otettiin myös vahvasti kantaa. Lehdessä kannatettiin homoseksuaalisuuteen liittyvää kehotuskieltoa, sillä kiellolla pystyttiin estämään turmiollinen ja sukupuolimoraalia vaarantava homoseksuaalisten suhteiden ”mainostaminen”, mistä televisio vuoden vaihteessa oli esittänyt jo näytteitä⁹³. *Kotimaan* uutisessa pelättiin median houkuttelevan suomalaisia homoseksuaalisuuteen ”mainostamalla” aihetta esimerkiksi televisiossa. Homoseksuaalisuus esitettiin uutisessa haitallisena ilmiönä, josta vastaanottaja saattaa aiheesta kuullessaan innostua. Television mainostamisella viitattiin todennäköisesti vuonna 1969 valmistuneeseen Jorma Elovaaran ohjaamaan ja homoseksuaalisuutta käsittelevään elokuvaan *Oletko sinä?* TV 2 esitti elokuvasta vuonna 1969 rohkean trailerin, mutta elokuvan esittäminen kiellettiin tuolloin homoseksuaalisuuden kriminalisoinnin vuoksi. *Oletko sinä?* joutui vuonna 1971 homoseksuaalisuuden dekriminialisoinnin jälkeen uudestaan esityskieltoon kehotuskiellon takia ja se sai televisioonsi-iltansa vasta kehotuskiellon poistuttua vuonna 1999.⁹⁴

93 *Kotimaa* 19.6.1970, ”Uusi seksipaketti”, 3. *Kotimaan* päätoimittajana toimi 1970-luvun alussa teologian lisensiaatti Leino Hassinen. (Salokangas 1988b, 362.) Mainitsen molempien tutkimusajanjaksojeni alussa sanoma- ja aikakauslehtien tuolloiset päätoimittajat nimeltä, kun kyseiset lehdet tulevat ensimmäistä kertaa käsittelyyn. Työni alaviitteissä näkyvät myös lehtikirjoituksen tekijät, jos heidän nimensä esiintyi lehdessäkin. Jos alaviitteessä ei ole mainintaa kirjoituksen tekijästä, niin silloin sen tekijä ei ole tiedossa.

94 Koskinen 2005.

Helsingin Sanomissa julkaistiin 24.6.1970 lehden pääkirjoitus ”Seksipaketin uusi kierros”.

Pääkirjoituksessa otettiin kantaa uuden vapaamman seksuaalilainsäädännön puolesta. Siinä puollettiin Suomen vanhoillisen seksuaalilainsäädännön muuttamista useimpien Pohjoismaiden linjan mukaiseksi. Vuoden 1969 syksyllä eduskunnalle annettu lakiesitys seksuaalirikoslainsäädännön uudistamisesta ei päässyt valiokuntaa pidemmälle. Lehti toivoi, että vuonna 1970 valitulle uudelle eduskunnalle annettu lakiesitys saataisiin käsitellyksi liikaa moralisoimatta. Pääkirjoituksen perusteella Suomen seksuaalirikoslainsäädännön uudistamisen teki perustelluksi jo tosiasia, että pääosiltaan vuodelta 1889 peräisin oleva laki oli kansainvälisesti poikkeuksellisen ankara ja epäilyjä herättävä sekä periaatteiltaan että seurauksiltaan. Uusi lakiesitys perustui pitkälti komitean esityksiin, joissa pyrittiin toteuttamaan Suomessa samat periaatteet kuin Ruotsissa ja Tanskassa. Suurinta huomiota saivat osakseen esitykset homoseksuaalisuuden sallimisesta, eläimeen sekaantumisen rangaistavuuden poistamisesta ja sukupuolisen kanssakäymisen rangaistavuuteen liittyvän ikärajan alentamisesta. Pääkirjoituksen mukaan ei voitu osoittaa, miten homoseksuaalien keskinäiseen yhteisymmärrykseen perustuva, muiden näkymättömissä harjoitettava sukupuolielämä voisi loukata kenenkään oikeusturvaa niin, että siihen tarvittaisiin rangaistussäädöksiä. Pääkirjoitus puolusti poikkeavien yksilöiden ja yksilön etuja todetessaan, että silloinen ankara seksuaalirikoslainsäädäntö aiheutti vain muodollista piilorikollisuutta, siitä johtuvaa poikkeavien ihmisten onnetonta elämää sekä lain soveltamisen sattumanvaraisuutta, mikä saattoi usein merkitä lain käyttämistä väärin.⁹⁵

Hallitus esitti vuonna 1970 siveellisyysrikoslain muuttamista yksilön oikeuksia suojaamalla, sillä yleiset sukupuolimoraalikäsitykset olivat muuttuneet niin paljon 1800-luvulta. Hallitus pyrki toimimaan myös vuonna 1962 solmitun ns. Helsingin sopimuksen mukaisesti. Siinä Pohjoismaat

95 Helsingin Sanomat 24.6.1970, ”Seksipaketin uusi kierros”, 6. *Helsingin Sanomien* päätoimittajina toimivat 1970-luvun alussa Aatos Erkkö, Heikki Tikkanen ja vastaavana päätoimittajana Teo Mertanen. (Leino-Kaukiainen & Nygård & Salokangas 1988, 130.)

sitoutuivat yhdenmukaistamaan rikoslakinsa⁹⁶. Edellä mainitussa *Helsingin Sanomien* tekstissä viitattiin edistyneinä esimerkkeinä juuri muihin Pohjoismaihin.

Uudessa Suomessa julkaistiin 1.8.1970 homoseksuaalisuuden dekriminointiin erityisen negatiivisesti suhtautuva mielipidekirjoitus, jonka kirjoittajana oli nimimerkki G.I. Kirjoituksen otsikkona oli ”Uusi seksilaki”. Kirjoittajan mielestä uusi laki sallisi sukupuolisesti kieroutuneiden tyydyttää vapaasti mielihalujaan saman sukupuolen kanssa vain pienin alaikäisiä koskevin rajoituksin tarvitsematta pelätä rangaistusta, joita siihen asti oli pitänyt pelätä. Seksuaalirikoslain liberalisointi Ruotsissa oli kirjoittajan mielestä varoittava esimerkki. Kyseistä lakia oli siellä lievennetty vuonna 1944, mutta jo vuonna 1965 lakia oli ollut pakko kiristää, tosin vain ”homofiilien” osalta. Siitä huolimatta Ruotsissa oli heidän omien tilastojensa mukaan noin 250 000 homofiilia.⁹⁷

Mielipidekirjoituksessa käytettiin Ruotsin tilannetta selkeästi moraalisesti varoittavana esimerkkinä, jollaista ei haluttu Suomeen. G.I. myös piti homoseksuaalisuutta seksuaalisesti kieroutuneena toimintana, jota ei tulisi sallia. Hän vetosi korkeaan moraaliin ja vastusti lakimuutosta sen moraalittomuuden vuoksi. Tekstissä viitattiin lain kiristämällä Ruotsissa vuonna 1965 säädettyyn nuorison viettelyn seksiin kieltävään lakiin, jonka mukaan henkilö, joka lupaa rahallista korvausta seksistä alle 18-vuotiaalle vastakkaista sukupuolta olevalle tai alle 21-vuotiaalle samaa sukupuolta olevalle, tulee tuomita maksamaan sakkoja ja vankilarangaistukseen korkeintaan kuudeksi kuukaudeksi nuorison viettelystä. Lain tarkoituksena oli korkeammalla ikärajoituksellaan säädellä homoseksuaalista prostituutiota, mutta lakia seurattiin löyhästi, sillä lain voimassaolovuosien 1965–1977 välisenä aikana vain 36 henkilöä tuomittiin lain perusteella.⁹⁸

96 Suominen 1999, 36.

97 Uusi Suomi 1.8.1970, nimimerkki G.I., ”Uusi seksilaki”, 4. *Uuden Suomen* päätoimittajana toimi 1970-luvun alussa filosofian maisteri Pentti Poukka. (Salokangas 1988e, 204.)

98 Rydström 2007b, 204–205.

Helsingin Sanomissa aihetta käsiteltiin 20.9.1970 Kimmo Linnilän näyttävässä uutisoinnissa ”Mitä eduskunnan seksipaketti sisältää?” Linnilä oli yksi *Sexpon* eli seksuaalipoliittisen yhdistyksen perustajista ja tuolloin yhdistyksen aktiivinen jäsen⁹⁹. Kirjoittaja suhtautui aiheeseen liberaalisti ja tuki selkeästi lakiuudistusta erilaisin perustein. Kirjoituksessa kerrottiin lakiuudistuksen ja homoseksuaalisuuden historiasta sekä nykytilanteesta ja siitä, että myös Suomen Mielenterveysseura oli tukenut lakiuudistusta. Kirjoittaja ennusti, että kiivain keskustelu eduskunnassa tultaisiin käymään homoseksuaalisuudesta. ”Vaikka homoseksuaalisuutta on ollut kautta ihmiskunnan historian ja eläimilläkin se on ollut melko yleistä, niin kristinusko ja kirkko ovat vainonneet seksuaalivähemmistöjä. Suomessa on aiheesta käyty keskustelua puolesta ja vastaan”, Linnilä kirjoitti. *Sexpossa* toiminut Linnilä arvosteli kristinuskon kielteistä asennetta seksuaalivähemmistöihin. Hänen mukaansa huvittavimpia eduskunnassa esitettyjä vasta-argumentteja olivat homoseksuaalisuuden väitetty luonnottomuus ja väite, että ”Suomen kansa kuolee sukupuuttoon, kun miehet ovat keskenään”. ”Onko luonto siis laki?” Linnilä heitti.

Nk. viettelyteorian mukaan vanhempi ihminen saattoi suostutella nuoren homoseksuaalisuuteen. Linnilän mukaan 18 vuoden suojaikäraja oli naurettava, sillä viettelyteoria ei hänestä pitänyt paikkaansa. Linnilä vetosi tekstissään historiantutkimuksellisiin tietoihin, eläinten käyttäytymiseen ja tutkimuksiin ihmisen sukupuolisesta käyttäytymisestä. Linnilän mielestä homoseksuaalisuuden vastaiset argumentit, kuten ”viettelyteoria” ja Suomen kansan sukupuuttoon kuoleminen eivät olleet tarpeeksi hyviä ja uskottavia ja hän esittikin ne hyvin koomisessa valossa. Tuolloin tuoreimman psykiatriantutkimuksen perusteella homoja ei voitu parantaa, joten Linnilä kehottikin psykiatreja kannustamaan homoja olemaan oma luonnollinen itsensä.¹⁰⁰ Viettelyteoria oli 1900-luvun alkupuolella vallalla ollut monien tutkijoiden muodostama käsitys, jonka mukaan homoseksuaalisuuden synty johtuu joko yleensä tai joissakin tapauksissa samaa sukupuolta olevan

99 Hakala 2011, 44.

100 *Helsingin Sanomat* 20.9.1970, Kimmo Linnilä, ”Mitä eduskunnan seksipaketti sisältää?”, 25.

aikuisen lapsuudessa tai nuoruudessa suorittamasta viettelystä¹⁰¹. Viettelyteoria kumottiin lopullisesti Hollannissa vuonna 1969 ilmestyneessä professori Nico Speijerin johtaman psykiatrikomitean julkaisemassa Speijerin raportissa, jossa todettiin, että tutkimusten mukaan ketään ei voi vietellä homoseksuaalisuuteen ja homoseksuaalisuus ei ole sairaus. Raportti käännettiin suomeksi vuonna 1973.¹⁰²

Sanassa homoseksuaalisuuden dekriminalisointia sivuttiin hieman 4.11.1970 ilmestyneen lehden pääkirjoituksessa ”EI SULKUJA AUKI SEKSILLE”. Teksti ei kuitenkaan käsitellyt pääasiassa homoseksuaalisuuden dekriminalisointia, vaan muita seksuaalirikoksia, kuten raiskauksia ja ahdistelua ja niiden lisääntymistä Suomessa. Tekstissä kuitenkin mainittiin eduskunnan käsittelyssä oleva seksipaketti. Pääkirjoitus vastusti lainuudistusta, jonka se katsoi lisäävän myös raiskausten ja ahdistelujen määrää.¹⁰³

Kirjoittaja halusi selvästikin viestittää, että seksuaalisen moraalien keventäminen ja lainsäädännön uudistaminen lisäisivät myös yhä rangaistuksenalaisia seksuaalisen käyttäytymisen muotoja. Tekstissä esiin nostettu klassinen argumentointitapa on nimeltään ”slippery slope” eli viettävä pinta¹⁰⁴. Samalla argumentointitavalla samaa sukupuolta olevien liittoja vastustettiin vuoden 1996 suomalaisessa sanomalehtikeskustelussa, jolloin samaa sukupuolta olevien liittojen hyväksymisen

101 Freund 1969, 105.

102 Saarinen 1991, 23. Speijerin komitea koostui kaikista Hollannin psykiatrian ja lapsipsykiatrian professoreista. Raportti on yhteenveto homoseksuaalista viettelyä koskevasta teoreettisesta ja empiirisestä tutkimuksesta. Speijerin raporttia käytettiin argumenttina Hollannin ja monen muun Euroopan maan rikoslakien uudistamiseen sekä homo- ja heteroseksuaalisten suojaikärajojen yhdenvertaistamiseen. (Stålström 1997, 253–254.)

103 Sana 4.11.1970, ”EI SULKUJA AUKI SEKSILLE”, 2. *Sanan* päätoimittajana toimi 1970-luvun alussa Kansan Raamattuseuran pääsihteeri Mauri Tiilikainen. (Heikkilä 1991, 75.)

104 Tolvanen 2007, 48.

pelättiin johtavan myös muun muassa pedofilian, moniavioisuuden ja ihmisen ja eläimen välisten liittojen hyväksymiseen¹⁰⁵.

Suomen Sosialidemokraatissa teema oli puolestaan esillä 15.11.1970 nimimerkin TARKKAILIJA kirjoittamassa mielipidekirjoituksessa ”Seksuaalipakolaiset eräs Suomesta kaikkoava ryhmä”. Ajatuksia herättävä mielipidekirjoitus oli luonteeltaan homoseksuaalien asemaa suomalaisessa yhteiskunnassa vahvasti tukeva. Kirjoittajan mukaan sairausluokittelu oli huono, sillä vika nähtiin yksilössä. Kirjoittaja vertasi seksuaalivähemmistöjen vastustajia Vanhan testamentin aikaisen lainsäädännön kannattajiin. ”Mooseksen lakien villitsemät konservatiivit haluavat pitää homoseksuellit yhteiskunnan ulkopuolella omissa ghettoissaan”. TARKKAILIJA esitti, että sosiologit ja psykologit tekisivät tutkimusta vähemmistöjen elämästä. ”Tieteellisten tutkimusten mukaan Suomessa on noin 2–5 prosenttia eli 96 000–240 000 seksuaalivähemmistöihin kuuluvaa henkilöä, mikä on enemmän kuin esimerkiksi lain suojaa nauttavia mustalaisia. Joten on selvää, että yhteiskunta saa aikaan seksuaalivähemmistöissä reaktioita, jotka taas heijastuvat yhteiskuntaan esimerkiksi neurooseina, itsemurhina, muuttoina Ruotsiin tai Tanskaan. Onko Suomella varaa menettää työvoimaa tämän takia?”¹⁰⁶

Kirjoittaja oli vahvasti homoseksuaalien olosuhteiden parantamisen puolesta Suomessa. Hän pyrki sekä otsikollaan että tekstillään saamaan lukijat oivaltamaan, että seksuaalivähemmistöjä syrjittiin epäinhimillisin perustein ja että heidät pyrittiin ajamaan pois maasta. Tekstin perusteella seksuaalivähemmistöt olivat Marraskuun liikkeen näkemysten tavoin huonosta kontrollipolitiikasta kärsivä ryhmä, jota tuli puolustaa¹⁰⁷. Kirjoittaja ilmaisi, että seksuaalivähemmistöihin kuuluvia oli väestöstä huomattavasti enemmän kuin vaikkapa romaneja. Sairausluokitukselta kirjoittaessaan kirjoittaja vetosi ehkäpä laajempaan toisen maailmansodan jälkeiseen länsimaiseen psykiatrian

105 Tolvanen 2007, 48–50.

106 Suomen Sosialidemokraatti 15.11.1970, nimimerkki TARKKAILIJA, ”Seksuaalipakolaiset eräs Suomesta kaikkoava ryhmä”, 4. *Suomen Sosialidemokraatin* päätoimittajana toimi 1970-luvun alussa valtiotieteiden maisteri Pauli Burman. (Salokangas 1988c, 61.)

107 Honkala 2010, 105.

ilmapiiriin, sillä homoseksuaalisuus luokiteltiin vuoden 1970 lopulla Suomessa vielä rikokseksi ja vasta vuonna 1971 sen dekriminialisoinnin myötä vahvemmin sairaudeksi¹⁰⁸.

Suomen Sosialidemokraatissa seksuaalilainsäädännön muutosta pohdittiin 19.11.1970 pääkirjoituksessa: ”Suuri valiokunta jätti seksin vanhaan pakettiin”. Kirjoituksessa tuotiin esille median valta, kun ajateltiin radion, television, lehdistön ja elokuvan kiinnostuvan aiheesta eduskuntakäsittelyn ollessa vielä kesken. Median ajateltiin pystyvän helposti kehottamaan ihmisiä homoseksuaalisuuteen.¹⁰⁹ Tekstistä kävi ilmi, että lehti ehkä ajatteli median kiinnostuvan aiempaa enemmän uudesta huomioarvoltaan hedelmällisestä sekä hieman kiehtovasta aihealueesta.

Suomen Sosialidemokraatti jatkoi aiheen käsittelyä 26.11.1970 pääkirjoituksessaan ”Seksilait uudistuvat”. Kirjoittajan mukaan homoseksuaalisuuden rangaistavuus poistetaan ja lainsäädäntö saa puhtaammat kasvat ”tämänkin vanhan- ja turhanaikaisen rangaistavuuden” poistuessa rikoslaista. Hallituksen esitykset eivät kuitenkaan lehden arvion mukaan tulisi täysin toteutumaan, sillä eduskunnassa oli paljon vanhoillisia kansanedustajia. Sellaisinaankin lainuudistukset merkitsisivät terveemmän asennoitumisen ja asiallisemman katsomuksen voittoa.¹¹⁰ Pääkirjoitus suhtautui siis hyvin positiivisesti. Kirjoittajan mielestä se arvosteli ”tympeää vanhoillisuutta”, jota eduskunnassa esiintyi. Kirjoittajan tekstistä käy ilmi, ettei hänen mielestään ihmisten yksityiselämään ei tullut puuttua paljoakaan kovan lainsäädännön voimin.

Kotimaassa aihe mainittiin 27.11.1970 uutisessa ”Kristillinen Liitto: Kansamme on joutumassa moraaliseen alennustilaan”. Puolue katsoi Suomen maallistuneen hyvin paljon viimeksi kuluneen vuosikymmenen aikana. Esimerkkejä siitä olivat muun muassa pyrkimys poistaa Jumalan nimi rikoslaista, jumalanpilkan luvallistaminen, heteroseksuaalisen suojaikärajan alentaminen

108 Månsson 1984, 340.

109 Suomen Sosialidemokraatti 19.11.1970, ”Suuri valiokunta jätti seksin vanhaan pakettiin”, 4.

110 Suomen Sosialidemokraatti 26.11.1970, ”Seksilait uudistuvat”, 4.

17 vuodesta 16 vuoteen ja aikuisten välisten homoseksuaalisten suhteiden salliminen. Esimerkkeinä nämä kaikki johtaisivat Suomen eroon Jumalan sanasta.¹¹¹ Homoseksuaalisuuden salliminen nähtiin vain yhtenä, mutta tärkeänä esimerkkinä uhkaavasta moraalisesta alennustilasta.

Uudessa Suomessa aihe esiintyi 6.12.1970 nimimerkin Sivullinen kirjoittamassa isossa kolumnissa: ”Rikos ja rangaistus”. Kolumni käsitteli muun muassa rikoksia, eduskunnan käsittelemää seksipakettia, pornoa ja ihmiskuvaa. Homoseksuaalisuuden dekriminointi mainittiin kolumnissa, kun suomalainen henkilö puhui neuvostoliittolaisen kanssa Suomen lainsäädännön liberalisoinnista. Vieras Neuvostoliitosta sanoi yllättyneenä, että hänen maassaan suunta on aivan päinvastainen¹¹². Kolumnissa kirjoittaja toi esille länsimaiden ja Neuvostoliiton moraalikehityksen eroavaisuuden, mutta hän ei ottanut selkeästi kantaa asiaan. Kirjoitus ei ollut lehden pääkirjoitus eikä suoranaisesti edustanut lehden toimituksen linjaa, mutta mielipidekirjoituksen sisältö korosti Neuvostoliiton olevan moraaliltaan ja lainsäädännöltään täysin erilainen valtio kuin Suomi. Kolumnissa Neuvostoliiton edustaja selkeästi ihmetteli moraalin kehitystä Suomessa. Neuvostoliitossa homoseksuaalisuudesta nimittäin saattoi saada vuonna 1960 säädetyin lain perusteella enintään viiden vuoden vankeusrangaistuksen. Laki oli voimassa vuoteen 1993 asti¹¹³.

111 Kotimaa 27.11.1970, ”Kristillinen Liitto: Kansamme on joutumassa moraaliseen alennustilaan”, 8.

112 Uusi Suomi 6.12.1970, nimimerkki Sivullinen, ”Rikos ja rangaistus”, 2.

113 Isaksson 1994, 67–69.

2.2. Seksuaalivähemmistöt aiheena yleensä

Helsingin Sanomissa kuvailtiin 20.7.1970 samaa sukupuolta olevien mahdollisuutta mennä naimisiin nimimerkin Origo kirjoittamassa pakinassa ”Mauri ja Esko”. Humoristisessa ja futuristisessa pakinassa nuoret miehet päättivät mennä naimisiin vanhoillisten vastustuksesta ja kirkkolaista huolimatta. Lopulta pappikin saatiin vihkimään heidät¹¹⁴. Pakina oli humoristinen eikä siitä ei käynyt täysin ilmi sen pohjimmainen tarkoitus, vaan se jätti pohtimisen varaa. Se saattoi olla lukijoidensa mielestä vaikkapa absurdi rakkaustarina tai tulevaisuuden avioliittoesimerkki.

Aikakauslehti *Sanassa* aihetta käsiteltiin 22.7.1970 ilmestyneessä numerossa, jossa oli useamman sivun pituinen psykiatri Asser Stenbäckin haastattelu ”Auttaako usko neurooseissa?”. Asser Stenbäck oli suomalainen pappi ja psykiatri, joka vaikutti 1940-luvulta 1970-luvun alkuun saakka syvällisesti suomalaisen valtionkirkon ja psykiatrian näkemyksiin homoseksuaalisuudesta. Stenbäckin mukaan homoseksuaalisuus oli eräänlainen perverssi ja luonnonvastainen sairaus, ja hän suosittelikin homoseksuaaleille kastraatiota¹¹⁵. Hän oli keskeisenä henkilönä vaikuttamassa Kirkon perheasiainkeskuksen lausuntoon, jonka perusteella kehotuskielto tuli vuonna 1971 Suomen rikoslakiin, sillä KHO käytti lausuntonsa asiantuntijoina lääkäreitä, jotka pitivät homoseksuaalisuutta sairautena. Vuonna 1974 perustettu SETA kutsuikin pitkään voimassa ollutta kehotuskieltoa Lex Stenbäckiksi.¹¹⁶ Vuonna 1993 Stenbäck oli ensimmäisiä, jotka toivat Suomeen kristillis-psykoanalyttisen ”eheytyksiikkeen”¹¹⁷.

Haastattelussa ei suoraan mainittu homoseksuaalisuutta tai sen dekriminialisointia, mutta sivulla 4 Stenbäck puhui ihmisen seksuaalisuudesta kristilliseltä kannalta: ”Kristillisen uskon mukaan

114 Helsingin Sanomat 20.7.1970, nimimerkki Origo, ”Mauri ja Esko”, 6.

115 Stålström 1997, 207–211.

116 Pirttijärvi 2011, 26.

117 Stålström 1997, 211.

voimme oppia paljon luonnon omista laeista – kieltämättä esim. ihmisen ruumiinrakenne viittaa siihen, että heteroseksuaalisuus on se seksuaalisuuden muoto, joka on biologisesti oikea. Mutta lisäksi Jumalan ilmoitus sekä Vanhassa Testamentissa ja Uudessa Testamentissa on antanut uutta valoa ristiriidan ratkaisemiseksi”¹¹⁸. Stenbäck otti vahvojen esimerkkien avulla selkeästi kantaa heteroseksuaalisuuden puolesta oikeana ihmisen seksuaalisuuden muotona. Hän vetosi vahvasti *Raamattuun*, kristilliseen uskoon, uskossa elämiseen ja heti perään luontoon, luonnonlakeihin ja ihmisen ruumiinrakenteeseen. Stenbäck vetosi ajatteluun oikeasta ja väärästä, sillä hänen mukaansa oli olemassa selkeästi biologisesti oikea seksuaalisuuden muoto ja ilmeisesti selkeästi myös biologisesti väriä muotoja.

Homoseksuaalisuus mainittiin *Hufvudstadsbladetissa* erikoisessa yhteydessä Suomen itsenäisyyspäivänä 6.12.1970 laajassa uutisessa ”Homosexuella duvor och dialektala trastar” (Homoseksuaalisia kyyhkyjä ja murteellisia rastaita). Siinä esiteltiin Helsingissä syntynyt, mutta Ruotsissa asuva ja Tukholman yliopistossa luonnontieteen professorina toimiva Eric Fabricius. Hän oli tutkinut sekä lintujen että ihmisten elämää ja uskoi tutkimustulostensa perusteella, että homoseksuaalisuudesta oli mahdollista eheytyä. Fabriciuksen mukaan eheytyminen oli pitkä ja hankala prosessi, mutta mahdollinen. Lehtiartikkelissa kerrottiin myös eri lintujen seksuaalisuudesta tehdyistä tutkimuksista.¹¹⁹ Kyseessä oli hyvin erikoinen ja mielenkiintoinen tapaus, sillä se julkaistiin lehdessä Suomen itsenäisyyspäivänä ja siinä käsiteltiin homoseksuaalisuutta eheytyksen näkökulmasta. Ehkäpä se kertoi *Hufvudstadsbladetin* sallivasta suhtautumisesta monenlaisiin näkemyksiin homoseksuaalisuudesta. Tätä uutisointia lukuun ottamatta eheytyksen näkökulma ei ollut lainkaan esillä 1970-luvun alun tutkimissani lehdissä.

Fabricius uskoi lintuja ja ihmisiä tutkittuaan molempien kykenevän eheytymään homoseksuaalisuudesta pitkällisen prosessin kautta. Lieneekö ollut sattumaa vai tarkoituksellista,

118 Sana 22.7.1970, ”Auttaako usko neurooseissa?”, 4.

119 Hufvudstadsbladet 6.12.1970, ”Homosexuella duvor och dialektala trastar”, 9. *Hufvudstadsbladetin* päätoimittajana toimi 1970-luvun alussa filosofian tohtori Torsten Steinby. (Landgren & Leino-Kaukiainen & Salokangas 1988, 143.)

että uutinen julkaistiin juuri itsenäisyyspäivänä? Ainakaan Ruotsissa asuva suomalaistaustainen tutkija ei suhtautunut homoseksuaalisuuteen sallivasti, vaikka homoseksuaalisuus oli ollut Ruotsissa laillista jo vuodesta 1944 lähtien¹²⁰.

Homoseksuaalisuuteen liittyvä eheyttämisideologia sai alkunsa 1960-luvun Yhdysvalloissa kristillisen karismaattisen liikkeen piirissä vaikuttaneessa ”sisäisen parantumisen liikkeessä” (inner healing movement), jossa pyrittiin homoseksuaalisuudesta eheytymiseen parantavan rukouksen eikä psykoterapioiden avulla. Eheytystoiminta vahvistui 1970-luvulla homoseksuaalisuuden sairausluokituksen poistumisen vastareaktiona. Homoseksuaalisuudesta eheytymiseen tähtääviä kristittyjen homoseksuaalien pyörittämiä ex-gay-järjestöjä perustettiin Yhdysvalloissa ja muualla maailmassa enemmän 1970-luvulla ja sisäisen paranemisen ajatukset tulivat kirjallisuuden välityksellä myös Suomeen.¹²¹ Eheytysideologisten tekstien pääväite yleisesti oli, että homoseksuaalisuus on kehityshäiriö eikä sairaus¹²². Myös eheytysideologiaa tukenut Fabricius uskoi sekä lintujen että ihmisten kykenevän kehittymään ja eheytytään pois homoseksuaalisuuden häiriötilasta.

2.3. Seksuaalikasvatusta käsittelevät kirjoitukset

Aihetta käsiteltiin *Hufvudstadsbladetissa* 9.9.1970 biologian ja maantiedon lehtori FL Thorbjörn Alfthanin kirjoittamassa laajassa mielipidekirjoituksessa ”Öppnare sexualundervisning varken pinsam eller genant” (Avoimempi seksuaalikasvatus ei noloa eikä tuskallista). Hän tarkasteli Suomen koulujen seksuaaliopetusta ja seitsemäsluokkalaisten suhtautumista uusiin ehdotuksiin

120 Månsson 1984, 336.

121 Lumikallio 2007, 23–25.

122 Lumikallio 2007, 45.

aiheesta. Alfthan koki suomalaisen koulujärjestelmän olevan liian vanhanaikainen. Hän arvosti Ruotsin ja Tanskan avointa seksuaalikasvatusta, jonka kaltaisen hän olisi halunnut myös Suomeen. Mielipidekirjoituksessa ei mainittu dekriminialisointia, mutta Alfthan otti esiin homoseksuaalisuuden osana koulujen seksuaaliopetusta. Hän kirjoitti, että seitsemäsluokkalaiset kannattivat homoseksuaalisuuden käsittelemistä muiden seksuaalisten poikkeavuuksien ohella luokilla 4–6, jolloin käsiteltiin sukupuoliviettä, yhdyntää ja ehkäisykeinoja.¹²³ Tehdyn kyselyn perusteella nuoret olivat valmiita käsittelemään myös homoseksuaalisuutta muiden teemojen rinnalla. Alfthan katsoi Suomen olevan seksuaaliopetukseltaan- ja ilmapiiriltään järkyttävän vanhoillinen, kuin menneeltä vuosisadalta, jonka päättymisestä oli kulunut jo 70 vuotta.

Suomessa seksuaaliopetus tuli peruskoulujen opetussuunnitelmaan ihmissuhdekasvatuksen kanssa yhtä aikaa vuonna 1970 ja ne sisällytettiin kansalaistaito-oppiaineeseen osaksi perhekasvatusta. Vaikka seksuaaliopetuksen antaminen oli sisällytetty oppiaineeseen, siihen suhtautuminen oli kielteistä 1970-luvulta 1980-luvun lopulle asti ja tämä heijastui osaltaan myös oppikirjoihin.¹²⁴ Kirjoituksessa edistyksellisinä esimerkkeinä käytetyissä maissa seksuaaliopetus oli jo pidempään ollut osa koulujen opetussuunnitelmaa. Ruotsissa seksuaaliopetus oli ollut oppivelvollisuuskoulujen opetusohjelmassa 1940-luvulta lähtien. Oppiaine tuli vuonna 1956 pakolliseksi kaikkialla Ruotsissa ja samana vuonna julkaistiin opettajille maan kouluylhallituksen tekemä virallinen opaskirja *Handledning 1956*.¹²⁵ Tanskassa seksuaaliopetus tuli joihinkin kansakouluihin jo 1940-luvulla ja sen määrä lisääntyi Tanskan kansakouluissa 1950- ja 1960-luvuilla. Tanskassa oppiaine säädettiin lailla kansakouluissa pakolliseksi vuonna 1970.¹²⁶

123 Hufvudstadsbladet 9.9.1970, Thorbjörn Alfthan, ”Öppnare sexualundervisning varken pinsam eller genant”, 2.

124 Järvinen 2007, 15.

125 Sysiharju 1974, 319–320.

126 Sysiharju 1974, 320.

Suomen Sosialidemokraatissa seksuaaliseen poikkeavuuteen viitattiin 4.10.1970 Annikki Lievosen laajassa mielipidekirjoituksessa otsikolla ”Seksuaalisesti poikkeavat”. Kirjoitus ei suoranaisesti liittynyt homoihin ja lesboihin, vaan ylipäättänsä seksuaalisesti poikkeaviin ja ihmisen seksuaalisuuteen. Hän kirjoitti kuitenkin myönteiseen sävyyn ja kannusti avoimuuteen, koska seksuaalisesti poikkeavilla oli vaikeuksia löytää kumppania itselleen. Hän oli tyytyväinen siihen, että seksuaaliasioista pystyttiin puhumaan enemmän. Tekstissä vedottiin myös lasten ehjän seksuaali-identiteetin turvaamiseen ja ylipäättänsä terveen seksuaali-identiteetin tärkeyteen¹²⁷. Lievonen painotti ihmisen läheisydentarpeen sekä avoimen keskusteluilmapiirin tärkeyttä. Hän oli huolissaan myös lasten terveestä kehityksestä ja turvallisesta elämästä. Tekstissä ei kuitenkaan mainittu suoraan mitään tiettyä ryhmää, vaan siinä puhuttiin vain seksuaalisesti poikkeavista ihmisistä. Kirjoitus jätti lukijalle tulkinnanvaraa.

Helsingin Sanomissa aihe oli näkyvästi esillä 6.11.1970 uutisessa. Otsikkona oli ”Seksuaalipoliittinen yhdistys: Yhdyntä opetettava jo kuusivuotiaille”. Sexpo oli sitä mieltä, että seksuaaliopetus olisi uudessa koulussa käsitettävä ihmissuhde- ja sukupuolikasvatukseksi, joka ihmisten tietämättömyyden vuoksi pitäisi aloittaa jo esikoulussa. Homoseksuaalisuutta tuli käsitellä yhdeksännellä luokalla heteroseksuaalisuuden, hyväilyn, seksuaalietiikan, raskauksien, ehkäisyn, sukupuolitautien ja seksuaalirikoslakien ohella.¹²⁸

Lehti toi uutisessa selkeästi esille esimerkkien kautta seksuaalisuuden monimuotoisuuden ja Sexpon näkemyksen sukupuoliasioihin liittyvän tietämyksen tärkeydestä. Yhdistys katsoi, että homoseksuaalisuus oli yksi tärkeä osa ihmisen seksuaalisuuteen liittyvistä aiheista. Sexpo eli seksuaalipoliittinen yhdistys oli alun perin kansalaisjärjestö ja sen perustava kokous järjestettiin 24.4.1969. Yhdistyksen perustajiin kuuluivat muun muassa Kimmo Linnilä ja Tarja Halonen. Yhdistyksen perustajat katsoivat seksuaalipoliitiikan olevan osa yhteiskuntapolitiikkaa. Sexpon ensisijainen tehtävä oli levittää tietoa, mutta toimia myös yhteiskunnallisena

127 Suomen Sosialidemokraatti 4.10.1970, Annikki Lievonen, ”Seksuaalisesti poikkeavat”, 4.

128 Helsingin Sanomat 6.11.1970, ”Seksuaalipoliittinen yhdistys: Yhdyntä opetettava jo kuusivuotiaille”, 9 & 16.

painostusorganisaationa. Periaateohjelmaan kirjattiin tavoitteeksi tasapainoisen oikeaan tietoon pohjaavan sukupuolielämän edistäminen.¹²⁹ Kyseessä oli toinen kirjoitus, jossa homoseksuaalisuus mainittiin tuolloin ajankohtaisen ja uuden oppiaineen, seksuaalikasvatuksen ja sen analysoinnin yhteydessä.

Hufvudstadsbladetissa tutkimusaiheeni sivuttiin hieman 15.1.1971 uutisessa ”Klarar Kärlekens språk II censuren?” (Läpäiseekö *Rakkauden kieli 2* sensuurin?). Kyseessä oli uusi ruotsalainen seksuaalikasvatuselokuva, jossa käsiteltiin positiiviseen sävyyn ja hyvin yksityiskohtaisesti seksuaalivähemmistöjä ja heidän elämäänsä. Elokuvasa käsiteltiin homoseksuaalien lisäksi myös muita vähemmistöjä: transvestiitteja sekä vammaisia ja heidän seksuaalisuuttaan. Heitä kohtaan vaadittiin elokuvassa lisää suvaitsevaisuutta.¹³⁰ Elokuva oli jo ehtinyt aiheuttaa kohua Suomessa, kun *Kyrkpressen*-lehdessä tohtori Asser Stenbäck kritisoi elokuvaa ja sen tekijää Maj-Britt Bergström-Walania moraalittomuudesta ja liiasta vapaamielisyydestä¹³¹. Uutisessa pohdittiin, oliko elokuvan sisältö liian rohkeaa ja siksi sopimatonta suomalaiselle yleisölle. Elokuvan odotettiin saavan runsaasti katsojia Suomessa, koska siitä uutisoitiin näkyvästi lehdessä. Käsitelyvaiheiden jälkeen *Rakkauden kieli 2* läpäisi sensuurin ja sai hieman leikattuna versiona ensi-iltansa Suomessa 22.10.1971¹³².

129 Hakala 2011, 44–45.

130 Hufvudstadsbladet 15.1.1971, ”Klarar Kärlekens språk II censuren?”, 10.

131 Hufvudstadsbladet 15.1.1971, ”Klarar Kärlekens språk II censuren?”, 10.

132 Elonet-kansallisfilmografia 2013.

2.4. Uutisointi lakiuudistuksen vaiheista

Hufvudstadsbladet antoi palstatilaa monille erilaisille näkemyksille homoseksuaalisuudesta. Lakiehdotusta käsiteltiin lehdessä lyhyesti jo 4.6.1970 uutisessa ”Sexpaket, hädelse i nya lagförslag” (Seksipaketti ja pilkka uudessa lakiehdotuksessa). Uutinen käsitteli eduskunnan käsiteltäviksi tulevien lakiesityksien sisältöä jumalanpilkan ja seksipaketin osalta. Kirjoituksen mukaan aikuisten yhteisymmärrykseen perustuva homoseksuaalinen kanssakäyminen olisi tullut sallia. Lainsäädännön uudistus olisi muuttanut vuonna 1889 säädetyin lain¹³³.

Seksuaalilainsäädännön uudistuksesta uutisoitiin 13.6.1970 *Helsingin Sanomissa*, *Kansan Uutisissa*, *Suomen Sosialidemokraatissa* ja *Uudessa Suomessa*. *Hufvudstadsbladet* kirjoitti aiheesta päivää myöhemmin 14.6.1970. Kaikki lehdet käsitelivät lainsäädäntöuudistuksen sisältöä. Laajimmin aihetta käsitelivät *Helsingin Sanomat* ja *Suomen Sosialidemokraatti*. Auran hallitus antoi eduskunnalle 12.6.1970 kaksi aiemmin kariutunutta lakiesitystä, jotka koskivat seksuaalirikoslakia ja jumalanpilkkalakia. Seksuaalirikoslaki oli jäänyt Koiviston hallituksessa käsittelemättä edellisessä eduskunnassa ”aikapulan”, käytännössä valiokuntajarrutuksen vuoksi. Molemmat esitykset annettiin käytännössä samassa muodossa kuin ne olivat olleet edellisen eduskunnan käsittelyssä. Täysi-ikäisten keskinäiseen yhteisymmärrykseen perustuvat homoseksuaaliset teot eivät olisi enää rangaistavia. Alaikäisen yleinen suojaikäraja olisi 15 vuotta. Eläimeen sekaantumisen rangaistavuus esitettiin myös poistettavaksi. Myös aviopuolisoa voitaisiin tietyissä tapauksissa rangaista väkisinmakaamisesta. Tuolloin voimassa ollut siveellisyysrikoslainsäädäntö oli peräisin vuodelta 1889. Vuoden 1970 lakiesityksessä homoseksuaaliset teot esitettiin rangaistaviksi samoin kuin heteroseksuaalisetkin teot niissä tapauksissa, joissa ne loukkasivat henkilön sukupuolista vapautta ja itsemääräämisoikeutta. Nuorten henkilöiden suoja homoseksuaalisilta teoilta esitettiin kuitenkin laajemmaksi kuin suoja heteroseksuaalisilta teoilta.¹³⁴

133 *Hufvudstadsbladet* 4.6.1970, ”Sexpaket, hädelse i nya lagförslag”, 13.

134 *Helsingin Sanomat* 13.6.1970, ”Seksuaalirikoslaista annettiin uusi esitys”, 9; *Suomen Sosialidemokraatti* 13.6.1970, ”Seksuaali- ja uskontorikosten uudistukset uudestaan esille”, 1–2.

Kansan Uutisten ja *Uuden Suomen* aihetta käsittelevissä uutisissa mainittiin lisäksi lakiesityksen kohta, jonka mukaan homoseksualismi olisi rangaistavaa, kun 18 vuotta täyttänyt harrastaa homoseksualismia alle 18-vuotiaan kanssa. Suojaikäraja on kuitenkin kaksi vuotta niissä tapauksissa, joissa teon kohteen ja tekijän välillä vallitsee samanlainen suhde, joka aiheuttaa heteroseksuaalisen teon osalta suojaikärajan korottamisen 18 vuoteen.¹³⁵ Aihetta käsiteltiin lyhyesti *Hufvudstadsbladetissa* 14.6.1970 otsikolla ”FÖRNYAD LAG OM SEXBROTT” (SEKSUAALIRIKOKSISTA UUDISTETTU LAKI). Aikuisten väliseen yhteisymmärrykseen pohjautuvan homoseksuaalisuuden ikärajaksi esitettiin 18 vuotta¹³⁶.

Uudessa Suomessa oli 27.6.1970 aiheeseen liittyvä uutinen ”Seksilait herättivät moraalisia kiistoja”. Uutisessa kerrottiin hallituksen ”seksipaketin” eli siveellisyysrikoslakien uudistusesityksen käsittelystä eduskunnassa 26.6.1970. ”Aihe synnytti odotusten mukaisesti jyrkästi ristikkäisiä mielipiteenilmaisuja lain lähetekeskustelussa. ”Seksipaketin” käsittely oli perjantaina 26.6.1970 eduskunnan täysistunnon viimeinen asia ja melkoinen osa kansanedustajista oli ehtinyt suunnistaa viikonloppulomalle ennen kuin aiheen käsittely alkoi. ”Eilen” esityksestä käytettiin kolme vauhdikasta puheenvuoroa. Mielipiteensä lausuvat edustajat Raimo Westerholm (Krist.), Terho Pursiainen (SKDL) ja Timo Mäki (Kok.). Westerholm arvosteli lain periaatetta, jonka mukaan täysi-ikäisten henkilöiden keskinäiseen yhteisymmärrykseen perustuvat homoseksuaaliset teot jäisivät rankaisematta. Westerholmin mukaan laki avaa arvaamattomat mahdollisuudet mm. homoseksuaaliselle mainonnalle. Pursiainen tarkasteli laajasti avioliiton historiaa aina germaaniheimojen ajoista lähtien ja ilmoitti vastustavansa ”kirkollista imperialismia, joka pyrkii sanelemaan ihmisten seksuaalinormit”. Mäki selosti tekemäänsä rinnakkaisaloitetta ja totesi, että

135 *Kansan Uutiset* 13.6.1970, ”Seksuaalirikoksista uusi lakiesitys”, 5; *Uusi Suomi* 13.6.1970, ”Seksipaketti ja jumalanpilka takaisin eduskuntaan”, 6. *Kansan Uutisten* päätoimittajina toimivat 1970-luvun alussa päätoimittaja Jorma Simpura ja toinen päätoimittaja Erkki Kumpulainen. (Salokangas 1988a, 274.)

136 *Hufvudstadsbladet* 14.6.1970, ”FÖRNYAD LAG OM SEXBROTT”, 2.

väljät seksuaalirikoslait saattavat saada paljon pahaa aikaan.¹³⁷ Samalla sivulla uutisoitiin myös muutamista muista eduskunnassa edellispäivänä 26.6.1970 käsitellyistä aiheista. Erikoisin esitetystä mielipiteistä oli SKDL:n kansanedustaja Terho Pursiainen näkemys, sillä hän oli pastori, joka sananvapauden nimissä kannatti homoseksuaalisuuden dekriminisoitua ja vastusti kehoituskieltoa eikä pohjannutkaan näkemystään Raamattuun tai kristilliseen perinteeseen¹³⁸.

Helsingin Sanomissa ja *Suomenmaassa* käsiteltiin 28.10.1970 seksuaalirikoslain ensimmäistä luentaa eduskunnan valiokunnassa 27.10.1970. *Helsingin Sanomat* uutisoi: ”Seksipaketista tiukka äänestys”. Kyseessä oli asian ensimmäinen alustava käsittely. Keskustalaiset olisivat edelleen halunneet rangaistuksen homoseksualismille, mutta yli 18-vuotiaiden yhteisymmärryksessä tapahtuva homoseksuaalisuus voitaisiin sallia¹³⁹. *Suomenmaa* puolestaan uutisoi: ”Sukupuolisen kanssakäymisen alaikärajaksi 16 v:tta valiokunnassa”. Lakiesityksen mukaan heteroseksuaalinen suojaikäraja olisi säädetty 15 vuoteen, mutta valiokunta katsoi 16 vuoden iän sopivammaksi, ja lakivaliokunnan enemmistö kannatti hallituksen esitystä täysi-ikäisten homoseksuaalisten tekojen sekä eläimeen sekaantumisen rankaisemisesta luopumista¹⁴⁰. *Helsingin Sanomien* uutisessa tuotiin esille juuri keskustalaisten kielteinen suhtautuminen homoseksuaalisuuden dekriminisointiin, kun taas Keskustan omassa *Suomenmaa*-lehdessä ei mainittu mitään keskustalaisten kielteisestä suhtautumisesta asiaan.

137 Uusi Suomi 27.6.1970, ”Seksilait herättivät moraalisia kiistoja”, 10.

138 Hakala 2011, 77. Terho Pursiainen on tehnyt 1960-luvulta alkaen värikkään uran teologina, filosofina, pappina, poliitikkona ja keskustelijana. 1960- ja 1970-luvulla vasemmistoradikaalina teologina ja poliitikkona tunnetuksi tullut Pursiainen on myöhemmin tarkastellut yhteiskunnallisia kysymyksiä lähinnä filosofina sekä kaikkia dogmeja ja -ismejä karttavana keskustelijana ja kirjailijana. (Sihvola 2010/2011.)

139 Helsingin Sanomat 28.10.1970, ”Seksipaketista tiukka äänestys”, 7.

140 Suomenmaa 28.10.1970, ”Sukupuolisen kanssakäymisen alaikärajaksi 16 v:tta valiokunnassa”, 19. *Suomenmaan* päätoimittajana toimi 1970-luvun alussa toimittaja Pentti Sorvali. (Salokangas 1988d, 51.)

Seksuaalirikoslain toisesta luennasta 28.10.1970 eduskunnan valiokunnassa uutisoitiin seuraavana päivänä *Hufvudstadsbladetissa*, *Kansan Uutisissa*, *Suomenmaassa* ja *Uudessa Suomessa*. *Uusi Suomi* kirjoitti lyhyesti: ”Valiokunta korjaili seksipaketin pykälää”. Uutisessa kerrottiin, että kehottaminen homoseksuaalisuuteen kielletään ja Suomen maaseudun puolue olisi halunnut säilyttää homoseksuaalisuuden rangaistavana tekona¹⁴¹. Saman päivän *Kansan Uutiset* kirjoitti: ”Siveyden suojaamisen ikäraja 16 vuotta”. Uutisessa oli tiivistettynä seksipaketin käsittely eduskunnan valiokuntamietinnössä. Uutinen kertoi homoseksuaalisuuden dekriminisoinnin lisäksi myös heteroseksuaalisen kanssakäymisen suojaikärajasta ja väkisinmakaamisista.¹⁴² *Hufvudstadsbladet* ja *Suomenmaa* puolestaan esittelivät laajemmin aihetta ja sen käsittelyä eduskunnassa. Molempien lehtien uutisissa kerrottiin seksuaalirikoslain tulevista uudistuksista ja niiden käsittelystä eduskunnan lakivaliokunnassa. Tulevan lain mukaan oli julkisesti kiellettyä kehottaa avoimesti homoseksuaaliseen tekoon. Valiokuntaäänestyksen tulokset olivat: heteroseksuaalisten suhteiden suojaikärajaa esitettiin laskettavaksi 17 vuodesta 16 vuoteen äänin 9–7. Vastaesityksenä oli suojaikäraja 15 vuotta. Homoseksuaalisiin tekoihin liittyvää kieltoa valiokunta esitti poistettavaksi äänin 14–3, eläimiin sekaantumiseen liittyvää kieltoa valiokunta esitti poistettavaksi äänin 15–3, ja avoimesti homoseksuaalisuuteen liittyvää kehotuskieltoa valiokunta esitti otettavaksi mukaan lakiin äänin 13–2.¹⁴³

Sanassa aihetta käsiteltiin 4.11.1970 uutisessa ”Seksuaalipaketti eduskunnassa”. Uutisessa esiteltiin, mistä laissa oli kysymys ja sen eri osa-alueet. Uutisen oli kirjoittanut nimimerkki SR, joka oli todennäköisesti lyhenne lehden toimittaja Simo Revon nimikirjaimista. Uutisessa aihetta pidettiin kristillisestä näkökulmasta erittäin tärkeänä yhteiskunnallisena teemana, sillä SR kirjoitti: ”Koska tämä lainsäädäntö varsin paljon koskettaa kristillisen etiikan asemaa yhteiskunnassamme, tulisi jokaisen kristityn seurata päivälehdistä kansanedustajien kannanottoja tätä lainmuutosta

141 Uusi Suomi 29.10.1970, ”Valiokunta korjaili seksipaketin pykälää”, 2.

142 Kansan Uutiset 29.10.1970, ”Siveyden suojaamisen ikäraja 16 vuotta”, 5.

143 Hufvudstadsbladet 29.10.1970, ”Talrika ändringar i sexlag”, 5; Suomenmaa 29.10.1979, ”Seksipakettiin paljon muutoksia”, 20.

käsiteltäessä.”¹⁴⁴ Tekstissä kirjoittaja vetosi kristillisen etiikkaan, sen merkitykseen ja sen mahdolliseen horjumiseen Suomen yhteiskunnassa. Kirjoittaja kirjoitti aiheesta hillitysti ja eikä ilmaissut suoraan homoseksuaalisuuden olevan negatiivinen asia, vaan asia, jota kaikkien kristittyjen pitäisi seurata. Kirjoittaja pyrki näkemyksellään yhdistämään kristittyjä ja luomaan mennekeä myös *Sanan* lukijoiden keskuudessa.

Suomen eduskunnassa oli tuolloin vain yksi vuonna 1970 eduskuntaan valittu Suomen Kristillisen Liiton kansanedustaja Raimo Westerholm, joka esiintyi eduskunnassa näkyvästi homoseksuaalisuuden dekriminisoimista vastaan ja siihen liittyneen kehotuskiellon puolesta tuomalla eduskuntakeskusteluun kristillisen ja raamatullisen näkökulman¹⁴⁵. Heli Suomisen mukaan kristillisyydellä oli painoarvoa vuoden 1970 eduskuntaäänestyksessä, sillä dekriminisoinnista huolimatta sekä sen kannattajat että vastustajat pitivät kristillisyyttä arvona ja heteroseksuaalisuutta normaalimpana ja toivottavampana seksuaalisuuden muotona kuin homoseksuaalisuutta¹⁴⁶.

Suomen Sosialidemokraatissa eduskunnan toiminta oli esillä 15.11.1970 pääkirjoituksessa: ”Vahvaakin väriä kansanedustajien seksikeskustelussa”, jossa kerrottiin muutamien kansanedustajien eduskunnassa seksikeskustelussa esittämistä argumenteista ja näkemyksistä. SDP:n kansanedustaja Sinikka Lujan mukaan sukupuolisten käyttäytymishäiriöiden jättäminen rangaistusuhan ulkopuolelle ei merkinnyt niiden hyväksymistä. Suomen Kristillisen Liiton kansanedustajan Raimo Westerholmin mukaan homoseksuaaliset teot olivat rangaistavia ja kaiken pahan alkuna suomalaisten moraalien löystymisessä olivat uudet keskiolut- ja aborttilait. Keskustapuolueen Matti Ruokola arvosteli julkista homoseksuaaliseen käyttäytymiseen

144 Sana 4.11.1970, SR (Simo Repo), ”Seksuaalipaketti eduskunnassa”, 2.

145 Hakala 2011, 77–81.

146 Suominen 1999, 38.

kehottamista, sillä lääkäri joutuu yksityisesti ja julkisesti jakamaan erilaisia neuvoja.¹⁴⁷ Ruokolan mukaan lääkärit joutuivat toimimaan työssään usein yleisen kaavan sijasta tilanteen mukaan. Lääkäri Ruokolan mukaan kehotuskielto häiritsi lääkärin työtä, sillä homoseksuaalisuuteen kehottaminen ei tehonnut ihmisiin, joilla ei ollut homoseksuaalisia taipumuksia. Hänen mukaansa homoseksuaalisuus oli haastavasti parannettavissa oleva asia, mutta kaikilla asianosaisilla ei ollut mahdollisuutta sen parantamiseen ja tällöin lääkärin oli kannattavampaa kehottaa heitä jatkamaan taipumustaan.¹⁴⁸

Suomen Sosialidemokraatissa siveellisyysrikoslain käsittelyä eduskunnassa jatkettiin 16.11.1970 lehden Viikonvaihteen puheet -palstalla laajassa uutisessa: ”Sinikka Luja seksistä: Rikoslaki ei muuta ihmisen viettielämää”. Uutisessa esiteltiin SDP:n kansanedustaja Sinikka Lujan puheenvuoro ja hänen näkemyksensä eduskunnan seksikeskustelusta. Luja suhtautui seksuaalikäytöksiin varauksellisesti tai hyvin sovittelevasti. ”Kun on kysymys sukuvietistä, olemme tekemisissä erittäin voimakkaiden taipumusten kanssa. Sen vuoksi asioihin on suhtauduttava hienovaraisesti. Eräiden sukupuolisten käyttäytymishäiriöiden jättäminen rangaistusuhan ulkopuolelle ei merkitse yhteiskunnan hyväksyvän – vielä vähemmän ihannoivan – niitä”.¹⁴⁹

147 Suomen Sosialidemokraatti 15.11.1970, ”Vahvaakin väriä kansanedustajien seksikeskustelussa”, 4.

148 Hakala 2011, 80–81.

149 Suomen Sosialidemokraatti 16.11.1970, ”Sinikka Luja seksistä: Rikoslaki ei muuta ihmisen viettielämää”. 4. Sinikka Luja (vuosina 1971–1977 Luja-Vepsä, vuodesta 1977 Luja-Penttilä) valittiin Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen kansanedustajaksi 1966, ja hänen edustajakautensa jatkui vuoteen 1983 saakka. Hän toimi sosiaali- ja terveysministerinä vuosina 1979–1982. Sinikka Luja-Penttilälle keskeisiä teemoja ovat olleet tasa-arvokysymykset ja sosiaaliturvan rakentaminen. Hänellä on ollut lukuisia luottamustoimia niin puolueessaan kuin kansalaisjärjestöissään. (Lähteenmäki 2005.)

Laajassa seksuaalilainsäädännön uudistamista käsittelevässä uutisessa oli alaotsikko ”Homot ja Vennamot”, jolla lehden uutisessa asetettiin vastakkain homoseksuaalit ja SMP:n poliittinen toiminta. Lehden tarkoituksena oli selkeästi kritisoida SMP:n toimintaa. Luja arvosteli SMP:n toimintaa seksuaalivähemmistöjen suhteen. ”Seksuaalivähemmistöjen oikeuksia ajava yhdistys Psyke ry oli lähettänyt SMP:lle tiedustelun, kuinka SMP suhtautuu seksuaaliseen poikkeavuuteen. SMP ilmoitti Psykelle antamassaan vastauksessa, että SMP toivoo eduskunnassa pian tehtävän esitys, jossa seksuaalisen poikkeavuuden rangaistavuus poistetaan Suomen rikoslainsäädännöstä. Luja vastasi sitaattiin: ”Nyt tiedämme, että SMP on valiokuntakäsittelyssä pettänyt antamansa lupauksen”.¹⁵⁰ Uutisessa silmätikuksi joutunut SMP ei ollut täysin homoseksuaalisuuden dekriminalisoinnin kannalla tai sitä vastaan. Aiheesta äänestettäessä enemmistö puolueen paikalla olleista kansanedustajista äänesti sekä dekriminalisoinnin että myös kehotuskiellon puolesta. SMP:n kanta ei täysin vastannut heidän Psykelle antaman vastauksen sisältöä. Näkyvimmin kehotuskieltoa kannatti useammassa lehti uutisoinneissakin mainittu Eino Poutiainen¹⁵¹.

Lujan mukaan muun muassa rikoslaki ei pystynyt muuttamaan ihmisen viettielämää. ”Homoseksualismin rangaistavuuden poistaminen täysi-ikäisten väliltä oli tarpeen sanelemaa. Sen sijaan esityksen mukaan olivat rangaistavia – kuten oikein onkin – niin homoseksuaaliset kuin heteroseksuaaliset teot, mikäli niillä loukattiin toisen ihmisen vapautta ja oikeutta määrätä itsestään”, sanoi Luja haastattelussa. Lujan mukaan Suomessa oli noin 100 000 henkilöä, jotka silloisen lainsäädännön vallitessa elivät alituisen ilmitulon, työpaikan ja asunnon menetyksen pelon ilmapiirissä, koska heidän sukuviettinsä poikkesi normaalista. ”Jos lainsäädännön tarkoitus olisi ”parantaa” poikkeava yksilö, on aivan selvää, että sitä tulosta ei saavutettaisi vankilaolosuhteissa”.¹⁵²

150 Suomen Sosialidemokraatti 16.11.1970, ”Sinikka Luja seksistä: Rikoslaki ei muuta ihmisen viettielämää”, 4.

151 Hakala 2011, 79–81.

152 Suomen Sosialidemokraatti 16.11.1970, ”Sinikka Luja seksistä: Rikoslaki ei muuta ihmisen viettielämää”, 4.

Seksuaalirikoslainsäädännön uudistus oli Suomen eduskunnassa käsittelyssä 24.11.1970 ja siitä uutisoitiin seuraavana päivänä *Hufvudstadsbladetissa*, *Suomenmaassa* ja *Uudessa Suomessa*. *Uusi Suomi* kirjoitti 25.11.1970 etusivullaan: ”Seksipuheita eduskunnassa”. Seksuaalirikoslain uudistus oli eduskunnan edellisen päivän istunnon pääaiheita. Istunnossa oli pidetty sisällöltään varsin vaihtelevia puheenvuoroja, joiden jälkeen järjestettiin kahdeksan äänestystä ennen kuin lain sisältö toisessa käsittelyssä saatiin valmiiksi¹⁵³. Aihe esiintyi samana päivänä 25.11.1970 myös lehden sivulla 7, jossa oli lisää etusivun aiheesta. Siinä mainittiin vain lyhyesti, että eduskunnassa pidettiin hieman pilkkaavia ”seksipuheenvuoroja” naisten, miesten ja eläinten puolesta¹⁵⁴. Sivulla 7 esitetystä uutisesta voi selkeästi päätellä, ettei lehti pitänyt seksuaalilainsäädännön uudistamista tärkeimpänä eduskunnassa tuolloin käsitellyistä aiheista.

Hufvudstadsbladetissa ja *Suomenmaassa* aihetta käsiteltiin näkyvästi 25.11.1970. Molempien lehtien uutisissa kerrottiin seksilain uudistukseen liittyvästä keskustelusta eduskunnassa, lakiuudistuksen sisällöstä sekä siihen liittyneistä äänestyksistä. Uutisten sisällöissä oli kuitenkin muutamia eroavaisuuksia. *Hufvudstadsbladet* esitteli SMP:n, SDP:n, Kristillisen Liiton ja Kokoomuksen kansanedustajien näkemyksiä uudesta seksilain sisällöstä. *Suomenmaa* puolestaan otti esiin Kristillisen Liiton, SMP:n ja Liberaalisen Kansanpuolueen edustajien näkemyksiä.

Hufvudstadsbladetin sivulla 17 uutisen sisältöä ja eduskunnan keskustelua aiheesta käsiteltiin tarkemmin. Lehti toi näkyvästi esille kansanedustajien vahvasti erilaisia suhtautumistapoja homoseksuaalisuuteen alaotsikolla ”Homosexualitet är onödigt i dagens värld” (Homoseksuaalisuus on tarpeetonta nykypäivän maailmassa). SMP:n kansanedustaja Eino Poutiainen koki, että homoseksuaalisuus on tarpeetonta nykyajalle ja herättää kansan enemmistössä inhoa. SDP:n kansanedustaja Erkki Tuomioja vastasi Poutiaisen puheenvuoroon,

153 Uusi Suomi 25.11.1970, ”Seksipuheita eduskunnassa”, 1 & 7.

154 Uusi Suomi 25.11.1970, ”Seksipuheita eduskunnassa”, 1 & 7.

että kansan enemmistö on Keskustapuoluetta vastaan, muttei kuitenkaan vaadi sen kieltämistä. Kristillisen Liiton ainoa edustaja Raimo Westerholm koki seksuaalilainsäädännön liberalisoinnin yhdessä keskioluen myynnin ja liberaalin aborttilain kanssa johtavan Suomen kansan turmioon. Täten homoseksuaalisuus tulisi säilyttää kiellettyinä ja rangaistavana. Westerholmin ehdotus äänestettiin kuitenkin kumoon äänin 147–18. Homoseksuaalisuuteen avoin kehottaminen säädettiin rangaistavaksi äänin 88–79. Kokoomuksen kansanedustaja Timo Mäki ehdotti, että henkilöä, joka avoimesti ylistää kahden samaa sukupuolta olevan ihmisen välistä siveettömyyttä, tulisi rangaista. Ehdotus kaatui äänin 113–54.¹⁵⁵ Uutinen käsitteli aiheesta käytyä keskustelua melkoisen yksityiskohtaisesti.

Suomenmaa uutisoi seksilain käsittelystä laajasti. ”Sukupuolisen kanssakäymisen suojaikärajaksi tulee 16 vuotta, väkisinmakaamista ei rangaista avioliitossa, täysi-ikäisten homoseksuaalisia suhteita ei rangaista, ja eläimeen sekaantuminen ei ole rangaistava teko. Laeista äänestettiin kahdeksan kertaa, mutta mitään muutoksia nämä äänestykset eivät tuoneet. Homoseksuaaliset teot ovat rangaistavia silloin, kun niitä harjoittaa 18 vuotta täyttänyt alle 18-vuotiaan kanssa. Julkisesta kehottamisesta homoseksuaalisiin tekoihin sen sijaan seuraa rangaistus”.¹⁵⁶

Suomenmaa kertoi myös Kristillisen Liiton kansanedustaja Raimo Westerholmin ehdottamasta homoseksualismin säätämisestä rangaistavaksi ja siitä, että ehdotus hylättiin äänin 148–18. Edelleen lehti kertoi SMP:n Eino Poutiaisen värikkästä ja kohua aiheuttaneesta puheenvuorosta, jossa hän puhui homoseksualismista ja eläimeen sekaantumisesta. Liberaalisen kansanpuolueen Pirkko Aro huomautti puheenvuoron järkyttävän eduskunnan arvovaltaa. Poutiainen sanoi puhuvansa eläinten puolesta, kun hän totesi, että eläin ei lähde poliisille ilmoittamaan, jos siihen on sekaannuttu, ja viisaat ovat liian viisaita astuakseen julkisuuteen tekoineen. Eläimiin sekaantuminen lisääntyy, jos sen rangaistavuus poistetaan, totesi Poutiainen. Suomen lääkäriliiton

155 Hufvudstadsbladet 25.11.1970, ”Sexlagarna slogs fast”, 1 & 17.

156 Suomenmaa 25.11.1970, ”Eduskunta päätti seksilaeista: Suojaikäraja ja väkisinmakaaminen kiista-aiheina”, 13.

järjestämien lääkäripäivien lehtiselostusten jälkeen Poutiainen tunsu yhä suurempaa inhoa homoja kohtaan. Hän pohti myös, voiko miehen maata väkisin. Kokemuksen mukaan nainen voi maata tai makauttaa miehen. Poutiainen lopetti puheensa viittaamalla yhdeksään omaan täysosumaansa. Westerholm epäili, että näiden lakien hyväksymisen seurauksena tulevat vapaat sukupuoli-suhteet ”eli *Raamatun* kieltä käyttäkseni haureus, irstaus ja huoruus, ts. synti ja laittomuus” lisääntymään.¹⁵⁷ *Suomenmaa* ei epäröinyt kertoa yksityiskohtaisesti kansanedustajien kielenkäytöstä, mutta mahdollisista Keskustan kansanedustajien puheenvuorojen sisällöistä ei mainittu. Lehden tekstissä oli myös pieni asiavirhe, sillä Westerholmin ehdotus homoseksuaalisuuden säätämiseksi rangaistavaksi hylättiin äänin 147–18 (lehden tietojen mukaan äänestystulos oli 148–18)¹⁵⁸.

Aihetta käsiteltiin lyhyesti *Sanassa* 25.11.1970 uutisessa ”Seksistä ja jumalanpilkasta julkilausuma eduskunnalle”. Uutisessa seitsemän kristillistä järjestöä ja seurakuntaa jättivät eduskunnalle julkilausuman jumalanpilkasta poistamisesta lainsäädännöstä ja seksuaalirikoslain muutoksesta. He totesivat, että seksuaalirikoslakia ei tulisi muuttaa niin, että sukupuoli-suhteet samaa sukupuolta olevien välillä tai eläimeen sekaantuminen olisi laissa sallittua.¹⁵⁹

Kotimaassa tutkimusaihe uutisoitiin lyhyesti 27.11.1970 ”Seksuaalirikoslaki lievenee nykyisestä”. Uutinen käsitteli seksuaalirikoslain sisällön muuttumista. ”Täysi-ikäisten välisten homoseksuaalisten tekojen ja eläimeen sekaantumisen rangaistavuus poistetaan”. Uutisessa

157 Suomenmaa 25.11.1970, ”Eduskunta päätti seksilaeista: Suojaikäraja ja väkisinmakaaminen kiista-aiheina”, 13.

158 Hakala 2011, 79.

159 Sana 25.11.1970, ”Seksistä ja jumalanpilkasta julkilausuma eduskunnalle”, 16. Uutisessa mainitut eduskunnalle julkilausuman jättäneet seitsemän kristillistä järjestöä ja seurakuntaa olivat Kristillinen radio- ja televisioliitto, Suomen ev.lut. Kansanlähetyt, Kansan Raamattuseura, Suomen ev.lut. Ylioppilaslähetyt, Helsingin Saalem-seurakunta, Helsingin metodistiseurakunta ja Suomen Vapaakirkko.

viitattiin myös Kristillisen Liiton Raimo Westerholm ehdotukseen homoseksualismin rangaistavuuden säilyttämisestä.¹⁶⁰

Suomenmaan keskustapuoluetta ja politiikkaa käsittelevässä KESKUSTA-osiossa oli 27.11.1970 EDUSKUNTA-palstalla uutinen: ”Seksipaketti sai muotonsa”. Otsikko liittyi käsiteltyyn seksipakettiin, josta äänestettiin kahdeksan kertaa. Huomattavimmat lain uudistukset koskivat homoseksuaalisuutta ja eläimeen sekaantumista, sillä ne poistettiin nyt rangaistavien tekojen piiristä. Kristillisten Westerholm tosin esitti homoseksualismia ja vennamolaisten Poutiainen puolestaan eläimeen sekaantumista rangaistaviksi teoiksi. Uutisen kirjoittajan mielestä Westerholmin ja Poutiaisen puheet eduskunnan puhujapöytästä olivat sen laatuista tekstiä, että sellaista harvemmin kuulee. Siinä käsiteltiin kaikki asiat peräsuolen kupasta omaan ”yhdeksään täysosumaan”. Uutisessa käsiteltiin seksipaketin lisäksi myös muita eduskunnan käsittelyssä olleita aiheita, kuten eläkemaksuja, työ- ja alkoholipolitiikkaa sekä jumalanpilkkaa koskevaa lakia.¹⁶¹

Uuden seksilain hyväksymisestä uutisoitiin monissa lehdissä vuoden 1970 marraskuun lopussa ja joulukuun alussa. *Kansan Uutisissa* tutkimusaihe mainittiin 28.11.1970 kahdessa eri uutisessa. Ensimmäinen maininta oli lehden ”Eilen eduskunnassa” -osiossa, jossa käsiteltiin monien muiden asioiden ohella myös siveellisyyserikoksia koskevan rikoslain muutos, joka hyväksyttiin lopullisesti kolmannessa käsittelyssä¹⁶². Toinen maininta oli uutisessa ”Nuorten seksuaalirikoksista lausuma seksipaketin saatteeksi”. Siinä käsiteltiin yksityiskohtaisesti seksuaalilainsäädännön uudistusta, jonka mukaan rikoslaista poistetaan täysi-ikäisten yhteisymmärrykseen perustuvien

160 Kotimaa 27.11.1970, ”Seksuaalirikoslaki lievenee nykyisestä”, 2.

161 Suomenmaa 27.11.1970, ”Seksipaketti sai muotonsa”, 22. Tekstistä käy ilmi, että kansanedustajat määrittivät puheissaan seksuaalisen käyttäytymisen ja homoseksuaalisuuden vain omasta näkökulmastaan miehen seksuaalisen toiminnan kautta. Hyvin usein seksuaalisuus mielletään juuri miehen seksuaalisuuden kautta tapahtuvaksi penetraatioksi ja naisten seksuaalista käyttäytymistä ei huomioida lainkaan seksuaalisuutta määriteltäessä. (Charpentier 2001, 98–99.)

162 Kansan Uutiset 28.11.1970, ”Eilen eduskunnassa”, 5.

homoseksuaalisten tekojen ja eläimeen sekaantumisen rangaistavuus. ”Uudessa laissa on homoseksuaalisuuteen liittyvä kehotuskielto: Joka julkisesti kehottaa samaa sukupuolta olevien henkilöiden välisen haureuden harjoittamiseen, on tuomittava kehottamisesta samaa sukupuolta olevien haureuteen lain 1 momentissa säädettyyn rangaistukseen”.¹⁶³

Uuteen seksilakiin viitattiin myös *Hufvudstadsbladetissa* 28.11.1970 pienessä uutisessa ”Sexlagstiftningen antogs av riksdagen” (Seksilainsäädäntö hyväksyttiin eduskunnassa). Uutisessa ei varsinaisesti mainittu homoseksuaalisuutta, vaan siinä kerrottiin vain käsittelyn etenemisestä eduskunnassa¹⁶⁴. *Suomenmaan* 28.11.1970 ilmestyneen lehden viimeisellä sivulla oli pieni uutinen ”Seksipaketti läpi”. Seksuaalirikoslain uudistus läpäisi lopullisen, kolmannen eduskuntakäsittelyn perjantaina 27.11.1970. Uutisessa kerrottiin laajemmin uudistuksen sisällöstä ja mainittiin, että uudistetun siveellisyyslain mukaan samaa sukupuolta olevien täysi-ikäisten sukupuolisuhteita ei enää rangaista, kuten ei eläimeen sekaantumistakaan.¹⁶⁵

Suomen Sosialidemokraatissa uuteen seksilakiin viitattiin 29.11.1970 pienessä uutisessa: ”Seksipaketti sai saatteekseen nuoria suojaavan sos. dem. ponnen”. Ponnen myötä siveellisyysrikoksia koskeva lainsäädäntö nykyaikaistui.¹⁶⁶ *Kotimaassa* aihe mainittiin lyhyesti 1.12.1970 lehden pääuutisessa ”Jumalan nimi jää uskontorikoslakiin”. Uutisessa oli alaotsikko ”Seksuaalirikoslaki hyväksyttiin lopullisesti”. Siinä esiteltiin siveellisyysrikoslain sisältö, jonka muutoksen Suomen eduskunta hyväksyi kolmannessa käsittelyssä 27.11.1970.¹⁶⁷

163 Kansan Uutiset 28.11.1970, ”Nuorten seksuaalirikoksista lausuma seksipaketin saatteeksi”, 5.

164 Hufvudstadsbladet 28.11.1970, ”Sexlagstiftningen antogs av riksdagen”, 20.

165 Suomenmaa 28.11.1970, ”Seksipaketti läpi”, 24.

166 Suomen Sosialidemokraatti 29.11.1970, ”Seksipaketti sai saatteekseen nuoria suojaavan sos. dem. ponnen”, 10.

167 Kotimaa 1.12.1970, ”Jumalan nimi jää uskontorikoslakiin”, 1.

Suomen Sosialidemokraatissa uutta seksipakettia käsiteltiin laajemmin 2.12.1970 uutisessa: ”Oik.kand. Jukka Kemppinen esittelee: Seksipaketin sisältö”. ”Uusi laki on muuttunut paljon ja homoseksuaalisen käyttäytymisen rankaisemisesta on luovuttu sikäli kuin teko kohdistuu vähintään 18-vuotiaaseen henkilöön tai poikkeustapauksissa 20-vuotiaaseen henkilöön. Julkisesta kehottamisesta samaa sukupuolta olevien haureuteen on säädetty erikseen rangaistus”¹⁶⁸. Uutisessa esiteltiin uuden seksipaketin sisältöä. Tekstiin oli päässyt pieni asiavirhe, sillä poikkeustapauksissa ikäraja oli 21 vuotta eikä lehden tekstin mukaisesti 20 vuotta¹⁶⁹.

2.5. Yhteenveto 1970-luvun alun keskustelusta

Tutkimistani lehdistä löytämäni homoseksuaalisuuden dekriminointiin liittyvät mielipidekirjoitukset jakautuivat selkeästi kannattaviin ja vastustaviin näkemyksiin. Dekriminalisointia kannattaneet henkilöt vetosivat teksteissään tieteellisiin näkemyksiin sekä homoseksuaalien ihmisten kokemuksellisuuteen, ainutlaatuisuuteen ja yksityisyyteen. Kannattajat pitivät myös silloista lainsäädäntöä muihin Pohjoismaihin verrattuna aivan liian vanhanaikaisena ja Suomen valtion uskottavuuden ja toimivuuden kannalta jopa haitallisena. Dekriminalisoinnin vastustajat puolestaan pitivät homoseksuaalisuutta kieroutuneena, moraalisesti sopimattomana ja pelottavanakin asiana, jota ei haluttu sallia julkisesti Suomessa.

Seksuaalivähemmistöjä yleisesti käsitelleet kirjoitukset koostuivat muutamasta tekstistä, joissa aiheesta kirjoitettiin tai sitä sivuttiin sekä humoristiseen että vakavaan sävyyn. Absurdissa

168 Suomen Sosialidemokraatti 2.12.1970, Jukka Kemppinen, ”Oik.kand. Jukka Kemppinen esittelee: Seksipaketin sisältö”, 5.

169 Hakala 2011, 76.

pakinassa kaksi miestä tahtoi mennä keskenään naimisiin. Eräs uutinen kertoi ruotsalaisesta professorista, joka uskoi sekä lintujen että ihmisten kykenevän eheytymään homoseksuaalisuudesta. Jotkut kirjoittajat katsoivat, että homoseksuaalisuuden tulisi kuulua koulujen seksuaalikasvatukseen, koska se on osa ihmisen seksuaalisuutta. Seksuaalisuudesta ja myös homoseksuaalisuudesta oli osattava puhua ja keskustella kouluissa lasten ja nuorten kanssa. Tämä oli käytäntönä jo muissa Pohjoismaissa.

Homoseksuaalisuuden dekriminisoinnin valmistelu oli lehdissä usein käsitelty aihe. Monet uutiset olivat sävyiltään neutraaleja ja sisällöltään eri lehdissä melko samanlaisia. Monissa lainsäädännön uudistamiseen liittyvissä uutisissa aihe mainittiin samassa yhteydessä eläimeen sekaantumisen dekriminisoinnin kanssa osana uuden seksilain tai seksipaketin sisältöä. Aiheeseen liittyvien uutisten otsikoissa ei nimenomaisesti mainittu homoseksuaalisuuden dekriminisointia, vaan useimmiten kirjoitettiin seksilain muuttumisesta tai seksipaketista.

Helsingin Sanomat käsittelee aihetta varsin vähän ja varsinaisia mielipidekirjoituksia siitä en löytänyt lainkaan. Lehti suhtautui homoseksuaalisuuteen avarakatseisesti ja liberaalisti. Vaikka lehdessä ei ollut yhtäkään varsinaisesti aiheeseen liittyvää mielipidekirjoitusta, niin seksuaalilainsäädännön uudistuksen sisältö ja Sexpon näkemykset sukupuolikasvatuksesta saivat lehdessä palstatilaa ja ne esiteltiin tarkasti ja positiiviseen sävyyn. Sen sijaan vaikkapa *Uudessa Suomessa* seksuaalilainsäädännön uudistuksen sisältö ja poliittisesti sitoutumattoman ja seksuaalisuuteen liittyvää tietoa levittäneen Sexpon näkemykset jäivät esittelemättä.

Tutkimistani lehdistä juuri *Hufvudstadsbladetissa* oli kokonaisuutena eniten seksuaaliteemoihin laajemminkin liittyviä uutisia. Lehdessä oli useaan otteeseen myös sellaisia uutisia ja mielipidekirjoituksia, jotka käsittelevät dekriminisoinnin lisäksi seksuaalivähemmistöjä, uutisia sekä keskustelua e-pilleristä, seksuaalikasvatuksesta, uusista ruotsalaisista eroottisista elokuvista ja Kööpenhaminan vapaamielisistä seksi- ja pornoklubeista. *Hufvudstadsbladetissa* oli käsitelty seksuaalivähemmistöjen oikeuksia näkyvästi jo 1960-luvulla, jolloin lehdessä julkaistiin 13.8.1966

adressi. Siinä 88 pääasiassa heteroseksuaalia kulttuurielämän vaikuttajaa vastusti ihmisoikeuksiin vedoten homoseksuaalisuuden kieltävää lakia ja paheksui *Ilta-Sanomissa* 10.8.1966 julkaistua törkyjournalistista artikkelia ”Homoseksuaalipesä Helsingissä”¹⁷⁰. Aihe ei ollut lehdelle vieras eikä liian arka. Se oli lehdessä esillä useinkin, mikä saattoi johtua ruotsinkielisyydestä, koska Ruotsi maana ja ruotsinkielinen kulttuuri olivat lehdessä muita tutkimiani lehtiä enemmän esillä. Lehden seksiä ja seksuaalivähemmistöjä käsittelevissä kirjoituksissa viitattiin usein kehitykseen Ruotsissa ja Tanskassa. Pelkästään homoseksuaalisuuden asemaa käsitteleviä mielipidekirjoituksia lehdessä ei kuitenkaan ollut kovin monta. Ehkä homoseksuaalisuuden rangaistavuuden takia ei uskallettu kirjoittaa ainakaan kovin selkeästi homoseksuaalisuutta ja sen dekriminialisointia kannattavia mielipidekirjoituksia.

Kansan Uutisissa käsitteli homoseksuaalisuuden dekriminialisointia niukasti, joten tutkimusaineiston perusteella aihe ei ollut lehden näkökulmasta kiinnostava ja keskustelua herättävä. Aihe esiintyi vain uutisissa, joissa lakimuutoksia käsiteltiin Suomen eduskunnassa. Niissäkin uutisissa aiheesta kirjoitettiin hyvin neutraaliin sävyyn, kuten myös muusta seksuaalilainsäädännön uudistuksen sisällöstä. Yksinomaan dekriminalisointiin keskittyneitä uutisia tai mielipidekirjoituksia lehdessä ei ollut. Aihe ei ilmeisesti ollut kovin kiinnostava tai sitä ei koettu uhkana *Kansan Uutisten* lukijakunnan keskuudessa.

Kristillisessä ja kirkollisessa *Kotimaassa* oli tutkimusaiheestani uutisia ja kirjoituksia vain harvakseltaan. Ilmeisesti lehden ja sen lukijoiden näkemys homoseksuaalisuuden dekriminalisoinnista oli selkeästi kielteinen. Lehdessä ei juurikaan käsitelty seksuaalisuuteen liittyviä aiheita ja uutisia, ei Suomesta eikä ulkomailtakaan. *Kotimaassa* suosittuja keskustelu- ja uutisaiheita tuolloin olivat virsikirjan sisältöuudistus, maailmanpoliittiset tapahtumat ja kirkolliset teemat.

Homoseksuaalisuuden dekriminalisointia käsiteltiin *Sanassa* vain neljästi, mutta sitäkin moninaisemmissa yhteyksissä. Aihetta käsiteltiin lyhyesti yhdessä haastattelussa ja yhdessä mielipidekirjoituksessa. Muuten aihetta käsiteltiin laajemmin kahdessa uutisessa, jotka liittyivät seksuaalirikoslain käsittelyyn eduskunnassa. Homoseksuaalisuuden dekriminalisointi sai siis kristillisessä lehdessä jonkin verran huomiota, mutta mitään suurta keskustelunaihetta siitä ei syntynyt. Ilmeisesti sekä *Sanan* toimitus että lukijakunta olivat yksimielisen kielteisiä suhtautumisessa aiheeseen. Lehti käsitteli samaan aikaan myös muita seksuaaliteemoja, kuten seurustelua ja seksiä, avioliittoa, itsetyydytystä ja prostituutiota. Voi tehdä johtopäätöksen, ettei kristillinen lehti pitänyt suinkaan seksuaalisuutta sinänsä sopimattomana aiheena lehden sisällöksi, vaan tärkeänä ihmiselämän osa-alueena, jonka kiperimmistäkin kysymyksistä ja aiheista oli hyvä käydä keskustelua julkisesti tarpeen vaatiessa.

Homoseksuaalisuudesta ja sen dekriminalisoinnista keskusteltiin *Suomen Sosialidemokraatissa* yllättävänkin tiuhaan. Näkemykset olivat useimmiten hyvin uudistusmielisiä ja humaaneja. Lehdessä esiintyvissä aihetta positiiviseen sävyyn käsittelevissä mielipidekirjoituksissa vedottiin yksilön oikeuksiin ja tuntemuksiin, arvosteltiin *Raamattuun* pohjautuvan lainsäädännön liiallista epäinhimillisyyttä ja tympeää vanhoillisuutta sekä korostettiin yhteisön ja yhteiskunnan suurta vastuuta yksilöistään. Tutkimistani lehdistä etenkin *Suomen Sosialidemokraatissa* julkaistut mielipidekirjoitukset edustivat lähinnä homoseksuaalisuuden dekriminalisointiin myönteisimmän suhtautuneiden kansanedustajien näkemyksiä. Eduskunnassa myönteistä näkemystä perusteltiin useillakin argumenteilla, joita olivat biologisen poikkeaman luonnollisuus, psykologiset perusteet, itsemääräämisoikeus sekä yhteiskunnallinen ajanmukaisuus verrattuna vaikkapa naapurimaahan Ruotsiin¹⁷¹.

Suomenmaa ei käsitellyt homoseksuaalisuuden dekriminalisointia yksittäisenä uutisena, sillä aihe esiteltiin vain osana eduskunnan seksipakettia. Yksittäisiä kirjoituksia aiheesta ei ollut, mutta lehdessä kirjoitettiin kuitenkin paikoitellen yksityiskohtaisesti eduskunnassa käydystä

homoseksuaalisuuden ja eläimeen sekaantumisen dekriminalisointiin liittyneestä keskustelusta. Pääasiassa maaseutuväestön lukijakunnalle suunnatussa *Suomenmaassa* julkaistiin ylipäättään vain joitakin harvoja yleiseen seksuaali etiikkaan tai -moraaliin liittyviä uutisia tai mielipidekirjoituksia. Lehdessä keskeisiä teemoja ja myös mielipidekirjoitusten aiheita olivat yhteiskunnallisesti eettisten teemojen sijaan politiikka, talous, maatalous, teollisuus ja ihmisten arkipäivän asiat.

Uudessa Suomessa aihetta käsiteltiin hyvin vähän ja löysin aiheesta vain yhden selkeän ja ison mielipidekirjoituksen. Aihe oli selkeästi lehdelle vieras ja erikoinen käsiteltäväksi, joten siitä ei paljoa kirjoitettu. *Uudella Suomella* ei niin ikään ollut selkeää linjaa homoseksuaalisuuden dekriminalisoinnin suhteen. Lehden linjasta kuitenkin huomaa, että lehti ei pitänyt asiaa kovin tärkeänä, joten myös homoseksuaalisuuden dekriminalisoinnin kannalta kielteiset kommentit pääsivät esille. *Uuden Suomen* tekstit olivatkin tutkimistani lehdistä lähimpänä eduskunnassa homoseksuaalisuuden dekriminalisointia vastustaneiden henkilöiden näkemyksiä. Eduskunnassa asiaa selkeimmin vastustaneet vetosivat juuri moraalin heikentymiseen, luonnottomuuteen ja uhka-argumenttiin, homoseksuaalisuuden esimerkkiin paheellisuudesta¹⁷².

Lain homoseksuaalisuuden dekriminalisoinnista astuttua voimaan aiheesta ei kirjoitettu yhdessäkään tutkimassani lehdessä vuoden 1971 helmikuun alussa, vaikka lain käsittelystä eduskunnassa olikin uutisoitu. Tilanne on sinänsä yllättävä, ettei tätä etiikkaan ja moraaliin liittyvää lainuudistusta koettu tiedottamisen arvoisena. Joistakin Suomen lainsäädännön uudistuksista 1970-luvun alussa lehdistössä kuitenkin kerrottiin. Hyvänä esimerkkinä voi mainita *Helsingin Sanomissa* 2.6.1970 uutisoidut abortti-, sterilöimis- ja kastroimislakien muutokset otsikolla ”Uusi aborttilaki tuli voimaan”¹⁷³. Tosin aborttilain muutoksen uutisointi oli laajemmalle väestöryhmälle tärkeä, ratkaiseva ja ajankohtainen uutinen, kuten juuri tuolloin ei-toivotusti raskaana olleille naisille. Abortista käytiinkin lehtien palstoilla yllättävän paljon kiihkeää keskustelua ennen aborttilain muuttumista, joten ehkä myös siitä syystä tuolloin

172 Suominen 1999, 42–46.

173 *Helsingin Sanomat* 2.6.1970, ”Uusi aborttilaki tuli voimaan”, 7.

yhteiskunnallisesti keskeisen aiheen uutisointi oli tarpeen ainakin maamme suurimmassa sanomalehdessä.

3. Lehtikeskustelu 1980-luvun alussa ja sen tausta

Homoseksuaalisuutta ei Suomessa pidetty enää vuodesta 1971 rikoksena, vaan vallitsevan psykiatrian näkemyksen psyykkisenä häiriönä eli sairautena, jonka vuoksi homoseksuaalien syrjintä jatkui dekriminallisoinnista huolimatta. Vuonna 1971 tehdyn tutkimuksen mukaan 43 prosenttia Suomen aikuisväestöstä kannatti uutta rikoslakia ja piti homoseksuaalisuutta yksityisasiana. Lakia vastusti 30 prosenttia väestöstä¹⁷⁴. Vuonna 1971 tehdyn tutkimuksen mukaan noin 40 prosenttia suomalaisista suhtautui melko sallivasti homoseksuaalisuuteen, kun taas 29 prosenttia väestöstä halusi lainsäädännöllä vastustaa sitä¹⁷⁵.

Lääketieteelliseen käsitykseen homoseksuaalisuudesta ja erityisesti sen saamasta sairausleimasta vaikutti Suomessa vahvasti vuonna 1971 juuri homoseksuaalisuuden dekriminallisoinnin jälkeen ilmestynyt teos nimeltä *Psykiatria*. Psykiatrian kenttää laajasti esittelevän ensimmäisen suomenkielisen teoksen kirjoittajat olivat professorit Kalle Achté, Yrjö O. Alanen ja Pekka Tienari. Teoksessa homoseksuaalisuus esiteltiin seksuaalisena poikkeamana eli *perversiona*. Kirjoittajien mukaan seksuaalinen poikkeavuus hallitsevana seksuaalisena tyydytyskanavana johtuu kehityshäiriöstä, joka estää heteroseksuaalisten suhteiden luomisen. Homoseksuaalisuuden lisäksi seksuaalisiin poikkeamiin luettiin *sadismi, masokismi, exhibitionismi, voyeurismi, transvestismi, transseksualismi, fetisismi, kleptomania, sodomia* (merkityksessä eläimeen sekaantuminen), Don Juan -tyyppisesti käyttäytyvä mies, nymfomaaniset naiset, rivojen ja sopimattomien seksuaalikirjeiden kirjoittaminen, vanhuksiin kohdistunut seksuaalinen sairaalloisesti poikkeava

174 SPECTRUM tietokeskus 1978, 23.

175 Lindqvist & Sihvo 1975, 26–27.

mielenkiinto sekä seksuaalirikoksiin kuuluvat *nekrofilia*, väkisinmakaaminen, sukurutsa ja alaikäisiin kohdistuvat seksuaalirikokset.¹⁷⁶

Psykiatriassa kirjoittajat tyrmäsivät homoseksuaalien oman näkemyksen poikkeavuudestaan synnynnäisenä asiana. Kirjoittajien esittämien psykoanalyttisten tutkimusten mukaan miesten homoseksuaaleiksi kehittymiseen vaikuttaa vahvasti voimakas kastroatiokompleksi. Homoseksuaalisia miehiä tavataankin useimmin ilman isää kasvaneitten poikien keskuudessa. Homoseksuaalit naiset samaistavat itsensä miehiin ja he toivovat, että heillä olisi penis. Heillä saattaa myös olla huono suhde äitiinsä, jolloin he etsivät äidin korvikkeita seksuaalisuhteissaan.¹⁷⁷ Samat kirjoittajat esittivät hyvin samanlaisia näkemyksiä homoseksuaalisuuden syistä myös kaksi vuosikymmentä myöhemmin, vuonna 1991 ilmestyneessä uudessa kirjassaan *Psykiatria 2*¹⁷⁸. Edellä mainittujen esimerkkien lisäksi Suomessa esiintyi myös joitakin homoseksuaalisuuteen myönteisesti suhtautuneita psykiatrisia näkemyksiä. Nuoret lääkärit Ilkka Taipale ja Claes Andersson vaativat jo vuoden 1965 syksyllä homoseksuaalisuuden dekriminialisointia ja he kritisoivat psykiatrisia stereotyyppioita sekä psykiatrien alentavaa kielenkäyttöä¹⁷⁹. Hieman myöhemmin he vaikuttivat asian hyväksi Marraskuun liikkeessä.

Prosessi homoseksuaalisuuden sairausluokituksen poistamiseksi alkoi käytännössä, kun SETA lähetti sairausluokituksen ja kehotuskiellon poistamista vaatiman kirjelmän 20.3.1979 sosiaali- ja terveysministeri Pirkko Työläjärvelle. Lääkintöhallitukselle järjestö lähetti 29.10.1979 virallisen kirjelmän, jossa se vaati homoseksuaalisuuden sairausdiagnoosin poistamista. Se perusteli sairausluokituksen poistamista sillä, että monet maat, kuten Australia, Yhdysvallat, Norja ja Ruotsi, olivat 1970-luvulla luopuneet sairausluokituksesta. Homoseksuaalisuuden leimaaminen sairaudeksi kiristi asenteita ja vaikeutti suhtautumista homoseksuaaleihin. Lääkintöhallitus ei aluksi sellaisenaan halunnut hyväksyä ehdotusta sairausdiagnoosin poistamisesta, ja aiheesta

176 Achté & Alanen & Tienari 1971, 648–656.

177 Achté & Alanen & Tienari 1971, 650.

178 Achté & Alanen & Tienari 1991, 386–387.

179 Stålström 1997, 220.

käytiin lisää keskustelua järjestön ja lääkintöhallituksen välillä. SETA piti tiukasti linjansa, ja lopulta lääkintöhallitus ilmoitti 26.6.1981 yleiskirjeellään Nro 1754 poistavansa homoseksuaalisuuden sairausluokituksen. Homoseksuaalisuuden virallinen luokitus sairaudeksi päättyi Suomessa siis vuonna 1981.¹⁸⁰ Suomalainen psykiatria ei kuitenkaan muuttanut kovinkaan nopeasti käsitystään homoseksuaalisuudesta sairautena tai häiriönä, vaikka sairausluokitus olikin poistettu.

Taulukko 2. Seksuaalivähemmistöjen asemaa käsittelevien tekstien lukumäärä 1970- ja 1980-luvun vaihteen lehdissä

Lehti	29.10.1979– 31.12.1979	1.1.1980– 31.12.1980	1.1.1981– 31.7.1981	Tekstien määrä yhteensä
<i>Helsingin Sanomat</i>	2	2	12	16
<i>Hufvudstadsbladet</i>	0	5	8	13
<i>Kansan Uutiset</i>	3	3	6	12
<i>Kotimaa</i>	1	3	4	8
<i>Sana</i>	0	0	21	21
<i>Suomen Sosialidemokraatti</i>	0	2	0	2
<i>Suomenmaa</i>	0	0	1	1
<i>Uusi Suomi</i>	1	1	4	6
Yhteensä	7	16	56	79

¹⁸¹ Helsingin Sanomat; Hufvudstadsbladet; Kansan Uutiset; Kotimaa; Sana; Suomen Sosialidemokraatti; Suomenmaa; Uusi Suomi 29.10.1979–31.7.1981

Tutkin homoseksuaalisuuden sairausluokituksen poistamiseen ja seksuaalivähemmistöihin liittyvää keskustelua suomalaisessa sanomalehdistössä vuoden 1979 lokakuun lopusta aina vuoden 1981 heinäkuun loppuun saakka. Homoseksuaalisuutta ja seksuaalivähemmistöjä käsiteltiin 1970-luvun lopulla ja 1980-luvun alussa omina ilmiöinään jo laajemmin monissa suomalaisissa lehdissä. Laajemman käsittelyn ja erilaisten asiayhteyksien ansiosta pystyin jakamaan aikakauden kirjoitukset useampiin kategorioihin. Ilmapiiiri oli kypsymässä myös suomalaisten mielissä sairausluokituksen poistamiselle seksuaalivähemmistöjen saadessa enemmän palstatilaa. Aiheesta uskallettiin jo puhua ja keskustella avoimesti julkisuudessa. Homoseksuaalisuuteen liittyvä tabuleima alkoi vähitellen hälventyä¹⁸².

Sairausluokitusta käsiteltiin jonkin verran kirjoituksissa, mutta monissa niissä vielä paljon keskeisemmässä asemassa kritiikin kohteena oli homoseksuaalisuuteen liittynyt kehotuskielto. Kehotuskielto vaikutti keskeisesti tuolloiseen seksuaalivähemmistöjen yhteiskunnallisesti haastavaan tilanteeseen sekä aiheesta käydyn keskustelun varovaisuuteen. Olen jakanut löytämäni kirjoitukset sisällön perusteella viiteen keskeiseen osa-alueeseen: yleisesti seksuaalivähemmistöihin liittyviin kirjoituksiin, homoseksuaalisuuden sairausluokitusta käsitelleisiin kirjoituksiin, nuorison käymään keskusteluun, kristillis-kirkolliseen keskusteluun ja liberaaliin kulttuurikeskusteluun.

3.1. Seksuaalivähemmistöt aiheena yleensä

Hufvudstadsbladet uutisoi 28.2.1980: ”RFSL-vädjan: Slopa särregler för homosexuella” (Ruotsin SETA:n vetoamus: Poistakaa homojen erityiskohtelu). Ruotsin seksuaalisen tasa-arvon yhdistys Riksförbundet för sexuellt likaberättigande (RFSL) perustettiin vuonna 1950. Järjestön toiminta

182 Tabujen avulla on aina luotu ja luodaan edelleenkin yhteiskunnallista järjestystä ja normaliteettia. (Helne 2009, 19.)

muuttui Ruotsissa julkisemmaksi 1970-luvun alussa, kun se käynnisti homoseksuaalien vapautusviikon, joka toimi mallina myös Suomen seksuaalivähemmistöjen ulostulolle ja näkyvyydelle.¹⁸³ Järjestö luovutti Suomen oikeusministerille Christoffer Taxellille Ruotsin-vierailun yhteydessä vetoituksen homoseksuaalien erityiskohtelun lopettamisesta Suomessa. Tekstissä mainittiin epäkohtina kehotuskielto ja korkeampi suojaikäraja, mutta ei sairausluokitusta.

Uutisen väliotsikko kritisoi Suomen kehotuskieltoa ja ankaran vanhoillista lainsäädäntöä: ”Finland avviker” (Suomi on poikkeus). Ruotsalaisen yhdistyksen mukaan Suomi oli vuonna 1980 ainoa Pohjoismaa, jossa homoseksuaalisuuden suojaikäraja oli korkeampi kuin heteroseksuaalisuuden suojaikäraja. Lisäksi Suomen eduskunnan vuonna 1971 säätämä, tiettävästi ainoana maana maailmassa asettama homoseksuaalisuuteen liittyvä kehotuskielto vaikeutti homoseksuaalisuudesta annettavan asiallisen ja positiivisen tiedon välittämistä kouluopetuksessa, radiossa ja televisiossa. RFSL totesi kehotuskiellon olevan ristiriidassa Yhdistyneiden kansakuntien julistamien kansalaisoikeuksien ja poliittisten oikeuksien kanssa. Yhdistys vetosikin Suomen hallitukseen ja eduskuntaan, joiden tulisi lopettaa syrjivä erityiskohtelu. Kirjelmä lähetettiin Taxellin lisäksi myös hänen ruotsalaiselle kollegalleen.¹⁸⁴ Uutisen viesti suomalaisille oli saada läntisen maailman mittakaavassa seksuaalivähemmistöjen poikkeuksellisen syrjivä kohtelu loppumaan. Vetoamuksesta uutisoitiin ainoastaan *Hufvudstadsbladetissa*.

Hufvudstadsbladetissa julkaistiin 16.5.1980 runo SETA:sta. Lehtijutussa runoa edelsi teksti ja piirroskuva. Lyhyessä tekstissä luki: (SETA kom till tals i gårdagens *Hbl* och borde få friare forum också i andra media – i all diskriminering av de sexuella minoriteterna är dunkelmännens missbruk av strafflagens s.k. uppmaningsförbud kanske mest betänkligt.) ”SETA nousi puheenaiheeksi eilispäivän *Hufvudstadsbladetissa* ja asian pitäisi saada suurempaa huomiota myös muissa

183 Isaksson 1994, 41.

184 *Hufvudstadsbladet* 28.2.1980, ”RFSL-vädjan: Slopa särregler för homosexuella”, 10. *Hufvudstadsbladetin* päätoimittajana toimi vuosina 1979–1981 valtiotieteiden tohtori Jan-Magnus Jansson. (Landgren & Leino-Kaukiainen & Salokangas 1988, 143.)

tiedotusvälineissä – kaikessa sukupuolivähemmistöjen syrjinnässä ehkä epäilyttävintä on hämärämiehen väärinkäyttö rikoslain ns. kehotuskiellon yhteydessä”. Piirroskuvassa kaksi hieman androgyynin näköistä ihmistä katsoi läheisesti toisiaan. Kuvan oli piirtänyt nimimerkki Anna. Runon oli kirjoittanut nimimerkki Bez.¹⁸⁵

Teksti jätti hieman pohdiskeltavaa ainakin kohdassa, jossa puhuttiin hämärämiehen väärinkäytöstä kehotuskiellon yhteydessä. Mitä kirjoittaja mahtoi sillä tarkoittaa? Vihjattiinko sillä siihen, että kehotuskielto olisi käsitteenä ja sisältönsä puolesta ollut hämärä ja epäselvä asia, jolla haluttiin vaikeuttaa seksuaalivähemmistöjen asemaa? Tekstin kohta saattoi viitata myös johonkin muuhun ajatukseen.

Teksti oli kenties syntynyt lehden edellisen päivän uutisesta ”SETA: Hög tid slopa ’apartheiden’”. Pohdiskelevassa runossa todettiin seksuaalivähemmistöjen itse antavan asiallisinta ja parasta tietoa omista asioistaan. Runossa kritisoitiin ankarasti monien voimakkaita ennakkoluuloja, joita kuvaannollisesti verrattiin epäilyttäviin asioihin, kuten noitavainoon ja taikaukseen. Runon lopussa ehkä vedottiin homoseksuaalisuuden kehotuskiellon poistamiseen ja SETA:n toiminnan tarpeellisuuteen, sillä kaikilla on oltava oikeus vapaaseen tietoon. Seuraavassa alkuperäinen ruotsinkielinen runo ja sen vapaamuotoinen suomennos:

SETA

Med risk att ”vän av ordning” svårt förtreta

- nån inkrökt psykiater eller präst -

må denna dagsvers bli en liten gest

av understöd och erkänsla åt SETA.

SETA

Senkin uhallalla, että ”järjestyksen ystävä” ärsyyntyy

- joku sisäänpäin kääntynyt psykiatri tai pappi -

olkoon tämä värssy tuen ja tunnustuksen ele

SETA:n suuntaan.

*Det viktigaste du och jag bör veta
om sexuell minoritets problem ger bäst
minoriteten själv. Och sakligt och modest
den talar, gillar inte att trumpeta.*

*Tärkeimmän tiedon sinulle ja minulle seksuaalisen
vähemmistön ongelmista antaa parhaiten
vähemmistö itse. Ja asiallisesti ja vaatimattomasti
se puhuu, ei halua asiaansa toivottaa.*

*Vi har tyvärr en sorglig tradition
av skräckfylld fördom mot det annorlunda
än lever häxhatet och övertrön.*

*Meillä on valitettavasti surullinen pelontäytteisen
ennakkoluulon perinne erilaisuutta kohtaan:
yhä elävät noitavainot ja taikausko.*

*Men ej ens den mest dömande person
kan för ett mycket enkelt faktum blunda:
Allas vår rätt till fri information.*

*Mutta ei edes kaikkein tuomitsevinkaan henkilö voi
voi sulkea silmiään yksinkertaiselta tosiasialta:
Meidän kaikkien oikeudelta vapaaseen tietoon.¹⁸⁶*

Suomen Tukholman-suurlähetystön edessä pidettiin perjantaina 22.8.1980 mielenosoitus, jossa vaadittiin homoseksuaaleja syrjivien lakipykälien poistamista Suomen lainsäädännöstä. Mielenosoituksesta uutisoitiin seuraavana päivänä 23.8.1980 kolmessa lehdessä. *Helsingin Sanomissa* oli pieni uutinen ”Homoseksuaalit osoittivat mieltä Suomen Tukholman lähetystön edessä”. Suomen Tukholman-suurlähetystön eteen kokoontui perjantaina 22.8.1980 vajaa satakunta mielenosoittajaa vaatimaan syrjivien pykälien poistamista Suomen lainsäädännöstä. Mielenosoituksia oli ilmoitettu järjestettäväksi samaan aikaan myös Suomen Osloon- ja

186

Hufvudstadsbladet 16.5.1980, nimimerkki Bez, ”SETA”, 8. (Vapaamuotoinen suomennos Julius Juutistenaho ja Olga Juutistenaho).

Kööpenhaminan-suurlähetystöjen edustalla, mutta mielenosoittajia ei näkynyt paikalla. Mielenosoitusten takana oli SETA vastaavien pohjoismaisten järjestöjen kanssa.¹⁸⁷

Hufvudstadsbladetissa ja *Kansan Uutisissa* uutisoitiin aiheesta samaan tapaan ulkomaan uutisissa: ”Ruotsalaisen uutistoimisto TT:n ja STT:n tiedottamassa uutisessa homoseksuaalit osoittivat mieltään perjantaina 22.8.1980 Tukholmassa, Oslossa ja Kööpenhaminassa, koska Suomessa oli kiellettyä kehottaa homoseksuaaliseen kanssakäymiseen. Mielenosoittajien mukaan Suomi oli ainoa demokraattinen maa, jossa asiallisen tiedon antaminen homoseksuaalisuudesta oli kiellon varjolla estetty. Helsingissä ei järjestetty aiheeseen liittyvää mielenosoitusta, mutta Tukholmassa näkyi myös yksi suomenkielinen juliste: ”Olemme seksuaalipoliittisia pakolaisia Suomesta.” Ruotsin seksuaalisen tasavertaisuuden liiton RFSL:n edustajat jättivät Suomen suurlähetystöön Tukholmassa julkilausuman, jossa vaadittiin homoseksuaaleja koskevan kiellon kumoamista. Vastaavanlaiset vaatimukset jätettiin Suomen suurlähetystöihin myös Hollannissa, Englannissa ja Länsi-Saksassa”.¹⁸⁸ *Hufvudstadsbladetissa* mainittiin lisäksi nimeltä uutista varten haastateltu RFSL:n edustaja Sten Petterson sekä Tukholman Suomen-suurlähetystön sihteerin Heikki Viertiö.¹⁸⁹

Eri lehtien uutisoinnit 22.8.1980 järjestetystä mielenosoituksesta olivat keskenään hieman ristiriitaisia, sillä *Helsingin Sanomien* mukaan Oslossa ja Kööpenhaminassa ei mielenosoittajia ollut paikalla näkynyt. *Hufvudstadsbladetin* ja *Kansan Uutisten* mukaan Oslossa ja Kööpenhaminassa oli

187 Helsingin Sanomat 23.8.1980, ”Homoseksuaalit osoittivat mieltä Suomen Tukholman lähetystön edessä”, 7. *Helsingin Sanomien* päätoimittajina toimivat vuosina 1979–1981 Keijo Kylävaara ja Simopekka Nortamo sekä vastaavana päätoimittajana Heikki Tikkanen. (Leino-Kaukiainen & Nygård & Salokangas 1988, 130.)

188 Hufvudstadsbladet 23.8.1980, ”Demonstration för finländska homosexuella”, 6; *Kansan Uutiset* 23.8.1980, ”Suomen seksuaalipoliittikkaan huomiota”, 3. *Kansan Uutisten* päätoimittajina toimivat vuosina 1979–1981 vastaavana päätoimittajana Erkki Kauppila ja toisena päätoimittajana Erkki Kumpulainen. (Salokangas 1988a, 274.)

189 Hufvudstadsbladet 23.8.1980, ”Demonstration för finländska homosexuella”, 6.

osoitettu mieltä. Ruotsissa asui 1980-luvun alussa paljon sinne paremman elämän toivossa muuttaneita suomalaisia homoseksuaaleja, joista osa vaikutti RFSL:n toiminnassa myös Suomen seksuaalivähemmistöjen tilanteen parantamiseksi. Pelkästään vuonna 1980 Tukholman RFSL:n jäsenenä oli yli 300 suomalaista¹⁹⁰.

Uudessa Suomessa 15.2.1981 seksuaalivähemmistöjä sivuttiin lyhyesti mielipidekirjoituksessa ”Suvaitsemattomat suvaitsevaiset”¹⁹¹. Kirjoituksen oli laatinut Pentti Poukka. Se käsitteli suvaitsemattomuutta sekä suvaitsevaisuutta Suomen turvallisuuspolitiikassa ja siviilipalvelusmiesten toiminnassa. Kirjoittajan mielestä siviilipalvelusmiehet eivät olleet uskottavia puhuessaan maanpuolustuksesta ja kritisoidessaan maanpuolustusta, sillä heillä ei ollut käytännön konkreettista kokemusta aiheesta. Kirjoittaja piti perheestä ja avioliitosta puhuvia seksuaalivähemmistöjä yhtä uskottavina kuin siviilipalvelusmiehiä, sillä kirjoittaja koki vahvasti perheen ja onnellisen avioliiton olevan vain heteroseksuaalien asia. Kirjoittajan mukaan seksuaalivähemmistöt olivat kykenemättömiä puhumaan perhepolitiikasta, vieläpä koko kansan edessä televisiossa! Laajassa mielipidekirjoituksessa seksuaalivähemmistöt mainittiin vain lyhyesti. Tekstin tekijä filosofian maisteri Pentti Poukka oli *Uuden Suomen* kannalta keskeinen henkilö, sillä hän oli toiminut lehden päätoimittajana vuosina 1964–1976¹⁹². Kyseisen kirjoituksen hän kirjoitti yksityishenkilönä omasta näkökulmastaan eikä kyseessä ollut välttämättä lehden tuolloista linjaa selkeästi edustanut näkemys.

Hufvudstadsbladetissa julkaisi 7.5.1981 uutisen ”Homosexuellas rött oroar riksdagsmän” (Homoseksuaalien oikeudet huolettavat kansanedustajia). Hallitus oli saanut keskiviikkona 6.5.1981 kirjallisen eduskuntakyselyn homoseksuaalien oikeuksista ja yhteiskunnallisesta

190 Saارينен 1991, 47.

191 Uusi Suomi 15.2.1981, Pentti Poukka, ”Suvaitsemattomat suvaitsevaiset”, 2. *Uuden Suomen* päätoimittajina toimivat vuosina 1979–1981 Johannes Koroma, Juha Numminen, Veli-Antti Savolainen sekä toisena päätoimittajana Jyrki Haikonen. (Salokangas 1988e, 204.)

192 Salokangas 1988e, 204.

asemasta. Kyselyn allekirjoittajia oli monista eri puolueista (Suomen Sosialidemokraattinen Puolue, Suomen Kansan Demokraattinen Liitto, Ruotsalainen Kansanpuolue, Liberaali Kansanpuolue, Keskusta ja Kokoomus). Ensimmäisenä allekirjoittajana oli Tarja Halonen. Hallitukselle esitetystä kyselyssä vaadittiin rikoslaissa olevan kehoituskiellon sekä homoseksuaalisuuteen liittyvän korkeamman suojaikärajan poistamista. Homoseksuaalien syrjinnän lisäksi kysely käsitteli hetero- ja homoseksuaalien parien yhdenvertaisuuteen liittyviä kysymyksiä, kuten eläkettä, arava-lainsäädäntöä, asuntotukea ja verotusta.¹⁹³ Arava-lainsäädäntö myönsi käytännössä jo 1980-luvun alussa asuntolainaa ja vuokra-asuntoja samaa sukupuolta oleville pareille, kun taas silloisen yleisen asumistukilain sisältämän alivuokralaiskiellon katsottiin estäneen asuntotuen myöntämisen samaa sukupuolta oleville pareille¹⁹⁴.

Kolmessa lehdessä uutisoitiin Helsingissä 16.5.1981 järjestetystä SETA:n mielenosoitusmarssista. Lehtien uutisoinneissa oli hieman eroavuuksia. *Uudessa Suomessa* julkaistiin 17.5.1981 pikku-uutinen ”Poliisi puuttui SETA:n marssiin”. Poliisi oli joutunut puuttumaan marssiin ja takavarikoinut marssijoilta homoseksuaalisuuteen kehottavan julisteen. Mielenosoittajat toimittivat viranomaisille parisenkymmentä nimeä sisältävän listan, jossa allekirjoittajat tunnustivat toistaneensa huudoin marssin aikana julisteen tekstiä. Poliisi oli kuulustellut myös julisteen kantajaa. Julisteen tekstin sisältö ei käynyt uutisesta ilmi. Esplanadin lavalla pidetyssä yleisötilaisuudessa keskusviraston alaisuudessa toiminutta kouluhallitusta kehoitettiin edistämään Suomessa seksuaalista tasavertaisuutta. Kouluhallitukselle myönnettiin ”kunniarotan” arvonimi ja radiotoimittaja Seija Wallius-Kokkonen palkittiin ”Asiallisen Tiedon Omenalla”. Mielenosoitusmarssiin osallistui poliisin mukaan noin sata henkeä.¹⁹⁵

193 Hufvudstadsbladet 7.5.1981, ”Homosexuellas rätt oroar riksdagsmän”, 11.

194 Månsson 1984, 348. Arava-lainsäädäntö ei kuitenkaan julkisesti tiedottanut mahdollisuudesta vuokrata asuntoja samaa sukupuolta oleville pareille, joista molempien osapuolten tuli täyttää myös arava-lainsäädännön vaatimat edellytykset.

195 Uusi Suomi 17.5.1981, ”Poliisi puuttui SETA:n marssiin”, 5. SETA jakaa vuosittain Asiallisen tiedon omena -tunnustuspalkinnon henkilölle tai yhteisölle, joka on edistänyt seksuaali- tai sukupuolivähemmistöjen asemaa tai levittänyt asiallista informaatiota seksuaalisen suuntautumisen ja

Kansan Uutisissäkin oli päivää myöhemmin 18.5.1981 pikku uutinen ”Homoseksuaalit marssivat”, jossa tapahtumat kerrottiin tiiviisti¹⁹⁶. Setalaiset pyrkivät saamaan tuomion kehoituskiellon rikkomisesta, mutta syyttäjä totesi tehdyn rikoksen vähäpätöiseksi ja tekijöiden toimineen ajattelemattomuuttaan. Syytettä ei nostettu. Järjestön puheenjohtaja Tarja Halonen neuvoi mielenosoittajia, miten käyttäytyä mielenosoituksessa, muttei osallistunut mielenosoitukseen¹⁹⁷.

Hufvudstadsbladetissa SETA:n mielenosoitusmarssista uutisoitiin kahdesti. 17.5.1981 oli kuvauutinen otsikolla ”Homosex’demonstration” (Mielenosoitus homouden puolesta) ilmestyi 17.5.1981. Lehti halusi valokuvan avulla antaa konkreettisen vaikutelman seksuaalivähemmistöjen mielenosoituksesta. Uutiskuvassa näkyi marssijoita julisteineen ja kuvan alla oli aiheeseen liittyvä kuvateksti: ”Homoseksuaalit järjestivät lauantaina 16.5.1981 mielenosoitusmarssin Helsingissä. Marssi kuului homoseksuaalien miesten ja naisten vapautuspäiviin, jotka päättyvät sunnuntaina 17.5.1981. Tilaisuuden järjesti SETA. Marssiin osallistui noin 100 henkilöä. Marssijat vaativat homoseksuaalien syrjinnän lopettamista ja asiallisen tiedon levittämisen sallimista. Poliisi takavarikoi marssiin osallistuneelta kyltin, jossa luki: Me kehotamme homoseksuaalisuuteen”.¹⁹⁸

Kerta ei ollut ensimmäinen, sillä SETA oli järjestänyt ensimmäisen Suomessa pidetyn homomielenosoituksen jo vuonna 1974. Osallistujia oli nelisenkymmentä. SETA:n julkinen esiintyminen oli tuolloin uudenlainen ilmiö, joka antoi suomalaiselle homoseksuaalisuudelle

sukupuolen moninaisuudesta. Vastapainona SETA nuhtelee Kunniarotta-antipalkinnolla julkisesti sellaisia henkilöitä tai yhteisöjä, jotka ovat toiminnallaan ylläpitäneet seksuaaliseen suuntautumiseen tai sukupuoli-identiteettiin perustuvaa syrjintää tai muuten vaikeuttaneet seksuaali- tai sukupuolivähemmistöihin kuuluvien ihmisten elämää. (Seta 2015.)

196 Kansan Uutiset 18.5.1981, ”Homoseksuaalit marssivat”, 4.

197 Pirttijärvi 2011, 55.

198 Hufvudstadsbladet 17.5.1981, ”Homosex’demonstration”, 7.

julkiset kasvot ja toi vähemmistön olemassaolon kaikkien nähtäväksi¹⁹⁹. Yhdistys järjesti mielenosoituksen, koska Helsingin Vanhankirkon seurakunta oli erottanut seurakunnan nuorisotyöntekijän Seppo Kivistön virastaan tämän homoseksuaalisuuden takia. SETA katsoi kirkon tehneen palveluksen yhdistyksen ajamille asioille osoittamalla, että homoseksuaali työntekijä ei ollut sopiva kirkon nuorisotyöntekijäksi. Asia ei kuitenkaan välttämättä objektiivisesti ollut näin. SETA:n mukaan kirkon teko osoitti homoseksuaalien olevan syrjitty yhteiskunnan ryhmä, jonka asiat oli syytä saada parempaan kuntoon.²⁰⁰

Hufvudstadsbladet julkaisi 18.5.1981 toisen SETA:n 16.5.1981 järjestämään mielenosoitusmarssiin liittyneen uutisen ”Fel inskränka homosexuellas yttrandefrihet” (Homojen sananvapauden rajoittaminen väärin). Helsingissä sunnuntaina 17.5.1981 järjestetyssä homoseksuaalien pohjoismaisessa kongressissa tuomittiin jyrkästi Suomen laissa oleva ns. kehotuskielto. Homoseksuaalit osoittivat mieltään sananvapauden puolesta ja oikeuksiensa rajoittamista vastaan. Kongressi ohjasi myös mielenosoitusta Helsingissä lauantaina, jolloin poliisi otti pois mielenosoittajilta homoseksuaalisuuteen avoimesti kehottavat kyltit. Kongressi vaatii syrjinnän lopettamista Suomessa ja Suomen lainsäädäntöä siirtymistä noudattamaan muiden Pohjoismaiden linjaa. Pohjoismaiseen kokoukseen (Nordisk Gay Kongress) saapui homoseksuaalien organisaatioiden edustajia Suomen lisäksi Norjasta, Ruotsista ja Tanskasta.²⁰¹

Helsingin Sanomissa julkaistiin 3.6.1981 pikku-uutinen ”Kristilliset vastustavat homolakien lievennystä”. Uutisessa haluttiin painottaa Kristillisen Liiton vastustavan homoseksuaalisuutta koskevan lainsäädännön lieventämistä yhteisön etuun vedoten. Puolueen eduskuntaryhmä korosti homoseksuaalisuuden uhkaavan koteja, normaalia perhe-elämää ja yhteisön etua. Kristillisten mielestä yhteiskunnan tuli suojella koteja, lapsia ja nuorisoa vääristyneiden sukupuolikäsitysten

199 Hagström 2010, 63.

200 Pirttijärvi 2011, 30.

201 *Hufvudstadsbladet* 18.5.1981, ”Fel inskränka homosexuellas yttrandefrihet”, 14.

vaikutuksilta. Puolueen mukaan rikoslain suojaikärajat tuli säilyttää ennallaan ja samoin homoseksuaalisuuteen liittyvä kehotuskielto oli säilytettävä voimassa.²⁰² Myös eduskunnassa vuonna 1970 käydyssä keskustelussa homoseksuaalisuuden dekriminisoinnin vastustajat vetosivat yhteisön etuun sekä yhteisön suojeluun.²⁰³ Joukko useiden eri puolueiden kansanedustajia teki vuonna 1981 kirjallisen kysymyksen oikeusministeriölle homoseksuaaleihin kohdistuvan syrjinnän ja kehotuskiellon poistamisesta²⁰⁴. Eduskunnalle lähetettyyn kirjalliseen kysymykseen kehotuskiellosta viitattiin myös vuoden 1981 kesäkuussa seksuaalivähemmistöihin liittyneissä uutisissa *Hufvudstadsbladetissa* ja *Kansan Uutisissa*²⁰⁵.

Hufvudstadsbladet otsikoi 18.6.1981: ”Homosexstadgar prövas på nytt” (Asetus homoseksuaalisuudesta tutkitaan uudestaan). Uutisessa käsiteltiin keinoja, joilla homoseksuaalien asemaa voitaisiin parantaa maassamme, kun kehotuskielto ja sen mahdollinen poistaminen olivat tulossa uudelleen käsittelyyn oikeusministeriössä. Tarkoituksena oli selvittää, miten lainsäädännöllä ja käytännössä pystyttäisiin ehkäisemään homoseksuaalien syrjintää. Uutinen oli oikeusministeri Christoffer Taxellin vastaus kansanedustaja Tarja Halosen johdolla hallitukselle esitetystä kirjallisesta kyselystä. Taxell totesi, että kehotuskielto on varsin ainutlaatuinen pykälä laissa, jonka mukaan on rikollista kehottaa asiaan, joka on laillista. Taxell huomautti, ettei kehotuskielto ollut kuulunut hallituksen alkuperäiseen lakiesitykseen, vaan se sisällytettiin uudistettuun lakiesitykseen siveellisyysrikoksena. Taxellin mukaan kehotuskiellon poistaminen oli myös tärkeä poliittinen kysymys kansainvälisten kansalais- ja ihmisoikeussopimusten kannalta. Rikoslain uudistaminen oli alkanut edellisenä vuonna.²⁰⁶

202 Helsingin Sanomat 3.6.1981, ”Kristilliset vastustavat homolakien lievennystä”, 7.

203 Suominen 1999, 54.

204 Isaksson 1994, 49.

205 Hufvudstadsbladet 18.6.1981, ”Homosexstadgar prövas på nytt”, 7; Kansan Uutiset 27.6.1981, ”Homoseksuaalit vastarintaan”, 14.

206 Hufvudstadsbladet 18.6.1981, ”Homosexstadgar prövas på nytt”, 7.

Kehotuskiellon lisäksi myös korkeamman suojaikärajan poistamisesta tultaisiin keskustelemaan. Ministeriö halusi kartoittaa, miten homoseksuaalien syrjintää voitaisiin ehkäistä sekä lakiehdotuksilla että käytännössä²⁰⁷. SETA:n edustajat olivat tavanneet oikeusministeri Taxellin jo vuonna 1979, mutta tuolloin paikalla olleen SETA:n edustaja Olli Stålströmin mukaan Taxell oli pitänyt homoseksuaalisuutta niin inhottavana asiana, ettei hallituksella ollut halua työskennellä kyseisen asian hyväksi²⁰⁸.

Hufvudstadsbladet uutisoi 27.6.1981: ”Homosexprotest vid Finlands ambassad” (Protesti homojen puolesta Suomen lähetystön edustalla), joka oli Sigyn Aleniuksen kirjoittama. Kööpenhaminassa järjestettiin Suomen suurlähetystön edustalla perjantaina 26.6.1981 homoseksuaali- ja lesboryhmien pitämä mielenosoitus, jossa vastustettiin Suomen seksuaalivähemmistöjä syrjivää lainsäädäntöä sekä poliisin käyttämää väkivaltaa Helsingissä. Mielenosoitus oli osa kansainvälistä homoseksuaalien päivää. Päivä oli merkittävä, sillä se oli ensimmäinen kerta, jolloin homoseksuaalit ja lesbot ensimmäistä kertaa osoittivat mieltään täysivaltaisuuden puolesta ja heidän oikeuksiaan syrjivää lainsäädäntöä vastaan. Mielenosoitusryhmä marssi Suomen suurlähetystölle ja esitti siellä julkilausumansa.²⁰⁹

Kansan Uutisten takasivulla julkaistiin 27.6.1981 uutinen ”Homoseksuaalit vastarintaan”. Alla oli piirroskuva, jossa kuvattiin kahden samannäköisen ihmisen rakkautta SETA:n suojissa. Uutisen kirjoittajaa ei mainittu. Aiheena oli homoseksuaalien poliittisen toiminnan aktivoituminen Suomessa ja järjestön toiminnassa. ”Suomessa homojen puolesta puhuu Seksuaalinen tasavertaisuus eli SETA. Se myöntää vuosittain kunniaomenan asiallisen tiedon jakamisesta ja nimittää ahdasmielisimmän kunniarotaksi sekä julkaisee myös nimeään kantavaa lehteä, jossa on

207 Hufvudstadsbladet 18.6.1981, ”Homosexstadgar prövas på nytt”, 7.

208 Pirttijärvi 2011, 56.

209 Hufvudstadsbladet 27.6.1981, Sigyn Alenius, ”Homosexprotest vid Finlands ambassad”, 7.

tarinaa homoelämän kaikilta saroilta. Toimittaja Seija Wallius-Kokkonen sai ompun asiallisen tiedon välittämisestä ja rotaksi jäi kouluhallitus”.²¹⁰ SETA:n tuolloinen puheenjohtaja Tarja Halonen mainittiin maamme johtavana seksuaalivähemmistöjen asioita ajavana kansanedustajana, jonka johdolla tehtiin keväällä eduskuntakysely, jossa vaadittiin kehotuskiellon kumoamista ja homojen syrjinnän selvittämistä. Uutisessa viitattiin Yhdysvaltojen osavaltioon Kaliforniaan homoseksuaalien poliittisena voima-alueena, jossa avoimesti homoseksuaali Harvey Milk valittiin San Franciscon kaupunginvaltuustoon vuonna 1977, mutta entinen kaupunginvaltuutettu murhasi hänet vuotta myöhemmin²¹¹.

Suomenmaa julkaisi 3.7.1981 lehden Suorat sanat -palstalla mielipidekirjoituksen ”Tasa-arvosta”. Nimimerkki Keski-Vertonen otti kantaa ajankohtaiseen aiheeseen rohkeasti, mutta varautuneesti. Hän kirjoitti kenties huvittuneeseen ja hieman väheksyvään sävyyn homoista ja ”lespoista”, jotka tavoittelevat tasa-arvoa. Kyseessä saattoi olla kirjoitusvirhe tai sitten tarkoituksellinen viittaus kansanomaisen maanläheiseen suhtautumiseen. Myöhemmin kirjoittaja vaihtoi sanan kirjoitusasua ja puhui lesboista. ”On hyväksyttävää, että homoseksuaalit saavat pariutua, mutta avioliiton laillistaminen ja adoptio-oikeudet olisivat liikaa homoseksuaaleille pareille”.²¹² Keski-Vertosen mukaan homoseksuaalien pariutumista ei tullut estää, mutta avioliittoon sisältyvänä yhtenä keskeisenä ominaisuutena oli uusien ihmisten syntyminen ja tätä eivät homoseksuaalit toteuttaneet. Kirjoittajan mukaan myös homo- ja lesboparien adoptioimista lapsista tuli heidän adoptiovanhempiansa tapaan homoseksuaaleja. Vain heteroseksuaalisten parien adoptiolapsista saattoi kasvaa heteroseksuaalisia sukuaan jatkavia kunnon kansalaisia. Kirjoittajan mukaan homoseksuaalisuutta ei voinut eikä pitänyt millään tavalla rinnastaa heteroseksuaalisuuteen.

210 Kansan Uutiset 27.6.1981, ”Homoseksuaalit vastarintaan”, 14.

211 Hekma 2006, 357.

212 *Suomenmaa* 3.7.1981, nimimerkki Keski-Vertonen, ”Tasa-arvosta”, 16. *Suomenmaan* päätoimittajana toimi vuosina 1979–1981 Seppo Sarlund ja toisena päätoimittajana Heini Mankki. (Salokangas 1988d, 51.)

Kyseessä oli ensimmäinen ja ainoa seksuaalivähemmistöjä käsittelevä *Suomenmaassa* 1970- ja 1980-luvun vaihteen tutkimusajanjaksollani julkaistu teksti. Sekin oli lehteen lähetetty mielipidekirjoitus eikä lehden toimituksen julkaisema pääkirjoitus. Seksuaalivähemmistöt eivät selkeästi olleet lehden näkökulmasta tärkeimpiä käsiteltäviä teemoja, mutta eivät täysin kielletty aihekaan. Tässä nousi selkeästi esille kolme yhteiskunnallista ja kulttuurista taustatekijää: kielijako ruotsi-suomi, aluejako maaseutu-kaupunki ja aatteellinen jako kristillisyyden-muu (jokin kristillisyydelle vastakkainen argumentaatio, kuten uusvasemmistolaisuus). Ehkäpä juuri edellä mainittujen taustatekijöiden vuoksi seksuaalivähemmistöjä käsiteltiin hyvin vähän *Suomenmaassa*. Eri taustatekijöiden takia aihe ei ollut lehden linjalle keskeinen tai kiinnostava. Myös vuonna 1996 seksuaalivähemmistöjen oikeuksista Suomessa käydyssä laajemman keskustelun aikana homoliittoja vastustettiin monissa mielipidekirjoituksissa sillä perusteella, ettei niistä voinut syntyä lapsia²¹³.

3.2. Homoseksuaalisuuden sairausluokitusta käsittelevät kirjoitukset

Homoseksuaalisuutta ei 1970-luvun alussa juurikaan suoraan mainittu nimeltä lehti uutisten otsikoissa, mutta asia oli toisin jo 1970-luvun lopulla homoseksuaalisuuden tultua suomalaisessa yhteiskunnassa näkyvämmäksi teemaksi. *Helsingin Sanomissa* julkaistiin 2.11.1979 pieni uutinen ”Homoseksuaalisuus vaaditaan poistettavaksi sairausluokituksesta”. Ytimekkäässä uutisessa Seksuaalinen tasavertaisuus ry SETA vaati homoseksuaalisuuden sairausleiman virallista poistamista. Se vetosi tieteellisiin tutkimuksiin, joiden mukaan homoseksuaalisuuteen ei sinänsä liittynyt psyykkisiä häiriöitä. Yhdistyksen mielestä homoseksuaalisuus ei ollut sairaus, vaan se oli kyky tunkea rakkautta ja eroottista kiintymystä samaa sukupuolta oleviin ihmisiin. SETA lähetti lääkintöhallitukselle kirjeen, jossa se vaati homoseksuaalisuuden diagnoosin 302.00 käyttämättä jättämistä.²¹⁴ Tämä uutinen aloitti tutkimusjaksooni kuuluvalla ajanjaksolla 1970- ja 1980-luvun

213 Tolvanen 2007, 32–36.

214 Helsingin Sanomat 2.11.1979, ”Homoseksuaalisuus vaaditaan poistettavaksi sairausluokituksesta”, 8.

vaihteessa lehtikeskustelun- ja uutisoinnin, joka koski sairausluokituksen poistamista. Helsingin sanomien lisäksi muut tutkimani lehdet eivät uutisoineet SETA:n 29.10.1979 lääkintöhallitukselle lähettämää vetoomusta.

Uusi Suomi julkaisi sunnuntai-osiossaan 2.12.1979 lehden toimittaja Maarit Niiniluodon kirjoittaman näyttävän artikkelin seksuaalivähemmistöistä ja SETA:n toiminnasta otsikolla ”Puhelinpäivystys on monen homoseksuaalin ainoa kontakti”. Niiniluoto valaisi vähemmistöjen tilannetta lukuisten käytännön esimerkkien ja faktatietojen avulla. Artikkelin puolusti selkeästi seksuaalivähemmistöjen oikeuksia. Haastateltavana oli 32-vuotias maaseudulla asuva homoseksuaali nainen, joka oli ottanut yhteyttä SETA:n puhelinpäivystykseen vakavien ongelmiansa takia. Tämä eronnut kolmen lapsen äiti, nimimerkki L, soitti päivystykseen vaikeassa tilanteessa, jossa hän hautoi itsemurhaa. Puhelinoiton jälkeen päivystäjät päättivät lähteä tapaamaan naista. Niiniluoto korosti homoseksuaalien joutuvan Suomessa helposti vaikeaan tilanteeseen yhteiskunnan kielteisten asenteiden vuoksi, kun jopa itsemurha-ajatukset tulivat mieleen²¹⁵.

SETA esitettiin seksuaalivähemmistöjen kannalta elintärkeänä yhdistyksenä, joka pyrki poistamaan vähemmistöjen oikeuksiin liittyviä epäkohtia. Artikkelin esitteli yhdistyksen tavoitteita, joista yhtenä keskeisimmistä oli sairausleiman poistaminen. Haastatellut työntekijät olivat optimistisia työnsä ja seksuaalivähemmistöjen oikeuksien edistämisen suhteen. Puhelinpäivystyksen vetäjä Raimo Nordfors kertoi: ”Tavoitteena on saada homoseksuaalit ja seksuaalivähemmistöt integroitumaan suomalaiseen yhteiskuntaan ja tehdä yhdistyksemme tarpeettomaksi. Se tapahtuisi ehkä joskus 30 vuoden päästä”.²¹⁶ Nordforsin ennusteen mukaan seksuaalivähemmistöt saavuttaisivat täydet yhteiskunnalliset oikeudet 2010-luvulla. SETA:n toiminta perustui 1980-luvun alussa

215 Uusi Suomi 2.12.1979, Maarit Niiniluoto, ”Puhelinpäivystys on monen homoseksuaalin ainoa kontakti”, 14.

216 Uusi Suomi 2.12.1979, Maarit Niiniluoto, ”Puhelinpäivystys on monen homoseksuaalin ainoa kontakti”, 14.

vapaaehtoisten työpanokseen, sillä palkattuna oli ollut vuoden 1977 alusta asti vain toimistos sihteeri. Silti toimintaa oli paljon: tutkimusryhmä, puhelinpäivystystyöryhmä, opiskelijaryhmä, naisten illat, ryhmä biseksuaaleille, disko Vanhalla Polilla ja kansainvälistä yhteistyötä²¹⁷.

Niiniluoto liitti tekstissään yhteen itsemurhat ja seksuaalivähemmistöt. Samaa aihetta sivutaan myös joissakin muissa työni teksteissä. Suomessa seksuaalivähemmistöihin kuuluvien itsemurhia ei ole juuri tutkittu, mutta Yhdysvalloissa tehdyn tutkimuksen perusteella etenkin seksuaalivähemmistöihin kuuluvilla nuorilla on kaksin- tai kolminkertainen itsemurhariski verrattuna muuhun väestöön²¹⁸. Suomessa nuorten itsemurhat ovat vähentyneet merkittävästi 1980-luvun lopulta lähtien. Seksuaalista orientaatiota ei ole kuitenkaan tunnustettu yhtenä merkittävistä itsemurhaan johtavista syistä ja vaikeaa aihetta ei ole tutkittu maassamme paljon, kun taas muissa maissa on tehty enemmän tutkimuksia aiheesta²¹⁹.

Hufvudstadsbladet julkaisi 15.5.1980 näyttävän uutisen seksuaalivähemmistöjen tilanteesta Suomessa: ”SETA: Hög tid slopa ’apartheiden’” (SETA: Korkea aika lopettaa ”apartheid”). Tekstin oli laatinut Margita Andergård. Uutinen käytti kansainvälistä vertauskuvaa ja käsitteli laajasti homoseksuaalisuuden asemaa, vähemmistöjen oikeuksia ja järjestön toimintaa. Yhdistys vertasi Suomen homoseksuaalien tilannetta apartheidiin, tuolloin Etelä-Afrikassa vallinneeseen järjestelmään, jossa tummaihoiset olivat alistetussa asemassa valkoihosiin nähden. Uutisen kuvituksena oli Bert Carpelanin ottama valokuva, jossa SETA:n jäsenet Ulf Månsson, Jouko Nikkinen ja Raimo Nordfors seisovat yhdistyksen uuden toimiston edustalla Toisella linjalla. Månsson käytti haastattelussa apartheid-vertausta korostaessaan järjestön toiminnan

217 Pirttijärvi 2011, 52.

218 Nissinen 1995, 53.

219 Lehto & Kovero 2010, 122–125.

haasteellisuutta. ”SETA:n tehtävänä on levittää tietoa maamme yli 200 000 homoseksuaalille, jotka vieläkin elävät miltei apartheidia muistuttavassa tilanteessa”.²²⁰

Hufvudstadsbladetin laajassa uutisessa oli ytimekkään otsikon lisäksi selkeitä vaatimuksia korkeamman suojaikärajan, kehotuskiellon ja homoseksuaalisuuden sairausleiman poistamisesta. SETA:n esiin nostamien useiden kansainvälisten esimerkkien mukaan homoseksuaalisuus ei ollut sairaus. Perusteellisen tutkimuksen jälkeen Yhdysvalloissa homoseksuaalisuuden sairausluokitus oli poistettu vuonna 1973. Norjassa Norjan psykiatryhdistys esitti vuonna 1978 kantanaan, että homoseksuaalisuus ei ollut psyykinen sairaus. Månssonin mukaan Suomessa oli yhä vallalla psykiatrinen teoria, jonka mukaan homoseksuaalisuus oli parannettavissa oleva sairaus. Tämä näkemys levisi myös opiskelijoille Achtén, Alasen ja Tienarin kirjoittaman psykiatrian oppikirjana yliopistoissa käytetyn *Psykiatrian* myötä. Lehdessä esiteltiin homoseksuaalisuuden synnylle monia teorioita, jotka todettiin kirjoituksessa epäpäteviksi. SETA ajoi homoseksuaaleille pareille mahdollisuutta asua kunnallisissa vuokra-asunnoissa, mikä oli mahdollista muissa Pohjoismaissa.

Uutinen välitti suomalaisille useita esimerkkejä seksuaalivähemmistöjen paremmasta tilanteesta maailmalla. Muun muassa Hollannissa sekä Tanskassa homoseksuaaleja pareja vihittiin, ja Yhdysvalloissa avoimesti lesbo pappi vihittiin virkaansa. Maininta Yhdysvalloissa virkaan vihitystä lesbopapista viittasi todennäköisesti kohua aiheuttaneeseen tapaukseen, jossa piispa Paul Moore Jr. vihki New Yorkissa vuonna 1977 homoseksuaalisen naisen Yhdysvaltain episkopaalisen kirkon papiksi. Episkopaalien riveissä asiasta kauhistuttiin toden teolla²²¹. Månssonin mukaan homoseksuaalien syrjintä Suomessa oli huomattu psykiatrian piirissä muualla maailmassa. Uutisen lopussa kerrottiin 17.5.1980 järjestettävistä SETA:n Gay Liberation -päivistä eli vapautuspäivistä²²². Uutinen pyrki tiedottamaan ajankohtaisesti seksuaalivähemmistöjen ja yhdistyksen toiminnasta

220 Hufvudstadsbladet 15.5.1980, Margita Andergård, ”SETA: Hög tid slopa ’apartheiden’”, 7.

221 Gregersen 1982, 213.

222 Hufvudstadsbladet 15.5.1980, Margita Andergård, ”SETA: Hög tid slopa ’apartheiden’”, 7.

laajemmalle yleisölle juuri ennen vuotuisia vapautuspäiviä. SETA:n vuotuista ulkoilmatapahtumaa kutsuttiin ensimmäistä kertaa vapautuspäiviksi juuri vuonna 1981 ja myöhemmin tapahtuman nimeksi on vakiintunut Gay Pride -juhla²²³.

Hufvudstadsbladetin samalla sivulla julkaistiin kainalojuttu otsikolla ”Ung handikappad: ’Vi behöver inte skyddas det minsta’” (Nuori vammainen: Emme kaipaa mitään suojelua). Uutisessa käsiteltiin nuorten vammaisten elämää ja seksuaalisuutta ja myös nuorten mahdollisuus homoseksuaalisiin kokeiluihin mainittiin. Haastateltavana oli psykiatri Pekka Salmimies, joka antoi kuvan siitä, että monien vanhempien näkökulmasta lasten homoseksuaalisuus olisi kielteinen ja epätoivottava asia. ”Vammaisten nuorten vanhemmat odottavat lapsiensa seksuaalista kehittymistä ja myös pelko oman lapsen homoseksuaalisuudesta saattaa tulla eteen. Murrosiässä olevat nuoret saattavat kokea vastakkaisen sukupuolen vieraana ja hieman pelottavana. Se saattaakin johtaa väliaikaisesti läheiseen intiimiin kontaktiin jonkun samaa sukupuolta olevan kanssa. Se ei kuitenkaan tee nuoresta homoseksuaalia. Siitä johtuen jotkut nuoret uskovat olevansa homoseksuaaleja. Intiimi kontakti samaa sukupuolta olevan kanssa on saattanut olla monelle nuorelle pettymys tai shokki ja saattaakin kestää vuosia ennen kuin nuori haluaa kokeilla intiimiä kontaktia kuin kuka tahansa muu”.²²⁴

Myöhemmätkin tutkimustulokset ovat osoittaneet, että aina ei homoseksuaalinen käyttäytyminen kuitenkaan merkitse sitä, että nuoresta on tulossa homoseksuaali. Australiassa 2000-luvun alussa tehdyissä tutkimuksissa havaittiin, että yli puolet nuorista koki seksuaalista halukkuutta samaan sukupuoleen. Tämä piirre kuitenkin katosi muutaman vuoden aikana.²²⁵

223 Pirttijärvi 2011, 52.

224 *Hufvudstadsbladet* 15.5.1980, Margita Andergård, ”SETA: Hög tid slopa ’apartheiden’”, 7.

225 Heusala 2001, 221.

Uusi Suomi uutisoi 14.6.1980 näyttävästi: ”Homoseksuaalien kohtelusta kanneltu YK:lle”, jossa esiteltiin suomalaisten seksuaalivähemmistöjen asemaa kansainvälisestä tieteellisestä näkökulmasta²²⁶. Uutisen oli kirjoittanut Ilkka Yrjä, jonka mukaan seksuaalisten vähemmistöjen syrjintä oli tahraamassa Suomen kansainvälistä mainetta. Uutisessa haastateltiin yhdysvaltalaisesta Pohjois-Carolinan yliopiston antropologian professori Thomas K. Fitzgeraldia, joka teki vuonna 1980 tutkimusta Suomen ja Ruotsin homoseksuaalien järjestöistä. Uutisessa Suomi esitettiin professorin tutkimuksen perusteella moniin muihin maihin verrattuna vanhoillisena ja jopa totalitaarisena, mutta maailman mittakaavassa kiinnostavana valtiona. Fitzgeraldin mukaan Suomi muistutti totalitaarisia valtioita suhtautumisessaan seksuaalivähemmistöihin ja pitäessään homoseksuaalisuutta sairautena. Homoseksuaalien asemasta Suomessa kanneltiin YK:n ihmisoikeuskomitealle, ja Dublinissa toimiva homoseksuaalien kansainvälinen järjestö alkoi suunnitella mielenosoituksia ympäri maailmaa Suomen suurlähetystöjen edessä. Tekstissä mainittu kansainvälinen seksuaalivähemmistöjen oikeuksia ajava järjestö saattoi olla tuolloin Dublinissa päämajaansa pitänyt IGA (International Gay Association)²²⁷. Fitzgeraldin mukaan Suomessa oli kysymys virallisesti hyväksytystä vähemmistöryhmään kohdistuvasta henkisestä väkivallasta. ”Historia osoittaa, että autoritaarisuus kulkee käsi kädessä homoseksuaalisuuden pelon ja sarron kanssa, mutta sorto myös ajaa ihmiset aktivismiin. Yhdysvaltalaisesta näkökulmasta Suomi ja Ruotsi vaikuttavat hyvin samanlaisilta yhteiskunnilta, mutta suhtautumisessa seksuaalisiin vähemmistöihin maiden välillä on suuri ero”.²²⁸

Uutisen perusteella Fitzgerald sai huomata olevansa Suomessa tekemisissä tabun kanssa. Tabua ei ole sopivaa käsitellä julkisesti, ja tabujen avulla luodaan yhteiskunnallista järjestystä ja normaliteettia²²⁹. Lääkintöhallitus oli vastentahtoinen tai ”liian kiireinen” tapaamaan Fitzgeraldia,

226 Uusi Suomi 14.6.1980, Ilkka Yrjä, ”Homoseksuaalien kohtelusta kanneltu YK:lle”, 3.

227 Hirviniemi & Hyvönen 1984, 404.

228 Uusi Suomi 14.6.1980, Ilkka Yrjä, ”Homoseksuaalien kohtelusta kanneltu YK:lle”, 3.

229 Helne 2009, 19.

vaikka hän tutki arviolta 200 000 suomalaisen vähemmistöä²³⁰. Fitzgeraldin mukaan juuri tiedon puute ruokki ennakkoluuloja, sillä Suomessa asiaa verhosi virallinen sensuuri, jollaista harjoitettiin vain totalitaarisissa valtioissa. Uutisessa kritisoitiin homoseksuaalisuuden luokittelua sairaudeksi, sillä Fitzgeraldin mukaan lääkintöhallituksen noudattama sairausluokitus perustui psykiatrian tutkimuksen yksipuoliseen ja vanhentuneeseen tulkintaan. ”Viime vuosina on tullut useita arvostettuja tutkimuksia, jotka vievät pohjan sairausteorialta, ja myöskään viettelyteorialle ei löydy mitään tieteellistä todistus pohjaa. Homoseksuaalisuus ei siis leviä ”taudin” tavoin heti, kun siitä on mahdollista puhua”.²³¹

Uutisen ja Fitzgeraldin tutkimusraportin mukaan SETA ei ollut radikalisoitunut homoseksuaalien järjestö, vaan se ajoi jäsenilleen vain perusihmisoikeuksia. Fitzgerald ylisti yhdistyksen rohkeaa toimintaa, johon liittyi uhkia. ”Avointa toimintaa vaikeuttaa pelko jopa fyysisestä väkivallasta. SETA on kuitenkin aktivoitunut ja viime syksynä se otti yhteyttä YK:n ihmisoikeuskomiteaan Suomen homoseksuaalien kohtelun johdosta. Kansainvälinen mielenkiinto on ilmenemässä myös toisella tavalla, sillä Dublinissa toimiva homoseksuaalien kansainvälinen allianssi on luvannut järjestää tukimielenosoituksia Suomen suurlähetystöjen edessä, kunnes lainsäädäntö muuttuu”.²³²

Fitzgeraldin raportin oli määrä valmistua vuonna 1980 ja se oli tarkoitus julkaista myös suomeksi. Uutisessa oli myös professorin valokuva ja sen alla tekstinä Fitzgeraldin Suomen lainsäädäntöön vahvasti kantaaottava kommentti, jonka perusteella sivistyksen ja sivistysvaltion ominaisuuksiin kuului myönteinen suhtautuminen seksuaalivähemmistöihin. ”Seksuaalisia vähemmistöjä sortavan lainsäädännön on pakko muuttua. Onhan Suomi sivistysvaltio eikä totalitaarinen maa”.²³³ Kansainvälisen asiantuntijan selkeän näkemyksen esittelevän uutisen tarkoituksena oli ehkäpä

230 Uusi Suomi 14.6.1980, Ilkka Yrjä, ”Homoseksuaalien kohtelusta kanneltu YK:lle”, 3.

231 Uusi Suomi 14.6.1980, Ilkka Yrjä, ”Homoseksuaalien kohtelusta kanneltu YK:lle”, 3.

232 Uusi Suomi 14.6.1980, Ilkka Yrjä, ”Homoseksuaalien kohtelusta kanneltu YK:lle”, 3.

233 Uusi Suomi 14.6.1980, Ilkka Yrjä, ”Homoseksuaalien kohtelusta kanneltu YK:lle”, 3.

tietoisesti edesauttaa seksuaalivähemmistöjen tilanteen muutosta Suomessa. Vastaavanlainen tilanne tapahtui pari vuotta aiemmin, kun Suomessa aiheesta kävi tekemässä tutkimusta ja luennoimassa australialainen professori Michael W. Ross. Hän antoi 26.8.1978 *Hufvudstadsbladetille* samantapaisen haastattelun, jossa totesi, ettei homoseksuaalisuus ole sairaus ja että Suomessa aihetta tarkastellaan hyvin epäonnistuneesta ja epätieteellisestä näkökulmasta.²³⁴

Helsingin Sanomissa julkaistiin 2.8.1980 lehden Alakerta-osiossa artikkeli ”Väärä tieto rasittaa yhä suhtautumista homoseksualismiin”. Kirjoittajana oli filosofian lisensiaatti ja lääketieteen ja kirurgian tohtori Kivi Lydecken. Hän toimi Tammiharjun sairaalan ylilääkärinä ja Helsingin yliopiston sekä Jyväskylän yliopiston dosenttina. Lydecken oli toiminut pitkään kehitysvamma- ja mielenterveysalalla ja kuului sekä Kehitysvammaliiton julkaiseman *Ketju-* että *SETA-*lehden toimituskuntiin. Laajassa kirjoituksessa käsiteltiin homoseksuaalisuutta ja siihen suhtautumiseen liittyviä epäkohtia. Hän oli rakentanut tekstinsä taidokkaasti tuoden faktat ja homoseksuaalisuuden luonnollisuuden puolesta olevan oman näkemyksensä ytimekkäästi esiin. Lydecken esitteli monipuolisesti epäilyttävinäkin pidettyjä keinoja, joilla homoseksuaalisuutta oli aikojen kuluessa yritetty parantaa ja tutkia. ”Epäasiallisin hoitomenetelmä lienee aversiohoito, jossa käyttämällä mm. oksettavia aineita aikaansaadaan pahoinvointia näytettäessä homoseksualistin seksuaalipartnerin kuvaa tai esittämällä pornografisia, homoseksualistia elokuvia. Lukiessaan näistä luulee siirtyneensä keskiaikaan”.²³⁵ Aversioterapian päämääränä on inho- ja kipureaktioiden avulla ehdollistaa tai opettaa vastenmielisyys poikkeavaa käyttäytymistä tai kohdetta kohtaan²³⁶.

234 Stålström 1997, 229.

235 Helsingin Sanomat 2.8.1980, Kivi Lydecken, ”Väärä tieto rasittaa yhä suhtautumista homoseksualismiin”, 2.

236 Freund 1969, 56.

Lydecken myös viittasi homoseksuaalisuuteen kohdistuneisiin vainoihin historiassa ja seksuaalivähemmistöille erityisen raskaisiin ajanjaksoihin, kuten keskiaikaan tai natsi-Saksaan. Katolisen kirkon perustama inkvisitio vainosi ja tuomitsi kuolemaan sodomiitteja, homoseksuaaleja miehiä, keskiajan loppupuolella 1200–1400-luvuilla etenkin Euroopan suurissa kaupungeissa²³⁷. Natsi-Saksassa homoseksuaaleja miehiä vangittiin syytettyinä homoseksuaalisuudesta ja osa heistä kuoli keskitysleireillä. Natsi-Saksassa lesboja ei yleensä asetettu syytteeseen, mutta osa heistä pidätettiin, minkä jälkeen heidät internoitiin tai pakotettiin töihin prostituoituina leiribordelleissa.²³⁸

Yhteenvedona Lydecken totesi homoseksuaalisuuden olevan ihmisen ominaisuus eikä sairaus, ja muutoinkin vähäisessä määrin käytetty sairausluokitus olisi tullut poistaa Suomessa. Hän käytti asepalveluksen suorittamista esimerkkinä tilanteesta, jossa homoseksuaalisuuden diagnoosilla saattoi 1980-luvun alussa saada vapautuksen armeijasta lääketieteellisistä syistä.²³⁹

Homoseksuaalisuus ei kuitenkaan ollut este asepalveluksen suorittamiselle. Aiemmin Suomen armeijan lääkärintarkastusohje vuodelta 1973 passitti varman homoseksuaalin luokkaan C, johon joutuva vapautettiin asevelvollisuuden suorittamisesta rauhan aikana²⁴⁰. Vuonna 1973 latentit homoseksuaalitapaukset siirrettiin B-luokkaan²⁴¹. Armeijan pääesikunta ei pitänyt enää vuonna 1981 tapahtuneen sairausluokituksen muutoksen jälkeen homoseksuaalisuutta sinänsä asevelvollisuudesta vapautumiseen oikeuttavana syynä. Tässä suhteessa käytäntö oli kuitenkin horjuva 1980-luvun alussa.²⁴²

237 Hergemöller 2006, 57–58.

238 Tamagne 2006, 192–193.

239 Helsingin Sanomat 2.8.1980, Kivi Lydecken, ”Väärä tieto rasittaa yhä suhtautumista homoseksualismiin”, 2.

240 Niiranen 1986, 448.

241 Pirttijärvi 2011, 38–39.

242 Månsson 1984, 344.

Jotta Suomea voisi pitää sivistysvaltiona, Lydeckenin mukaan suhtautumisessa homoseksuaalisuuteen oli paljon parantamisen varaa, mikä tarkoittaisi tutkimustiedon varteen ottamista. Hänen ajatuksistaan voikin päätellä, että sivistyksen myötä yleinen suhtautuminen muuttuu myönteisemmäksi, toisin sanoen sivistykseen kuuluu myönteinen suhtautuminen homoseksuaalisuuteen.

Suomen Sosialidemokraatissa käsiteltiin sairausleiman poistamista vain kerran. Lehdessä oli 9.8.1980 erityissivu NYT: VIIKKO VAIHTUU, jossa koko sivun teemana oli homoseksuaalisuus. Sivun, jonka otsikkona oli ”Hulluutta vaiko rakkautta?”, olivat koonneet Outi Pukkila ja Merja Hurri. Sivun ylälaudassa kerrottiin homoseksuaalisuuden ja seksuaalivähemmistöjen tilanteesta. Sivun alaosan jutussa ”Nauti niin kauan kuin olet nuori ja viientä riittää...” haastateltiin nuorta homoseksuaalista elämää kokeillutta Makea. Seksuaalivähemmistöjen oikeuksia puolustaneessa tekstissä vedottiin tutkimustuloksiin, faktatietoihin ja homoseksuaalien kykyyn muodostaa onnellisia rakkaus- ja ihmissuhteita. Tekstissä painotettiin Alfred Kinseyn tutkimuksia, joiden mukaan homoseksuaalisuus on yleistä etenkin miesten keskuudessa, sillä jopa 37 % miehistä on ollut homoseksuaalisessa yhdynnässä ja noin neljä prosenttia elää yksinomaan homoseksuaalisessa suhteessa²⁴³. Kinseyn tuloksia naisten homoseksuaalisuuden yleisyydestä ei mainittu. Ehkäpä lehti halusi erityisesti tuoda esiin tutkimustulokset miehistä, sillä ainakin Kinseyn mukaan homoseksuaalisuus on miehillä yllättävänkin yleistä.

Teemasivulla todettiin Suomen lainsäädännön olevan kielteinen suhtautumisessaan seksuaalivähemmistöihin ja vaikeuttavan näiden elämää. Kirjoittajat myös vastustivat psykoanalyttistä käsitystä, jonka mukaan homoseksuaalisuus oli sairaus, sekä vastenmielisiä yrityksiä parantaa homoseksuaalisuutta. ”Käsityksen mukaan homoseksualistit eivät kykene

243 Suomen Sosialidemokraatti 9.8.1980, Outi Pukkila & Merja Hurri, ”Hulluutta vaiko rakkautta?”, 11. *Suomen Sosialidemokraatin* päätoimittajana toimi vuosina 1979–1981 sosionomi Aimo Kairamo. (Salokangas 1988c, 61.)

rakentamaan tasapainoisia ihmissuhteita, he eivät kykene rakkauteen ja he muistuttavat ulkonäöltään vastakkaista sukupuolta. Sairauden uhreja on pyritty ”parantamaan” terapialla, psykoanalyysilla, sähköshokeilla ja lääkkeillä. Vaarallisimmilla vesillä liikutaan silloin, kun hoidossa käytetään hormoneita tai uskonnollista painostusta”.²⁴⁴ Kirjoittajien mukaan seksuaalivähemmistöjen edustajia oli ollut aina ja he pystyvät muodostamaan tasapainoisia ja onnellisia ihmissuhteita. Pukkila ja Hurri pyrkivät selvästi hakemaan hyväksyntää seksuaalivähemmistöille todeten, ettei elämä ollut vain pornolehdissä esitettyä poikkeavaa seksiä, vaan että vähemmistötkin pystyivät ja halusivat muodostaa kestäviä ihmissuhteita. Lehdessä oli valokuva, jossa kaksi miestä istui läheisesti vierekkäin. Kuvatekstissä luki: ”Homoseksuaalinen suhde perustuu rakkauteen ja kiintymykseen. Seksuaalisuuden lisäksi suhteeseen kuuluu halu yhdessä elämiseen ja vastuuntunto”.²⁴⁵

Hufvudstadsbladet kirjoitti 27.10.1980 otsikolla: ”Halonen ny ordf. för SETA” (Halosesta SETA:n uusi puheenjohtaja). ”Kansanedustaja Tarja Halonen (SDP) valittiin SETA:n uudeksi puheenjohtajaksi. Hän seuraa tehtävässään tutkija Bo Ahlforsia. Valinta tehtiin lauantaina 25.10.1980 järjestetyssä vuosikokouksessa, jossa kritisoitiin myös voimakkaasti lääkintöhallituksen päätöstä homoseksuaalisuuden virallisen sairausluokituksen käytöstä. Läkintöhallitus teki heinäkuussa 1980 päätöksen, jossa se suositti lääkäreitä pidättäytymään homoseksuaalisuuteen liittyvän sairausdiagnoosin käytöstä. SETA ei ollut tähän tyytyväinen, koska päätös ei järjestön mukaan lisännyt avoimuutta, sillä lääkäri saattoi halutessaan käyttää tai olla käyttämättä sairausdiagnoosia. SETA:n tavoitteena on saada homoseksuaalisuuden sairausluokitus poistetuksi Suomessa, kuten oli tapahtunut muun muassa Ruotsissa edellisenä syksynä. SETA vaati nyt lääkintöhallitukselta asian pikaista uudelleen käsittelyä ja diagnoosin poistamista

244 Suomen Sosialidemokraatti 9.8.1980, Outi Pukkila & Merja Hurri, ”Hulluutta vaiko rakkautta?”, 11.

245 Suomen Sosialidemokraatti 9.8.1980, Outi Pukkila & Merja Hurri, ”Hulluutta vaiko rakkautta?”, 11.

sairausrekisteristä”.²⁴⁶ Uutisessa esiteltiin yhdistyksen puheenjohtajan vaihtumista ja sairausluokituksen poistamisen monimutkaisuutta.

Muissa tutkimissani lehdissä ei uutisoitu Tarja Halosen valinnasta puheenjohtajaksi, vaikka Halonen olikin SDP:n kansanedustaja. *Suomen Sosialidemokraatti* tai *Helsingin Sanomatkaan* eivät aiheesta uutisoineet. Ehkäpä *Hufvudstadsbladetissa* haluttiin käsitellä hieman muita tutkimiani lehtiä enemmän seksuaalivähemmistöjen oikeuksia ja heidän poliittista tilannettaan. SETA oli pyytänyt yhdistyksen ulkopuolella ollutta Tarja Halosta puheenjohtajaksi jo vuotta aiemmin, mutta Halonen ei ollut tuolloin lämmennyt ajatukselle. Hän oli jo kuitenkin ennen puheenjohtajakauttaan tehnyt yhteistyötä järjestön kanssa: muun muassa puhujana ensimmäisessä paneelikeskustelussa vuonna 1974. Järjestön lehden haastattelussa vuonna 1975 Halonen kehotti seksuaalivähemmistöjä uskaltamaan ja jaksamaan taistella oikeuksiensa puolesta työelämässä.²⁴⁷

Uudessa Suomessa julkaistiin 22.1.1981 uutinen kirjauutuudesta otsikolla ”Vanha totuus pätee yhä: Avoin keskustelu auttaa seksiongelmassa”. Toimittaja Raili Kettunen esitteli siinä vuonna 1980 ilmestynyttä Pekka Salmimiehen ja Kalle Achtén kirjoittamaa Psykiatrian tutkimussäätiön kustantamaa teosta *Seksuaaliongelmia, toiminnalliset häiriöt ja niiden hoito*. Uutisessa mainittiin lyhyesti homoseksuaalisuus esiteltävän kirjan yhteydessä. Kirja keskittyi täysin toiminnallisiin seksuaalisiin häiriöihin, niiden syntyyn ja hoitoon. Esimerkiksi homoseksuaalisuutta, ekshibitionismia, fetisismiä tai sado-masokismia ei käsitelty lainkaan.²⁴⁸ Lehti kiinnitti huomiota näiden osa-alueiden puuttumiseen teoksesta, pitihän suomalainen psykiatria homoseksuaalisuutta vielä tämän jälkeenkin yhtenä seksuaalisista häiriöistä.

246 Hufvudstadsbladet 27.10.1980, ”Halonen ny ordf. för SETA”, 3.

247 Pirttijärvi 2011, 58.

248 Uusi Suomi 22.1.1981, Raili Kettunen, ”Vanha totuus pätee yhä: Avoin keskustelu auttaa seksiongelmassa”, 24.

Helsingin Sanomien sivulla julkaistiin 1.6.1981 uutinen: ”Homoseksuaalit haluavat tasa-arvoa”. Seksuaalivähemmistöjen tilannetta Suomessa esiteltiin pääasiassa eri henkilöiden haastattelujen kautta. Haastateltavat kertoivat rakkaudesta, tutkimustilastoista ja ulkomaisista esimerkeistä. Uutinen oli jaettu lehdessä kahteen osaan kahdelle eri sivulle. Lehden ensimmäisellä uutissivulla 3 oli pikku-uutinen ”Homoseksuaalit haluavat tasa-arvoa”. Homoseksuaalit – samaa sukupuolta kohtaan rakkautta tuntevat – ajavat itselleen oikeutta lain edessä. Äskettäin he marssivat Helsingissä seksuaalisen tasa-arvon puolesta. Yhdysvaltalaisessa tutkimuksessa oli Suomessa arvioitu olevan noin 200 000 homoa.²⁴⁹

Kokonaan seksuaalivähemmistöjä käsittelevän sivun 13 uutisen otsikkona oli ”SETA puolustaa homojen vapautta rakkauteen: Homoseksuaalit etsivät oikeutta”²⁵⁰. Sivulla esiteltiin aihetta laajasti eri haastattelujen ja kolmen valokuvan avulla. Tekstin oli kirjoittanut Hannele Tulonen. Uutinen käsitteli useita elämän eri osa-alueita. Aluksi kerrottiin homoseksuaalisuuden ajankohtaisesta tilanteesta, josta esimerkkinä oli SETA:n mielenosoitusmarssi Helsingissä. Osa marssijoista oli joutunut poliisin kuulusteltavaksi. Teksti otti voimakkaasti kantaa Suomen muista länsimaista poikkeavaan lainsäädäntöön, joka sisälsi homoseksuaalisuuden kehotuskiellon ja korkeamman suojaikärajan ”viettelyteorian” perusteella. Viettelyteoria nähtiin naurettavana ajatuksena ja se kirjoitettiin lainausmerkeissä.

Uutisessa SETA painotti homoseksuaalisuuden olevan ennen kaikkea rakkautta: rakkautta kahden *samaa* sukupuolta olevan ihmisen välillä. Seksuaalivähemmistöjen puolesta vedottiin tieteellisiin tuloksiin ja tilastotiedoin, joita Kinseyn tutkimuksetkin edustivat. Niistä saattoi johtaa arvion siitä, että noin neljä prosenttia, siis 200 000 suomalaista, oli yksin ”homoja” eli homoseksuaaleja.

249 Helsingin Sanomat 1.6.1981, ”Homoseksuaalit haluavat tasa-arvoa”, 3.

250 Helsingin Sanomat 1.6.1981, Hannele Tulonen, ”SETA puolustaa homojen vapautta rakkauteen: Homoseksuaalit etsivät oikeutta”, 13.

Myöhemmissä tutkimuksissa esitettiin jopa 10 prosentin arvioita. Uutisessa mainittiin myös biseksuaalit, joiden määrä arvioitiin moninkertaiseksi homoseksuaaleihin nähden.

Sairausluokituksen poistamiseen vedottiin kansainvälisillä esimerkeillä, sillä homoseksuaalisuutta ei enää monissa länsimaissa luokiteltu sairaudeksi. Suojaikärajat sekä heteroille että homoille olivat monissa Euroopan maissa samat. SETA:n edustajat moittivat suomalaisia ministereitä ja poliitikkoja liiallisesta varovaisuudesta seksuaalivähemmistöjen käsittelyssä. Uutinen korosti seksuaalivähemmistöjen joutuvaan muita helpommin syrjinnän uhan ja pilkan alaisiksi.

Homoseksuaalit parit joutuivat oikeuksiensa puuttumisen takia monissa elämäntilanteissa ja lainsäädännön edessä huonompaan asemaan. Setalaisten mukaan homoihin kohdistui myös väkivaltaa ja heistä kerrottiin homovitsejä.²⁵¹ Homoihin, lesboihin ja biseksuaaleihin kohdistuvasta väkivallasta alettiin puhua julkisemmin 1970-luvulla, mutta vielä 1980-luvulla heihin kohdistui julmia väkivaltarikoksia, joista suuri osa jäi selvittämättä²⁵².

Uutisessa haastateltiin SETA:n kristillisen piirin vetäjää Ritva Kurkea. Hänen mielestään *Raamatun* pääsanoma ”Jumala on luonut minut ja olen lunastettu” päti niin homoihin kuin heteroihinkin. Kurjen mukaan *Raamatussa* oli paljon kielteisiä ja tuomitsevia lauseita, mutta *Raamatusta* löytyi myös homoseksuaaliseen rakkauteen viittaavia kohtia²⁵³. Vanha testamentti kertoo joistakin läheisistä ystävyysuhteista kahden miehen tai naisen välillä. Niistä tunnetuin on Daavidin ja Jonatanin läheinen ystävyys, johon on liitetty myös homoeroottisen rakkauden piirteitä²⁵⁴.

251 Helsingin Sanomat 1.6.1981, Hannele Tulonen, ”SETA puolustaa homojen vapautta rakkauteen: Homoseksuaalit etsivät oikeutta”, 13.

252 Nissinen 1995, 53–54.

253 Helsingin Sanomat 1.6.1981, Hannele Tulonen, ”SETA puolustaa homojen vapautta rakkauteen: Homoseksuaalit etsivät oikeutta”, 13.

254 Nissinen 1994, 73–76. Daavidin valituslaulu ja kuvaus hänen rakkaudestaan Jonataniin (2 Sam 1:25–26): Voi, sankarit ovat kaatuneet taistelussa! Jonatan viruu surmattuna kukkuloillasi! Raskas on suruni sinun tähtesi, veljeni Jonatan. Sinä olit minulle rakas. Minulle oli sinun ystävyytesi naisen rakkautta ihanampi.

Uudessa testamentissa homoeroottisia sävyjä sisältäviä esimerkkejä ovat Johanneksen evankeliumin kuvaukset, joissa esiintyy useampaan kertaan oppilas (ilmeisesti evankeliumin kirjoittaja Johannes), jota Jeesus rakasti²⁵⁵. SETA:n tuolloisia aatteellisia ryhmiä olivat sekä uutisessa mainittu kristillinen piiri että marxilainen ryhmä²⁵⁶.

Uutisessa kerrottiin tietoja homoseksuaalisuudesta Suomen armeijassa ja haastateltiin pääesikunnan ylilääkärinä Kimmo Koskenvuota sekä Tilkan keskussotilassairaalan psykiatria Max Blumenthalia. Koskenvuon mukaan vuoden 1980 syksyn kutsunnoissa, joissa oli mukana 37 000 nuorta, 19 vapautettiin varusmiespalveluksesta seksuaalisen poikkeavuuden perusteella, ja vuoden 1980 aikana 21 keskeytti palvelunsa samoin perustein. Blumenthalin mukaan homoseksuaalisuus ei ollut ollut iso ongelma ja homoseksuaali varusmies vapautettiin, jos hän ahdistui liikaa. Uutisen mukaan homoseksuaalit saattoivat ahdistua armeijassa heteroseksuaaleja helpommin²⁵⁷. Vapautuksen saaneiden määrä väheni 1980-luvulla homoseksuaalisuuden sairausluokituksen poistumisen jälkeen. Vuonna 1983 kutsunnoissa vapautettiin poikkeavuuden perusteella vain kahdeksan miestä ja varusmiespalvelun aikana parikymmentä miestä²⁵⁸. SETA:n keskuudessa esiintyi 1970–1980-lukujen aikana erilaisia näkemyksiä homoseksuaalien velvollisuudesta suorittaa armeija. Tuona aikana suuri osa homoseksuaaleista kävi armeijan ja osa suoritti siviilipalveluksen ja siviilipalvelusta suorittavista homomiehistä alettiin uutisoida eri lehdissä²⁵⁹.

255 Nissinen 1994, 172–173.

256 Pirttijärvi 2011, 52. Kristillinen piiri pyrki kokoamaan yhteen kristillisistä ryhmistä tulevia seksuaalivähemmistöjen edustajia ja kannattajia sekä poistamaan syrjinnän. Marxilainen ryhmä tutki syrjintää marxilaisista lähtökohdista sekä pyrki lisäämään tietoa homoseksuaalisuudesta vasemmiston puolueissa ja lehdistössä.

257 Helsingin Sanomat 1.6.1981, Hannele Tulonen, ”SETA puolustaa homojen vapautta rakkauteen: Homoseksuaalit etsivät oikeutta”, 13.

258 Niiranen 1986, 448.

259 Pirttijärvi 2011, 38–39.

Naistentautien lääkäri Marja Harvo-Noposen mukaan homoseksuaalisuuden dekriminointi oli Suomessa hyvä asia, sillä 1970-luvun alussa toteutetun dekriminoinnin jälkeen homoseksuaalien miesten naisten kanssa solmimat ”valeavioliitot” vähentyivät selvästi. Suomalaisista homoseksuaaleista miehistä 1980-luvun alussa noin 13 prosenttia oli joskus ollut heteroseksuaalisessa avioliitossa, kun vastaava luku Ruotsissa oli vain 7,5 prosenttia²⁶⁰. Harvo-Noposen mukaan homoseksuaalisuudessa ei ollut mitään pahaa, sillä se oli ennen kaikkea rakkautta eikä pelkkää seksuaalisuutta. Uutisessa painotettiin poikkeavien voimakkaan syrjinnän johtuvan negatiivisesta suomalaisesta tunneilmastosta. Ulkomaisia miehiä, kuten slaavi- ja arabimiehiä, käytettiin kulttuurisesti eksoottisina esimerkkeinä miehistä, jotka halailivat toisiaan vailla homoseksuaalisuuden häivää. Uutisen mukaan Suomessa häidin tuskin suvaittiin heteroseksuaaliset tunteenilmaukset. Kiinnostavaa oli, että tekstissä viitattiin maailman huippuluokkaa oleviin Suomen itsemurhalukuihin, mutta homoseksuaalisuutta ei kuitenkaan mainittu itsemurhan syiden joukossa.²⁶¹

Sivun 13 alaosassa oli juttu, jonka otsikko korosti lehden pääasiassa heteroseksuaaliselle lukijakunnalle homoseksuaalisuuden normaaliutta: ”Homopariskunnalla on normaalit perheriidat”. Otsikossa mainittiin heteroseksuaalisuuteen, normaaliuteen ja perinteisyyteen liittyviä käsitteitä, kuten pariskunta, normaali ja perhe. Otsikko liittyi kahdeksan vuotta yhdessä eläneen miesparin ajatuksiin homoseksuaalien elämästä. Lehti pyrki uutisessaan homoseksuaalien kohdalla marginaaliryhmän normalisointiin esittämällä miesparin elämän mahdollisimman normalisoituna tavallisena perhe-elämänä. Tekstissä esiteltiin SETA:n toimintaa ja homoseksuaalien näkemyksiä heidän tilanteestaan ja elämästään. Uutinen kertoi, että SETA:ssa oli tuolloin noin 1300 jäsentä ja että keväällä 1981 uusia jäseniä oli liittynyt enemmän kuin koko vuoden 1980 aikana yhteensä. Tekstissä todettiin homoseksuaalisuuden olevan Yhdysvalloista lähtenyt Suomeenkin kulkeutunut

260 Juvonen 2002, 201.

261 Helsingin Sanomat 1.6.1981, Hannele Tulonen, ”SETA puolustaa homojen vapautta rakkauteen: Homoseksuaalit etsivät oikeutta”, 13.

muoti-ilmio. Siihen viitattiin käyttämällä englanninkielistä termiä gay, jota alettiin käyttää tietyissä yhteyksissä myös Suomessa²⁶². Sana liitettiin usein kaupallisuuteen, jota Suomessa ilmensivät pornolehtien gay-palstat, yksityiset gay-saunat ja gay-matkavälitykset²⁶³.

”Nyt on muotia olla gay”, ilmoitti hintiksi itseään nimittänyt haastateltava Studio 302:ssa Vanhalla Polilla. ”On hyvä olla erilainen”²⁶⁴. Sanaa ”hintti” ei kuitenkaan uutisessa käytetty negatiiviseen sävyyn, vaan ilmeisesti haastateltavan toiveesta. Toisaalla jutussa kahdeksan vuotta yhdessä elänyt miespari kertoi ajatuksistaan. Lopuksi kerrottiin SETA:n diskosta, jonka korostettiin olevan Pohjoismaiden suurin seksuaalivähemmistöjen yhdistyksen disko. Vilkkaana kevätillana paikalla saattoi olla lähes 400 ihmistä. Tekstin mukaan tunnelma oli vapaa ja erilaisuutta suvaittiin, sillä myös monet heterotkin tulivat ystävien kanssa diskoon. Homoseksuaalien mielestä oli hyvä asia, että myös heterot olivat kiinnostuneita ja innostuneita tulemaan mukaan homoseksuaalien tapahtumiin. Tekstin mukaan homoseksuaalit eivät halunneet mukaan toimintaansa yksinomaan seksuaalivähemmistöjä.²⁶⁵ ”SETA puolustaa homojen vapautta rakkauteen: Homoseksuaalit etsivät oikeutta”-uutisen laajan sisällön perusteella voi päätellä, että seksuaalivähemmistöt halusivat integroitua marginaalista vahvemmin suomalaiseen yhteiskuntaan, ja ehkäpä homoseksuaalitkin olisivat halunneet mennä vapautuneesti homoseksuaaleina juhlimaan myös pääasiassa heteroseksuaalisiin illanviettoihin.

262 Helsingin Sanomat 1.6.1981, Hannele Tulonen, ”SETA puolustaa homojen vapautta rakkauteen: Homoseksuaalit etsivät oikeutta”, 13.

263 Saarinen 1991, 41.

264 Helsingin Sanomat 1.6.1981, Hannele Tulonen, ”SETA puolustaa homojen vapautta rakkauteen: Homoseksuaalit etsivät oikeutta”, 13.

265 Helsingin Sanomat 1.6.1981, Hannele Tulonen, ”SETA puolustaa homojen vapautta rakkauteen: Homoseksuaalit etsivät oikeutta”, 13.

Hufvudstadsbladet julkaisi 1.7.1981 lääkäripalstallaan homoseksuaalisuuteen mahdollisesti liittyviin sairauksiin liittyvän kysymyksen ”Leverinflammation och homosexualitet” (Maksatulehdus ja homoseksuaalisuus). Kysymyksen oli kirjoittanut nimimerkki Nyfiken vasa-bo (Uteliias vaasalainen). Terveysteen liittyviin kysymyksiin vastasi lehdessä tohtori Leif Groop. Sävyltään neutraali kysymys ei varsinaisesti liittynyt homoseksuaalisuuden sairausluokituksen poistamiseen, vaan homoseksuaalisuuteen yhdistettäviin sairauksiin. Nimimerkki kysyi, oliko homoseksuaalisuudella ja hepatiitti B:llä selkeä yhteys vai oliko väite humpuukia. Uteliias vaasalainen oli lukenut aikakausilehdestä artikkelin vaarallisimmasta ja hoitamattomana jopa kuolemaan johtavasta maksatulehduksen muodosta hepatiitti B:stä. ”Hepatiitti B:tä vastaan oli kehitetty uusi rokote, joka tehoaa noin 92 prosenttiin tapauksista. Kiinnostavaa artikkelissa oli se, että kaikki yli tuhannesta vapaaehtoisesta miespuolisesta koehenkilöstä olivat homoseksuaaleja”.²⁶⁶ Artikkelissa väitettiin juuri homoseksuaalien olevan keskeinen maksasairauksien riskiryhmä.

Tohtori Groop totesi homoseksuaalien olevan yksi hepatiitti B:n riskiryhmistä, mutta sairaus ei esiintynyt pelkästään homoseksuaalien keskuudessa. Vastauksen mukaan B-hepatiitti levisi muun muassa veren, syljen, siemennesteen ja virtsan välityksellä ja tauti voi tarttua neulan, ruiskun tai sukupuoliyhdyntän kautta.²⁶⁷ Kysymys julkaistiin *Hufvudstadsbladetissa* juuri hieman homoseksuaalisuuden sairausluokituksen poistamisen jälkeen, mutta kuitenkin ennen uutisointia aiheesta. Uutinen antoi hieman esimakua sellaisesta julkisuudesta ja keskustelusta, jossa tietty sairaus yhdistetään juuri homoseksuaaleihin. Länsimaissa 1980-luvulla puhjennut AIDS-epidemia myötä sairautta pidettiin etenkin homoseksuaalien tautina. Vuoden 1983 alussa AIDS ja yhdysvaltalainen ”homotautipaniikki” alkoivat näkyä suomalaisten lehtien otsikoissa. Suomen ensimmäinen varmistettu AIDS-tapaus tuli lääkäreiden sekä SETA:n tietoon 22.6.1983. Tapaus vuoti

266 *Hufvudstadsbladet* 1.7.1981, nimimerkki Nyfiken vasa-bo, ”Leverinflammation och homosexualitet”, 7.

267 *Hufvudstadsbladet* 1.7.1981, nimimerkki Nyfiken vasa-bo, ”Leverinflammation och homosexualitet”, 7.

hieman myöhemmin lehdistön tietoon, mikä lisäsi pelkoa ja homojen syyllistämistä.²⁶⁸ Vielä vuonna 1996 seksuaalivähemmistöjä vastustettiin lehtikeskusteluissa AIDS:in perusteella²⁶⁹.

Vuoden 1981 heinäkuun alussa neljä tutkimustani kahdeksasta lehdissä uutisoi homoseksuaalisuuden sairausluokituksen poistamisesta Suomessa. *Helsingin Sanomat* kirjoitti 4.7.1981: ”Lääkintöhallitus: Homoseksuaalisuus ei ole sairautta”. Uutinen kertoi tarkasti seksuaalisuudesta ja siihen liittyvistä poikkeavuuksista. Siinä todettiin, että lääkintöhallitus oli poistanut homoseksuaalisuuden virallisesta sairausluokituksesta, kuten oli tehty muissa Pohjoismaissa jo aiemmin. Edellisenä vuonna lääkintöhallitus oli rajoittanut sairausluokituksen käyttöä kahdella päätöksellään, mutta eräissä tapauksissa luokitus oli jäänyt vielä voimaan. Homoseksuaalisuuden myötä luokituksesta poistui numero 302, seksuaaliset poikkeavuudet. Sen piiriin kuuluivat myös seuraavat seksuaaliset poikkeavuudet: fetismi eli taipumus viehättyä eroottisesti esineistä, esim. vaatekappaleista, ja pedofilia eli viehtymys lapsiin. Samoin jäivät tautiluokituksen ulkopuolelle transvestiitit, jotka haluavat pukeutua vastakkaisen sukupuolen vaatteisiin ja transseksuaalit, jotka haluavat vaihtaa sukupuolta sekä ekshibitionistit eli itsensäpaljastajat”.²⁷⁰

Hufvudstadsbladet otsikoi 4.7.1981 etusivulla näkyvästi: ”Medicinalstyrelsen: Homosex ingen sjukdom” (Lääkintöhallitus: Homoseks ei sairautta). Uutisen oli lehdelle välittänyt SETA. Aihe julkaistiin etusivulla, mikä korosti sen tärkeyttä. Lehdessä painotettiin lääkintöhallituksen toiminnan merkitystä homoseksuaalisuuden sairausleiman poistamisessa ”seksuaalisista poikkeavuuksista”²⁷¹. Uutinen korosti muiden Pohjoismaiden sairausluokitusten merkitystä Suomen lääkintöhallituksen muuttaessa sairausluokituksiaan näiden maiden käytäntöä

268 Stålström 1987, 125–127.

269 Tolvanen 2007, 72–73.

270 *Helsingin Sanomat* 4.7.1981, ”Lääkintöhallitus: Homoseksuaalisuus ei ole sairautta”, 6.

271 *Hufvudstadsbladet* 4.7.1981, ”Medicinalstyrelsen: Homosex ingen sjukdom”, 1.

noudattaviksi. Homoseksuaalisuuden sairausleiman poistamisesta uutisoitiin *Hufvudstadsbladetissa* näkyvästi, mutta tiiviisti.

Kansan Uutiset kertoi aiheesta 4.7.1981 ja painotti SETA:n vahvaa osuutta: ”SETA odottaa harhaluulojen oikaisemista”²⁷². Järjestö oli tyytyväinen lääkintöhallituksen päätökseen homoseksuaalisuuden poistamisesta virallisesta sairausluokituksesta. Uutisen perusteella se halusi jatkaa vahvasti seksuaalivähemmistöjen oikeuksien ajamista myös sairausluokituksen poistumisen jälkeen ja odottikin lääkintöhallitukselta aktiivisia toimia virheellisten käsitysten oikaisemiseksi. Lehti muistutti, että 1980 lääkintöhallitus rajoitti sairausluokituksen käyttöä kahdella päätöksellään, mutta jätti luokituksen voimaan eräissä tapauksissa. Vuonna 1981 lääkintöhallitus päätti luokituksen poistamisesta kokonaan. SETA oli vaatinut luokituksen poistamista kokonaan epätieteellisenä ja syrjivänä. Järjestön mukaan homoseksuaalisuutta koskevan tiedon jakaminen kuului lääkintöhallituksen tehtävään yleistä kansanterveyttä edistävänä toimenpiteenä.

Uusi Suomi julkaisi 6.7.1981 pikku-uutisen homoseksuaalisuuden sairausluokituksen poistamisesta: ”Homous ei sairautta”. Lehdessä kerrottiin lääkintöhallituksen ja SETA:n toiminnasta, jonka ansiosta sairausluokitus poistettiin. Lääkintöhallitus oli muuttanut tautiluokitustaan Seksuaaliset poikkeavuudet -otsakkeen alaluokituksen osalta niin, että homoseksuaalisuus ja eräät muut poikkeavuudet eivät enää esiintyneet erikseen mainittuina. Otsakkeen alaisia asioita käsiteltäessä käytettiin nyt vain merkintää ”Ei tarkemmin määritelty”. Seksuaalinen tasavertaisuus ry:n mukaan lääkintöhallituksen kerrottiin poistaneen poikkeavuudet virallisesta sairausluokituksesta muiden Pohjoismaiden esimerkkiä seuraten. SETA odotti lääkintöhallitukselta toimia virheellisten käsitysten ja ennakkoluulojen hälventämiseksi²⁷³.

272 *Kansan Uutiset* 4.7.1981, ”SETA odottaa harhaluulojen oikaisemista”, 5.

273 *Uusi Suomi* 6.7.1981, ”Homous ei sairautta”, 6.

Uuden Suomen uutisen perusteella lääkintöhallitus ei kuitenkaan todellisuudessa muuttanut suhtautumistaan kaikkiin poistamiinsa seksuaalisiin poikkeavuuksiin, kuten fetismiin, pedofiliaan, transvestismiin, transseksualismiin ja ekshibitionismiin. Niiden tilannetta ei vain määritelty uudessa luokituksessa selkeästi. Sairausleiman poistamiseen liittyvien *Helsingin Sanomien* ja *Uuden Suomen* uutisoinnista saattoi saada vaikutelman, että muutkin seksuaaliset poikkeavuudet olisivat saaneet lääkintöhallitukselta suomalaisessa yhteiskunnassa saman muutoksen kuin homoseksuaalisuus.

Helsingin Sanomissa ilmestyi 31.7.1981 mielipidekirjoitus ”SETA vetoaa IPA:n jäseniin”. Sen oli kirjoittanut varapuheenjohtaja Raimo Nordfors samaan aikaan, kun kansainvälisten psykoanalyttikkojen (International Psychoanalytical Association) järjestämä kongressi oli koolla Helsingissä 26.–31.7. Kirjoitus julkaistiin sairausluokituksen poistamisen jälkeen kongressin ollessa koolla. Sairausluokituksen poistamisesta oli hieman aiemmin uutisoitu monissa lehdissä. Kirjoitus voitiinkin julkaista vasta sairausluokituksen poistamisen jälkeen, sillä siinä todettiin luokituksen olleen valheellinen ja että sen aiheuttamat väärinkäsitykset tuli selvittää ja korjata.

SETA pyrki tuomaan näkyvästi esille ja selvittämään pitkään vallinneet valheelliset käsitykset. Mielipidekirjoituksessa mainittiin homoseksuaalisuuden sairausluokituksen poistaminen Suomessa yhtenä todisteena psykoanalytikoille siitä, ettei homoseksuaalisuus ollut sairaus. Kirjoittaja mainitsi vuosikymmeniä jatkuneen kielteisen leimaamisen koulu- ja opetusmaailmassa syyksi homoseksuaalien eriarvoiseen ja ihmisoikeuksia loukkaavaan asemaan yhteiskunnassa. SETA:n näkökulmasta laadittu kirjoitus pyrki vetoamaan IPA:n toimintaan sekä laajaan suomalaiseen lukijakuntaan, ja kirjoitus oli ajoitettu kongressin pitoajankohtaan. Pääsanoma oli se, että homoseksuaalisuus ei ollut ongelma, vaan ongelmat syntyivät kielteisestä suhtautumisesta aiheeseen. SETA halusi kiinnittää huomiota siihen vastuuseen, joka erilaisten psykoanalyttisten suuntausten edustajilla oli pitkään jatkuneesta syrjinnästä ja sairaaksi leimaamisesta anglosaksisissa maissa ja Suomessa. Tiettyjen psykoanalyttisten koulukuntien edustajat (joiden näkemyksiin 1980-luvun alun yliopistopsykiatria Suomessa perustui) olivat 1950-luvun alusta lähtien voimakkaasti leimaamassa homoseksuaalisuutta sairaudeksi ja homoseksuaaleja

häiriintyneiksi ja rakkauteen kykenemättömiksi. ”Homoseksuaalisuus on tasavertainen seksuaalinen suuntaus heteroseksuaalisuuden rinnalla”, kirjoitti Nordfors.²⁷⁴

3.3. Nuorten keskustelu seksuaalivähemmistöistä

Suomen Sosialidemokraatissa 9.8.1980 NYT: VIIKKO VAIHTUU -teemasivun aiheena oli homoseksuaalisuus. Uutisessa otsikolla: ”Hulluutta vaiko rakkautta?” käsiteltiin homoseksuaalisuutta myönteiseen sävyyn. Lisäksi sivulla haastateltiin homoseksuaalista elämää kokeillutta nuorta miestä Makea jutussa: ”Nauti niin kauan kuin olet nuori ja vientiä riittää...” Alaotsikko kuului: ”Make 18: Homomiehet kilpailevat keskenään kuin naiset”. Haastattelussa kerrottiin nuoren miehen kokemuksista, jotka olivat olleet pääasiassa negatiivisia. Hän oli pettynyt vanhempiin homoseksuaalista seuraa hakeviin, ”kaapissa” eläviin miehiin, homomiesten pinnallisuuteen sekä seksinhakuiseen ”lihatiskiin” eli SETA:n diskoon. Haastateltava tosin kertoi arvostavansa SETA:a ja sen toimintaa. Hän kuvasi heteroseksuaalisuuden olevan selkeästi normaali elämäntapa ja homoseksuaalisuuden olevan 1980-luvun alussa poikkeavaa ja haasteellista. Lopuksi nuori mies totesi homoseksuaalisten kokeiluidensa jälkeen valinneensa helpomman elämän: heteroseksuaalisen elämäntavan. Make kertoi eläneensä nyt puoli vuotta ns. normaalia elämää asuen yhdessä tytön kanssa. Hänellä ei ollut tällä hetkellä rohkeutta tunnustaa kokemuksiaan muille tai lähteä mukaan SETA:n toimintaan.²⁷⁵

Haastattelussa esitettiin kielteisessä valossa nimenomaan vanhemmat homoseksuaalit miehet, joista osa eli yhteiskunnan paineen vuoksi ”valeavioliitossa” naisen kanssa harrastaen samalla irtosuhteita nuorten miesten kanssa. ”Vanhemmista homoseksuaalisia suhteita harrastavista

274 Helsingin Sanomat 31.7.1981, Raimo Nordfors, ”SETA vetoaa IPA:n jäseniin”, 11.

275 Suomen Sosialidemokraatti 9.8.1980, Outi Pukkila & Merja Hurri, ”Nauti niin kauan kuin olet nuori ja vientiä riittää...”, 11.

miehistä osa oli naimisissa ja kävi välillä pettämässä vaimoaan nuorten poikien kanssa. Ehkä nämä miehet olisivat täysiä homoja, jos yhteiskunta ei pakottaisi salailemaan ja pitämään yllä kulissiavioliittoja. Ehkä suurin syy salailuun on se, että homous vaikeuttaa elämää: asunnon ja työpaikan saantia²⁷⁶. Osa suomalaisista homoseksuaaleista eli 1980-luvun alussa heteroseksuaalisessa avioliitossa. He eivät ehkä olleet täysin tiedostaneet homoseksuaalisuuttaan tai halusivat välttyä ympäristön painostukselta ja syrjinnältä²⁷⁷.

Hufvudstadsbladetissa julkaistiin 6.2.1981 lehden nuortensivulla nimimerkin GNEQQX-Y mielipidekirjoitus: ”Se inte snett på homosexuella!” (Älkää katsoko homoja kieroön!). Yksittäiseksi jääneessä seksuaalivähemmistöjä käsittelevässä *Hufvudstadsbladetin* nuortensivun kirjoituksessa puolustettiin homoseksuaalien oikeuksia. Kirjoittaja kysyi, miksi homoseksuaaleihin suhtauduttiin huonommin antamatta kuitenkaan suoraa vastausta asiaan. Kirjoittaja käytti tekstissään voimakasta termiä ”kastilaitos”, jolla hän tarkoitti ihmisten jaottelua eriarvoisiin ryhmiin. Hänen mukaansa heteroseksuaalisuus koettiin yleisesti parempana seksuaalisuutena ja homoseksuaalisuus jostakin syystä huonompana. ”Mitä väärää on homoseksuaaleissa??? Jos homoseksuaali pariskunta suutelee toisiaan julkisella paikalla, sitä pidetään usein epämukavana ja vastenmielisenä. Mutta kun taas heteroseksuaali pariskunta (tyttö + poika) tekevät saman asian, se nähdään söpönä ja mukavana. Mistä ero johtuu?”²⁷⁸ Kirjoittajan mukaan homoseksuaalien tilanne muuttuisi paremmaksi, kun ihmiset opettelisivat olemaan puuttumatta toisten yksityiselämään, kuten seksuaaliseen yhteiseloon.

Kirjoitus puolusti vahvasti yksilön etua ja oikeuksia. Kirjoitus ei kuitenkaan rohkeasta aiheestaan ja liberaalista näkökulmastaan huolimatta synnyttänyt keskustelua homoseksuaalisuudesta

276 Suomen Sosialidemokraatti 9.8.1980, Outi Pukkila & Merja Hurri, ”Nauti niin kauan kuin olet nuori ja vientiä riittää...”, 11.

277 Månsson 1984, 349.

278 *Hufvudstadsbladet* 6.2.1981, nimimerkki GNEQQX-Y, ”Se inte snett på homosexuella!”, 15.

Hufvudstadsbladetin nuortensivulla, vaikka lehdessä muuten käsiteltiin jonkin verran seksuaalivähemmistöjen oikeuksiin liittyviä asioita.

Helsingin Sanomissa oli 16.5.1981 Nuorten horisontti -palstalla mielipidekirjoitus: ”Tyttökaverista tuli rakas”. Sen oli kirjoittanut ruotsinkielinen nimimerkki Tjejen, som vet för litet (Tyttö, joka tietää liian vähän). Kirjoittaja oli nuori, pääasiassa heteroseksuaali tyttö, joka oli ihastunut palavasti naispuoliseen kaveriinsa ja mietti, miten hänen kannattaisi toimia. Hän pyysi muita nuoria kirjoittamaan aiheesta ja omista kokemuksistaan. Kirjoitus aloitti keskustelun homoseksuaalisuudesta lehden Nuorten horisontti -palstalla. Jo kirjoittajan ruotsinkielinen nimimerkki saattoi viitata siihen, ettei homoseksuaalisesta rakkaudesta ollut puhuttu tai kirjoitettu paljoa suomeksi. ”Olen ihastunut samanikäiseen ystävääni ja haluaisin kertoa tämän hänelle. Se tuntuu helpolta, mutta ei ole, sillä hän on TYTTÖ, samaa sukupuolta kuin minä”.²⁷⁹ Vahvaan heteronormatiiviseen sävyyn kirjoitetussa tekstissä kirjoittaja koki homoseksuaalisuuden kielteisenä asiana tai ”vikana”, ja homoseksuaaliset taipumukset leimasivat kaveripiirissä heti koko persoonan homoseksuaaliksi.

Tekstissä kirjoittajan ihastuksen kohteen sukupuoli oli kirjoitettu tehokeinona kokonaan isolla, jolloin kirjoituksen suurin yllätys tuli lukijoille varmasti selkeästi esille. Tekstin perusteella myös homoseksuaalit naiset saattoivat kutsua itseään 1980-luvun alussa homoiksi eivätkä yksinomaan lesboiksi. ”En voi sanoa olevani homo, sillä yleensä tytöt eivät kiinnosta minua siinä mielessä”²⁸⁰.

Kirjoittaja kertoi löytäneensä palstalta vastauksen moniin ongelmiinsa, mutta bi- ja homoseksuaalisuudesta ei ollut palstalla kuitenkaan keskusteltu vielä ennen kyseistä kirjoitusta.

279 Helsingin Sanomat 16.5.1981, nimimerkki Tjejen, som vet för litet, ”Tyttökaverista tuli rakas”, 20.

280 Helsingin Sanomat 16.5.1981, nimimerkki Tjejen, som vet för litet, ”Tyttökaverista tuli rakas”, 20.

Seksuaalivähemmistöjä ja homoseksuaalisuutta oli kuitenkin hieman käsitelty palstalla kymmenen vuotta aiemmin ainakin kahdessa yksittäiseksi jääneessä mielipidekirjoituksessa, jotka julkaistiin 8.5.1971. Tuolloin palstan monissa kirjoituksissa käsiteltiin nuorten seksuaalisuuteen liittyviä teemoja, mutta homoseksuaalisuudesta kirjoitettiin hyvin vähän ja siitä kirjoitettiin kaikkein piilotetuimpana ja pimennossa olevana rakkauden muotona²⁸¹.

Nuorten horisontti -palsta julkaistiin *Helsingin Sanomissa* kerran viikossa. Lehdessä ilmestyi 23.5.1981 sivulla 18 kaksi mielipidekirjoitusta: ”Hyväksykää meidätkin” ja ”Asenteet ovat hitaasti muuttumassa”. Molemmat mielipidekirjoitukset olivat vastauskirjoituksia nimimerkin ”Tjejen, som vet för litet” kirjoittamaan 16.5.1981 *Helsingin Sanomissa* julkaistuun mielipidekirjoitukseen ”Tyttökaverista tuli rakas”.

”Hyväksykää meidätkin” -mielipidekirjoituksen takana oli englanninkielinen nimimerkki She dries my tears (Hän [naispuolinen henkilö] kuivaa kyyneleeni). ”Tjejen som vet för litet” -kirjoitus oli saanut nimimerkin laajentamaan keskustelua nuorten homoseksuaalisuudesta. Kirjoittaja oli tyttö, joka kertoi ihastumisestaan toiseen tyttöön. Kirjoittaja koki itsensä biseksualistina eli biseksuaalina, jonka elämän suuri rakkaus oli naispuolinen henkilö. Kirjoittaja oli aikaisemmin seurustellut pojan kanssa, mutta lopetti suhteen rakastuttuaan tyttöön. Kirjoittaja ryhtyi suhteeseen rakastamansa tytön kanssa, mutta se kariutui ympäristön kovan paineen vuoksi. Tytöt palasivat kuitenkin myöhemmin yhteen ja olivat myös yhdessä mielipidekirjoituksen julkaisuajankohtana. Kirjoittaja painotti homoseksuaalisuuden olevan rakkautta samaa sukupuolta olevaa ihmistä kohtaan. ”Rakastan siis tänään naista. Rakkaus on kaunista ja puhdasta, kun on rehellinen itseään ja myös muita kohtaan”.²⁸² Kirjoituksen mukaan homoseksuaalien välinen seurustelu ja yhteiselämä saattoi olla osapuolille haasteellista ympäristön luoman heteronormatiivisen paineen takia. Tekstin kirjoittajan englanninkielinen nimimerkki saattoi viitata

281 Salonen 2005, 138–139.

282 Helsingin Sanomat 23.5.1981, nimimerkki She dries my tears, ”Hyväksykää meidätkin”, 18.

kirjoittajan pyrkimykseen olla kansainvälinen ja oppinut nuori tai myös aihepiirin erityisyyteen ja harvinaisuuteen.

”Asenteet ovat hitaasti muuttumassa” -mielipidekirjoituksen oli laatinut ruotsinkielinen nimimerkki En kille som vet vad han vill (Poika, joka tietää mitä haluaa). Kirjoitus oli jatkoa Nuorten horisontti -palstan keskusteluun homoseksuaalisuudesta ja se oli ensimmäinen miespuolisen homoseksuaalin kirjoitus aiheesta. Ruotsinkielinen nimimerkki oli viittaus aiempaan nimimerkkiin. Tekstissä luotiin kuvaa yleisestä asenneilmapiiristä ja kirjoittaja myönsi olevansa kiinnostunut vain pojista. Hän oli yrittänyt aiemmin murrosiässä olla heteroseksuaali, ”normaali”.²⁸³ Hän oli sitä mieltä, että homoseksuaalista rakkautta kokeneen 16.5.1981 ilmestyneen mielipidekirjoituksen kirjoittajan tulisi puhua kahden kesken ihastuksensa kanssa asiasta ja tehdä niin kuin kokee parhaaksi.

Helsingin Sanomat julkaisi 6.6.1981 mielipidekirjoituksen: ”Minä olen itse osani valinnut”. Kirjoitus oli jatkoa Nuorten horisontti -palstan keskusteluun seksuaalivähemmistöistä. Kirjoittajana oli ruotsinkielinen nimimerkki Tjejen som lever på sitt eget sätt (Tyttö, joka elää omalla tavallaan). Monien aikaisempien kirjoitusten tapaan myös tässä nimimerkki oli ruotsinkielinen. Kirjoittaja korosti selkeästi olevansa lesbo. Hän kuitenkin painotti sekä homoseksuaalien naisten että miesten olevan yhtä kirjoittaessaan: ”me homot ja lesbot”.²⁸⁴ Tekstistä huomaa, että kieli oli muuttunut, sillä 1970-luvun alussa lesbo-sanaa ei vielä juurikaan suosittu. Mieluummin käytettiin sellaisia termejä kuin ”naista rakastava nainen” tai ”meikäläinen”.²⁸⁵ Kirjoittajan mukaan homojen ja lesbojen tuli tukea vahvasti toisiaan. Hän kiitti Nuorten horisontti -palstaa homoseksuaalisuuteen liittyvän keskustelun avaamisesta. Sille oli kirjoittajan mukaan selkeästi

283 Helsingin Sanomat 23.5.1981, nimimerkki En kille som vet vad han vill, ”Asenteet ovat hitaasti muuttumassa”, 18.

284 Helsingin Sanomat 6.6.1981, nimimerkki Tjejen som lever på sitt eget sätt, ”Minä olen itse osani valinnut”, 15.

285 Manner 2002, 31.

tarvetta. Kirjoittaja oli onnellinen lesbona, sillä hän kirjoitti lesboudestaan ylistävään sävyyn. Lesbous oli hänelle valinta, jonka myötä hän oli vapautunut.

Kirjoittajan mukaan homoseksuaalinen suhde oli sukupuolten samanlaisuuden ansiosta parempi kuin heteroseksuaalinen suhde, koska heteroseksuaaliseen suhteeseen yleensä kuuluvat vahvat suhdetta eriarvoistavat sukupuoliasetelmat. ”Tahdon olla lesbo, koska koen tunteet ja seksin syvempänä ja jotenkin aidompana samaa sukupuolta kohtaan. Homoseksuaalinen suhde on tasavertaisempi kuin hetero, siinä ei ole asetelmaa vahva-heikko”.²⁸⁶ Lopuksi kirjoittaja toivoi keskustelun aiheesta jatkuvan lehdessä, ja mainitsi SETA:n ja sen lehden seksuaalivähemmistöjen toiminnan kannalta keskeisinä vaikuttajina. Kirjoittajan mukaan *SETA*-lehti oli hyvä seksuaalivähemmistöjä käsittelevä lehti, sillä se ei sisältänyt pornoa. Myös muista tutkimistani lehdistä löytämieni esimerkkien perusteella voi päätellä, että 1980-luvun alussa monet suomalaiset ilmeisesti liittivät homoseksuaaliset mielikuvat pornolehdistä saamiinsa mielikuviin. Pornolehdissä oli tuolloin omia gay-palstoja ja aiemmin vuosina 1974–1976 *Ratto*-lehdessä oli kaksi sivua, joihin SETA:n sosiaalisihiteeri Seppo Kivistö kirjoitti yhdistyksen nimissä homoseksuaalisuudesta²⁸⁷.

Helsingin Sanomissa ilmestyi 27.6.1981 mielipidekirjoitus: ”Minä en valinnut osaani”. Se oli viimeinen aiheesta julkaistu kirjoitus Nuorten horisontti -palstalla käytyyn keskusteluun. Tekstin oli kirjoittanut nimimerkki Abi 80. Otsikko oli todennäköisesti vastakkaisesta näkökulmasta laadittu valinta ja vastaus palstalla 6.6.1981 julkaistuun kirjoitukseen ”Minä olen itse osani valinnut”. Nuori homoseksuaali mies painotti, että homoseksuaalisuus ei ollut hänelle vapaaehtoinen valinta. Hänellä oli ollut suuria vaikeuksia hyväksyä itsensä ja seksuaalinen suuntautumisensa. Hän myös yritti parantaa ”poikkeavat taipumuksensa” eli oman seksuaali-identiteettinsä.²⁸⁸ Elämä oli

286 Helsingin Sanomat 6.6.1981, nimimerkki Tjejen som lever på sitt eget sätt, ”Minä olen itse osani valinnut”, 15

287 Pirttijärvi 2011, 44–45; Saarinen 1991, 41.

288 Helsingin Sanomat 27.6.1981, nimimerkki Abi 80, ”Minä en valinnut osaani”, 15.

helpottunut vasta hänen muutettuaan pois kotoa, sillä hänen mukaansa homoseksuaaleilla ei ollut ihmisarvoa. Hän painotti myös homoseksuaalisuuden olevan kyky rakastaa ja vetosi rakkauden merkitykseen asiassa. Kirjoittaja teki ehdotuksen yleisestä homoseksuaalien teemavuoden järjestämisestä. Vuotta 1981 vietettiin vammaisuuden vuotena, ja kirjoittaja näki tässä yhtymäkohdan toiseen erityisryhmään.

3.4. Kirkollinen ja kristillinen näkökulma seksuaalivähemmistöihin

Kristillinen näkökulma oli yksi keskeinen näkökulma, josta tarkastelin seksuaalisuutta ja sen erilaisia muotoja. Tutkimani lehdet olivat *Kotimaa* ja *Sana*. Vuonna 1979 *Kotimaassa* oli yksi seksuaalivähemmistöihin liittyvä mielipidekirjoitus: ”Kirje vanhemmille joiden lapsi on homoseksuaali”. Kirjoitus julkaistiin 6.11.1979 lehden Keskustelua-osiossa. Kirjoittajina olivat avoimesti biseksuaali opettaja Martti Kaipiainen ja hänen vaimonsa Anna-Liisa Kaipiainen Ilomantsista. Martti Kaipiainen ajoi rohkeasti seksuaalivähemmistöjen oikeuksia etenkin kristillisissä piireissä. Hänen ensimmäinen *Kotimaassa* aihetta käsitellyt mielipidekirjoitus julkaistiinkin jo 27.9.1974²⁸⁹. *Kotimaa* ei olisi aluksi halunnut julkaista 6.11.1979 lehdessä ollutta mielipidekirjoitusta, mutta Kaipiaiset lähettivät päätoimittajalle Erkki Kariolle psykologisia ja teologisia näkökulmia sisältäneen kirjeen, minkä jälkeen lehti julkaisikin kirjoituksen²⁹⁰. Kirjoitus oli seurausta Kaipiaisten saamasta puhelinoitosta sen jälkeen, kun he olivat esiintyneet puhumassa homoseksuaalisuudesta tv-ohjelmassa *Avoim kanava* 15.9.1979²⁹¹.

289 Kaipiainen 1989/2003, 12–13.

290 Kaipiainen 1989/2003, 50–52.

291 *Kotimaa* 6.11.1979, Martti Kaipiainen & Anna-Liisa Kaipiainen, ”Kirje vanhemmille joiden lapsi on homoseksuaali”, 5. *Kotimaan* päätoimittajana toimi vuosina 1979–1981 Erkki Kario. (Salokangas 1988b, 362.)

Mielipidekirjoituksen mukaan vanhempien tuli arvostaa sitä luottamusta, jonka lapsi osoittaa vanhemmilleen kertoessaan homoseksuaalisuudestaan ”ulos tullessaan”. Vanhempien tehtävä on tukea lapsia heidän elämässään. Kaipaiset rinnastivat homoseksuaalisuuden kauniisiin asioihin, kuten luontoon ja aitoon rakkauteen. Sen sijaan homoseksuaalisesta käyttäytymisestä ei puhuttu kovinkaan paljon, sillä se olisi ollut kristillisesti epäeettistä. Tekstissä korostettiin vanhemmille homoseksuaalisen henkisen rakkauden olevan kaunis ja täysin hyväksyttävä asia. Kaipaiset uskoivat myös suomalaisen yhteiskunnan muuttuvan ja oppivan ymmärtämään homoseksuaalisuuden yhtenä muunnelmana luonnon moninaisuudesta. Heidän mukaansa homoseksuaalisuus oli luontoon kuuluva ja myös luontoon sopiva asia.²⁹²

Kotimaa julkaisi 18.1.1980 Yhteiset ympyrät -palstalle lähetettyyn kysymykseen vastauskirjoituksen: ”Erilaiset veljemme ja sisaremme”. Pohtivassa kirjoituksessa teologian tohtori Matti Joensuu tarkasteli kristityn homoseksuaalin nuoren miehen tilannetta. Nuori mies koki aina olleensa selkeästi homoseksuaali ja ihmetteli *Raamatun* ja Paavalin kielteistä suhtautumista homoseksuaalisuuteen, sillä kukaan ei vapaaehtoisesti ryhtynyt homoseksuaaliksi. Joensuu kirjoitti nuoren miehen ongelmasta kutsuen sitä ”hätähuudoksi”. Homoseksuaalejakin ihmisiä henkilökohtaisesti tunteva Joensuu vastasi syvällisen pohdiskelevasti. Jo vastauskirjoituksen otsikon perusteella voi päätellä, että Joensuu piti tuntemiaan homoseksuaaleja kristittyjä veljinään ja sisarinaan heidän erilaisesta seksuaalisesta suuntautumisestaan huolimatta. Joensuun tulkinnan mukaan homoseksuaalien ei tule missään nimessä kieltää itseään ja homoseksuaalisuuttaan. Joensuu käytti itsestään kieltämisestä vahvaa raamatullista esimerkkiä. ”Ajatelkaa mitä se merkitsee ihmiselle, jos hän kieltää itsensä. Se on jotakin samantapaista kuin että Pietari hiilivalkealla kielsi Jeesuksen”.²⁹³

292 *Kotimaa* 6.11.1979, Martti Kaipainen & Anna-Liisa Kaipainen, ”Kirje vanhemmille joiden lapsi on homoseksuaali”, 5.

293 *Kotimaa* 18.1.1980, Matti Joensuu, ”Erilaiset veljemme ja sisaremme”, 6.

Joensuun mukaan homoseksuaalisuus oli kuitenkin yksi *Raamatun* mukaisista ihmiselämän seksuaalisista synneistä, mutta sen ei tarvinnut heikentää *Raamatun* arvoa ja ihmisen uskoa. Jeesus ei puhunut *Raamatussa* suoraan homoseksuaalisuudesta, mutta Paavali käytti sitä ehkäpä selkeimpänä esimerkkinä siitä, miten pakanat olivat tahallisesti vaihtaneet Jumalan luomis- ja luonnonjärjestyksen epäjumaliin. Paavali mainitsi tekstissään sekä miesten että naisten väliset homoseksuaaliset suhteet esimerkkeinä ihmisten kelvottomasta elämästä. Ihmisten muita syntejä olivat muun muassa ahneus, kateus, röyhkeys, pöyhkeys, rakkaudettomuus ja säälimättömyys²⁹⁴.

Kotimaassa homoseksuaalisuutta käsiteltiin 22.2.1980 Yhteiset ympyrät -palstalla Matti Joensuun uudessa kristinuskon luonnetta pohtivassa kirjoituksessa: ”Ne tuhannet”. Teksti käsitteli homoseksuaalisuutta, seksuaalivähemmistöjä ja kristinuskon olemusta. Joensuu totesi, etteivät ihmisten toivomat kristilliset ihanteet aina toteudu, eikä näin ole välttämättä tarkoituskaan. Kirjoituksen perusteella monet kristilliset ihmiset kokivat homoseksuaalisuuden 1980-luvun alussa syntinä, josta oli mahdollisuus parantua rukouksen ja uskon avulla. Joensuun mukaan ihmisten oli toisinaan vaikea ymmärtää ja sopeutua Jumalan tahtoon. ”Kaikki homoseksuaalisia haluja kokevat kristityt eivät pääse välttämättä rukousten avulla eroon haluistaan, vaikka homoseksuaalisuus koetaan kristinuskossa yleisesti kielteisenä asiana. Kristittyjen tulee hyväksyä muutettavan ja muuttumattoman ero”.²⁹⁵

Joensuu sai inspiraation 22.2.1980 *Kotimaassa* julkaistuun kirjoitukseensa radiohaastattelusta, jossa kehitysvammaisen lapsen isä kertoi suuttuneensa kristittyihin, jotka vakuuttivat Jumalan parantavan kehitysvammaisen lapsen uskon ja rukousten avulla²⁹⁶. Joensuulle tuli mieleen hänen *Kotimaassa* 18.1.1980 kirjoittamansa homoseksuaalisuutta koskenut vastauskirjoitus ”Erilaiset veljemme ja sisaremmme”, minkä johdosta Joensuu oli saanut jälleen kirjeen. Tämän kirjeen

294 Nissinen 1994, 157.

295 Kotimaa 22.2.1980, Matti Joensuu, ”Ne tuhannet”, 4.

296 Kotimaa 22.2.1980, Matti Joensuu, ”Ne tuhannet”, 4.

lähettäjä rukoili nuorelle homoseksuaalille miehelle parannusta ja pyysi Joensuuta toimittamaan osan kirjeestään nuorelle miehelle. Nuoren miehen kirje oli saapunut Joensuulle nimettömänä, minkä takia Joensuu ei voinut noudattaa pyyntöä. Joensuu ei myöskään uskonut homoseksuaalisen halun tai identiteetin sammuvan rukousten voimalla. Hän kertoi työskennelleensä homoseksuaalien kanssa ja tiesi pitkään psykiatrisessa hoidossa ilman tulosta olleita homoseksuaaleja. Erään avioparin elämä oli helpottunut puolison kerrottua homoseksuaalisista taipumuksistaan.

Joensuu ei kirjoituksessaan puolustanut tai hyväksynyt homoseksuaalisuutta, vaan hän puolusti ihmisiä ihmisinä ja homoseksuaalisuutta ominaisuutena, jonka kanssa on opittava elämään. Joensuu kysyi, ovatko homoseksuaaleille rukouksen voimalla parannusta yrittäneet henkilöt nähneet homoseksuaalisen suuntautumisen todella muuttuneen heteroseksuaaliseksi identiteetiksi.

Homoseksuaalien asemaa sivuttiin 2.9.1980 Näkökulma-palstan kirjoituksessa ”Kielletyt leikit”. Nimimerkki Nyyti käsitteli Kuopion piispan Paavo Kortekankaan pitämää puhetta avioliitto- ja seksuaalietiikasta²⁹⁷. Aiheena olivat seksuaalisuudesta vaikeneminen kristittyjen keskuudessa sekä yhteiskunnan näennäinen vapaamielisyys seksiasioissa. Tekstissä homoseksuaalisuus esitettiin yhtenä kristillisten ihanteiden vastaisena ilmiönä, josta monissa kristillisissä perheissä mieluummin vaietaan kuin puhutaan. Homoseksuaalisuudelle ei ole sijaa eikä sitä voi hyväksyä. Muita kristillisten ihanteiden vastaisia ilmiöitä homoseksuaalisuuden lisäksi tekstin mukaan olivat seksuaalinen alistaminen eri muodoissaan, avioliitto, uskottomuus ja avioero.

Kotimaassa aihe oli mukana 17.2.1981 Tapani Erämajan kirjoittamassa uutisessa: ”Helsingin yliopiston tutkimus: Nuoret suhtautuvat kielteisesti homoseksuaaleihin”. Uutisessa esiteltiin Helsingin yliopiston tutkimusta homoseksuaaleista. Lääketieteen opiskelijat haastattelivat

tutkimuslomakkeella 122 lukiolaista eräässä helsinkiläisessä koulussa. Nuorten mielikuvia homoseksuaaleista tutkittiin ns. Osgoodin menetelmällä: asteikolla, josta vastaaja valitsee haluamansa vaihtoehdoista, jotka ovat tyypillisesti adjektiiveja tai jotka esitetään väittäminä.²⁹⁸

Haastatellut nuoret suhtautuivat homoseksuaalisuuteen hyvin kielteisesti. Uutisen mukaan nuoret olivat yleisesti sitä mieltä, että homoseksualistin voi tunnistaa ulkonäön ja käyttäytymisen perusteella. Nuorten käsitysten mukaan homoseksuaali henkilö on täysin vastakkainen nuoren mielikuvalle omasta itsestään. Pojat suhtautuivat homoseksualisteihin ja homoseksualismiin tyttöjä kielteisemmin. Nuoret liittivät homoseksuaaleihin monia kielteisiä kuvauksia, kuten ”sairaita”, ”epäluotettavia”, ”hentoja”, ”itsetunnon heikkoja”, ”eristäytyviä”, ”huonosti koulussa menestyviä” ja jopa ”epämiellyttävän näköisiä”. Uutisessa mainittiin nuorten keskuudessa esiintyvä homottelu eli ”homo”-sanon käyttö haukkumasanana ja kuvauksena kielteisille asioille, kuten ”Olipa homot ruotsinkokeet”. Nuorten kielteinen suhtautuminen saattoi johtua osin suomalaisten koulujen oppikirjojen sekä vähäisestä kiinnostuksesta että negatiivisesta suhtautumisesta homoseksuaalisuuteen 1970–1980-luvuilla, sillä oppikirjoissa homoseksuaalit marginalisoitiin ja heidän suuntautumisensa liitettiin negatiivisia stereotyyppioita, kuten homoseksuaalisuuden leimaaminen psykologiseksi neuroosiksi tai häiriötilaksi²⁹⁹.

Kotimaassa aihe oli esillä 24.2.1981 lehden nuortensivulla Vilkku tekstissä ”Sinulle erilainen nuori”, jossa lehden edustaja, nimimerkki Tapani vastasi lujasti Jeesukseen uskovan homoseksuaalin nuoren kristityn pulmiin³⁰⁰. Vastauskirjoituksessaan Tapani suhtautui taipumukseen kielteisesti, mutta painotti Jumalan rakkauden riittävän myös homoseksuaalisesti suuntautuneille. Hän vastasi, ettei nuoren tule tuntee syyllisyyttä ja pelkoa omasta poikkeavuudestaan. Yllättävää tekstissä oli, että *Kotimaata* edustanut Tapani suositteli homoseksuaalille kristitylle nuorelle kontakteina

298 Kotimaa 17.2.1981, Tapani Erämaja, ”Helsingin yliopiston tutkimus: Nuoret suhtautuvat kielteisesti homoseksuaaleihin”, 2.

299 Lehto & Kovero 2010, 228–229.

300 Kotimaa 24.2.1981, nimimerkki Tapani, ”Sinulle erilainen nuori”, 6.

kristillisen kirkon lisäksi myös Palvelevan puhelimen päivystystä ja myös SETA:a. Tapani ei kokenut homoseksuaalien oikeuksia ajavaa yhdistystä uhkana tai kielteisenä kontaktina. Hän totesi, että homoseksuaalien tulisi kokea yhteyden tunne kirkossa kaikkien kristittyjen kanssa, sillä Jumalalle kelpaa jokainen. Tapani totesi kuitenkin homoseksuaalisuuden olevan kristinuskon vastaista, koska *Raamatun* mukaan ihmiskunta ja Jumalan luomisjärjestys ovat heteroseksuaalisia.

Tekstissä korostettiin Jumalan rakkautta ja Tapani ylistikin tätä nuorta, joka jaksoi uskoa Jumalaan homoseksuaalisuudestaan huolimatta. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon mukaan heteroseksuaalisuus on oikein ja kaikki homoseksuaalisuuden ilmenemismuodot kuvaavat luomisjärjestyksen vääristymistä. Homoseksuaalisuutta ei pidetty luonnollisena, vaan värisokeuteen verrattavana vääristymänä³⁰¹.

Sanassa seksuaalivähemmistöjen asemaa käsiteltiin 3.3.1981 ilmestyneessä rukouspyynnössä lehden Rukoilkaa puolestamme -palstalla. Kirjoituksessa ei ollut varsinaista otsikkoa. Nimimerkillä Yksinäinen kirjoittanut mies pyysi apua synteihinsä: ”Olen biseksuaali ja alkoholisti. Rukoilkaa, rakkaat ystävät, että vapautuisin näistä synnin siteistä. Pyydetään myös vaimolleni ja pojilleni terveyttä ja meille kaikille pelastusta”.³⁰² Pieni rukouspyyntö oli samalla myös selvä mielipidekirjoitus, jossa Yksinäinen totesi biseksuaalisuutensa ja alkoholisminsa synneiksi, joista hän halusi parantua. Kirjoittaja uskoi rukouksen voimaan ja sen antamaan apuun. Hän totesi perheellisenä, mutta yksinäisenä miehenä biseksuaalisuuden olevan hänelle harmillinen ongelma.

301 Lindqvist & Sihvo 1975, 42–43.

302 Sana 3.3.1981, nimimerkki Yksinäinen, ”Olen biseksuaali ja alkoholisti. Rukoilkaa, rakkaat ystävät, että vapautuisin näistä synnin siteistä. Pyydetään myös vaimolleni ja pojilleni terveyttä ja meille kaikille pelastusta”, 9. *Sanan* päätoimittajana toimi vuonna 1981 Olli Valtonen. (Sana, 13.10.1981, ”Kristillisenkin lehden on tiedettävä MITÄ AJASSA OIKEIN LIIKKUU”, Liite 1.)

Kirjoituksessa ilmentyi ”poikkeavuuden medikalisaation” teoria, jonka mukaan eri historiallisina aikakausina on ollut kolme suurta seksuaalisen poikkeavuuden määrittelytapaa: synty, rikos ja sairaus. Kirjoittajan kristilliseen diskurssiin ja teologiseen maailmankuvaan pohjautuvassa tekstissä poikkeavuus määriteltiin selkeästi synniksi.³⁰³ Tutkimusten mukaan alkoholinkäyttö on osalle bi- ja homoseksuaaleista keino reagoida heidän seksuaaliseen poikkeavuutensa liittyviin sosiaalisiin ja psyykkisiin stressitilanteisiin sekä muihin erilaisiin ongelmatilanteisiin³⁰⁴. SETA on 1980-luvulta lähtien järjestänyt erilaista seksuaalivähemmistöille suunnattua päihdehuoltoa³⁰⁵.

Sanassa tutkimusaiheeni sivuttiin 31.3.1981 radio- ja televisio-ohjelmien sivulla. Tulevista televisio-ohjelmista otsikoitiin: ”Sarjafilmiä ja sairasta showta” ja sivulla oli valokuva, jonka alla oli kuvateksti: Ruotsalaispoikien 26.3. esittämä sairas ”After Dark Show” sai tv-kriitikot ihastumaan³⁰⁶. Valokuvassa oli kaksi miestä, jotka oli puettu ja maskeerattu ruotsalaisen ABBA-yhtyeen naisiksi esiintymisasuissaan. Tv-ohjelmien arvostelujen kirjoittajaa ei mainittu nimeltä. Vaikka After Dark Show ei varsinaisesti liittynyt homoseksuaalisuuteen, kirjoittaja mainitsi homoseksuaalisuuden hyvin kielteisenä asiana, perverssinä ilmiönä sekä ongelmana. Hän kirjoitti länsimaisen kulttuurin elävän vaiheessa, jossa homoseksualismi ja muut perverssit ilmiöt ovat vakavia ongelmia. Hän piti After Dark Show’ta sairaana ohjelmana ehkäpä sukupuoliroolien vääristelyn takia. Tosin kirjoittaja rinnasti hieman virheellisesti vastakkaisen sukupuolen esittämisen homoseksuaalisuuteen. Ohjelmassa oli kyseessä *drag show*. Drag showssa miehet esittävät naisia ja naiset miehiä³⁰⁷. Drag on eri asia kuin *transvestismi*, joka ilmenee pysyvänä haluna pukeutua vastakkaisen sukupuolen

303 Stålström 1997, 24. Poikkeavuuden medikalisaatio -teorian mukaan teologisen maailmankuvan vallitessa ”poikkeavuus” oli synty. Kansallisvaltioiden synnyttyä feodalismien vallan alta ”poikkeavuutta” alettiin määritellä rikokseksi ja tieteellisesti orientoituneessa maailmassa poikkeavuutta alettiin yhä suuremmissa määrin luokitella sairaudeksi.

304 Nissinen 1995, 70–71.

305 Nissinen 1995, 77–78.

306 Sana 31.3.1981, ”Sarjafilmiä ja sairasta showta”, 13.

307 Karkulehto 2011, 86.

tavoin sekä ottaa vastakkaisen sukupuolen rooli³⁰⁸. Drag on vain esiintymistilanne, kun transvestismi on usein pysyvä sukupuoli-identiteetti. Käsite transvestismi juontaa juurensa latinan kielestä ja tarkoittaa ristiinpukeutumista. Sanana transvestismi on ollut olemassa kauan, mutta nykyisenä käsitteenä se yleistyi 1900-alussa³⁰⁹.

Kotimaassa aihe mainittiin 23.4.1981 lehden Keskustelua-palstalla ytimekkäässä mielipidekirjoituksessa ”Kielteiset asenteet homoseksuaaleihin”. Sen oli kirjoittanut Bengt Lindblom Helsingin kriminaalihuollosta³¹⁰. Kirjoitus oli kommentti 17.2.1981 *Kotimaassa* julkaistuun uutiseen Helsingin yliopiston tekemästä tutkimuksesta. Lindblom kritisoi nuorten suhtautumista seksuaalivähemmistöihin. Hänen mielestään Suomen lainsäädäntö oli suurin syy ihmisten kielteiseen suhtautumiseen homoseksuaalisuuteen ja siihen liittyviin kielteisen vääristyneisiin asenteisiin maassamme. Lindblom mainitsi esimerkkeinä homoseksuaalisuuteen liittyvän kehoituskiellon sekä valitettavan laajalle levinneen ja Suomen kouluissa opetetavan virheellisen käsityksen, jonka mukaan homoseksuaalisuus oli sairaus, joka leviää viettelyn kautta. Lindblom puolusti seksuaalivähemmistöjen oikeuksia kirjoittaen heistä yhtenäisenä kansanryhmänä. Lindblomin mukaan kielteisistä asenteista olisi päästy eroon asiallisen tiedottamisen avulla ja niistä oli tärkeä päästä eroon, sillä oli kyse kokonaisen kansanryhmän oikeuksista.

Asiantuntijan näkemyksenä ja mielipiteenä kirjoitettu vastauskirjoitus pohjautui pitkälti faktatietoihin ja arvioihin. Lehdessä esitetyn arvion mukaan Suomessa oli noin 200 000 homoseksuaalia. Oli merkille pantavaa, että kirjoitus, jossa ei nimeksikään ollut kristillistä tai kirkollista näkökulmaa, julkaistiin kuitenkin *Kotimaassa* ja vieläpä kaksi kuukautta mielipidekirjoituksen taustalla vaikuttaneen uutisen jälkeen. Kirjoituksessa tosin kritisoitiin,

308 Vilka 2010, 41.

309 Money 1998, 125–126.

310 Kotimaa 23.4.1981, Bengt Lindblom, ”Kielteiset asenteet homoseksuaaleihin”, 8.

ehkäpä myös kristillisiin arvoihin vedoten, pornolehtien levittämää kuvaa homoseksuaalisuudesta, joka nähtiin yksinomaan groteskina seksuaaliaktina.

Lindblomin mielestä artikkelin pohjana ollut tutkimus oli huono ja tutkimuslähtökohdiltaan homoseksuaalien etujen vastainen. Uutisointi ei ollut kommentoinut kyseistä tutkimusta millään tavalla. Lindblomin mukaan tutkimuksesta syntyi vaikutelma, että homoseksuaalisuuden vastaisuus on ihmisen luonnollinen ominaisuus myös ilman kristillistä näkökulmaa ja taustaa.

Helsingin Sanomissa ilmestyi 24.4.1981 teologi Martti Lindqvistin mielipidekirjoitus ”Kuplia ja kuiskauksia”, jossa käsiteltiin myös homoseksuaalisuutta. Hän näki, että homoseksuaalisuus oli yksi niistä keskusteluaiheista Suomessa, joista julkisesti puhuttiin jonkin verran, mutta joiden suhteen asenteet eivät olleet muuttuneet. Kirjoittajan mukaan homoseksuaalisuus oli ollut Suomessa esillä, mutta 1970- ja 1980-luvun vaihteessa merkittävää asennemuutosta aiheeseen ei ollut tapahtunut. ”Sen vuoksi homoseksuaalisuus jää ihmisten oikeassa elämässä aiheena helposti kuiskattelumoraalin ja -kulttuurin piiriin”.³¹¹ Lindqvist katsoi, että kuiskattelukulttuurin piiriin kuului homoseksuaalisuuden lisäksi myös muita arkoja ilmiöitä, kuten sairauksia, poikkeavuuksia tai moraalisia hätätilanteita. Kirjoittaja piti sielua jokaiselle ihmiselle tärkeänä asiana ja käytti hengellistä vertauskuvaa ”pelastaa sielunsa” ihmisen vaietessa henkilökohtaisista vaikeista asioistaan.

Tekstin perusteella ihmiset olivat herkkiä olentoja, joiden oli vaikea tunnustaa salaisuuksiaan. Siksi asenneilmapiirikään ei muuttunut kovin helposti. Kirjoituksen näkökulma oli mielenkiintoinen, sillä sen tekijä oli toimittamassa vuonna 1975 ilmestynyttä teosta *Homoseksuaalisuus ja kirkko*. Kirjan mukaan homoseksuaalisuus oli synty, mutta asianosaisia täytyi sielunhoidon näkökulmasta kohdella hyvin yhteiskunnan täysiarvoisina ja lähimmäistensä kunnioituksen sekä rakkauden

ansaitsevina jäseninä³¹². Ehkäpä Lindqvist koki seksuaalivähemmistöjen elämän tulevan helpommaksi, jos aiheesta uskallettaisiin puhua avoimesti kuiskuttelun sijaan.

Kansan Uutiset julkaisi 25.4.1981 useita pieniä humoristisia uutistekstejä Mies kylmästä -palstalla. Seksuaalivähemmistöihin liittyi lyhyt teksti, joka alkoi kursivoidusti sanoilla ”Homojen ja lesbojen”. *SETA*-lehteä hieman sensaationhakuisesti esittelevässä jutussa kerrottiin lehdessä julkaistu vitsi Jeesuksesta. ”Eräs homoseksuaali soitti pastorille ja he keskustelivat rakkaudesta ja *Raamatun* näkemyksestä homoilusta. Pastorin mukaan rakkaus ei ole syntiä, mutta homoilu on. Homoseksuaali sanoi, että evankeliumeissa asiaa sivuavat vain kuvaukset Johanneksesta, opetuslapsesta jota Jeesus rakasti. Johannes lepäsi Jeesuksen syyliä vasten viimeisellä ehtoollisella. Hetero kirkonmies kiljaisi tähän: Ei se sitä ole! Nyt on selvinnyt. Jeesus oli sittenkin vain ihan tavallinen vanhapoika”.³¹³

Edellä mainittu kristinuskolle irvailut vitsi ei ilmeisesti haitannut *Kansan Uutisten* linjaa. Uutisessa *SETA*:n lehteä kuvailtiin homojen ja lesbojen äänenkannattajaksi. *SETA*-lehden uuden numeron kerrottiin pursuavan hyviä ja ennakkoluulottomia tarinoita, kuten ”Homoelämää maailman toisella puolen” ja ”Ruotsin homohistoriaa”. *SETA*:n vuosia 1980–1982 on kutsuttu ”kunniattomuuden ajaksi” siinä mielessä, että lehdessä olleet maininnat ja kirjoitukset pedofiliasta, sadomasokismista, nahkamiehistä, sukupuolitaudeista, saunoista ja homobaareista lisääntyivät merkittävästi³¹⁴. Voi päätellä, että yhdistyksen lehti oli valmis tekemään suoraa provokaatiota myös kristinuskosta ja ehkäpä se saattoi olla myös syy, miksi siitä uutisoitiin levikiltään paljon suuremmassa lehdessä.

Jeesus ei *Raamatussa* ottanut kantaa homoseksuaalisuuteen eikä hänen seksuaalielämästään myöskään mainittu mitään. Jeesusta on usein kristillisessä traditiossa pidetty seksittömänä.

312 Lindqvist & Sihvo 1975, 54–58.

313 *Kansan Uutiset* 25.4.1981, ”Homojen ja lesbojen”, 8.

314 Saarinen 1991, 43.

Jeesuksen ja hänen opetuslapsensa Johanneksen välistä suhdetta on kuitenkin tarkasteltu homoeroottisen kreikkalaisen pederastian, opettajan ja oppilaan intiimin suhteen näkökulmasta. Tässä suhteessa Jeesus (vanhempi mies) olisi ollut aktiivinen osapuoli, opettaja ja rakastaja, Johannes (nuorempi mies) taas passiivinen, oppilas ja rakastettu³¹⁵. Tutkijat ovat löytäneet myös todisteita Jeesuksen kielteisestä näkemyksestä homoseksuaalisuuteen: 2000-luvulla julkaistiin uusi tekstilöytö, varhaiskristillisten gnostilaisten käyttämä *Juudaksen evankeliumi*. Siinä Jeesus mainitsee homoseksuaalisuuden yhtenä osoituksena maailman turmeltuneisuudesta.³¹⁶

Sanassa vuoden 1981 suuren keskustelun seksuaalivähemmistöistä ja homoseksuaalisuudesta aloitti 19.5. pääkirjoitus ”Kirkko ja homoseksualismi”³¹⁷. Pääkirjoitus liittyi juuri seitsemän vuotta seksuaalivähemmistöjen oikeuksien puolesta toimineen SETA:n toimintaan ja Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ongelmiin julkisessa keskustelussa seksuaaliasioista ja etenkin homoseksuaalisuudesta. Kristillisestä näkökulmasta rohkeaan ja melko vaiettuun aiheeseen liittyneessä pääkirjoituksessa homoseksuaalit esitettiin pikemminkin ryhmänä kuin yksilöinä hieman samalla tavoin kuin *Hufvudstadsbladetissa* 16.5.1980 julkaistussa SETA-runossa. Homoseksuaalisuus olemassa olevana ilmiönä Suomessa ja muualla maailmassa todennettiin faktatietojen avulla. Pääkirjoitus esitti arvion homojen lukumäärästä Suomessa ja esitteli Yhdysvaltojen kirkkojen suhtautumista seksuaalivähemmistöihin.

Sanan tuolloinen päätoimittaja Olli Valtonen haastoi ehkäpä tietoisesti tekstillään lehteä lukevat kristityt pohtimaan suhtautumistaan homoseksualismiin ja myös *Sanaan*. Monelle lehden lukijalle kyseessä saattoi olla yllättävä ja kiusallinen aihe, jonka olisi mieluummin ajatuksissaan lakaissut maton alle. Valtonen pohti, oliko Suomen evankelis-luterilaiselle kirkolla lainkaan kantaa seksuaalivähemmistöihin. Valtonen mielestä lehtitietojen arvio 400 000 suomalaisesta

315 Nissinen 1994, 169–173.

316 Dunderberg 2006, 41–42.

317 Sana 19.5.1981, ”Kirkko ja homoseksualismi”, 2.

homoseksualistista oli suuri ryhmä, joka tulisi huomioida myös Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa. USA:ssa moni vanha ja perinteikäs kirkkokunta pohti erillisten homoseurakuntien perustamista ja jotkut papit vihkivät homo- ja lesbopariskuntia. Samaa sukupuolta olevia pareja on myös tiettävästi vihitty historian saatossa aiemminkin: nimittäin ortodoksinen kirkko vihki sakramentillisella toimituksellaan monien vuosisatojen ajan samaa sukupuolta olevia ns. ystävyysliittoihin.³¹⁸ Yhdysvalloissa syntyi 1960- ja 1970-luvuilla myös lukuisia kristittyjen homoseksuaalien muodostamia erityisseurakuntia, joista tunnetuin on Metropolitan Community Church (MCC). Sen toiminta on levinnyt laajalti eri puolille Yhdysvaltoja ja myös muihin maihin³¹⁹.

Pääkirjoitus aloitti, ehkäpä tietoisestikin, arkaan ja vaiettuun aiheeseen eli homoseksuaalisuuteen ja kirkkoon liittyvän uutisten ja mielipidekirjoitusten hetkellisen vyöryn *Sanassa*. Pääkirjoitus vaati ytimekkäästi keskustelua aiheesta: ”Homoseksualismista on uskallettava puhua”³²⁰. Lehteen virtasi sen jälkeen paljon mielipidekirjoituksia, joista osa julkaistiinkin. Pääkirjoituksen jälkeisessä *Sanassa* ei ollut mitään seksuaalivähemmistöihin ja homoseksualismiin liittyvää, mutta sitä seuraavassa lehdessä keskustelu käynnistyi toden teolla, sillä 2.6.1981 ilmestyneessä numerossa julkaistiin kuusi mielipidekirjoitusta. *Sanassa* homoseksuaalisuudesta ja seksuaalivähemmistöistä keskusteltiin kiihkeästi juuri sairausluokituksen poistamisen aikoihin.

Kotimaassa viitattiin Muut lehdet -palstalla *Sanan* ytimekkääseen pääkirjoitukseen kirkon suhtautumisesta homoseksualismiin 21.5.1981 uutisessa: ”Kirkko ja homoseksualismi”. Uutinen oli tiivistetty teksti *Sanassa* 19.5.1981 julkaistusta pääkirjoituksesta, joka aiheutti kiihkeän keskustelun homoseksuaalisuudesta.”³²¹. *Kotimaassa* keskustelua aiheesta ei sen sijaan syntynyt.

318 Jääskinen 2006, 272.

319 Lindqvist & Sihvo 1975, 53.

320 Sana 19.5.1981, ”Kirkko ja homoseksualismi”, 2.

321 Kotimaa 21.5.1981, ”Kirkko ja homoseksualismi”, 2.

Sanassa 2.6.1981 julkaistun mielipidekirjoituksen ”Sanalehti ja homoseksuaalisuus” oli laatinut Rosalie Alesaro³²². Kirjoittaja oli pettynyt *Sanan* linjaan ja hän kirjoitti ytimekkäästi ajatuksia herättävästi. Hän oli pitänyt *Sanaa* parhaana hengellisenä lehtenä Suomessa, kunnes pääkirjoituksessa ”Kirkko ja homoseksualismi” 19.5.1981 päätoimittaja näin selvässä asiassa kysyi kirkon kantaa homoseksualismista. Rosalie Alesaro käytti tekstissään vahvasti kristillisiä käsitteitä vedoten Jumalaan ja *Raamattuun*. Kirjoittaja väheksyi *Sanan* tapaa käsitellä ja esitellä SETA:a ja sen toimintaa viitaten SETA:n vuosijuhlusta puhumiseen lainausmerkeillä ”juhlana”. Kirjoittajan mielestä kirkon ja *Sanan* tuli pitäytyä toiminnassaan ehdottomasti *Raamatun* sanaan eikä amerikkalaisiin esimerkkeihin tai nykyajan ilmiöihin. Homoseksuaalisuus oli selkeästi *Raamatun* mukaan synty, josta pääsee eroon Jumalan voiman avulla.

Sanassa 2.6.1981 julkaistiin ”Rivien välistä luin...” -mielipidekirjoitus nimimerkillä A.R. Hän oli järkyttynyt *Sanan* pääkirjoituksesta ”Kirkko ja homoseksualismi”. ”Kristityn on mielestäni otettava kaikkeen kantaa *R a a m a t u n* ilmoituksen pohjalta”³²³. Hän totesi homoseksuaalisuuden selvästi synniksi. A.R. käytti tekstissään voimakasta ja keskeistä *Raamatun* sanastoa ja puhui homoseksualismista Saatanan aiheuttamana syntinä, jonka himoista tosin Jeesus voi pelastaa. Kirjoittaja painotti, ettei hän tahdo tuomita, vaan rakastaa ihmisiä Herralle *Raamatun* opetuksen mukaan ja toivoi myös *Sanan* opettavan näin. Hän halusi tekstissään kuvata homoseksuaalisuuden häpeätahrana, josta pääsee eroon Jeesuksen avulla. Kirjoittaja vetosi vahvasti korkeaan kristilliseen moraaliin ja sen tavoittelun tärkeyteen Suomessa.

Sanassa 2.6.1981 julkaistun ”Tyrmistyttävää tekstiä”-kirjoituksen laatija oli nimimerkki *Sanan* monivuotinen lukija³²⁴. Ytimekkäästi otsikoitu mielipidekirjoitus jatkoi samoilla linjoilla kuin kaksi edellistä. Nimimerkki ihmetteli *Sanan* tavoitteita ja motiivia homoseksuaalisuutta käsittelevässä

322 Sana 2.6.1981, Rosalie Alesaro, ”Sanalehti ja homoseksuaalisuus”, 3.

323 Sana 2.6.1981, nimimerkki A.R., ”Rivien välistä luin...”, 3.

324 Sana 2.6.1981, nimimerkki *Sanan* monivuotinen lukija, ”Tyrmistyttävää tekstiä”, 3.

pääkirjoituksessa. Kirjoittaja oli tyrmistynyt *Sanan* pääkirjoituksesta, sillä lehden piti pysyä *Raamatun* sanassa ja opetuksessa eikä kalastella ihmisten suosiota. *Raamattu* julisti homoseksuaalisuuden synniksi, joten syntiä ei tule ”ymmärtää”, vaan synnistä tulee vapautua Jeesuksen sovitustyön kautta. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon mukaan homoseksuaalisuus oli synti ja Jumalan lakia pilkkaava teko siinä missä huorinteko, epäjumalan palvelu, varkaus, ahneus, kova alkoholin juominen, pilkkaaminen, anastaminen, murha, haureus, väärän valan vannominen ja ihmiskauppa³²⁵.

Sanassa 2.6.1981 julkaistun ”Kiitos pääkirjoituksesta” -mielipidekirjoituksen laatijana oli nimimerkki Insinööri. Hänen mielestään *Sana* teki oikein puuttuessaan ajankohtaiseen aiheeseen: homoseksualismiin³²⁶. Mielipidekirjoitus suhtautui myönteisesti ja kiitollisesti siihen, että *Sanassa* käsiteltiin homoseksualismina seksuaalikäytönsä ja kirkollisena ongelmana. Insinööri näki homoseksuaalisuuden ennen kaikkea ihmisten ongelmana, mutta myös tärkeänä yhteiskunnallisena teemana. Kirjoittajan mukaan kirkon tuli kuitenkin raamatullista retoriikkaa käyttäen pitää kiinni arvoistaan eikä ottaa arvojaan tästä maailmasta.

Sanassa julkaistiin 2.6.1981 toimituksen vastauskirjoitus: ”Haluummeko auttaa”³²⁷. Toimitus kirjoitti hyvin selkeän vastauksen, jossa puolustettiin seksuaalivähemmistöjä käsitellyttä pääkirjoitusta ”Kirkko ja homoseksualismi”. Toimitus näki homoseksuaalisuuden ilmiönä, merkittävänä nykyajan ongelmana sekä kristilliselle kirkolle tärkeänä haasteena, jonka yhteydessä voitiin kuitenkin turvata Jumalaan. *Sana* halusi olla kristillisenä lehtenä edistyksellinen ja rohkea edelläkävijä, joka uskalsi tarttua myös kiusallisiin uusiin aiheisiin. Lehti huomauttikin, etteivät muut kristilliset lehdet olleet sitä uskaltaneet tehdä. Toimituksen mukaan mikään muu kristillinen lehti ei ollut aikaisemmin uskaltanut avata keskustelua aiheesta palstoillaan tuomitsevien

325 Lindqvist & Sihvo 1975, 36.

326 *Sana* 2.6.1981, nimimerkki Insinööri, ”Kiitos pääkirjoituksesta”, 3.

327 *Sana* 2.6.1981, *Sana*-lehden toimitus, ”Haluummeko auttaa”, 3.

kristittyjen pelossa. *Sana* halusi toimia rohkeana edelläkävijänä, joka haastaa tuomitsevat kristityt miettimään omaa toimintaansa. Toimituksen mukaan ihmisten jyrkkä tuomitseminen ei auttanut homoseksuaalia. Tavoitteena ei tullut olla homoseksuaalisuuden hyväksyminen, vaan Jumalan rakkauden julistaminen homoille ja muille syntisille.

Sanassa 2.6.1981 julkaistun ”Keskustelu jatkukoon”-mielipidekirjoituksen oli lähettänyt nimimerkillä Mies Lauttasaaresta³²⁸. Kirjoittaja suhtautui myönteisesti *Sanan* pääkirjoitukseen ja toivoikin laajempaa keskustelua myös homoseksuaaleilta kristityiltä ja näkökulmia myös kirkon työntekijöiltä. Kirjoittaja myönsi homoseksuaalisuuden olevan myös kristityillä esiintyvä ongelma. Hän määritteli sen ongelmaksi, josta voi päästä eroon kääntymällä Herran eli Jumalan puoleen.

Sanassa ilmestyi 9.6.1981 kaksi homoseksuaalisuuteen liittyvää mielipidekirjoitusta: nimimerkki SANA-lehden avauksesta ilahtunut kirjoitti otsikolla ”Hyvä avata keskustelu kipeästä asiasta” ja nimimerkki Minun kannanottoni puolestaan kirjoitti ”Hurskasteleva asenne ei auta homoseksualistia”³²⁹. Ensimmäinen kirjoittaja koki *Sanan* pääkirjoituksen tervetulleena puheenvuorona keskusteluun homoseksuaalisuudesta, joka oli monille kipeä aihe. Hän toivoi *Sanaan* laajaa kristilliseltä pohjalta käytävää keskustelua. Nimimerkistä ja sisällöstä voi päätellä, että kirjoittaja oli aiheesta aidosti kiinnostunut. Nimimerkki Minun kannanottoni suhtautui homoseksuaaleihin ymmärtäväisesti³³⁰. Hän pyrki vetoamaan ”tuomitseviin kristittyihin” ja toi esiin homoseksuaalisen identiteetin ja vakavat ongelmat, kuten itsemurhat ja psyykkiset häiriöt, jotka aiheutuvat yhteisön kielteisestä suhtautumisesta. Kirjoittaja ei suoranaisesti hyväksynyt homoseksuaalista käyttäytymistä, mutta hän esitti ajatuksen kaikille pohdittavaksi, sillä yhtä hyvin

328 Sana 2.6.1981, nimimerkki Mies Lauttasaaresta, ”Keskustelu jatkukoon”, 3.

329 Sana 9.6.1981, nimimerkki SANA-lehden avauksesta ilahtunut, ”Hyvä avata keskustelu kipeästä asiasta”, 4.

330 Sana 9.6.1981, nimimerkki Minun kannanottoni, ”Hurskasteleva asenne ei auta homoseksualistia”, 4.

kuka tahansa olisi voinut olla homoseksuaalien asemassa. Kirjoittaja toivoi *Sanan* lukijoilta asiallisuutta seksuaalivähemmistöjä kohtaan ja ymmärtäväistä rakkautta kristittyjen välille.

Sanassa omistettiin 16.6.1981 homoseksuaalisuuden käsittelylle kokonainen aukeama, jolle oli kerätty haastattelu- ja mielipidekirjoituksia. Suomalaisen kristillisen sairaalasielunhoitajan ja terapeutin, tohtori Erik Ewaldsin laajan haastattelun otsikkona oli: ”Homoseksualismi on haaste kirkolle”³³¹. Haastattelun tekstin oli kirjoittanut Riitta Huotari, joka oli ottanut myös lehdessä julkaistun Ewaldsin valokuvan. Haastattelussa Ewalds pohdiskeli ja toi esille asiantuntijan näkökulmasta homoseksuaalisuuden ja kristinuskon välistä suhdetta, homoseksuaalisuutta kehityshäiriönä ihmisen identiteettikehityksessä, eheytyšnäkökulmaa sekä setelaisten olemusta homoseksuaaleina.

Ewalds ei tiennyt ehdotonta totuutta homoseksuaalisuudesta, mutta hän tiesi, että osa homoseksuaaleista ihmisistä oli parantunut. Ewaldsin mukaan homoseksuaalisuus voitiin määritellä helposti äärimmäisyyksistä käsin, sillä se voitiin leimata joko *Raamatun* perusteella yksiselitteisesti synniksi tai sitten täysin parantumattomaksi asiaksi. Hän oli nähnyt monien parantuvan homoseksuaalisuudesta, mutta kaikkien kohdalla näin ei ollut käynyt. Ewalds totesikin homoseksuaalisuuden olevan minuuden kehitykseen liittyvä kehityshäiriö. Hänen mukaansa jokaisella ihmisellä ja etenkin nuorella saattoi olla hiukan homoseksuaalisia tendenssejä. Omasta potilasaineistostaan hän kertoi, että näillä oli ollut yhteistä keskenään helposti samastuttavan isähahmon puuttuminen. Ewaldsin mukaan jotkut potilaat olivat kokeneet hänet tällaisena isähahmona. Yhden tai kahden vuoden terapian jälkeen ulkoisia muutoksia oli ollut havaittavissa, sillä osa potilaista oli kyennyt perustamaan heteroseksuaalisen perheen.³³²

331 Sana 16.6.1981, Riitta Huotari, ”Homoseksualismi on haaste kirkolle”, 8.

332 Sana 16.6.1981, Riitta Huotari, ”Homoseksualismi on haaste kirkolle”, 8.

Ewaldsilta kysyttiin myös SETA:sta, jonka pyrkimyksien hän totesi eroavan voimakkaasti hänen edustamista näkemyksistään. Haastattelun lopussa Ewalds totesi homoseksuaalisuuden olevan haaste kirkolle. Kirkon tulisi vastata tuohon syntiin ja haasteeseen antamalla terapiaa sekä Kristuksen käskyjen mukaista parantamista ja saarnaamista. Seksuaalisesti poikkeavat voitaisiin hyväksyä kyllä tietoisesti seurakunnan jäseniksi, sillä poikkeavuus ei ollut uskon este. Ewaldsin mukaan kaikki ihmiset ja puutteellisuutensa takia etenkin homoseksuaalit tarvitsivat Kristusta. Ewaldsin mukaan homoseksuaalisuuteensa apua hakevalle pitäisi sanoa: minä autan sinua Jeesuksen rakkaudella.³³³

Erik Ewalds uskoi homoseksuaalisuuden olevan kehityshäiriö, josta pystyi sisäisesti parantumaan. Hän oli jo 1970-luvulta lähtien suomalaisen kristillisen eheytysideologian keskeisimpiä henkilöitä. Homoseksuaalisuudesta eheytymistä, sisäistä paranemista ja ex-gay-toimintaa ovat tehneet Suomessa tunnetuiksi myös Kansan Raamattuseura, Aslan ry, Suomen Elijah ry sekä Kristillinen tervehtymiskeskus CHC ry.³³⁴

Samalla sivulla julkaistiin yhdysvaltalainen homoseksuaalisuutta ja homoseksuaalisuudesta hoitojen avulla parantumista käsittelevä laaja uutinen ”CHRISTIANITY TODAY VÄITTÄÄ: Avoimuus voi auttaa homoa”. Uutisessa kerrottiin USA:ssa ja sen jälkeen muissakin maissa homoseksuaaleille perustetuista omista seurakunnista. Samassa uutisessa kerrottiin myös entisestä homoseksuaalista kristityksi kääntyneestä miehestä, joka pääsi eroon homoseksuaalisuudestaan kristillisen terapian ja *Raamatun* avulla.³³⁵

Samassa lehdessä oli kaksi kristilliseen uskoon tulleen entisen homoseksuaalin haastattelua, joissa haluttiin esimerkkien avulla korostaa parantumisen ja eheytyksen mahdollisuutta

333 Sana 16.6.1981, Riitta Huotari, ”Homoseksualismi on haaste kirkolle”, 8.

334 Lumikallio 2007, 25.

335 Sana 16.6.1981, ”CHRISTIANITY TODAY VÄITTÄÄ: Avoimuus voi auttaa homoa”, 8.

homoseksuaalisuudesta kristillisen uskon avulla. Ensimmäisessä haastattelussa ”Olin homo” keski-ikäinen liike-elämässä työskentelevä mies Tapsa kertoi päässeensä eroon homoseksuaalisista haluistaan tultuaan kristilliseen uskoon. Tapsa halusi kertoa omakohtaisen kokemuksensa siitä, kuinka Herra voi auttaa homoseksuaalia.³³⁶ Samalla sivulla toisessa haastattelussa ”Tuskasta pois” tavattiin keskisuomalainen virkanainen Kirsti, joka pääsi täysin eroon homoseksuaalisesta identiteetistään täytyttyään Pyhällä Hengellä muutaman vuoden päästä rippileirillä tapahtuneen uskoontulonsa jälkeen³³⁷. Molemmissa haastatteluissa homoseksuaalisuus esitettiin kristillisestä näkökulmasta katsottuna kielteisenä asiana, sairautena ja syntinä, josta voi parantua uskon avulla.

Sanassa 16.6.1981 ilmestyneistä mielipidekirjoituksista ensimmäinen oli nimimerkin Kansallinen häpeätahra laatima kirjoitus, joka oli otsikoitu ”Kristityn homoseksualistipojan ajatuksia”³³⁸. Se oli vastauskirjoitus lehdessä 2.6.1981 julkaistuun nimimerkki A.R.:n kirjoitukseen ”Rivien välistä luin...”, jossa homoseksuaaleista puhuttiin kansamme häpeätahrana. Kansallinen häpeätahra pohti homoseksuaalin kristityn nuoren miehen elämää ja siihen liittyviä haasteita. Nuori kristitty homoseksuaali tarkasteli homoseksuaalisen identiteetin ongelmaa omalla kohdallaan ja toisaalta kristinuskon ja oman elinympäristön vastakkainasettelua asiassa. Kirjoittaja pohti kristittynä olemisen ja homoseksuaalisuutensa yhtälöä. Hän torjui selvästi homoseksuaaliset teot saatanan eksytyksenä, josta Jumala pelastaa. Hän mainitsi tekstissään saatanan tosin pienellä kirjoitettuna ja Jumalan isolla kirjoitettuna.

Tekstistä kävi ilmi kirjoittajan vahva usko Jumalan ja Jeesuksen Kristuksen ikuiseen suuruuteen, valtaan ja voimaan. Sen sijaan kirjoittajan mukaan maallisessa kristillisessä seurakunnassa ei välttämättä ollut tilaa ja suopeutta häpeällisten ongelmien kanssa painiville seurakunnan jäsenille. Kirjoittaja esitti Jumalan sijaan SETA:n ”maailman, sen halujen edustajana ja puolesta

336 Sana 16.6.1981, ”Olin homo”, 9.

337 Sana 16.6.1981, ”Tuskasta pois”, 9.

338 Sana 16.6.1981, nimimerkki Kansallinen häpeätahra, ”Kristityn homoseksualistipojan ajatuksia”, 9.

rummuttajana”. Kirjoittaja kuvasi SETA:n ajamaa rakkautta lainausmerkeissä ”vapaana ja tasa-arvoisena”, mutta ilmeisen valheellisena rakkautena. Kirjoittaja luotti vahvasti Jumalaan ja *Raamatun* sanaan ja kyseenalaisti taustasta riippumatta ihmisten rakentamat instituutiot, kuten sekä SETA:n että kristilliset seurakunnat.

Sanassa 16.6.1981 julkaistun ”Ota kädestä kurjaa”-mielipidekirjoituksen oli laatinut nimimerkki Jumalan kädessä³³⁹. Kirjoittaja oli vahvasti Jumalaan luottava kristitty ja myös homoseksuaali, sillä hän puhui ”meistä” viitatessaan homoseksuaaleihin. Nimimerkki avasi kirjoituksessaan *Raamatun* sisältöä ja painotti suoraan Jumalan puoleen kääntymistä vaikeissa asioissa. Hän totesi, ettei *Raamatussa* puhuttu homoseksuaaleista ja että Sodomian syntejä olivat *Raamatun* mukaan pikemminkin siirtolaisviha, kateus, ylpeys, leivän yltäkylläisyys ja huoleton lepo kuin homoseksuaalisuus³⁴⁰.

Kirjoittajan mukaan uskova homoseksuaali oli toisaalta onnellisessa asemassa ilman seurakunnan ja kirkkoinstituution tukea ja turvaa, sillä silloin hänelle jäi vain suora yhteys Jumalaan. Hän vetosi lukijoihin *Raamatun* lisäksi tilastotiedoilla ja arvioi homoseksuaalien määrän noin kymmeneksi prosentiksi kokonaisväestöstä. Kirjoittaja kiitteli lehdessä avattua keskustelua homoseksuaalisuudesta ja *Sanassa* 2.6.1981 julkaistua nimimerkki A.R.:n kirjoitusta ”Rivien välistä luin...”, jossa kehoitettiin rukoilemaan homoseksuaalien puolesta. Nimimerkki Jumalan kädessä kehotti rukoilemaan myös heteroiden puolesta. Kirjoittajat korostivat luottavansa rukouksen voimaan.

339 Sana 16.6.1981, nimimerkki Jumalan kädessä, ”Ota kädestä kurjaa”, 9.

340 Sodomian kertomuksessa oli mukana homoseksuaalinen raiskausyritys, mutta se ei ollut kertomuksen ainoa teema. *Raamatussa* Sodomian synneistä nousevatkin useimmiten ensimmäisinä esille juuri ylpeys, muukalaisviha ja oikeudenloukkaukset. (Nissinen 1994, 64–67.) *Raamatussa* ei puhuta homoseksuaaleista ihmisistä, vaan homoseksuaalisesta käyttäytymisestä, mikä tuomitaan selvästi Jumalan luomisjärjestyksen vastaisena tekona. (Lindqvist & Sihvo 1975, 31.)

Sanan viimeisellä sivulla 16.6.1981 oli pohdiskeleva ja hieman humoristinenkin kirjoitus kristittyjen elämästä otsikolla ”Leimatut ja leimaajat”. Siinä myös homoseksuaalisuus mainittiin lyhyesti³⁴¹. Kirjoituksessa pohdittiin humoristiseen sävyyn seksuaalisuutta tabuna keskustelunaiheena kristillisissä lehdissä ja myös homoseksuaalisuus mainittiin ajankohtaisena rohkeana ja keskustelua herättävänä teemana. Siinä todettiin, että jos elämä tuntui tylsältä, kannatti kirjoittaa sukupuoliasioista tai homoseksuaalisuudesta hengelliseen lehteen, niin sen jälkeen elämäntilanne muuttui varmasti vilkkaaksi vähäksi aikaa eteenpäin.

Sanassa 7.7.1981 julkaistun ”Kahleista voi vapautua” -mielipidekirjoituksen oli laatinut nimimerkki SANAn monivuotinen lukija. Kirjoitus pohjautui vahvasti *Raamattuun* ja kristilliseen oppiin. Siinä käytettiin suoria esimerkkejä *Raamatusta*. Ehkäpä jo nimimerkki paljasti kirjoittajan selvän kannan siihen, että *Sanan* tuli sisällössään pitäytyä vain *Raamattuun*. Tärkeä sana ”sana” kirjoitettiin isoilla kirjaimilla viitaten sekä *Raamattuun* että lehteen. Kirjoittaja painotti, ettei homoseksualisteja tuomittu ihmisinä, vaan ainoastaan homoseksualismi tuomittiin *Raamatun* mukaisesti syntinä. Homoseksuaalit voitiin vapauttaa synnistä Jeesuksen sovitustyön ansiosta. Jeesus ei hyväksynyt syntiä, kuten *Raamatusta* (Joh. 8:11) käy ilmi. Jeesus sanoi syntiä tehneelle naiselle, jonka hän armahti: ”Mene nyt äläkä syntiä enää tee”.³⁴² Kirjoittaja kehotti tekstissään *Sanaa* tuomitsemaan synnin *Raamatun* mukaisesti ja julistamaan Jumalan armoa ja rakkautta Jeesuksessa.

Sanassa 7.7.1981 julkaistun ”Sain ajattelemisen aihetta” -mielipiteen oli kirjoittanut nimimerkki Ei silti valioihminen³⁴³. Kirjoituksessa yksineläjä, mutta ei homoseksuaali pohti homoutta *Raamatussa*. Kirjoittajan mukaan *Raamatussa* ei mainittu homoseksuaaleja, vaan homoseksuaalisuutta harjoittavia ihmisiä, jotka olivat ”vaihtaneet” tuon halun itselleen ja

341 Sana 16.6.1981, ”Leimatut ja leimaajat”, 16.

342 Sana 7.7.1981, nimimerkki SANAn monivuotinen lukija, ”Kahleista voi vapautua”, 5.

343 Sana 7.7.1981, nimimerkki Ei silti valioihminen, ”Sain ajattelemisen aihetta”, 5.

ruvenneet toimimaan sen johdattamina. Kirjoittaja vetosi kirjoituksessaan tieteeseen ja lääkäreihin, joiden mukaan homous oli synnynnäistä eikä ihmisten itse vaihtamaa. Kirjoituksessa pohdiskeltiin myös *Sanassa* esitettyjä näkemyksiä synnin luonteesta. Kirjoittajan mukaan ihmisten keskuudessa seksuaaliset synnit saivat ylikorostetun aseman. Kirjoitus ei selkeästi kannattanut homoseksuaalisuutta eikä myöskään seksuaalisten syntien ylikorostamista. Kirjoittaja vetosi *Sana*-lehden yleiseen linjaan ja totesikin *Sanan* sielunhoitajan joskus todenneen, että synnit sukupuolielämässä eivät olleet sen suurempia kuin muutkaan synnit. Vielä 1980-luvun alussa esiintyi useampia tieteellisiä selityksiä, joiden mukaan homoseksuaalisuus oli ihmisen synnynnäinen eikä itse vaihtama asia. Homoseksuaalisuuden saattoi aiheuttaa yksilön geeniperimä, hormonitasapaino tai sikiöaikainen hormonien saatavuus³⁴⁴.

Sanassa vuonna 1981 käyty laaja keskustelu homoseksuaalisuudesta päätettiin 7.7.1981 lehden toimituksen sanoihin: ”Keskustelu homoseksualismista loppuu tällä erää”. Lehti kiitti kaikkia *Sanaan* rohkeasta aiheesta kirjoittaneita, joiden kirjoituksista vain pieni osa oli voitu julkaista lehdessä³⁴⁵. Sen jälkeen *Sanassa* ei enää kyseisenä vuonna ilmestynyt aiheeseen liittyviä mielipidekirjoituksia. Keskustelu aiheesta päätettiin sairausluokituksen poistamisen jälkeen ja kun siitä jo oli uutisoitu useammassa sanomalehdissä. *Sanassa* aiheesta olleissa kirjoituksissa ei käsitelty suoranaisesti sairausluokituksen poistamista, vaan asiaa käsiteltiin enemmänkin teologisesta näkökulmasta.

344 Ross 1984, 170–172.

345 Sana 7.7.1981, Sana-lehden toimitus, ”Keskustelu homoseksualismista loppuu tällä erää”, 5.

3.5. Seksuaalivähemmistöihin liittynyt liberaali kulttuurikeskustelu

Kansan Uutisissa RADIO JA TELEVISIO -palstalla ilmestyi 31.10.1979 pitkä mielipidekirjoitus ”Rutkasti runoja”, jossa tekstin kirjoittaja kommentoi maanantai-iltana 29.10.1979 tv-illassa esitettyjä runo-ohjelmia. Kirjoittaja oli elokuvakriitikko Antti Lindqvist. Hän analysoi illan toista runo-ohjelmaa, jossa homoseksuaalisuus oli näkyvästi esillä Sinclair Bellesin kirjoittamassa monologinäytelmässä ja Kyllikki Forssellin lausumissa espanjalaisen runoilija Federico Garcia Lorcan runoissa. Lindqvist koki paljon arvostamansa Lorcan homoseksuaalisuuden kiusallisena ja kielteisenä asiana. Lindqvist kirjoitti ”epänormaalista sukupuolivietistä” ja ”harhavietistä”, joilla ei hänen mukaansa ollut vaikutusta Lorcan elämään, kuolemaan tai hienoon tuotantoon, toisin kuin ohjelman ”tirkistelevä pitäytyminen aiheeseen” antoi ymmärtää. Tekstin perusteella Lindqvist olisi halunnut, ettei Lorcan seksuaalisuutta ja homoseksuaalisuutta olisi käsitelty ohjelmassa lainkaan. ”Hänen tuotantonsa runollisella arvolla ei ole mitään tekemistä erityisen sukupuolifilosofian kanssa”.³⁴⁶

Voi todeta, että Federico Garcia Lorcan tuotantoa käsittelevä ohjelma oli 20 vuotta edellä aikaansa, koska siinä nimenomaan seksuaalisuus nostettiin esille keskeisenä käsiteltävän henkilön ominaisuutena. Vuonna 2011 ilmestyneessä kirjassa Sanna Karkulehto kirjoittaa, että vuosituhatluvun vaihteessa seksuaalisuudesta, joka on aiemmin mielletty yksityiseksi ja jopa tabuksi, on tullut näkyvästi julkista ja poliittista³⁴⁷. Vasemmiston suhtautuminen seksuaalivähemmistöihin oli jakautunutta 1970–1980-lukujen aikana. Monet SKDL:n jäsenet ja kansanedustajat ajoivat näkyvästi vähemmistöjen oikeuksia, kun taas etenkin 1970-luvun taistolaisuudessa homoseksuaalisuuteen suhtauduttiin osittain Neuvostoliiton virallisen linjan mukaan kielteisesti.³⁴⁸

346 Kansan Uutiset 31.10.1979, Antti Lindqvist, ”Rutkasti runoja”, 15.

347 Karkulehto 2011, 64.

348 Juvonen 2015, 101–102.

Helsingin Sanomat julkaisi 8.11.1979 HELSINGIN HORISONTTI-sivulla arvostelun ”Hiukan paheellisesti”. Sen oli koonnut Ilse Rautio ja yhtenä aiheena oli Helsingin Club Dianassa esitetty drag show nimeltä *Hot Stuff*³⁴⁹. Arvostelu esitteli seksuaalivähemmistöjen oman ravintolan monipuolistunutta tarjontaa ja kaupungissa. Seksuaalivähemmistöihin liittyvistä käsitteistä Rautio kirjoitti kansainväliseen sävyyn: ravintolan asiakkaat olivat gay-väkeä ja ohjelmisto oli ulkomaiseen tyyliin toteutettua drag showta, jossa miehet pukeutuivat ja laittautuivat naisiksi ja naiset puolestaan miehiksi. Suomessa drag shown varhaisia edeltäjiä olivat sota-ajan rintamaviihdekiertueiden esitykset, joissa miehet pukeutuivat naisiksi³⁵⁰.

Helsingin Sanomat esitteli näin seksuaalivähemmistöjen alakulttuurin toimintaa melko kunnioittavaan, mutta ehkä hieman paheelliseen ja tirkistelevään sävyyn. Alakulttuurin haluttiin esittää koostuvan erilaisista ilmiöistä, kuten drag show -esityksistä ja lihaksikkaiden nahka-asuisten miesten fetissiesityksistä. Arvostelussa mainittiin, että gay-väen oma klubi Diana oli tuonut ravintolailtoihinsa jo järjestyksessä toisen shown, joka oli Helsingin muodikkain ja mannermainen tyylin mukainen. ”Esitys koostui useammasta drag queen-esityksestä sekä kolmen, tiukkoihin nahkavaatteisiin pukeutuneen machomiehen esityksestä. Esityksessä ei ollut juontaa tai rakennetta, mutta esitystä ei voinut arvioida kylmästi. Draivi ja pikkupaheellisuus vetivät katsojat ystäväjoukoksi, missä jokainen oli valmis vaikka suutelemaan jokaista. *Hot Stuffia* esitettiin Club Dianassa Iso-Roobertinkadun ravintolassa. Suljettuun klubiin pääsi jäseneksi 30 markalla”³⁵¹. Arvostelutekstin vieressä oli myös kaksi esitykseen liittyvää valokuvaa. Toisessa valokuvassa oli nuori mies Marilyn Monroeksi laittautuneena ja toisessa kuvassa kolme tiukkoihin nahka-asuihin ja koppalakkeihin sonnustautunutta machomiestä.

349 Helsingin Sanomat 8.11.1979, Ilse Rautio, ”Hiukan paheellisesti”, 17.

350 Löijä 2007, 87.

351 Helsingin Sanomat 8.11.1979, Ilse Rautio, ”Hiukan paheellisesti”, 17.

Club Dianan ensimmäinen pienehkö drag-esitys oli keväällä 1979 yksityiskohtainen yhden hengen Edith Piaf -show. Ensimmäinen useamman hahmon drag-show puolestaan oli elokuussa 1979 ensi-iltansa saanut *Happy Gays*³⁵². *Hot Stuff* sai ensi-iltansa Club Dianassa lokakuussa 1979 ja seuraavana vuonna sitä esitettiin muutamassa muussakin Helsingin baarissa ja kiertävänä esityksenä ympäri Suomea³⁵³. Drag show ja nahkafetisismi osana homokulttuuria ovat kulttuurisia käyttäytymismalleja, jotka kyseenalaistavat perinteisiä sukupuoliin liittyviä oletuksia³⁵⁴. Arvostelun perusteella molemmat olivat mukana jo 1970-luvun lopun viihteellisessä suomalaisessa homokulttuurissa.

Kansan Uutisten viimeisellä sivulla julkaistiin 8.11.1979 mielipidekirjoitus ”Keskustelua Lorcasta”. Kirjoittaja oli SETA:n jäsen Eva Isaksson. Hän kritisoi Antti Lindqvistin kirjoitusta 31.10.1979 ”Rutkasti runoja” ja tämän näkemystä *Veljeni Federico* -näytelmän tirkistelevästä pitäytymisestä Lorcan homoseksuaalisuuteen. Isaksson korjasi kirjoituksessaan tieteellisten esimerkkien avulla Lindqvistin väitteet homoseksuaalisuudesta sairautena ja kielteisenä asiana, ”epänormaalina sukupuoliviettinä” tai ”harhaviettinä”. ”Nykyisten käsitysten mukaan homoseksuaalisuus on täysin luonnollinen eroottisen käyttäytymisen muoto”, kirjoitti tuolloin SETA:ssa aktiivisena nuorena mukana ollut Isaksson, joka korosti homoseksuaalisuuden olevan luonnollinen asia.³⁵⁵ Homoseksuaalisuutta pidettiin pitkään luonnottomana, sillä seksuaalisuuden tarkoituksena nähtiin vain mahdollisuus lisääntymiseen. Uudemmassa näkemyksessä luonto sisältää kaiken, mitä siinä empiirisesti voidaan havaita.³⁵⁶ Tämän uudemman näkemyksen perusteella homoseksuaalisuus on luonnossa esiintyvä ja luonnollinen asia.

352 Löijä 2007, 87–88.

353 Löijä 2007, 88–89.

354 Lehtonen 1997, 27.

355 *Kansan Uutiset* 8.11.1979, Eva Isaksson, ”Keskustelua Lorcasta”, 16.

356 Charpentier 2001, 56–57.

Mielipidekirjoitus viittasi sairaus- ja syrjäntäesimerkkien avulla seksuaalivähemmistöjen melko huonoon asemaan Suomessa. Hän käytti suomalaisiin vetoavana hyvänä esimerkkinä Ruotsia, jossa homoseksuaalisuuden luokittelusta sairaudeksi oli luovuttu 27.9.1979. Isaksson kritisoi Antti Lindqvistin kielteistä suhtautumista ja totesi, että Lorcan homoseksuaalisuudella on voinut olla hyvin keskeinen asema hänen syvällisen humanissa ja hienossa tuotannossaan. ”Ihmisen seksuaalisuus ei rajoitu vain sukupuolitoimintoihin, vaan värittää hänen koko elämänsä ja luovilla taitelijoilla heidän tuotantoaan”.³⁵⁷

Kansan Uutiset julkaisi saman päivän lehdessä Lindqvistin vastauskirjoituksen ”Kiitos asiallisesta huomautuksesta”. Sovittelevassa vastauskirjoituksessaan hän totesi korrektisti Isakssonille, ettei ollut halunnut syrjiä tai esittää homoseksuaaleja sairaina. Lindqvist totesi Lorcaa käsitelleen ohjelman olleen vääristynyt ja sensaationhakuinen. Ohjelma esitti Lorcan homoseksuaalisuuden kiinnostavana ja keskeisenä myös runoilijan tuotannolle. Lindqvist myönsi käyttäneensä ja lainanneensa epätarkoituksenmukaisesti negatiivisen arvovaruksen sisältäviä sanoja ”epänormaali” ja ”harhavietti”. Hän tarkensi, että sairauksista hän ei kirjoittanut mitään ja kaiken syrjinnän estämisen tärkeydestä hän oli samaa mieltä Isakssonin kanssa. Lindqvist kirjoitti, että homoseksuaalisuus oli luonnollinen asia, mutta kuitenkin poikkeavuus. ”Lorcan tuotantoa ja elämää kyllä leimasi hänen poikkeavuutensa (toivottavasti sallitaan), mutta olen sitä mieltä, että hänen tuotantonsa avautuu nykyajan lukijalle kiintoisammin ristiriitojen sävyttämän ajan yhteiskunnallisena heijastumana kuin pitäytymällä sensaationhakuisesti tähän luonnolliseen eroottisen käyttäytymisen muotoon. Humanisuutta ja homoseksuaalisuutta en asettanut jutussani toisiaan poissulkeviksi asioiksi”.³⁵⁸

Molemmissa *Kansan Uutisissa* 8.11.1979 julkaistuissa teksteissä oli yhtymäkohta homoseksuaalisuuden sairausluokitukseen ja sen vaikutukseen Suomessa. Isaksson viittasi tekstissään, ettei Ruotsissa homoseksuaalisuus ollut enää sairaus, Lindqvist ilmaisi

357 Kansan Uutiset 8.11.1979, Eva Isaksson, ”Keskustelua Lorcasta”, 16.

358 Kansan Uutiset 8.11.1979, Antti Lindqvist, ”Kiitos asiallisesta huomautuksesta”, 16.

kirjoituksessaan, ettei hän ollut maininnut sairauksista mitään. Teksteistä kävi ilmi, että sairaus oli maassamme juuri tuolloin homoseksuaalisuuteen helposti yhdistettävä ja liitettävä asia.

Kansan Uutisten mielipidekirjoitussivulla oli 13.12.1980 kirjoitus ”Seksuaaliset vähemmistöt”. Sen oli laatinut Tarja Tammela³⁵⁹. Monipuolisessa, vahvasti vasemmistolaisiin arvoihin vetoavassa ja tasavertaisuutta korostavassa mielipidekirjoituksessa hän vaati oikeutta seksuaalivähemmistöille. Tammela kritisoi vähemmistöihin kielteisesti suhtautuvia ”pesunkestäviä” vasemmistolaisia, joiden tavoitteena kuitenkin oli luoda onnellinen yhteiskunta kaikille. Kirjoitus ravisteli *Kansan Uutisten* lukijoita ja heidän elämänsä tavoitteita. Ehkäpä tavoitteena oli saada lukijat oivaltamaan, että parempaa maailmaa rakennettaessa taistelun paikka on juuri tässä ja nyt. Tekstissä myös todettiin homoseksuaaleja olevan maassamme melko runsaasti, noin 200 000.

Kirjoittaja uskoi ihmisten asenteiden ja suvaitsevuuden myönteiseen kehitykseen ja totesi, että aiemmin värillisiä kohdeltiin muita huonompina, mutta tilanne oli muuttunut. Siksi myös seksuaalivähemmistöihin suhtautuminen saattoi muuttua paremmaksi. Homoseksuaalisuuttakin oli aiemmin vainottu, mutta eri perustein. Hyvänä esimerkkinä kirjoittaja mainitsi inkvisitioiden ajan, jolloin homoseksuaalisuus yhdistettiin poikkeuksetta noituuteen. Suomessa 1980-luvun alussa vallalla ollut psykiatrinen suuntaus nimesi samalla logiikalla homoseksuaalisuuden sairaudeksi. Inkvisition aika oli Euroopassa 1200–1400-luvuilla ja tuolloin vainottiin sekä teloitettiin myös homoseksuaaleja eli sodomiitteja. Inkvisitio oli katolisen kirkon rangaistusjärjestelmän uudistus, jonka tarkoituksena oli tukahduttaa kerettiläisyys, mutta se puuttui myös seksuaalimoraaliin. Siinä oli luvallista käyttää erilaisia kidutusmenetelmiä kuulusteluissa. Inkvisition hyökkäys sodomiitteja vastaan alkoi kaupungeista ja vastuussa siitä olivat virkamiehet.³⁶⁰

359 Kansan Uutiset 13.12.1980, Tarja Tammela, ”Seksuaaliset vähemmistöt”, 16.

360 Hergemöller 2006, 67–69.

Keskustelu jatkui *Kansan Uutisissa* 20.12.1980, kun Markku Böökin kannanotto ”Onnellisen yhteiskunnan puolesta” julkaistiin vastauksena Tarja Tammelan mielipidekirjoitukseen ”Seksuaaliset vähemmistöt”. Böök ei ottanut kantaa niinkään seksuaalivähemmistöihin, vaan roolimalleihin ja yhteiskunnan olemukseen. Hän kehui Tammelan kysymystä ihmisten voimavaroista hyväksyä muiden ihmisten erilaisuutta. Böökin mielestä ihmisten tuli etsiä ja noudattaa omia tunteitaan tiettyjen roolien sijaan, sillä rooleista vapaana ihminen pystyi parempaan elämään. ”Usein ”rooleista vapaana” seksuaalisten käsitysten ja aikuisten ja lasten välisten suhteiden muuttuessa myös ihmiset ja yhteiskunnan olemus muuttuivat jonkin verran”.³⁶¹ Ehkäpä kirjoittaja ajatteli, että yhteiskunnan ei tullut kangistua tiettyihin kaavoihin, vaan seurata ihmisten tunteita.

Kansan Uutisissa oli 9.6.1981 mielipidekirjoitus ”Kehotuskieltopykälä nurin!” Kirjoittajaa ei mainittu. Kirjoituksessa käsiteltiin seksuaalivähemmistöjen lainsäädännöllistä asemaa vasemmistolaisesta näkökulmasta. Tekstissä tuotiin esille lakiargumentti. Mielipidekirjoitus käytti vasemmistolaiseen ideologiaan liittyviä käsitteitä ”tasa-arvo”, ”vapautus” ja ”taistelu” ja pyrki profiloimaan seksuaalivähemmistöjen oikeuksia vasemmistolaisille tärkeäksi asiaksi.

Homoseksuaalisuuteen hyvin myönteisesti suhtautuvassa mielipidekirjoituksessa käytettiin esimerkkinä homoseksuaalien huonosta tilanteesta Suomen rikoslain pykälää (RI 20:9.2.), joka kielsi ”julkisen kehottamisen haureuden harjoittamiseen samaa sukupuolta olevien välillä”³⁶². Kirjoituksessa ihailtiin SETA:n voimakasta, rohkeaa ja virkavaltaakin uhmaavaa toimintaa seksuaalivähemmistöjen hyväksi ja kehotuskiellon poistamiseksi, kuten 16.5.1981 Helsingissä vietettyjen homoseksuaalien vapautuspäivien mielenosoitusmarssia, jolla kannettiin homoseksuaalisuuteen kehottavaa kylttiä. Kirjoittaja vetosi sananvapauden merkitykseen tekstissään, sillä hän, kuten yhdistyksenkin, koki rikoslain kehotuspykälän rajoittavan kansalaisten sananvapautta ja asiallisen tiedon jakamista homoseksuaalisuudesta. SETA ja useat

361 Kansan Uutiset 20.1.1980, Markku Böök, ”Onnellisen yhteiskunnan puolesta”, 16.

362 Kansan Uutiset 9.6.1981, ”Kehotuskieltopykälä nurin!”, 14.

kansanedustajat olivat vaatineet pykälän kumoamista. Kehotuskiellon kumoaminen ei vielä taannut syrjinnän loppumista, mutta ”se oli välttämätön askel pyrittäessä tasa-arvoon”.

Kirjoittaja totesi myös homoseksuaalien oikeuksien olevan olennaisesti osa työväenliikkeen taistelua. Asian puolesta puhui myös Vasemmistolainen homoseksuaaliryhmä ry. Se vetosi vasemmistopuolueisiin, järjestöihin ja yksityisiin jäseniin, jotta nämä toimisivat kehotuskieltopykälän poistamiseksi ja tasa-arvon saavuttamiseksi homoseksuaaleille. Kirjoittaja halusi mainitsemallaan esimerkillä osoittaa vasemmiston aktivoituneen ja järjestäytyneen homoseksuaalien oikeuksien ajamisessa. ”Työväenliikkeen tulisi olla valistuneen ja ihmiskunnan vapautukseen pyrkivän ajattelun kärjessä, ja siksi taistelun homoseksuaalien oikeuksien puolesta olisi oltava osa työväenliikkeen taistelua”.³⁶³

Kansan Uutisissa oli 10.6.1981 mielipidekirjoitus ”Homoista riesaa”. Kirjoittaja oli nimimerkki Lähiön asukki³⁶⁴. Hän koki homoseksuaalisuuden yhteiskunnan normien kannalta ”epäterveenä ilmiönä”, ja myös tekstissä olleet esimerkit olivat negatiivisia: varakkaat homoseksuaalit ostivat homoseksuaalisia palveluita, homoseksuaalisuus oli yleinen ongelma vankiloissa ja monet tappelut olivat homojen syytä. Kirjoittaja pohti, oliko homoseksuaalien ajama ja tavoittelema vapaus moraalisesti oikeaa vapautta ja mitä kaikkea muuta voisikaan vaatia vapauden nimessä. Teksti julkaistiin *Kansan Uutisissa* päivä homoseksuaalien oikeuksia ajaneen ”Kehotuskielto nurin!”-mielipidekirjoituksen jälkeen³⁶⁵. Ehkäpä lehti halusi osoittaa, että *Kansan Uutisissa* oli tilaa monenlaisille näkemyksille seksuaalivähemmistöistä ja etteivät myöskään kaikki vasemmiston edustajat olleet samaa mieltä aiheesta. Edellisen päivän lehdessä mainittu vasemmistolainen homoseksuaaliryhmä ry. ei edustanut kaikkien vasemmistolaisten yhteisiä pyrkimyksiä. Kirjoituksessa yhdistettiin homoseksuaalisuus kielteisessä paikassa, vankilassa tapahtuvaksi

363 Kansan Uutiset 9.6.1981, ”Kehotuskieltopykälä nurin!”, 14.

364 Kansan Uutiset 10.6.1981, nimimerkki Lähiön asukki, ”Homoista riesaa”, 14.

365 Kansan Uutiset 9.6.1981, ”Kehotuskieltopykälä nurin!”, 14.

toiminnaksi. Homoseksuaalisuuden yleisyydestä vankiloissa tiedetään 1980-luvulla tehdyn tutkimuksen perusteella, että se oli melko yleistä sekä mies- että naisvankiloissa. Eräs thaimaalaisessa naisvankilassa rangaistustaan kärsinyt suomalaisnainen kertoi lähes kaikkien vankien harrastaneen homoseksuaalisia suhteita³⁶⁶.

Helsingin Sanomien radio ja tv-ohjelmavälillä otsikkona oli 5.7.1981 ”Seksuaalisuus kirkon näkökulmasta”. Esittelyssä oli klo 19.30 radion Yleisohjelmassa lähetetty ”*Ihmisiä valintojen edessä. Eeva Hurskaisen kokoama ohjelma seksuaalikäytönsä vaikeista ratkaisuista*”. Ohjelma käsitteli kristillisestä näkökulmasta vaikeita seksuaalisia aiheita, kuten yksinelävien naisten seksuaalielämää ja seksuaalivähemmistöjä. Ohjelma koostui Hurskaisen tekemistä haastatteluista ja ohjelman asiantuntijan, teologian tohtori, dosentti Jouko Sihvon pohdintoista seksuaaliteemoista ”kipeinä asioina”³⁶⁷. Arvostelun oli kirjoittanut Osmo Jokinen. Teksti oli seksuaalivähemmistöjä kohtaan myönteinen, sillä kirjoittajan mielestä oli kunnioitettavaa, että ohjelmassa esiintyneet homoseksuaalit uskalsivat antaa aiheelle kasvot ja esiintyä julkisesti radiossa omilla nimillään jo 1980-luvun alussa.

Arvostelussa kerrottiin joidenkin seksuaalivähemmistöjen edustajien olevan kiinnostuneita *Raamatusta* ja kristinuskosta, vaikka *Raamatussa* homoseksuaaliseen käyttäytymiseen suhtaudutaan kielteisesti. Ohjelmassa haastateltiin muun muassa ”homoseksuellien omaa raamattupiiriä vetävää lesbotyttöä, joka kertoo niistä vaikeuksista, mitä *Raamattuun* perustettu, homoseksuaalisuuden täysin kieltämä tulkinta on hänelle aiheuttanut”³⁶⁸. Jokisen mukaan ohjelman kuuntelijat osasivat antaa tilaa myös homoseksuaaliselle rakkaudelle. Kirjoittajalle keskeisiä käsitteitä olivat tasa-arvo ja rakkaus, joiden perusteella hän vetosi homoseksuaalien oikeuksiin. Jokinen kirjoitti homoseksuaalisuudesta ennen kaikkea ihmisten välisenä rakkautena

366 Niiranen 1986, 455.

367 Helsingin Sanomat 5.7.1981, Osmo Jokinen, ”Seksuaalisuus kirkon näkökulmasta”, 47.

368 Helsingin Sanomat 5.7.1981, Osmo Jokinen, ”Seksuaalisuus kirkon näkökulmasta”, 47.

eikä seksuaalisena käyttäytymisenä. Myös vuonna 1996 lehtikirjoituksissa samaa sukupuolta olevien avioliittoa kannattaneiden mielestä sukupuoliero ei ollut ihmisen elämän ja avioliiton kannalta olennainen tekijä, vaan rakastaminen³⁶⁹.

Helsingin Sanomissa radio-ohjelman arvostelun otsikkona oli 30.7.1981: ”Rakastettu samaa sukupuolta”. Esittelyssä oli Yleisohjelmassa klo 9.00 uusintana lähetetty *Tunnen itseni onnelliseksi tämän ihmisen kanssa*. Kirjoittaja oli tälläkin kertaa Osmo Jokinen. Haastatteluohjelman oli toimittanut Seija Wallius-Kokkonen. Haastattelu oli kuultu ensimmäistä kertaa elokuussa 1980 *Kahden kesken* -ohjelmassa. Jo arvostelun otsikko viittasi ytimekkäästi homoseksuaalisuuteen ja homoseksuaaliseen rakkauteen. Teksti olikin sävyltään myönteinen ja siinä homoseksuaalisuus esitettiin ennen kaikkea ihmisten välisenä rakkautena eikä seksuaalisena käyttäytymisenä. Arvostelussa viitattiin jonkin verran homoseksuaalisuuden asemaan aiheena ja myös sairausleiman poistamiseen Suomessa. ”Tällainen rakkaus on länsimaisen kulttuurin piirissä ollut pitkään ankarin lakipykälän kiellettyä. Vasta tänä kesänä lääkintöhallitus poisti homoseksuaalisuuden sairausnimikkeistöstä”³⁷⁰. Aiemmin aihetta oli ollut vaikea käsitellä radiossa ja se oli ollut esillä pääasiassa vain pornolehdissä, kuten tutkimissani lehdissä viitattiin 1970- ja 1980-luvun vaihteessa. Ohjelmassa haastateltu lesbotyttö esiintyi vielä nimettömänä, iättömänä, ammattiakaan ei mainittu, mutta muuten haastateltava kertoi varsin avoimesti tarinansa ja rakkaudestaan toiseen tyttöön, heidän yhteisestä kodistaan ja perheystävistään. Homoseksuaalien avoimuudessa seksuaalisuudestaan alkoi tapahtua muutoksia 1980-luvun alussa. Jokisen mukaan tavallisten heteroseksuaalien myönteinen suhtautuminen vähemmistöihin oli merkki myönteisestä kehityksestä. Kirjoittaja oli vahvasti seksuaalivähemmistöjen oikeuksien puolesta ja hän päättikin arvostelunsa edellä mainittuun argumenttiin.

Kaksi seksuaalivähemmistöjä käsittelevää ohjelma-arvostelua heinäkuussa 1981 kirjoittanut Jokinen painotti kummassakin arvostelussa seksuaalivähemmistöjen oikeuksia ja rakkauden

369 Charpentier 2001, 68–69.

370 *Helsingin Sanomat* 30.7.1981, Osmo Jokinen, ”Rakastettu samaa sukupuolta”, 39.

merkitystä homoseksuaalien välisissä suhteissa. Kehotuskiellon vaikutus näytti vähentyneen 1980-luvun alussa, sillä seksuaalivähemmistöt esiintyivät jo useammin eri medioissa, kuten radiossa. Vuonna 1981 Kristillisen liiton kansanedustaja jäi radion ohjelmaneuvoston kokouksessa yksin vaadittuaan periaatteellista kannanottoa homoseksuaalisuutta myönteisesti käsitellyttä ohjelmaa vastaan³⁷¹.

3.6. Yhteenvedo 1970–1980-luvun vaihteen keskustelusta

Seksuaalivähemmistöistä ja heidän oikeuksistaan kirjoitettiin suomalaisissa sanoma- ja aikakauslehdissä 1970–1980-lukujen vaihteessa omana ilmiönään ja paikoitellen selvästi enemmän kuin 1970-luvun alussa. Myös uutisotsikoissa homoseksuaalisuus esiintyi teemana paljon yleisemmin kuin 1970-luvun alussa.

Monissa yleisesti seksuaalivähemmistöjä käsittelevissä teksteissä esiteltiin heidän tilannettaan ja kritisoitiin Suomen lainsäädäntöä sekä kehotuskieltoa. SETA:n toiminta tuotiin näkyvästi esille taisteluna seksuaalivähemmistöjen oikeuksien parantamisen puolesta. Pääasiassa *Hufvudstadsbladetissa* julkaistiin uutisia, joissa muut eri Pohjoismaiden seksuaalivähemmistöjen järjestöt ottivat kantaa ja protestoivat Suomen seksuaalivähemmistöjen tilanteen vuoksi. Lehdessä tuotiin esille se, että Suomen tilanne noteerattiin ulkomaillakin.

Homoseksuaalisuuden sairausluokituksen poistamisesta ei kirjoitettu juurikaan omana aiheena, vaan yhtenä seksuaalivähemmistöjen oikeuksiin liittyvistä epäkohdista, joita olivat etenkin kehotuskielto ja korkeampi suojaikäraja. Monissa lehdissä SETA esitettiin keskeisenä seksuaalivähemmistöjen oikeuksien puolustajana. Sairausluokitus ja sen aiheuttama sairausleima

371

Pirttijärvi 2011, 55.

herättivät keskustelua monien eri lehtien palstoilla. Siihen ottivat kantaa ulkomaiset ja kotimaiset tieteelliset asiantuntijat sekä itse seksuaalivähemmistöjen ja -järjestöjen edustajat. Sekä tieteellisillä tutkimuksilla että omakohtaisilla kokemuksilla todistettiin sitä, että kyse ei ole sairaudesta. Suomen tilannetta kritisoitiin, koska sairausluokitus oli monissa länsimaissa jo poistettu. Suomalaisessa psykiatriassa tuolloin vallalla olleet näkemykset olivatkin kirjoittajien mielestä ajastaan jäljessä. Myös suomalaiset poliitikot ja lääkintöhallitus joutuivat kritiikin kohteeksi haluttomuudestaan parantaa seksuaalivähemmistöjen tilannetta. Sairausluokitusta tai sairausleimaa avoimesti kannattavia kirjoituksia ei juuri esiintynyt. Homoseksuaalisuuden sairausluokituksen poistamisesta uutisoitiin monissa lehdissä.

Nuoret kirjoittivat omasta näkökulmastaan ja elämästään homo- tai biseksuaaleina. Jotkut kertoivat kokeilleensa homoseksuaalista elämäntapaa, mutta eivät olleet siihen tyytyväisiä ja palasivat heteroseksuaaliseen elämäntapaan. Toiset taas totesivat olevansa homoseksuaaleina onnellisia. Osa koki homoseksuaalisuuden olevan heille tietoinen valinta ja osa puolestaan ei. Melko vaietun aiheen julkiselle käsittelylle oli selvästi tarvetta nuorten keskuudessa. Monet kokivat homoseksuaalisuuden olevan ennen kaikkea kyky rakastaa.

Kirkollisessa ja kristillisessä keskustelussa homoseksuaalisuutta pohdittiin sekä vaikeana eettisenä ja moraalisenä ongelmana että haasteena kirkolle. Homoseksuaalisuus käsitettiin yleisesti synniksi, jota ei tullut toteuttaa. Kirjoituksissa pohdittiin, miten kristittyjen ja kirkon tulisi suhtautua seksuaalivähemmistöihin. Keskustelussa tuli esiin monia näkökulmia aiheeseen. Äänensä saivat kuuluville tavalliset kristityt, kristillisten lehtien toimittajat, kristityt homoseksuaalit, homoseksuaalisuudesta eheytyneet kristityt sekä eheytystyötä tekevät kristityt.

Liberaalissa kulttuurikeskustelussa seksuaalivähemmistöt ja homoseksuaalisuus olivat sekä ihailun että kritiikin kohteina tuon ajan kulttuuri-ilmapiirissä. Mukana oli arvosteluja televisio- ja radio-ohjelmista sekä show-esityksistä. Jotkut kirjoitukset synnyttivät myös jonkin verran keskustelua homoseksuaalisuudesta ja seksuaalivähemmistöjen tilanteesta. Erään televisio-ohjelman kriitikko

oli närkästynyt ohjelmassa esiintyneen henkilön homoseksuaalisuuden esittelemisestä ja korostamisesta. Joidenkin seksuaalivähemmistöjä esitelleiden radio-ohjelmien arvosteluissa puolestaan ylistettiin homoseksuaalisuutta yhtenä rakkauden muotona. Joissakin teksteissä kirjoittajat korostivat vasemmistolaisuuden ja seksuaalivähemmistöjen oikeuksien ajamisen kuuluvan läheisesti yhteen.

Seksuaalivähemmistöistä ja homoseksuaalisuudesta käytävää keskustelua syntyi tutkimissani lehdissä hyvin epätasaisesti. Joissakin lehdissä aiheesta syntyi laaja keskustelu, kun taas joissakin lehdissä aihe jäi hyvin vähäiselle käsittelylle ja eikä keskustelua käyty. Jaoin ajanjakson tekstit sisältöjen perusteella viiteen eri osa-alueeseen, mutta tietyn osa-alueen tekstissä saatettiin käsitellä myös toisen osa-alueen näkökulmaa. Esimerkiksi kristinuskon ja seksuaalivähemmistöjen välinen suhde oli moneen kertaan esillä myös muissakin kuin kirkollisen ja kristillisen näkökulman teksteissä.

Homoseksuaalisuuden sairausluokituksen poistamisesta uutisoitiin melko neutraalisti 4.7.1981 kolmessa lehdessä: *Helsingin Sanomissa*, *Hufvudstadsbladetissa* ja *Kansan Uutisissa*. *Uusi Suomi* uutisoi aiheesta neutraalisti kaksi päivää myöhemmin 6.7.1981. Sen sijaan *Kotimaa*, *Sana*, *Suomen Sosialidemokraatti* ja *Suomenmaa* eivät kirjoittaneet aiheesta. Poliittisista sanomalehdistä juuri *Suomen Sosialidemokraatissa* ja *Suomenmaassa* seksuaalivähemmistöjä käsiteltiin selvästi muita poliittisia lehtiä vähemmän. Kristilliset lehdet *Kotimaa* ja *Sana* julkaisivat vähemmän ajankohtaisia yhteiskunnallisia uutisia ja keskittyivät enemmän kristillisten ja kirkollisten aiheiden käsittelyyn.

Kaikki lehdet, jotka kirjoittivat homoseksuaalisuuden sairausluokituksen poistamisesta, pitivät aihetta uutisoinnin arvoisena. Voikin ajatella, että sekä uutisointi että uutisoimatta jättäminen ovat kannanottoja, jotka heijastavat lehden arvomaailmaa. Tutkimissani lehdissä oli paljon samoja seksuaalivähemmistöihin liittyviä uutisia ja näkökulmia. Useissa kirjoituksissa viitattiin pornolehtiin sallittuina, mutta vääristyneinä tiedonantajina homoseksuaalisuudesta. Ehkäpä juuri

siksi sanoma- ja aikakauslehdissä aihetta ei käsitelty kovin runsaasti, koska se oli enemmän esillä viihteellisemmissä julkaisuissa, kuten *Hymyssä* ja pornolehdissä.

Tutkimistani lehdistä tutkimusaiheeni oli määrällisesti vähiten esillä *Suomen Sosialidemokraatissa* ja *Suomenmaassa*. Seksuaalivähemmistöjen asemaa käsiteltiin jonkin verran erilaisissa yhteyksissä *Kotimaassa* ja *Uudessa Suomessa*. Eniten tutkimusaiheeni käsittelivät *Helsingin Sanomat*, *Hufvudstadsbladet*, *Kansan Uutiset* ja *Sana*, joissa aiheesta käytiin välillä kiihkeääkin keskustelua. Laajimmat mielipidepalstoilla käydyt keskustelut syntyivät vuonna 1981 *Helsingin Sanomien* Nuorten horisontti-palstalla sekä *Sanassa*. Myös muissa lehdissä ilmestyi joitakin mielipidekirjoituksia aiheesta. Tosin lehtien toimituksiin saatettiin lähettää enemmänkin aiheeseen liittyviä kirjoituksia, joista vain osa julkaistiin.

Helsingin Sanomissa julkaistiin monipuolisesti useita seksuaalivähemmistöjä ja heidän oikeuksiaan käsitteleviä uutisia ja kirjoituksia, kuten 2.11.1979 uutinen, jossa homoseksuaalisuuden sairausluokitus vaadittiin poistettavaksi sekä 4.7.1981 uutinen, jossa homoseksuaalisuus ei enää ollut mukana sairausluokituksessa. *Helsingin Sanomissa* homoseksuaalisuus ja seksuaalivähemmistöt olivat selkeästi uutisoinnin arvoinen aihe aina, kun aiheesta oli ajankohtaista uutisoitavaa ja siitä kirjoitettiin melko myönteiseen sävyyn. Aiheesta oli vuonna 1980 yksi laaja mielipidekirjoitus. Vuonna 1981 aiheesta kirjoitettiin useampia erilaisia mielipidekirjoituksia ja myös ohjelma-arvosteluja, joissa käsiteltiin seksuaalivähemmistöjä. Laaja homoseksuaalisuutta käsittelevä keskustelu syntyi *Helsingin Sanomien* Nuorten horisontti - palstalla, jolla julkaistiin useampia seksuaalivähemmistöihin kuuluvien nuorten mielipidekirjoituksia aiheesta. Seksuaalivähemmistöihin liittyvää laajempaa keskustelua on esiintynyt vielä runsaammin uudempien seksuaalivähemmistöjen asemaa koskevien yhteiskunnallisten murrosten yhteydessä, sillä esimerkiksi vuonna 1996 lehdessä julkaistiin 50 samaa sukupuolta olevien liittojen virallistamiseen liittyvää mielipidekirjoitusta³⁷².

Hufvudstadsbladetissa oli useita homoseksuaalisuuteen ja seksuaalivähemmistöihin liittyviä uutisia, mutta aihetta käsitteleviä mielipidekirjoituksia ilmestyi lehdessä vain kaksi. Uutisia seksuaalivähemmistöihin liittyvästä politiikasta oli yllättävänkin paljon ja monista uutisista ei uutisoitu muissa tutkimissani lehdissä. Aihetta käsiteltiin aina myönteisesti ja korrektin neutraalisti. Lehti oli kiinnostunut kirjoittamaan seksuaalivähemmistöjen tilanteesta ja oikeuksista. Tutkimistani lehdistä ainoastaan *Hufvudstadsbladet* uutisoi kansanedustaja Tarja Halosen valinnasta SETA:n uudeksi puheenjohtajaksi vuonna 1980. Lehti uutisoi myös homoseksuaalisuuden sairausleiman poistamisesta.

Kansan Uutisissa seksuaalivähemmistöjä käsiteltiin useaan otteeseen uutisissa sekä monenlaisissa mielipidekirjoituksissa. Homoseksuaalisuus nousi mielipidekirjoitusten aiheeksi jo heti marraskuussa 1979. Myöhemmin aiheesta kirjoitettiin mielipidekirjoituksia, joissa vasemmistolaisia kehoitettiin ideologian nimissä ajamaan seksuaalivähemmistöjen oikeuksia. Lehti antoi tilaa sekä myönteisille että kielteisille näkemyksille. Myös homoseksuaalisuuden sairausluokituksen poistamisesta uutisoitiin lehdessä.

Kotimaassa ilmestyi muutama homoseksuaalisuuteen liittyvä uutinen ja useampia pohdiskelevia kirjoituksia, joissa käsiteltiin lukijoiden kysymyksiä aiheesta ja kristityn suhtautumisesta. Lehti kirjoitti asiasta sekä myönteisesti, kielteisesti että melko neutraalisti. Aihe oli jonkin verran esillä, mutta ei muodostunut samanlaiseksi hetkelliseksi pääteemaksi kuin *Sanassa* kesällä 1981. Myöhemmin *Kotimaassa* seksuaalivähemmistöistä keskusteltiin mielipidepalstalla monien muidenkin lehtien tapaan laajemmin ainakin vuonna 1996, kun aiheena oli samaa sukupuolta olevien liittojen virallistaminen. Homo- ja lesboliittoja pääosin vastustaneita mielipidekirjoituksia julkaistiin *Kotimaassa* yhteensä 18 kappaletta³⁷³.

Tutkimusajanjaksollani seksuaalivähemmistöjä käsiteltiin hetkellisesti selkeästi aktiivisimmin *Sanassa* vuonna 1981. Lehden toimitus otti esiin kirkon kannan ja suhteen homoseksuaalisuuteen. Aihetta oli käsitelty sitä ennen vain muutamaaan otteeseen saman vuoden alussa.

Homoseksuaalisuus ja seksuaalivähemmistöt nousivatkin yhdeksi vuoden kohauttavimmista keskusteluteemoista lehdessä. Keskusteluun homoseksuaalisuudesta viitattiin vielä 13.10.1981 lehden liitteen haastattelussa ”Kristillisenkin lehden on tiedettävä MITÄ AJASSA OIKEIN LIIKKUU”. Siinä haastateltiin päätoimittajaa Olli Valtosta paikoitellen rohkeana pidetystä sisällöstä ja lehden tavoitteista. Häneltä kysyttiin, mistä *Sanassa* julkaistuista jutuista ei ollut pidetty. Valtosen mukaan osa lukijoista oli kiukkuisia, kun lehdessä haastateltiin vuoden 1981 kesällä kahta entistä homoseksuaalia, jotka olivat uskoon tultuaan luopuneet homoseksualismista. Joidenkin lukijoiden mielestä kristillisen lehden sivuilla ei olisi pitänyt käsitellä homoseksuaalisuutta³⁷⁴.

Nykyajan näkökulmasta onkin mielenkiintoista huomata, että 1980-luvussa jotkut kristillisen aikakauslehden lukijat olivat närkästyneitä jo homoseksuaalisuudesta ”eheytyneiden” ihmisten elämän käsittelystä *Sanassa*. Eheytyminen näkökulmasta julkaistiin vuonna 1996 myös mielipidekirjoituksia³⁷⁵. Nykyään voidaan pitää äärikristillisenä sitä, jos ihmisiä kehoitetaan pyrkimään homoseksuaalisuudesta eheytymiseen, mitä voidaan pitää jopa psykologisesti epäeettisenä toimintana. *Sanassa* vuonna 1981 käyty keskustelu homoseksuaalisuudesta ei varsinaisesti liittynyt homoseksuaalisuuden sairausleiman poistamiseen, vaan kristityille sopivaan suhtautumiseen itse ilmiöön ja kanssaihmiisiin. Mielipidekirjoituksissa esiintyi melko yhtenäisiä näkemyksiä homoseksuaalisuudesta *Raamatun* vastaisena syntinä, mutta sen sijaan näkemykset homoseksuaaleista ja suhtautumisesta heihin ihmisinä vaihtelivat kovasti. *Sanassa* käsiteltiin homoseksuaalisuuden lisäksi myös muita kristilliseen seksuaalietiikkaan ja moraaliin liittyviä aiheita, kuten avoliiton ja avioliiton eroa, kristityn seksuaalisuutta, itsetyydytystä sekä seksuaalimoraalin muuttumista yhteiskunnassa. Kristillinen näkökulma seksuaalivähemmistöihin näyttäytyi vielä melko yhtenäisenä ja hillittynä verrattuna vuoteen 1993, jolloin arkkipiispa John Vikström antoi aiheesta radiohaastattelun, joka johti adresseihin ja syytöksiin arkkipiispan

374 Sana 13.10.1981, ”Kristillisenkin lehden on tiedettävä MITÄ AJASSA OIKEIN LIIKKUU”, Liite 1.

375 Tolvanen 2007, 66–68.

harhaoppisuudesta³⁷⁶. Kohun myötä vuoden 1993 aikana lehdissä julkaistiin melkein 800 aiheeseen liittynyttä kirjoitusta³⁷⁷.

Suomen Sosialidemokraatissa homoseksuaalisuutta ja seksuaalivähemmistöjä käsiteltiin tutkimusajanjakson aikana vain yhtenä päivänä 9.8.1980 lehden yhdellä sivulla, joka oli kokonaan omistettu seksuaalivähemmistöille. Sivulla oli aihetta myönteisestä näkökulmasta käsittelevä uutinen sekä nuoren homoseksuaalista elämää kokeilleen miehen haastattelu. *Suomen Sosialidemokraatti* ei julkaissut lainkaan seksuaalivähemmistöihin liittyviä yhteiskunnallisia uutisia, kuten SDP:n kansanedustaja Tarja Halosen valintaa SETA:n uudeksi puheenjohtajaksi vuonna 1980 tai homoseksuaalisuuden sairausluokituksen poistamista vuonna 1981. Ero oli huomattava useimpiin muihin tutkimiini lehtiin ja *Suomen Sosialidemokraatin* 1970-luvun alun linjaan verrattuna.

Suomenmaassa aihetta käsiteltiin tutkimusajanjakson aikana vain yhdessä mielipidekirjoituksessa, jossa kirjoittaja ei halunnut kieltää seksuaalivähemmistöihin kuuluvien ihmisten välistä rakkautta ja pariutumista, mutta halusi kieltää homoseksuaalisen parisuhteen rinnastaminen heteroseksuaaliseen parisuhteeseen, avioliittoon. Mielipidekirjoitus julkaistiin vuoden 1981 heinäkuun alussa, jolloin sairausluokitus oli juuri poistettu ja seksuaalivähemmistöt olivat hetkellisesti enemmän esillä monissa lehdissä. Kyseisessä kirjoituksessa ei kuitenkaan mainittu sairausnäkökulmaa lainkaan. Aihe ei selvästi ollut *Suomenmaan* toimituskunnan tai lehden lukijoidenkaan mielestä kovin tärkeä yhteiskunnallinen aihe maaseudulla.

376 Strömsholm 1997, 114–118. Arkkipiispa Vikström sanoi vuonna 1993 antamassaan radiohaastattelussa, että suomalaisten tulisi muuttaa suhtautumistaan homoseksuaaleihin. Homoseksuaalit voivat asua yhdessä ja heitä ei saa syrjiä tai tuomita heidän seksuaalisuutensa vuoksi. Homoseksuaalien parisuhdetta ei kuitenkaan tule rinnastaa miehen ja naisen väliseen avioliittoon. Jumala päättää, pääsevätkö homoseksuaalit taivaaseen.

377 Strömsholm 1997, 375.

Uudessa Suomessa julkaistiin muutamakin laaja seksuaalivähemmistöjä käsittelevä uutinen. Lehdessä ilmestyi kuitenkin yksi vain mielipidekirjoitus, jossa viitattiin aiheeseen ja siinä suhtauduttiin kielteisesti seksuaalivähemmistöihin. Homoseksuaalisuuden sairausluokituksen poistamisesta uutisoitiin *Uudessa Suomessa*. Lehden kirjoituksissa ja uutisissa suhtauduttiin aiheeseen vaihtelevasti.

4. Johtopäätökset

Tutkimuskysymysteni avulla halusin selvittää, millaista keskustelua tutkimissani lehdissä käytiin seksuaalivähemmistöistä, homoseksuaalisuuden dekriminallisoinnista ja sairausluokituksen poistamisesta. Pyrin selvittämään, miten valitsemistani tutkimusaiheista kirjoitettiin sekä millaisia näkökulmia ja näkemyksiä niistä esitettiin. Pohdin myös, miten asian käsittely heijasti lehden linjaa siinäkin tapauksessa, kun käsittely jäi niukaksi. Olen pohtinut myös sitä, mihin kirjoittajat ovat mielipidekirjoituksillaan pyrkineet.

Tutkimusaiheeni johdatti minut pitkälle matkalle suomalaisten sanoma- ja aikakauslehtien maailmaan, josta paljastui nykyiseen verrattuna erilainen ajankuva. Läpi tutkimuksen lehtikirjoituksista ja uutisista nousi selkeästi esille kolme yhteiskunnallista ja kulttuurista taustatekijää: kielijako ruotsi-suomi, aluejako maaseutu-kaupunki ja aatteellinen jako kristillisyyden muu (jokin kristillisyydelle vastakkainen argumentaatio, kuten uusvasemmistolaisuus). Taustatekijät vaikuttivat esiintyneisiin näkökulmiin sekä aiheen näkyvyyteen tai näkymättömyyteen tutkimissani lehdissä.

Nykypäivänä seksuaalivähemmistöt ja niihin liittyvät asiat ovat jatkuvan tasaisesti esillä sanomalehdissä. Noin 45 vuotta sitten, 1970-luvun alussa, asia oli toisin, ja pääasiassa seksuaalivähemmistöihin liittyvät kirjoitukset jäivät reilun puolen vuoden mittaisella

tutkimusjaksollani vain muutama uutiseen ja mielipidekirjoitustekstiin. Sen sijaan seksuaalirikoslain uudistamiseen liittyviä uutisia esiintyi enemmän. Homoseksuaalisuutta käsiteltiin tosin myös seksuaalikasvatukseen liittyvissä uutisissa ja muissa kirjoituksissa. Vuoden 1970 loppupuolella seksuaalivähemmistöjä keskeisempiä uutisteemoja ja keskustelunaiheita olivat kirkon moraalit, abortti, alkoholi, jumalanpilkka, sotaveteraanien asiat, vammaisuus, Suomen ulko- ja sisäpolitiikka, rikoslaki ja pornografia.

Homoseksuaalisuuden dekriminoinnin lisäksi moraalin ja etiikan aihepiiristä jumalanpilkka ja etenkin abortti herättivät tuolloin kiihkeimmän keskustelun. Erityisesti abortti sai lukijat kuohahtamaan lehtien mielipidesivuilla, kun taas dekriminoinnista käyty keskustelu jäi tutkimissani lehdissä melko vaiseksi. Ehkäpä syynä oli, että homoseksuaalisuus oli ollut sitä ennen rikollista ja asiasta ei voinut näkyvästi puhua. Asian nähtiin koskettavan vain marginaalista osaa väestöstä. Myöskään vastustajat eivät voineet keksiä kovin paljon negatiivisia esimerkkejä aiheesta, sillä aihe oli melko tabuluonteinen. Sen sijaan 1980-luvulta lähtien homoseksuaalisuutta oli huomattavasti helpompi vastustaa, kun tappavaa tautia, AIDS:ia, saattoi käyttää uhkaavana pelotteena. Homoseksuaalisuus oli siis 1970-luvun alun suomalaisissa sanomalehdissä aiheena melkoinen tabu. Aika ei ollut tuolloin vielä kypsä aiheelle eikä laajemmalle julkiselle keskustelulle seksuaalivähemmistöistä.

Tutkimistani lehdistä löytämäni homoseksuaalisuuden dekriminointiin liittyvät mielipidekirjoitukset jakautuivat selkeästi asiaa puoltaviin ja vastustaviin näkemyksiin. Dekriminalisointia kannattaneet henkilöt vetosivat teksteissään tieteellisiin näkemyksiin sekä ihmisten omaan kokemukseen seksuaalisuudestaan, ainutlaatuisuuteen ja yksityisyyteen. Dekriminalisoinnin kannattajat pitivät myös silloista lainsäädäntöä aivan liian vanhanaikaisena ja Suomen valtion uskottavuuden ja toimivuuden kannalta haitallisena. He pyrkivät teksteissään osoittamaan homoseksuaalisuuden olevan luonnollinen ja hyväksyttävä asia. Kannattajat myös totesivat suomalaisten homoseksuaalien aseman ja elämän parantuvan lainsäädännön muuttuessa. Vastustajat puolestaan korostivat kirjoituksissaan homoseksuaalisuuden olevan kieroutunutta, moraalisesti epäsoveliaa ja pelottavaakin toimintaa, jota ei haluttu julkisesti

sallittavan Suomessa. Vastustajat epäilivät myös yleisen moraalien heikentyvän, jos homoseksuaalisuus ei olisi enää rikos ja rangaistava teko.

Seksuaalikasvatusta käsitelleissä mielipidekirjoituksissa korostui näkökulma, jossa homoseksuaalisuus nähtiin osana ihmisen seksuaalisuutta, jonka tulisi olla osa seksuaalikasvatusta myös Suomen kouluissa. Asioista oli osattava puhua ja keskustella lasten ja nuorten kanssa, kuten muissa Pohjoismaissa oli käytäntönä.

Homoseksuaalisuuden dekriminointia koskevan lainsäädännön uudistamisesta uutisoitiin lehdissä usein. Monet uutiset olivat sävyiltään neutraaleja ja sisällöltään melko samanlaisia eri lehdissä. Aihe mainittiin samassa yhteydessä eläimeen sekaantumisen dekriminoinnin kanssa osana uuden, seksipaketiksi kutsutun lainsäädännön sisältöä. Homoseksuaalisuuden dekriminointi ei otsikoissa esiintynyt, vaan kirjoitettiin seksilain muuttumisesta tai seksipaketista. Lehdet toivat lukijoilleen esille lainsäädännössä tapahtuvaa muutosta, ja homoseksuaalisuus sai näkyvyyttä suomalaisessa lehdistössä jo ennen dekriminoinnin sisältävän lain voimaan astumista.

Runsaat 35 vuotta sitten, 1970- ja 1980-luvun vaihteessa, homoseksuaalisuuden sairausluokituksen poistamiseen liittyneellä noin puolentoista vuoden mittaisella tarkastelujaksolla, seksuaalivähemmistöjä käsiteltiin sanoma- ja aikakauslehdistössä aiempaa syvällisen ja monipuolisemmin. Aihe oli esillä etenkin sairausluokituksen poistamisen aikaan vuonna 1981. Näkyvämpi lehtikeskustelu saattoi osaltaan vaikuttaa lääkintöhallituksen päätökseen. Aihe tuli uutisoinneissa ja muissa kirjoituksissa esiin yhtenä seksuaalivähemmistöjen oikeuksiin liittyvistä epäkohdista kehotuskiellon ja sukupuolisen kanssakäymisen korkeamman suojaikärajan ohella.

Seksuaalivähemmistöjä käsiteltiin keskusteluissa usein pikemminkin ryhmänä kuin yksilöinä. Yhteiskunnallisessa keskustelussa, lehdistössä ja seksuaalivähemmistöjen puolesta järjestetyissä mielenosoituksissa kritisoitiin Suomen lainsäädäntöä sekä kehotuskieltoa. SETA:n toiminta seksuaalivähemmistöjen oikeuksien puolesta tuotiin näkyvästi esille. Etenkin *Hufvudstadsbladetissa* julkaistiin uutisia, joissa muiden Pohjoismaiden seksuaalivähemmistöjä edustavat järjestöt ottivat kantaa ja protestoivat Suomen seksuaalivähemmistöjen tilanteen vuoksi. Uutisointi ilmensi sitä, että Suomen tilanne noteerattiin ulkomaillakin.

Homoseksuaalisuuden sairausluokitukseen ottivat kantaa ulkomaiset ja kotimaiset tieteelliset asiantuntijat sekä seksuaalivähemmistöjen edustajat itse. Tieteelliset asiantuntijat osoittivat tutkimuksen kautta, että kyse ei ole sairaudesta. Suomen tilannetta kritisoitiin, koska monissa länsimaissa sairausluokitus oli jo poistettu. Siksi suomalaisessa psykiatriassa tuolloin vallalla olleet näkemykset olivatkin vanhentuneita. Myös suomalaiset poliitikot ja lääkintöhallitus joutuivat kritiikin kohteeksi haluttomuudestaan parantaa seksuaalivähemmistöjen asemaa. Lehtiartikkeleissa olivat esillä SETA:n toiminta, seksuaalivähemmistöihin lukeutuvien arkielämä ja puutteet yhteiskunnallisessa asemassa. Monet pyrkivät omakohtaisesti osoittamaan, ettei yksilön homoseksuaalisuus ollut sairaus, vaan pikemminkin ominaisuus ja osa ihmisen identiteettiä. Sairausluokitusta tai sairausleimaa avoimesti kannattavia kirjoituksia ei juuri ollut.

Homoseksuaalisuuden sairausluokitus poistettiin Suomessa vuonna 1981, mistä uutisoitiin monissa lehdissä. Homoseksuaalisuuteen liitetty ”sairausleima” oli kuitenkin edelleen vallitseva suomalaisen psykiatrian asiantuntijoiden näkemyksissä sekä ihmisten mielissä ja asenteissa. Sairausleiman poistuminen on ollut huomattavasti pidempi ja hitaampi yhteiskunnallinen henkinen prosessi kuin vain yhden diagnoosiluokan tekninen poistaminen sairausluokituksesta.

Nuorten palstoilla monet uskalsivat tarttua aiemmin vaiettuun aiheeseen ja keskustella siitä omasta näkökulmastaan. He kertoivat ja jakoivat kokemuksiaan homo- tai biseksuaaleina elämisestä ja siihen liittyvistä haasteista. Melko vaietun aiheen julkiselle käsittelylle oli selvästi

tarvetta tuon ajan nuorten keskuudessa. Kuten monet muut lehtien palstoilla esiintyneet seksuaalivähemmistöjen edustajat, myös nuoret kokivat homoseksuaalisuuden olevan ennen kaikkea rakkautta ja kyky rakastaa.

Kirkollisen ja kristillisen näkökulman keskustelussa seksuaalivähemmistöt otettiin esille vastauksissa lukijoiden kirjoituksiin. *Kotimaassa* julkaistiin useampia sielunhoidollisia kirjoituksia, joissa pyrittiin auttamaan homoseksuaaleja kristittyjä. Homoseksuaalisuus nähtiin niissä teksteissä ennen kaikkea asianosaisten ongelmana. *Sana* aloitti myöhemmin keskustelun, jossa todettiin homoseksuaalisuuden olevan kirkolle ongelma, josta on vaiettu. Tämä kirjoitus aloitti työni kannalta runsaimman keskustelun, jossa kirjoittajat tuomitsivat homoseksuaalisuuden yksimielisesti synniksi. Syntyi kiivas keskustelu kristityille ja kirkolle sopivasta suhtautumisesta homoseksuaaleihin. Eri näkökulmissa vedottiin muun muassa *Raamattuun*, eheytysoimintaan sekä yksilön kokemuksellisuuteen. Lehtitutkimukseni perusteella Suomen evankelis-luterilaisella kirkolla oli 1970–1980-luvuilla keskeisempi ja vaikutusvaltaisempi asema yhteiskunnassa kuin nykyään, minkä saattoi havaita lähes kaikista tutkimistani lehdistä. Kirkon ja kristinuskon merkitykseen ja vaikutukseen vedottiin muidenkin lehtien kirjoituksissa kuin vain *Kotimaan* ja *Sanan* teksteissä. Tarkastelemillani ajanjaksoilla useammassa lehdissä käsiteltiin muitakin kirkolle kiperiä kysymyksiä, kuten aborttia ja avoliittoa.

Seksuaalivähemmistöihin liittyneessä liberaalissa kulttuurikeskustelussa kirjoittajat pyrkivät havainnollistavien ja arvottavien esimerkkien avulla esittämään seksuaalivähemmistöt joko hyvänä tai huonona asiana. Joissakin teksteissä kirjoittajat korostivat nimenomaan vasemmistolaisuuden ja seksuaalivähemmistöjen oikeuksien ajamisen kuuluvan läheisesti yhteen. Aikaansa nähden uusvasemmiston vaikuttajien rooli oli *Kansan Uutisten* tai *Suomen Sosialidemokraatin* kirjoituksissa kuitenkin yllättävän vähäinen. Ilmeisesti muun muassa Claes Andersson ja Ilkka Taipale kirjoittivat lehdissä enemmän muista aiheista ja seksuaalivähemmistöistä joillakin muilla foorumeilla, jos he niistä 1970- ja 1980-luvun vaihteessa tai 1970-luvun alussa kirjoittivat.

Taulukko 3. Tutkimusaiheittani käsittelevien tekstien yhteislukumäärä työssäni

Lehti	1.6.1970–5.2.1971	29.10.1979–31.7.1981	Tekstien määrä yhteensä
<i>Helsingin Sanomat</i>	6	16	22
<i>Hufvudstadsbladet</i>	8	13	21
<i>Kansan Uutiset</i>	4	12	16
<i>Kotimaa</i>	4	8	12
<i>Sana</i>	4	21	25
<i>Suomen Sosialidemokraatti</i>	9	2	11
<i>Suomenmaa</i>	5	1	6
<i>Uusi Suomi</i>	6	6	12
Yhteensä	46	79	125

³⁷⁸ Helsingin Sanomat; Hufvudstadsbladet; Kansan Uutiset; Kotimaa; Sana; Suomen Sosialidemokraatti; Suomenmaa; Uusi Suomi 1.6.1970–5.2.1971 & 29.10.1979–31.7.1981

Seksuaalivähemmistöihin liittyvä sanomalehtikirjoittelu oli osa 1970–1980-lukujen suomalaista yhteiskunnallista keskustelua. Suuri osa seksuaalivähemmistöihin ja heidän oikeuksiinsa liittyneestä vilkkaasta kirjoittelusta käytiin kristillisessä aikakauslehdessä *Sanassa* (taulukko 3). Hengelliset lukijat olivat aktiivisia kirjoittajia ja heidän merkitystään ei voi jättää huomioimatta asenneilmaston muokkaajina. Ehkäpä suomalaisten oli tuolloin helpompi kirjoittaa aiheesta uskonnollisesta näkökulmasta kuin vaikkapa tieteellisestä näkökulmasta katsottuna. Se saattoi selittää osaltaan myös sitä, että psykoanalyysi painottui keskustelussa vähemmän. Suomalaisen

psykiatrian käsitys homoseksuaalisuudesta sairautena pohjautui pitkälti kansainvälisiin psykoanalyttisiin teorioihin. Monilla suomalaisilla ei juurikaan ollut tieteellistä kosketusta aiheeseen, ja osaltaan asiaan vaikutti varmaankin myös kehotuskielto.

Mielipideilmapiiri on dekriminalisoinnin jälkeen muuttunut runsaan 40 vuoden aikana, sillä harva nykyään laittaisi homoja ja lesboja vankilaan. Homoseksuaalisuuden sairausluokituksen poistaminen on muuttanut suomalaisten asenteita ja psykiatrian käsityksiä. Lehtikeskustelu seksuaalivähemmistöjen oikeuksista on ollut pieni osa julkista keskustelua, mutta samalla se on ollut osa laajempaa yhteiskunnan harjoittaman kontrollipolitiikan linjauksen tunnustelua. Homoseksuaalisuus ei ole ollut rikos Suomessa vuoden 1971 jälkeen eikä vuoden 1981 jälkeen enää sairauskaan. Seksuaalivähemmistöjen edustajien yksilöllinen identiteetti ja näkyvyys ovat lisääntyneet. Arviot seksuaalivähemmistöihin kuuluvien määrästä vaihtelivat vielä 1970- ja 1980-luvuilla noin 100 000 henkilöstä jopa 400 000 henkilöön. Työni tarkastelujaksojen väliin sijoittunut vuosikymmen helpotti osaltaan tapahtuneen muutoksen hahmottamista. Nykyään homoseksuaalisuus on yksi keskeisimmistä aiheista, ja onkin hyvin mielenkiintoista seurata ja tutkia, miten tulevaisuudessa käy. Pysyvätkö seksuaalivähemmistöt mediassa näkyvillä vai vaipuvatko ne unholaan tasavertaisen aseman saavuttamisen jälkeen?

On lopullisten johtopäätösten aika. Lehtitutkimus antoi laajan ikkunan menneisyyden tutkimiseen, sillä yhteiskunnallisia teemoja käsitellään edelleen ja käsiteltiin varsinkin aiemmin keskeisesti juuri sanoma- ja aikakauslehdissä. Lehdillä on keskeinen asema sekä suomalaisen yhteiskunnan että kansalaisten asenteiden muutoksissa. Lehdet ovat julkinen foorumi keskustelulle, jonka myötä yleinen asenneilmapiiri muuttuu. Tutkimusaiheeni avulla pystyin arvioimaan valitsemieni lehtien arvomaailmaa 1970- ja 1980-luvuilla.

Joissakin lehdissä aihetta käsiteltiin paljon, kun taas joissakin sitä ei otettu esille, vaikka siihen olisi ollut ehkä syytä. Hyvänä esimerkkinä *Sanassa* käsiteltiin vuonna 1981 rohkeasti ja laajasti kirkon ja kristittyjen suhtautumista seksuaalivähemmistöihin, sillä lehden mukaan yksikään kristillinen lehti

ei ollut aiemmin uskaltanut ottaa aihetta käsittelyyn. Sen sijaan *Suomen Sosialidemokraatissa* ei uutisoitu lainkaan Tarja Halosen valinnasta SETA:n puheenjohtajaksi vuonna 1980, vaikka Halonen oli tuolloin SDP:n kansanedustaja. Vuosien 1979–1981 tarkastelujaksolla *Suomen Sosialidemokraatissa* julkaistiin yllättävän vähän seksuaalivähemmistöihin liittyneitä uutisia ja kirjoituksia, kun puolestaan 1970-luvun alussa aihetta käsiteltiin enemmän. Tämä todistaa, että joidenkin lehtien suhtautuminen aiheeseen muuttui vuosikymmenen kuluessa.

Lehdissä eri tahojen oli otettava kantaa niin homoseksuaalisuuteen ja seksuaalivähemmistöihin kuin dekriminialisointiin ja sairausluokituksen poistamiseen. Nämä aiheet ja ajanjaksot ovat selkeitä etappeja Suomen seksuaalivähemmistöjen historiassa. Eri tahojen kannanottojen määrä kasvoi vuosien varrella laajemmaksi kirjoksi erilaisista näkemyksistä. Niiden myötä seksuaalivähemmistöt ovat tulleet tunnustetuksi ryhmäksi, jonka oikeudet ovat nousseet tärkeäksi ihmisoikeuskysymykseksi. Aiheeseen ottivat lehdissä kantaa vapaaehtoisesti tai tilanteen pakosta eri puolueet, kirkko, suomalaiset ja ulkomaiset asiantuntijat, järjestöt, lehtien lukijakunta sekä seksuaalivähemmistöt ja yksilöt itse. Oman äänen kuuluviin saaminen lehtien sivuilla lisäsi näkyvyyttä aivan ratkaisevasti ja auttoi integroitumaan vahvemmin osaksi suomalaista yhteiskuntaa. Lehdistöllä on ollut tässä kehityksessä olennainen tehtävä ja vaikutus.

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

1. ALKUPERÄISLÄHTEET

1.1. SANOMALEHDET

Helsingin Sanomat 1.6.1970–5.2.1971, 29.10.1979–31.7.1981

Hufvudstadsbladet 1.6.1970–5.2.1971, 29.10.1979–31.7.1981

Kansan Uutiset 1.6.1970–5.2.1971, 29.10.1979–31.7.1981

Kotimaa 1.6.1970–5.2.1971, 29.10.1979–31.7.1981

Sana 1.6.1970–5.2.1971, 29.10.1979–31.7.1981, 13.10.1981

Suomen Sosialidemokraatti 1.6.1970–5.2.1971, 29.10.1979–31.7.1981

Suomenmaa 1.6.1970–5.2.1971, 29.10.1979–31.7.1981

Uusi Suomi 1.6.1970–5.2.1971, 29.10.1979–31.7.1981

1.2. PAINETTU AIKALAISKIRJALLISUUS

Achté, Kalle & Alanen, Yrjö O. & Tienari, Pekka (1971), *Psykiatria*. Helsinki: WSOY.

Achté, Kalle & Alanen, Yrjö O. & Tienari, Pekka (1991), *Psykiatria 2*. Helsinki: WSOY.

Freund, Kurt (1969), *Homosexualität*. Rowohlt Taschenbuch Verlag GmbH, Hamburg. (Homoseksuaalisuus. Suom. Riitta Kaipainen. Jyväskylä: Gummerus, 1971.)

Gumpler, Herbert (1966), ”Homoseksualismista juristin silmin”. Teoksessa: Taipale, Ilkka (toim.), *Sukupuoleton Suomi: Asiallista tietoa seksuaalikäytöksistä*. Helsinki: Tammi.

Kihlman, Christer (1966), ”Seksuaalisia poikkeavuuksia”. Suom. Juhani Koskinen. Teoksessa: Taipale, Ilkka (toim.), *Sukupuoleton Suomi: Asiallista tietoa seksuaalikäytöksistä*. Helsinki: Tammi.

Lehtinen, Lauri & Numminen, Maija & Saloranta, Pekka (toim.) (1978), *SPECTRUM tietokeskus, osa 4*. Helsinki: WSOY.

Lindqvist, Martti & Sihvo, Jouko (1975), *Homoseksuaalisuus ja kirkko*. Tampere: Kirkon tutkimuslaitos.

Lönnqvist, Jouko & Achté, Kalle (1974), ”Seksuaaliset poikkeavuudet”. Teoksessa: Hytönen, Ylermi & Raitasalo, Aune & Tähtinen, Johanna (toim.), *Seksologia*. Helsinki: Tammi.

Suomen asetuskokoelma 1971 I (1972), Helsinki: Valtion painatuskeskus.

Sysiharju, Anna-Liisa (1974), ”Seksuaalikasvatuksen tavoitteita: kansainvälistä vertailua”. Teoksessa: Hytönen, Ylermi & Raitasalo, Aune & Tähtinen, Johanna (toim.), Seksologia. Helsinki: Tammi.

Ullerstam, Lars (1964), De erotiska minoriteterna. Lars Ullerstam. (Sukupuoliset vähemmistöt. Suom. Esko Kärhä. Helsinki: Tammi, 1968.)

Valpola, Veli (toim.) (1966), Uusi tietosanakirja, osa 7. Helsinki: Tietosanakirja Oy.

2. TUTKIMUSKIRJALLISUUS JA MUUT TUTKIMUSLÄHTEET

2.1. PAINAMATTOMAT JULKAISUT

Hagström, Marjukka (2010), Kriminalisointien elinkaari säätämisestä dekriminalisointeihin: Mikä muuttui ja miksi? Pro gradu. Lapin yliopisto.

Hakala, Anu (2011), Rikollisen raskas leima: Homoseksuaalisuuden dekriminalisointi ja siitä käyty keskustelu 1960–1970-lukujen taitteessa. Pro gradu. Tampereen yliopisto.

Honkala, Kaisa (2010), YK:n ihmisoikeudet vankiloihin: Marraskuun liikkeen suomalaisen kontrollipolitiikan kritiikki 1967–1972. Pro gradu. Helsingin yliopisto.

Järvinen, Sari (2007), Seksuaaliopetus yläkoulussa: mitä, milloin ja miten - Lukion 2. ja 3. luokan oppilaiden ajatuksia seksuaalisuudesta ja sen opetuksesta yläkoulussa. Pro gradu. Jyväskylän yliopisto.

Järviö, Nina (2012), Pervo kirkko? Queer-teologia Suomen ja Ruotsin evankelis-luterilaisten kirkkojen homoseksuaalisuutta käsittelevissä lausunnoissa vuosina 1951–2010 Pro gradu. Helsingin yliopisto.

Keskisarja, Teemu (2006), Secoituksesta järjettömään luondocappalden kanssa: Perversiot, oikeuselämä ja kansankulttuuri 1700-luvun Suomessa. Väitöskirja. Helsingin yliopisto

Lumikallio, Katriina (2007), Kristillis-psykoanalyttinen eheytysideologia: Analyysi ei-uskonnollisista argumenteista. Pro gradu. Jyväskylän yliopisto.

Manner, Ilse (2002), Ennen näkymättömät: Naisaktivistien toimintakertomuksia SETA:n alkuajoilta. Pro gradu. Joensuun yliopisto.

Nissinen, Jussi (1995), Homo- ja biseksuaalisuuden huomioonottaminen päihdehuollossa. Pro gradu. Helsingin yliopisto.

Pirttijärvi, Anssi (2011), Asiallisen tiedon antaja: Seksuaalinen tasavertaisuus SETA ry. 1974–1981. Pro gradu. Turun yliopisto.

Saarinen, Terhi (1991), Suomalaisen homo- ja lesboliikkeen poliittiset strategiat: Vastarinnan mahdollisuudet ja rajat. Pro gradu. Helsingin yliopisto,

Suominen, Heli (1999), Homoseksuaalisuus poliittisena kysymyksenä Suomessa: Kansanedustajien argumentaatio vuoden 1970 dekriminolisointikeskustelussa ja vuoden 1996 homoparisuhdedebatissa. Pro gradu. Helsingin yliopisto.

Tolvanen, Juhapekka (2007), Kotileikkejä ja lastenkasvatuspuuhia: Kevään 1996 homoliittokeskustelu Suomen sanomalehdistössä. Pro gradu. Jyväskylän yliopisto.

Virtanen, Johanna (2008), Luonnotonta haureutta: Samaan sukupuoleen kohdistuneen halun määrittäminen Suomessa vuosina 1880–1920. Pro gradu. Jyväskylän yliopisto.

2.2. TUTKIMUSKIRJALLISUUS

Aldrich, Robert (2006), "Homojen ja lesbojen historia". Teoksessa: Aldrich, Robert, *Gay Life and Culture: A World History*. Thames & Hudson Ltd, London. (Rakkaus samaan sukupuoleen: homoseksuaalisuuden historia. Suom. Veli-Pekka Ketola. Helsinki: Multikustannus, 2006.)

Charpentier, Sari (2001), Sukupuoliusko: Valta, sukupuoli ja pyhä avioliitto lesbo- ja homoliittokeskustelussa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Dunderberg, Ismo (2006), "Jeesus, seksi ja harhaoppiset". Teoksessa: Ahola, Minna & Antikainen, Marjo-Riitta & Salmesvuori, Päivi (toim.), *Taivaallista seksiä: Kristinusko ja seksuaalisuus*. Helsinki: Tammi.

Elonet-kansallisfilmografia (2013), *Mera ur kärlekens språk*.
<http://www.elonet.fi/fi/elokuva/101370>. Luettu 29.1.2016

Gregersen, Edgar (1982), *Sexual Practices, The Story of Human Sexuality*. Mitchell Beazley Publishers, New York. (Seksuaalisuuden maailma. Suom. Pirkko Huhtanen. Helsinki: WSOY, 1993.)

Haavio-Mannila & Kontula, Osmo (2001), *Seksin trendit: Meillä ja naapureissa*. Helsinki: WSOY.

Haavio-Mannila & Kontula, Osmo (1993), "Seksuaaliset vähemmistöt". Teoksessa: Kontula, Osmo & Haavio-Mannila, Elina (toim.), *Suomalainen seksi: Tietoa suomalaisten sukupuolielämän muutoksesta*. Helsinki: WSOY.

Hart, Linda (2012), "Ihmisoikeudet ja perhe-elämän suoja". Teoksessa: Kantola, Johanna & Nousiainen, Kevät & Saari, Silja (toim.), *Tasa-arvo toisin nähtynä: Oikeuden ja politiikan näkökulmia tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen*. Helsinki: Gaudeamus.

Heikkilä, Markku (1991), "Uskonnolliset lehdet 1905–1980". Teoksessa: Tommila, Päiviö (toim.) (1991), *Suomen lehdistön historia 9*. Kuopio: Kustannuskiila.

Hekma, Gert (1998), "Bisexuality: Historical Perspectives". Teoksessa: Haeberle, Erwin J. & Gindorf, Rolf (toim.), *Bisexualities: The Ideology and Practice of Sexual Contact with both Men and Women*. New York: Continuum.

Hekma, Gert (2006), "Homojen maailma vuodesta 1980 nykypäivään". Teoksessa: Aldrich, Robert, *Gay Life and Culture: A World History*. Thames & Hudson Ltd, London. (Rakkaus samaan

sukupuoleen: homoseksuaalisuuden historia. Suom. Veli-Pekka Ketola. Helsinki: Multikustannus, 2006.)

Helne, Tuula (2009), "Kilpailukyky-yhteiskunnan tabut ja niiden (vähemmän) inhimilliset ja (vähemmän) sosiaaliset seuraukset". Teoksessa: Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.), Tabujen kahleet. Tampere: Vastapaino.

Hergemöller, Bernd-Ulrich (2006), "Keskiaika". Teoksessa: Aldrich, Robert, Gay Life and Culture: A World History. Thames & Hudson Ltd, London. (Rakkaus samaan sukupuoleen: homoseksuaalisuuden historia. Suom. Veli-Pekka Ketola. Helsinki: Multikustannus, 2006.)

Heusala, Kari (2001), Naisen seksuaalisuus. Helsinki: Like.

Heusala, Kari (2003), Miehen seksuaalisuus. Helsinki: Like.

Hirviniemi, Outi & Hyvönen, Arto (1984), "Vapautusliikkeet ja sosiaalipalvelutoiminta". Teoksessa: Sievers, Kai & Stålström, Olli (toim.), Rakkauden monet kasvot: Homoseksuaalisesta rakkaudesta, ihmisoikeuksista ja vapautumisesta. Espoo: Weilin + Göös.

Honkala, Juha (toim.) (2003), Factum: Uusi tietosanakirja, osa 2. Espoo: Weilin+Göös.

Hooven, F. Valentine (1992), The Life and Times of Tom of Finland. (Tom of Finland: elämäkerta. Suom. Eeva-Liisa Jaakkola. Helsinki: Otava, 1992.)

Isaksson, Eva (1994), Homona ja lesbona Euroopassa. Helsinki: Seksuaalinen tasavertaisuus.

Juvonen, Tuula (2002), Varjoelämää ja julkisia salaisuuksia. Tampere: Vastapaino.

Juvonen, Tuula (2006), "Ruotsalaistaudin kourissa: heteromaskuliinisuuden jälleenrakentaminen 1950-luvun Suomessa". Teoksessa: Karonen, Petri & Tarjamo, Kerttu (toim.), Kun sota on ohi: Sodista selviytymisen ongelmia ja niiden ratkaisumalleja 1900-luvulla. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Juvonen, Tuula (2015), Kaapista kaapin päälle: Homoseksuaaliset ihmiset ja heidän oikeutensa edustuksellisessa politiikassa. Tampere: Vastapaino.

Jääskinen, Aune (2006), "Tulkintoja seksistä ja selibaatista Suomen ortodoksisessa kirkossa". Teoksessa: Ahola, Minna & Antikainen, Marjo-Riitta & Salmesvuori, Päivi (toim.), Taivaallista seksiä: Kristinusko ja seksuaalisuus. Helsinki: Tammi.

Kaipiainen, Martti (1989/2003), "Jotakin ehkä tietäisin..." Mukana homojen vapaustaistelussa. http://www.finnqueer.net/pdf/Jotakin_ehka_tietaisin.pdf. Luettu 5.3.2015.

Karkulehto, Sanna (2011), Seksin mediamarkkinat. Helsinki: Gaudeamus.

Keskisarja, Teemu (2011), Kyynelten kallio: Kertomuksia seksistä ja väkivallasta. Helsinki: Siltala.

Koskinen, Heli (2005), Homo-Suomen historia, osa neljä. <https://www.youtube.com/watch?v=3ZsKY1O7Gml>. Katsottu 5.3.2015.

Landgren, Lars & Leino-Kaukiainen, Pirkko & Salokangas, Raimo (1988), "Hufvudstadsbladet". Teoksessa: Tommila, Päiviö (toim.), Suomen lehdistön historia 5. Kuopio: Kustannuskiila.

Lehto, Juhani E. & Kovero, Camilla (2010), *Homoseksuaalisuus tieteen näkökulmasta ja miesten kertomana*. Helsinki: Osuuskunta Lilith.

Lehtonen, Jukka (1997), "Seksuaalisuuden ja sukupuolen monimuotoisuus". Teoksessa: Lehtonen, Jukka & Nissinen, Martti & Socada, Maria (toim.), *Hetero-olettamuksesta moninaisuuteen: Lesbot, homot, bi- ja transihmiset sosiaali- ja terveystalveluiden asiakkaina*. Helsinki: Edita.

Leino-Kaukiainen, Pirkko & Nygård, Toivo & Salokangas, Raimo (1988), "Helsingin Sanomat". Teoksessa: Tommila, Päiviö (toim.), *Suomen lehdistön historia 5*. Kuopio: Kustannuskiila.

Liliequist, Jonas (1998), "State Policy, Popular Discourse, and the Silence on Homosexual Acts in Early Modern Sweden". Teoksessa: Löfström, Jan (toim.), *Scandinavian Homosexualities: Essays on Gay and Lesbian Studies*. Binghamton (New York): Harrington Park Press.

Lähteenmäki, Maria (2005), Sinikka Luja-Penttilä. Kansallisbiografia-verkkajulkaisu. <http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/4040/>. Luettu 21.4.2016.

Löfström, Jan (1998), "A Premodern Legacy: The "Easy" Criminalization of Homosexual Acts Between Women in the Finnish Penal Code of 1889". Teoksessa: Löfström, Jan (toim.), *Scandinavian Homosexualities: Essays on Gay and Lesbian Studies*. Binghamton (New York): Harrington Park Press.

Löijä, Pauli (2007), "Homojen hauskanpidosta ammattimaiseksi toiminnaksi – Suomalaisen drag shown historiaa". Teoksessa: Mustola, Kati & Pakkanen, Johanna (toim.), *Sateenkaari-Suomi: Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen historiaa*. Helsinki: Like.

Money, John (1998), "Homosexuality: Bipotentiality, Terminology and History". Teoksessa: Haeberle, Erwin J. & Gindorf, Rolf (toim.), *Bisexualities: The Ideology and Practice of Sexual Contact with both Men and Women*. New York: Continuum.

Mustola, Kati (2006a), "Homoseksuaalisuus ja sota". Teoksessa: Kinnunen, Tiina & Kivimäki, Ville (toim.), *Ihminen sodassa: Suomalaisen kokemuksia talvi- ja jatkosodasta*. Helsinki: Minerva.

Mustola, Kati (2006b), "Lyhyt homoseksuaalisuuden historiikki". Teoksessa: Parkkinen, Marja-Leena (toim.), *Ulos kaapista*. Helsinki: Like.

Mustola, Kati (2007), "Suomalaisen lesbo- ja homoliikkeiden historiaa". Teoksessa: Mustola, Kati & Pakkanen, Johanna (toim.), *Sateenkaari-Suomi: Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen historiaa*. Helsinki: Like.

Mustola, Kati & Pakkanen, Johanna (2007), "Johdanto". Teoksessa: Mustola, Kati & Pakkanen, Johanna (toim.), *Sateenkaari-Suomi: Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen historiaa*. Helsinki: Like.

Mustola, Kati & Rydström, Jens (2007), "Women and the Laws on Same-Sex Sexuality". Teoksessa: Rydström, Jens & Mustola, Kati (toim.), *Criminally Queer: Homosexuality and Criminal Law in Scandinavia 1842–1999*. Amsterdam: Aksant.

Månsson, Ulf (1984), "Synti, rikos, ihmisoikeus – oikeustaistelun historiaa ja nykypäivää". Teoksessa: Sievers, Kai & Stålström, Olli (toim.), Rakkauden monet kasvot: Homoseksuaalisesta rakkaudesta, ihmisoikeuksista ja vapautumisesta. Espoo: Weilin + Göös.

Niiranen, Timo (1986), Erotiikan kulttuurihistoria. Kuopio: Kustannuskiila Oy.

Nissinen, Martti (1994), Homoerotiikka Raamatun maailmassa. Helsinki: Yliopistopaino.

Nyegaard, Niels (2011), Homoseksualitetsbegrebet i Danmark.

<http://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/homoseksualitetsbegrebet-i-danmark/>. Luettu 20.1.2016.

Näre, Sari (2008), "Kuin viimeistä päivää: Sota-ajan sukupuolikulttuuri ja seksuaalinen väkivalta". Teoksessa: Näre, Sari & Kirves, Jenni (toim.), Ruma sota: Talvi- ja jatkosodan vaiettu historia. Helsinki: Johnny Kniga.

Ranneliike (2007), Suomen parisuhdelaki pähkinänkuoressa. <http://ranneliike.net/teema/suomen-parisuhdelaki-pahkinankuoressa?aid=369>. Luettu 21.5.2013.

Ranta, Jarno (2014), Suomalainen olympiauimari kaapista ulos - "Vihdoin voin olla oma itseni" <http://yle.fi/urheilu/3-7065006>. Luettu 18.6.2016.

Ross, Michael W. (1984), "Mitä homoseksuaalisuus on – tieteellisiä näkökantoja". Teoksessa: Sievers, Kai & Stålström, Olli (toim.), Rakkauden monet kasvot: Homoseksuaalisesta rakkaudesta, ihmisoikeuksista ja vapautumisesta. Espoo: Weilin + Göös.

Rydström, Jens (2007a), "Same-Sex Sexuality and the Law in Scandinavia 1842–1999". Teoksessa: Rydström, Jens & Mustola, Kati (toim.), Criminally Queer: Homosexuality and Criminal Law in Scandinavia 1842–1999. Amsterdam: Aksant.

Rydström, Jens (2007b), "Sweden 1864–1978: Beasts and Beauties". Teoksessa: Rydström, Jens & Mustola, Kati (toim.), Criminally Queer: Homosexuality and Criminal Law in Scandinavia 1842–1999. Amsterdam: Aksant.

Salminen, Esko (1988), "Sitoutumattomuuden ja laajenevan informaation aika 1950–1980". Teoksessa: Tommila, Päiviö (toim.), Suomen lehdistön historia 3. Kuopio: Kustannuskiila.

Salokangas, Raimo (1988a), "Kansan Uutiset". Teoksessa: Tommila, Päiviö (toim.), Suomen lehdistön historia 5. Kuopio: Kustannuskiila.

Salokangas, Raimo (1988b), "Kotimaa". Teoksessa: Tommila, Päiviö (toim.), Suomen lehdistön historia 5. Kuopio: Kustannuskiila.

Salokangas, Raimo (1988c), "Suomen Sosialidemokraatti". Teoksessa: Tommila, Päiviö (toim.) (1988), Suomen lehdistön historia 7. Kuopio: Kustannuskiila.

Salokangas, Raimo (1988d), "Suomenmaa". Teoksessa: Tommila, Päiviö (toim.) (1988), Suomen lehdistön historia 7. Kuopio: Kustannuskiila.

Salokangas, Raimo (1988e), "Uusi Suomi". Teoksessa: Tommila, Päiviö (toim.) (1988), Suomen lehdistön historia 7. Kuopio: Kustannuskiila.

Salomäki, Hanna (2006), "Rakkaus, media ja nuoret modernissa seksuaalietiikassa". Teoksessa: Ahola, Minna & Antikainen, Marjo-Riitta & Salmesvuori, Päivi (toim.), Taivaallista seksiä: Kristinusko ja seksuaalisuus. Helsinki: Tammi.

Salonen, Jukka (2005), Hiljainen heteroseksuaalisuus. Tampere: Tampereen yliopistopaino.

Seta (2015), Huomionosoitukset. <http://seta.fi/jarjesto/huomionosoitukset/>. Luettu 21.4.2016.

Sihvola, Juha (2010/2011), Terho Pursiainen. Kansallisbiografia-verkkójulkaisu. <http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/9610/>. Luettu 21.4.2016.

Sorainen, Antu (1998), "The Power of Confession: The Role of the Criminal Law and Courtpractices in the Production of Knowledge Concerning Sexuality Between Women: Finland, in the 1950s". Teoksessa: Löfström, Jan (toim.), Scandinavian Homosexualities: Essays on Gay and Lesbian Studies. Binghamton (New York): Harrington Park Press.

Strömsholm, Gustav (1997), De homosexuella som kyrklig spelbricka : en analys av aktörerna, aktionerna och debatten i Finland år 1993. Turku: Åbo Akademis förlag.

Stålström, Olli (1987), "AIDS-ilmiön historiaa". Teoksessa: Stålström, Olli (toim.), AIDS asiallisesti. Helsinki: Gaudeamus.

Stålström, Olli (1997), Homoseksuaalisuuden sairausleiman loppu. Helsinki: Gaudeamus.

Tamagne, Florence (2006), "Homoseksuaalinen aika, 1870–1940". Teoksessa: Aldrich, Robert, Gay Life and Culture: A World History. Thames & Hudson Ltd, London. (Rakkaus samaan sukupuoleen: homoseksuaalisuuden historia. Suom. Veli-Pekka Ketola. Helsinki: Multikustannus, 2006.)

Teräväinen, Erkki (2008), Huomioita lehdistöstä historiantutkimuksen kohteena. Artikkelit

Tommila, Päiviö & Keränen, Kaija (toim.) (1974), Lehtihistoria ja sen tutkimus. Turku: Turun yliopisto.

Turunen, Arja (2011), Hame, housut, hamehousut! Vai mikä on tulevaisuutemme? Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys.

Vihavainen, Suvi (2016), Väestöliiton tutkimus: Suuri osa nuorista suomalaisnaisista tuntee seksuaalista halua toisia naisia kohtaan. <http://www.hs.fi/kotimaa/a1464668128936>. Luettu 20.6.2016.

Vilka, Hanna (2010), Sukupuolen ja seksuaalisuuden kohtaaminen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Virtanen, Jukka (2002), Kliininen seksologia. Helsinki: WSOY.